॥ श्री ॥

श्री अनुत्तरोपपाति सूत्रम्

अर्थबोधिनीवृत्तिसमलङ्कृतम् ।

(हिन्दी गूर्जर सहितम्)

– वृत्तिरचयिता –

"जैनाचार्य"-"जैनधर्मदिवाकर"--पूज्यश्री घासीलालजी महाराज ।

– नियोजक –

सुबोध—प. मुनिश्री समीरमलजी महाराजः ।

– तथा –

संस्कृत —प. मुनिश्री कन्हैयालालजी महाराज

–: प्रकाशिका :–

श्री हरगोविन्दकाका कोठारी द्रव्यसाहाय्येन

श्री श्वे. . जैन शास्त्रोद्धारक समितिः—राजकोट.

आवृत्ति : प्रति : १०००

वीर संवत् २४७४
वि संवत् २००४
ई. सन् १९४८

मूल्यः— रु. ३॥

–: प्राप्ति स्थानम् –

पानाचंद महेता

कोठारीया नाका, मांडविया बिल्डींग

राजकोट — (काठियावाड)

* महेता मोहनलाल दामोदर प्रि. प्रेस— राजकोट. *

પ્રકાશકનું નિવેદન

જૈનાચાર્ય જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ સાહેબે રચેલી સુન્દરબોધિની ટીકા સહિત-૩૨ સૂત્રો માંહેનું આ 'શ્રી अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग' નામનું નવમું અંગ વાચક વર્ગના હાથમાં મૂકતાં અમને અત્યંત આનંદ થાય છે પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મ. પ્રખ્યાત વિદ્વાન છે અને બહુધા તેઓ મારવાડ, મેવાડ, માલવા, ખાનદેશ દક્ષિણ આદિ અનેક દેશોમા વિચરનાર છે તેઓશ્રી કાઠીયાવાડમા કેવી રીતે પધાર્યા અને શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિની સ્થાપના કેવી રીતે થઈ તેનો ટૂંક ઈતિહાસ અત્રે આપવો અસ્થાને નહિં ગણાય

પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મ શ્રીએ સંવત્ ૧૯૯૨ અને ૧૯૯૩ ના બે ચાતુર્માસ કરાચી શ્રી સંઘના આગ્રહથી કરાચીમા કર્યા હતા પૂજ્યશ્રીની વિદ્વત્તા, ચારિત્ર અને તપશ્ચર્યાથી કરાચીના જૈનો ઉપરાત અનેક હિંદુ મુસલમાન ભાઈઓનુ તેમના તરફ આકર્ષણ થયું પૂજ્ય શ્રીના સમીપવર્ત્તી ઘોર તપસ્વી શ્રી સુંદરલાલજી મહારાજે ધોવણ પાણીના આગારે પ્રથમ વર્ષે ૯૦ અને બીજે વર્ષે ૯૬ દિવસની ઉગ્ર તપશ્ચર્યા તે વખતે કરી હતી આ પ્રસંગે તે વખતના કરાચીના એક અંગ્રેજ ડેપ્યુટી કમિશ્નર સાહેબ પૂજ્ય મ શ્રીના દર્શન કરવા આવ્યા હતા તપસ્વીજીની તપશ્ચર્યા નિમિત્તે હિંદુ મુસ્લીમ જનતાએ સાથે મળી એક દિવસની પાખી (રજા) પાળી હતી અને કતલખાના પણ બંધ રહ્યાં હતાં કરાચીના ઈતિહાસમા આ બનાવ અભૂતપૂર્વ હતો સ્થા જૈન ભાઈ-બહેનો પણ ખૂબજ ઉત્સાહપૂર્વક પૂજ્યશ્રી તથા તપસ્વીજીની સેવા ભક્તિ કરી રહ્યા હતા તેઓએ પૂજ્યશ્રીને બીજુ ચાતુર્માસ પણ કરાચીમા કરવા અતિ આગ્રહ કર્યો તપસ્વી શ્રી સુન્દરલાલજી મ ના શરીરને કારણે પૂ શ્રીએ બીજુ ચાતુર્માસ પણ ત્યા કર્યું અને જૈન જૈનેતર જનતાએ તેમની દ્વારા જિનવાણીનો મહાન લાભ ઉઠાવ્યો

આ ઉપરાત પૂજ્યશ્રીના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપથી પ્રમોદ પામીને કરાચીના સમસ્ત સ્થાનકવાસી જૈન શ્રી સંઘે તથા તેમના અનુયાયી મુનિઓએ પૂજ્યશ્રીને "जैनाचार्य" "जैनधर्मदिवाकर" પદની સાથે માનવંતી 'पूज्य' પદવી ઈનાયત કરી તથા પ્રસ્તુત પૂજ્યશ્રીએ રચેલુ સંસ્કૃત ટીકાનુ 'श्री उपासकदशाङ्ग' સૂત્ર કરાચી શ્રી સંઘે હિંદી ગુજરાતી ભાષા સાથે છપાવી બહાર પાડયુ

આ ઉપાસકદશાઙ્ગ સૂત્ર દામનગરના શા સ્વ શેઠ દામોદરભાઇ જગજીવનદાસના વાચવામા આવ્યું તે વાચતાં તેઓ ખૂબ આનદ પામ્યા અને પંડિત પ્રવર મુનિશ્રી ગબ્બૂલાલજી મ ની પ્રેરણા તથા મહેતા ગુલાબચંદ પાનાચદના ઉત્સાહથી તેઓને વિચાર આવ્યો કે જો આ વિદ્વાન પૂજ્યશ્રી કાઠીયાવાડમા પધારી ૩૨ સૂત્રોની ટીકા તૈયાર કરી આપે તો સ્થા જૈન સમાજ માટે ઘણુ જ ઉપયોગી કાર્ય થયેલુ ગણી શકાય આથી દામનગર શ્રી સઘે સઘના સેક્રેટરી રા રા મોહનલાલ કેશવજીને ઉદયપુર (જ્યા પૂજ્યશ્રી એ વખતે બિરાજતા હતા) મો ા તેમણે પૂજ્ય શ્રીને કાઠીયાવાડમા પધારવા આગ્રહ ભરી વિનતી કરી મહાન ઉપકારનું કારણુ જાણી પૂજ્યશ્રીએ આ વિનતીનો સ્વીકાર કર્યો અને કાઠીયાવાડ તરફ વિહાર કર્યો

સ્વ શેઠ દામોદરભાઈની ઓળખાણુ આપવી એ સોના પર ગીલીટ ચડાવવા સમાન છે પજાબકેશરી પૂ શ્રી કાશીરામજી મ સા સવત્ ૧૯૯૭ મા કાઠીયાવાડમા પધારેલા અને વિહાર કરતા કરતાં શેષ કાળ માટે દામનગર પધારેલા તે વખતે પ્રસ્તુત શેઠ શ્રી સાથેના ૨૦-૨૫ દિવસના સહવાસે પૂ શ્રી ના હૃદય પર શેઠશ્રીના જ્ઞાન અને વ્યકિતત્વની ભારે છાપ પડેલી તેઓશ્રીએ કહેલુ કે— "મે હજારો ગાઉનો વિહાર કર્યો છે, હું હજારો જૈનોના સપર્કમા આવેલો છુ પરન્તુ શેઠ શ્રી દામોદરભાઈ જેવી જૈન તત્ત્વજ્ઞાન સમજવાની વિદ્વત્તા મે બીજા કોઇમા અદ્યાપિ જોઈ નથી" ઘણા સાધુઓ અને શ્રાવકો સદ્ગત શેઠશ્રીના જ્ઞાનનો લાભ લેવા અવાર-નવાર દામનગર આવતા અને આનદ પામી સતુષ્ટ થઇને જતા

આવા જૈન ધર્મના નિષ્ણાત શ્રાવકના આગ્રહ થી પૂજ્ય શ્રી વિહાર કરતાં કરતા સ ૨૦૦૦ ના વૈશાખ માસમા પાલણપુર પધાર્યા સમાજના કોઇ એવા દુર્ભાગ્યે એ વખતે દામનગરમા શેઠ શ્રી દામોદરભાઈ દેવલોક પામ્યા તે સાભળી પૂજ્ય શ્રી પાલણપુરથી પાછા ફરવા લાગ્યા ત્યારે દામનગર શ્રી સઘે બહુ આ થી વીનતી કરી કે-શેઠ શ્રી સ્વર્ગવાસ થયા તો કાઠીયાવાડ શ્રી સઘ મોજુદ છે એટલે આ કામ સારી પેઠે થઇ શકશે આવા આગ્રહવશ પાલણપુરથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી દામનગર પધાર્યા અને સવત ૨૦૦૦ નું પહેલુ ચાતુર્માસ તેઓશ્રીએ દામનગરમા કર્યું તપસ્વી શ્રી મદનલાલજી મ તથા શ્રી સાગરમલજી મ શ્રીએ ૭૨-૭૨ દિવસની ધોવણ પાણીના આગારે અહિંયા તપશ્ચર્યા કરી પારણાને દિવસે લગભગ ૫-૬ હજારની જૈનજનતા દામનગરમા એકત્ર થઇ.

દામનગરના શ્રી સંઘે સ્વધર્મી ભાઈ બહેનોની સેવા ભક્તિ ઘણી સારી કરી અહિ 'શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ'ની સ્થાપના થઇ, જેમા જનતાએ સારી મદદ આપી

દામનગરનું ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી પૂજ્યશ્રી ભાવનગર, બોટાદ, લીંબડી, વઢવાણ શહેર થઇ સં ૨૦૦૧ નું બીજુ ચાતુર્માસ કરવા જોરાવરનગરમાં પધાર્યા અહિં પણ પૂજ્યશ્રીના ઉપરોક્ત બંને તપસ્વી શિષ્યોએ ૭૩-૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી પારણા ઉપર અર્થાત્ લાગટ ૮ દિવસ સુધી હજારોની સંખ્યામાં સ્થા જૈન ભાઇ-બહેનો દર્શનાર્થે અહિં ભેગા થયા જોરાવરનગરના સ્થા જૈન સંઘે લગભગ ૩૦ હજાર રૂપિયા ખર્ચી આ તપોમહોત્સવ દીપાવ્યો તેમજ મહેમાનોની સર્વ પ્રકારની સુંદર સેવા બજાવી આગંતુક મહેમાનોએ પણ સારી ઉદારતા બતાવીને, અન્ય ફાળાઓ સાથે 'શાસ્ત્રોદ્ધાર'ના ફાળામાં પણ સારી રકમ આપી

વઢવાણના નામદાર ઠાકોર સાહેબ તેમજ અમદાવાદના મીલ માલિક શેઠ શ્રી શાન્તિલાલ મંગલદાસ પણ ખાસ પારણાને દિવસે જોરાવરનગર પધારેલા શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિની પહેલી બેઠક ભાવનગરમા થઇ હતી અને બીજી બેઠક આ ઉત્સવ પ્રસંગે જોરાવરનગરમા થઇ અહિંના અગ્રગણ્ય કાર્યકર્તાઓ શ્રી સુખલાલ કુંવરજી, શ્રી ચાપસીભાઈ સુખલાલ, શ્રી ભાઇચંદભાઇ અમુલખ, શ્રી નરોતમદાસ ઓઘડભાઈ, શ્રી હરખચંદભાઈ વગેરે સમસ્ત સંઘે તન, મન, ધનથી ખૂબ શ્રમ લઈ આ પ્રસંગને સુંદર રીતે પાર પાડયો

સં ૨૦૦૧ નું ચોમાસુ પૂર્ણ કરી પૂજ્ય શ્રી લીંબડી પધાર્યા લીંબડી ગચ્છાધિપતિ પૂજ્ય સાહેબ શ્રી ગુલાબચંદજી સ્વામી તથા શ્રી સંઘે આ કામમા ઘણો સાથ આપ્યો, તથા સદાનંદી મુનિશ્રી છોટાલાલજી મહારાજે આ કામમા ઘણો ઘણો સહયોગ આપ્યો છે તે પણ પ્રશંસનીય છે ત્યાથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી ચૂડા પધાર્યા ત્યા શ્રી સંઘે ઘણો સારો ઉત્સાહ બતાવ્યો ત્યાથી પૂજ્યશ્રી સાયલા પધાર્યા, ત્યા શ્રી સંઘે પણ ખૂબ સેવા બજાવી ત્યાથી વિહાર કરી પૂજ્યશ્રી થાન પધાર્યા ત્યા ઠાકરશીભાઇ આદિ થાન શ્રી સંઘે ખૂબ સેવા બજાવી મોરબી શ્રી સંઘને ખબર પડતા સંઘનું ડેપ્યુટેશન થાન ગયુ અને પૂજ્ય શ્રીને વિનંતી કરીને સં ૨૦૦૨ નુ ચાતુર્માસ મોરબી માટે નક્કી કર્યું

થાનથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી વાકાનેર શેષ કાળ રહ્યા દરમ્યાન શાસ્ત્ર લેખનનુ કાર્ય સતત ચાલ્યાજ કરતુ આ શાસ્ત્રોદ્ધારના કાર્યથી પ્રસન્ન થઇ વાકાનેર થી સંઘે આ કાર્યમા રૂા ૫૦૧) આપ્યા થાન શ્રી સંઘ તરફથી રૂા ૫૦૧) તથા વઢવાણ શહેરના ત્રણે સંઘો તરફથી રૂા ૭૫૧) મળ્યા

વાકાનેરથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી સં ૨૦૦૨ નુ ત્રીજુ ચાતુર્માસ કરવા મોરબી પધાર્યા સેંકડો ભાઇ બહેનો બહારગામથી દર્શન કરવા અહિયા આવતા મોરબીના નગર શેઠ શ્રી વીકમચંદભાઇ, શ્રી પ્રાણુલાલ મહાત્મા તથા સકળ સ્થા જૈન સંઘે મહેમાનોનુ સુંદર સ્વાગત કર્યું હતુ અહિ બને તપસ્વીઓએ ૭૩–૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી ચાતુર્માસની પૂર્ણાહુતિને દિવસે મોરબીના નામદાર મહારાજા શ્રી લખધીરસિંહજી સાહેબ વ્યાખ્યાનમા પધાર્યા અને શાસ્ત્રોદ્ધારના આ પવિત્ર કાર્યમા રૂા ૨૦૦૦) આપ્યા તેમજ શાસ્ત્ર લેખનના કાર્યમા રોકાયેલ પંડિતોને પણ રૂા ૧૦૧) નું ઇનામ આપી ઉત્તેજિત કર્યા મોરબી સંઘે પણ પંડિતોને રૂા ૧૦૧) નુ ઇનામ આપ્યુ અને કાર્તિક પૂર્ણિમા સુધીનુ ભોજન ખર્ચ પણ આપ્યું હતું તથા શાસ્ત્રોદ્ધારમા સારી રકમ આપી ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રી સનાલા પધાર્યા મોરબીથી હજારો માણુસો પૂજ્યશ્રીને વળાવવા સનાલા ગયા અને મોરબીના શ્રી સંઘે રૂા ૫૦૦૦) ખર્ચી વળામણુ કર્યુ

મોરબીના ચોમાસામા રાજકોટથી કોઠારી હરગોવિંદદાસ જેચંદભાઈ (જેમણે રૂા ૩૦૦૦) ખર્ચીને આ સૂત્ર છપાવી આપેલ છે) મોરબી ગયેલા પૂજ્ય શ્રીનુ વ્યાખ્યાન સાભળીને તરતજ તેમણે પૂજ્ય શ્રીને રાજકોટ પધારવા માટે વિનતી કરી પૂજ્યશ્રી આ વિનતીને મંજુર રાખીને શેષકાળાર્થે સં ૨૦૦૩ મા રાજકોટ પધાર્યા ઘણા ભાઇ બહેનો તેમના સત્કારાર્થે સામા ગયેલા અને સર-ઘસાકારે શહેર, પરા તથા સદરમા ફરીને પૂજ્ય શ્રી તથા તેમના શિષ્યવૃંદને શ્રી હરગોવિંદભાઇએ પોતાની માલીકીના વિશાળ વ્યાખ્યાન ભુવનમા ઉતાર્યા વ્યાખ્યા-નનો ઘણા ભાઇ બહેનોએ અહિં લાભ લીધો એક દિવસ ૐ શાન્તિ ' નો જાપ થયો તથા બન્ને તપસ્વીઓએ ૧–૧ માસની તપશ્ચર્યા કરી રાજકોટ શહેરમા મુનિ સમાગમથી આનંદ મંગળ વર્તાઇ રહ્યો

શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિની ત્રીજી બેઠક રાજકોટમા મળી હતી રાજકોટમાં આ વખતે શેષકાળમા શાસ્ત્રોદ્ધાર માટે રૂા છ હજારનો ફાળો થયો હતો

મોરબીના ના મહારાજા સાહેબ, વડીયા તેમજ લખતરના ઠાકોર સાહેબ, તથા અનેક રાજવીઓ, દિવાન, અને અન્ય અમલદારો વગેરે પૂજ્ય શ્રીના દર્શનાર્થે અનેક વખત પધાર્યા હતા -

રાજકોટથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી જામનગર પધાર્યા અહિ પણ જનતાએ તેમનુ સુંદર સ્વાગત કર્યું અને વ્યાખ્યાન વાણીનો અપૂર્વ લાભ લીધો તે પછી પૂજ્ય શ્રીએ પોતાનુ કાઠીયાવાડ પ્રદેશમાનુ ચોથુ ચાતુર્માસ રાજકોટમા કર્યું

સદરની હદમાં આવેલા જ્યુબીલી બાગના કેનોટ હોલમા પૂજ્ય નું દરરોજ વ્યાખ્યાન થતુ અને તેનો લાભ જનતાદ્વારા સારી રીતે લેવાતો અહિંના ચાતુર્માસમા શાસ્ત્રોદ્ધાર, જીવદયા અને માનવ રાહત ફંડનો સારો ફાળો થયો બંને તપસ્વીઓએ ૭૩-૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી અને તે પ્રસગે પણ સારો ફાળો થયો

શ્રી ઉપાસકદશાગસૂત્ર છપાયા પછી, પુજ્યશ્રીએ લખેલ 'શ્રી દશ વૈકાલિક સૂત્ર' નો પહેલો ભાગ લીમડી (પચમહાલ) શ્રી સઘે છપાવી બહાર પાડયો છે ત્યારપછી 'શ્રી અનુત્તરોવવાઇ' નામનુ આ ત્રીજુ આગમ શાસ્ત્રોદ્ધાર-સમિતિ તરફથી પ્રગટ થાય છે આ પછી 'શ્રી નિરિયાવલિકા' સૂત્ર પ્રેસમા છાપવાનું શરૂ થયેલ છે જે ટુક વખતમા પ્રગટ થશે

રાજકોટના રહીશ શ્રીમાન્ હરગોવિંદદાસ જેચદભાઇ કોઠારીએ આ સૂત્ર છપાવવા માટે રૂ ૩૦૦૧) સમિતિને આપ્યા છે તે માટે સમિતિ તેઓશ્રીનો આભાર માને છે

આ ઉપરાત નીચેના ધર્મપ્રેમી અને ઉદાર ગૃહસ્થોએ એકેક સૂત્ર છપાવી દેવાનુ વચન આપેલ છે (૧) દોશી પ્રભુદાસ મૂળજી રાજકોટ (૨) મહેતા ગુલાબચદ પાનાચદ રાજકોટ (૩) વસા છગનલાલ હેમચદ જામનગર (૪) સઘવી પીતાબરદાસ ગુલાબચદ જામનગર (વાડીલાલ ડાઇગ એન્ડ પ્રીન્ટીગ વર્કસ-મુબઇ) (૫) કોઠારી હરખચદ જગજીવન જામનગર હાલ બોટાદ હ શ્રી છબીલદાસભાઇ તથા શ્રી રગીલદાસભાઇ આ માટે સમિતિ ઉપરોક્ત પાચે બધુઓને ધન્યવાદ આપે છે

અન્ય બધુઓ ઉપરોક્ત બધુઓનુ અનુકરણ કરીને એક એક સૂત્ર છપાવી આપવાની ઉદારતા બતાવશે તો સમિતિનુ પ્રકાશન કાર્ય ઘણુ હળવુ બની જશે અને જૈન જનતાને આ કાર્ય મહાન ઉપકારક નીવડશે

આ સૂત્રના પ્રૂફો તપાસવામા બનતી કાળજી રાખવામા આવી છે, તેમ છતા પ્રેસદોષ કે દૃષ્ટિદોષથી અથવા છદ્મસ્થપણાને કારણે કોઇ ભૂલો રહી જવા પામી હોય તો વાચક સુધારીને વાચશે અને અમારુ ધ્યાન દોરવશે તો તે ભૂલો બીજી આવૃત્તિ વખતે આભાર સાથે સુધારવામા આવશે 'किं बहुना सुज्ञेषु'

રાજકોટ તા ૨૦-૧૧-૪૭
કાર્તિક શુક્લાષ્ટમી
સવત ૨૦૦૪

મત્રીઓ,
શ્રી શ્વે. સ્થા. જૈન શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિ

વાંકાનેરથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી સં ૨૦૦૨ નુ ત્રીજુ ચાતુર્માસ કરવા મોરબી પધાર્યા સેંકડો ભાઇ બહેનો બહારગામથી દર્શન કરવા અહિયા આવતા મોરબીના નગર શેઠ શ્રી વીકમચદભાઇ, શ્રી પ્રાણુલાલ મહાત્મા તથા સકળ સ્થા જૈન સંઘે મહેમાનોનુ સુંદર સ્વાગત કર્યું હતુ અહિ બને તપસ્વીઓએ ૭૩–૭૩ દિવસની તપશ્ચર્યા કરી ચાતુર્માસની પૂર્ણાહુતિને દિવસે મોરબીના નામદાર મહારાજા શ્રી લખધીરસિંહજી સાહેબ વ્યાખ્યાનમા પધાર્યા અને શાસ્ત્રોદ્ધારના આ પવિત્ર કાર્યમા રૂા ૨૦૦૦) આપ્યા તેમજ શાસ્ત્ર લેખનના કાર્યમા રોકાયેલ પડિતોને પણ રૂા ૧૦૧) નું ઇનામ આપી ઉત્તેજિત કર્યા મોરબી સંઘે પણ પડિતોને રૂા ૧૦૧) નુ ઇનામ આપ્યુ અને કાર્તિક પૂર્ણિમા સુધીનુ ભોજન ખર્ચ પણ આપ્યું હતું તથા શાસ્ત્રોદ્ધારમા સારી રકમ આપી ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયે પૂજ્યશ્રી સનાલા પધાર્યા મોરબીથી હજારો માણુસો પૂજ્યશ્રીને વળાવવા સનાલા ગયા અને મોરબીના શ્રી સંઘે રૂા ૫૦૦૦) ખર્ચી વળામણુ કર્યું

મોરબીના ચોમાસામા રાજકોટથી કોઠારી હરગોવિંદદાસ જેચંદભાઈ (જેમણે રૂા ૩૦૦૦) ખર્ચીને આ સૂત્ર છપાવી આપેલ છે) મોરબી ગયેલા પૂજ્ય શ્રી નુ વ્યાખ્યાન સાભળીને તરતજ તેમણે પૂજ્ય શ્રી ને રાજકોટ પધારવા માટે વિનતી કરી. પૂજ્યશ્રી આ વિનતીને મંજુર રાખીને શેષકાળાર્થે સં ૨૦૦૩ મા રાજકોટ પધાર્યા ઘણા ભાઇ બહેનો તેમના સત્કારાર્થે સામા ગયેલા અને સર-ઘસાકારે શહેર, પરા તથા સદરમા ફરીને પૂજ્ય શ્રી તથા તેમના શિષ્યવૃંદને શ્રી હરગોવિંદભાઇએ પોતાની માલીકીના વિશાળ વ્યાખ્યાન ભુવનમા ઉતાર્યા વ્યાખ્યા-નનો ઘણા ભાઇ બહેનોએ અહિં લાભ લીધો એક દિવસ ‘ૐ શાન્તિ ’ નો જાપ થયો તથા બન્ને તપસ્વીઓએ ૧–૧ માસની તપશ્ચર્યા કરી રાજકોટ શહેરમા મુનિ સમાગમથી આનંદ મંગળ વર્તાઇ રહ્યો

શાસ્ત્રોદ્ધારસમિતિની ત્રીજી બેઠક રાજકોટમા મળી હતી રાજકોટમા આ વખતે શેષકાળમા શાસ્ત્રોદ્ધાર માટે રૂા ૭ હજારનો ફાળો થયો હતો

મોરબીના ના મહારાજા સાહેબ, વડીયા તેમજ લખતરના ઠાકોર સાહેબ, તથા અનેક રાજવીઓ, દિવાન, અને અન્ય અમલદારો વગેરે પૂજ્ય શ્રીના દર્શનાર્થે અનેક વખત પધાર્યા હતા

રાજકોટથી વિહાર કરી પૂજ્ય શ્રી જામનગર પધાર્યા અહિ પણ જનતાએ તેમનું સુંદર સ્વાગત કર્યું અને વ્યાખ્યાન વાણીનો અપૂર્વ લાભ લીધો તે પછી પૂજ્ય શ્રીએ પોતાનુ કાઠીયાવાડ પ્રદેશમાનુ ચોથુ ચાતુર્માસ રાજકોટમા કર્યું

। श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग विषयानुक्रम ।

वर्ग १ (१)

२ से १० .

द्वितीय वर्ग २ ४३

तृतीय वर्ग ३ ५१

— પ્રાપ્તિસ્થાન —

(૧) શ્રી સ્થાનકવાસી જૈનકાર્યાલય
પ ચભાઈની પોળ—અમદાવાદ

(૨) શ્રી પ્રભુદાસ મૂળજી દોશી
માંડવી ચોક, મોટી શેરી—રાજકોટ (કાઠીયાવાડ)

પત્રવ્યવહાર કરવાનુ સિરનામુ — ગુલાબચંદ પાનાચંદ મહેતા
કોઠારીયા ગેઈટ, માંડવીયા બીલ્ડીંગ—રાજકોટ

। श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग विषयानुक्रम ।

वर्ग १ (१)

२ से १० .

द्वितीय वर्ग २ ४३

तृतीय वर्ग ३ ५१

इति अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रका विषयानुक्रम समाप्त ॥

। इति ।

૧ જેચંદ અજરામર ૨ વખતબાઇ વલભજી ૩ શાન્તીલાલ જેચંદ ૪ ઉમેદચંદ જેચંદ. ૫ મણીબહેન જેચંદ (પોરબંદર) ૬ હરગોવીંદ જેચંદ
૭ દેવકુંવર તલકચંદ (જામનગર) ૮ રૂક્ષ્મણી ફુલચંદ મોરબી ૯ ભાનુમતી ૧૦ સવાઈલાલ ૧૧ દીનેશચંદ ૧૨ જીતુબાળા.

पाठको ! स्थानकवासी समाज जैन धर्म का अग होने से इस समाजकी रचना अपने ढग से बनी है, समाज के किसी भी कार्य में व क्रिया मे भगवान महावीर की आज्ञा के अतिरिक्त डम्बर को ज्ञानी पुरुषोंने जरा भी स्थान नहीं दिया है कि—जैन धर्म वीतराग धर्म है, वीतराग धर्म मे , और दम्भ को भी नहीं है। जिस समाज की क्रिया मे दम्भ रहा हुवा हो, जिस क्रिया के आचरण में का हो, वैसी क्रिया करनेवाली समाज की प्रतिमा वीतराग धर्म मे जरा भी नहीं है। इसी जैन धर्म के प्रणेता वीतराग प्रभुने जैनागमों मे मुनियों के लिये अहिंसा, , अस्तेय, ब्रह्मचर्य, अपरिग्रह आदि पांच महाव्रत और श्रावकों के लिये स्थूल प्राणातिपात विरमण आदि बारह व्रत को पालन करने की आज्ञा दी है, इन व्रतों के आचरण में मुनियों व श्रावकों को किस रहना चाहिये, अथवा तो इन व्रतों को आचरनेवाले कैसे किस प्रकारसे जीवन बितानेवाले हुए उसका वर्णन पूर्णतः किया है। इसी के विभिन्न धर्मों में व शास्त्रों में जैनागमों की विशेष है।

जैनागमों की गहराई में पूर्ण ज्ञानी व त्यागी के सिवाय और कोई नहीं उतर , जैनागमों मे क्या है वह वही जान है कि जो सम्यग्ज्ञान के त्याग, वैराग्य की को पाया हुवा हो, इसके अतिरिक्त यदि कोई भी जैनागमों की खोज में हो तो निरर्थक व उसके लिये आपत्तिजनक है। आजतक अनेक मनुष्योंने जैनागमों के महत्व का माप लेनेके लिये किया, परन्तु सम्यग्ज्ञानका अभाव होनेसे वे प्रयत्नकर्ता उससे जरा भी नहीं कर सके परन्तु शीतल चन्दन के घिसनेके ज्ञानके अभाव में अग्नि ही मिलती है उसी प्रकार उन को भी मे निष्फलता ही मिली है।

जैनागमोंकी टीका—

स्थनकवासी समाजकी सुदृढ रचना जैनागमों के आधार पर ही है तो फिर आजतक ोय त टीका क्यों नहीं लिखी गई ? स्थानकवासी समाज में संस्कृतज्ञ

विद्वान नहीं ' का प्रश्न स्वाभाविक उपस्थित हो है। प्रश्न के में मतों के शास्त्रोंपर डालेंगे तो सहज ही में हम सकेंगे कि— दो वर्ष के पूर्व में प्रत्येक मतों के उसी में थे कि जिस में वे लिखे गये थे, उसी से सकते हैं कि हमारे पुराणे आचार्यों में इतना था वे भले से जैनागमों के रहस्य को समझने में विद्वान थे, और दूसरों को समझाने में भी पूर्ण निपुण थे। उस भी धर्म में शास्त्रों की मूल को समझाने के लिए अन्य सहारा लेने की आवश्यकता नहीं समझी गई थी। भी व्याकरण का अनुवाद लिखना व छपाना विद्वान् पुरुष ठीक नहीं मानते हैं। परन्तु के अन्य भाषाओंका पढना पढाना हुवा तब धर्मशास्त्रों का बनाये रखने केलिए धर्मगुरुओं ने वर्तमान भाषाओं में अनुवाद करने का विचार किया और उसी वे रत बने।

आजसे कितनीक शताब्दियों के पूर्व मूर्तिपूजक सम्प्रदाय के विभिन्न यतियोंने आचार्योंने जैनागमों पर निर्युक्ति, अवचूरि, चूर्णि, भाष्य, टीका लिखी, जिसे सैकडों वर्ष हो गए, उस की टीका की प्रणाली में और आज की प्रणाली में अन्तर होना है, क्यों कि पुरानी टीकाओं में जहाँ सरल विषय था कठिन शब्दाडम्बरों से दुर्बोध करदिया और जहाँ जटिल विषय था विवरण न करने से वह भी दुर्बोध रह , पुराणी टीकाओं में विपर्यास याने सूत्रविरुद्ध अर्थ प्रतिपादन करने लगे और जिनभाषित होने , मनमाने पथ हो गये और वे मनमाने समझाने लगे—किसीने नि नयको व्यवहार को नष्ट कर दिया, तो किसीने व्यवहार को लेकर निश्चय को, किसीने क्रिया में ही धर्म बताया तो किसीने नास्तिकवादका ले लिया, इत्यादि बातों का वैपरीत्य देखकर को 'भगवान के यथार्थ भावोंको करनेवाली नवीन टीकाकी रचना हो' ऐसी इच्छा जागृत हुई, तदनुसार जैनाचार्य जैनधर्म-दिवाकर पूज्य श्री घासीलालजी महाराज साहेबने इस भगीरथ कार्य को और वि १९८४ में बीकानेर चातुर्मास के अन्दर शास्त्रोद्धार के को स्थानकवासी सघ बीकानेर श्रीमान् दानवीर सेठ भेरूदानजी सेठिया के आग्रह से प्रारभ किया, उस से यथावसर यह धीरे २ चला परन्तु जैसा चाहिये सुचारु रूपसे नहीं वि. स १९९२—९३ का चातुर्मास कराची था, तब वहाँ के सघने श्री

सूत्र टीका प्रसिद्ध जिस को दामनगर के सेठ दामोदर जगजीवन भाईने पढी, सेठजी को विचार हुवा कि अपनी स्थानकवासी में की टीका लिखनेवाले तो क्यों नहीं शास्त्रोद्धारका सुचारु रूपसे काठियावाड मे पूज्य श्री के कराया जाय, इस भावना के प. मुनि श्री गबुलालजी म. ने अंकुरित , 'यादृशो तादृशी सिद्धि' के अनुसार राजकोटनिवासी श्री गुलाबचन्द भाई मेहताने सेठजोको प्रोत्साहित करनेके लिए १० रु. की शास्त्रोद्धार के लिए जाहिर जिससे सेठजीने पूज्य श्रीको काठियावाड पधारने की विनन्ती भेजी, तदनुसार वि. सं २००१ में पूज्य श्री दामनगर पधारे। वहाँ से कार्य प्रारंभ हुवा जो ठीक तरहसे है।

दामनगर चातुर्मास में काठियावाड स्थानकवासी के नरवीर श्री छबीलदास भाई कोठारी दर्शनार्थ आए और उन्हें शास्त्रोद्धार का सुचारु रूपसे होना चाहिये ऐसे विचार स्फुरित हुए, जिस से उन्होंने कार्य को अपने लेकर पूर्ण वेगवान जिस के श्री अनुत्तरोपपातिक की संस्कृत टीका पूज्य श्री के हमें हुई।

श्री अनुत्तरोपपातिक —

श्री वीरवाणी के आधार पर ग्रथित जैनागमो के ग्यारह अङ्गों मे अन्तकृत सूत्र अङ्ग सूत्र है, मे नब्वे महापुरुषोंकि जीवन वृत्तान्त है, उसके बाद नववा अग श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र है, सूत्र के ३ वर्ग और ३३ अध्ययन है। इन ३३ अध्ययनों मे जालि, मयालि आदि तेतीस महापुरुषों का जीवन वृत्तान्त पढने को मिलता है।

इस के मे अरहट्ट के घट की भाँति कर्मधारी जीव भ्रमण करते रहते हैं, उन्हें किसी भी आत्मिक शान्ति नसीब नहीं होता, वे अनादि काल को परम्परा में फसे हुए जन्म, जरा, मरण की आधि व्याधि से नहीं होते। होने के लिए सम्यग्ज्ञान की प्राप्ति का अभाव होनेसे वे नित्य प्रति अज्ञानजन्य दारुण कष्टों को सहते है। ज्ञानी पुरुष इसी कारण संसार को असार समझकर वे अपनी ऐहिक सम्पत्ति के होते भी उसे तुच्छ व जीवन के लिये अहितकर के त्यागने मे ही आत्मकल्याणको देखकर संसार से होने के लिये शीघ्र ही धन, जन बन्धन को एक मे त्याग देते हैं।

विद्वान नहीं ' का प्रश्न स्वाभाविक उपस्थित हो है। प्रश्न के में मतों के शास्त्रोंपर डालेंगे तो सहज ही में हम सकेंगे कि– दो वर्ष के पूर्व में प्रत्येक मतों के उसी में थे कि जिस में वे लिखे गये थे, उसी से सकते हैं कि हमारे पुराणे आचार्यों में इतना था कि वे भले से जैनागमों के रहस्य को समझने में विद्वान थे, और दूसरों को समझाने मे भी पूर्ण निपुण थे। उस भी धर्म में शास्त्रों की मूल को समझाने के लिए अन्य सहारा लेने की नहीं समझी गई थी। आज भी व्याकरण का अनुवाद लिखना व छपाना विद्वान् पुरुष ठीक नहीं मानते हैं। परन्तु जब स के अन्य भाषाओंका पढाना हुवा तब धर्मशास्त्रों का बनाये रखने केलिए धर्मगुरुओं ने वर्तमान भाषाओं में अनुवाद करने का विचार किया और उसी वे ै रत बने।

आजसे कितनीक शताब्दियों के पूर्व मूर्तिपूजक सम्प्रदाय के विभिन्न यतियोंने आचार्योंने जैनागमों पर निर्युक्ति, अवचूरि, चूर्णि, भाष्य, टीका लिखी, जिसे आज सैकडों वर्ष हो गए, उस की टीका की प्रणाली में और की प्रणाली में अन्तर होना है, क्यों कि पुरानी टीकाओं मे जहाँ सरल विषय था ˘ कठिन शब्दाडम्बरों से दुर्बोध करदिया और जहाँ जटिल विषय था विवरण न करने से वह भी दुर्बोध रह गया, पुराणी टीकाओं में विपर्यास याने सूत्रविरुद्ध अर्थ प्रतिपादन करने लगे और जिनभाषित लुप्तप्राय होने , मनमाने पथ हो गये और वे मनमाने समझाने लगे–किसीने निश्चय नयको व्यवहार ै को नष्ट कर दिया, तो किसीने व्यवहार को लेकर निश्चय को, किसीने क्रिया में ही धर्म तो किसीने नास्तिकवादका ले लिया, इत्यादि बातों का वैपरीत्य देखकर को 'भगवान के यथार्थ भावोको करनेवाली नवीन टीकाकी रचना हो' ऐसी इच्छा जागृत हुई, तदनुसार जैनाचार्य जैनधर्म-दिवाकर पूज्य श्री घासीलालजी महाराज साहेबने इस भगीरथ ै को अपनाया और वि १९८४ में बीकानेर चातुर्मास के अन्दर शास्त्रोद्धार के ै को स्थानकवासी सघ बीकानेर श्रीमान् दानवीर सेठ भेरूदानजी सेठिया के आग्रह से किया, उस से यह ै धीर २ परन्तु जैसा चाहिये वैसा ै सुचारु रूपसे नहीं वि म १९९२–९३ का चातुर्मास कराची था, तब वहाँ के सघने श्री

सूत्र टीका प्रसिद्ध की जिस को दामनगर के शास्त्रज्ञ सेठ दामोदर जगजीवन भाईने पढी, सेठजी को विचार हुवा कि अपनी स्थानकवासी में की टीका लिखनेवाले तो क्यों नहीं शास्त्रोद्धारका सुचारु रूपसे काठियावाड मे पूज्य श्री को कराया जाय, इस भावना को पं. मुनि श्री गब्बुलालजी म. ने अकुरित की, 'यादृशो तादृशी सिद्धि' के अनुसार राजकोटनिवासी श्री गुलाबचन्द भाई मेहताने सेठजीको प्रोत्साहित करनेके लिए ही १० रु. की शास्त्रोद्धार के लिए जाहिर जिससे सेठजीने पूज्य श्रीको काठियावाड पधारने की विनन्ती भेजी, तदनुसार वि. सं २००१ मे पूज्य श्री दामनगर पधारे। से कार्य प्रारंभ हुवा जो ठीक तरहसे है।

दामनगर चातुर्मास में काठियावाड स्थानकवासी समाज के नरवीर श्री छबीलदास भाई कोठारी दर्शनार्थ आए और उन्हे शास्त्रोद्धार का सुचारु रूपसे होना चाहिये ऐसे विचार स्फुरित हुए, जिस से उन्होंने कार्य को अपने लेकर पूर्ण वेगवान जिस के श्री अनुत्तरोपपातिक की टीका पूज्य श्री के हमें हुई।

श्री अनुत्तरोपपातिक —

श्री वीरवाणी के आधार पर ग्रथित जैनागमो के ग्यारह अङ्गों मे अन्तकृत सूत्र अङ्ग सूत्र है, मे नव्वे महापुरुषोंके जीवन वृत्तान्त है, उसके बाद नववा अग श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र है, सूत्र के ३ वर्ग और ३३ अध्ययन हैं। इन ३३ अध्ययनों मे जालि, मयालि आदि तेतीस महापुरुषों का जीवन वृत्तान्त पढने को मिलता है।

इस असार के मे अरहट्ट के घट की भाँति कर्मधारी जीव भ्रमण करते रहते हैं, उन्हे किसी भी आत्मिक शान्ति नसीब नहीं होता, वे अनादि की परम्परा मे फसे हुए जन्म, जरा, मरण की आधि व्याधि से नहीं होते। होने के लिए सम्यगज्ञान की प्राप्ति का अभाव होनेसे वे नित्य प्रति अज्ञानजन्य दारुण कष्टों को सहते है। ज्ञानी पुरुष इसी कारण संसार को असार समझकर वे अपनी ऐहिक सम्पत्ति के होते हुए भी उसे तुच्छ व जीवन के लिये अहितकर के त्यागने में ही आत्मकल्याणको देखकर संसार से मुक्त होने के लिये शीघ्र ही धन, जन बन्धन को एक क्षण मे त्याग देते है।

इस प्रकार के ऐहिक धन-वैभव तथा विशाल कुटुम्ब परिवार को त्याग कर भावना से ज्ञान दर्शन चारित्रकी आराधना के लिये अभिग्रहयुक्त महान तपश्चर्या कर अनुत्तर विमान को प्राप्त होनेवाले ३३ पुरुषों का जीवन इस अनुत्तरोपपातिक सूत्रपर पूज्य श्री ।लालजी म. सा. ने टीका लिखकर वृद्ध जैन समुदाय के लिये सूत्र जाननेका मार्ग कर दिया है, इसके लिये जैन पूज्य श्री को सहस्रश' अभिनन्दन भेट करती है।

प्रस्तुत के प्रारम में वीतराग भगवान के रचना का विवरण शका समाधान के लिखकर पाठकवृन्द को ठीक तरहसे है। आजतक वीतरागता के नामपर आरम हिंसा मे धर्म मनानेवाले व कहनेवाले को इस समवसरण विवरणसे अच्छी तरह बोध हो सकेगा, क्यों कि—वीतरागकी पूजा बन्धका व ससारपरिभ्रमण का है।

जैसे के—

जो सावज्ज , महाचाइवीयरागस्स।
सो भम्मइ ससारे, दीह जहाजाओ ॥१॥
पज्जाए, समुब्भवइ जीवहिंसणारंभो।
तम्हा इ , तेण य संसारचक्कसंपाओ ॥२॥

इसी प्रकार—

"पचहिं ठाणेहिं जीवा दुग्गइं गच्छन्ति —पाणाइवाएणं, , अदिन्नादाणेण, मेहुणेण, परिग्गहेणं।"

(स्थानाङ्ग ५ स्था, १ उ०,)

सासारिक कार्य करने मे भी जब पाच कारणों से जीव को दुर्गति होती है तो फिर वीतराग धर्म के नामपर हिंसा आरम्भ हो तो धर्म कैसे मानाजाय। यदि कोई यू कहे कि—भक्तिवश धर्मकार्य करते हुए, प्रभुअर्चना करने में होनेवाली हिंसा कर्मबन्धका कारण नहीं परन्तु कर्मनिर्जरा का ही ·माना है।

तब तो कालिका, अम्बा, भैरव आदि लौकिक देवों के सामने उनको माननेवाले

भक्ति वशसे बकरे, पाडे चढाते हों—मारते हों—तो मैं भी कर्मनिर्जरा ही मानी !।

यदि उन लौकिक देवों के नाम पर होनेवाली हिंसा में पाप मानते हैं तो फिर जिन वीतराग प्रभुने पदार्थों के भोगोपभोगोंको त्यागकर से मुक्त प्राप्त की, उन्हीं के करने में धर्म कैसे हो है? । विषय को टीकाकारने ठीक से प्रतिपादित किया है। प्रकार के अभिगम मे भी पहले सचित्तद्रव्य को त्यागने का ही शास्त्रोक्त विधान है। इस प्रकार समवसरण प्रकरण में सावद्य पूजा का निषेध ठीक तरह से है।

जिन के प्रतापसे द्वादशाङ्गी की वाचना हमें प्राप्त हुई उन सुधर्मस्वा का परिचय -सिद्धिद्वारा गया है। उन्हीं के पट्टशिष्य श्री जम्बूस्वामी श्रेणिक के राजगृहनगर के बाहर गुणशिल उद्यान में विराजकर श्री सुधर्मस्वामी से विनय के अन्तकृतसूत्र सुनलेने के अनुत्तरोपपातिक को सुन रहे है, सुनने के उनकी गुरुभक्ति और नवीन जानने की हार्दिक जिज्ञासा दिखाई देती है, उन्हें श्री महावीर के प्रति आदर्श कैसे थे इसके लिये आद्य स्तुति की पंक्तिबद्ध रचना करने योग्य है।

—ः वर्ग :—

(१) श्री जम्बूस्वामी को जालि, मयालि, उपजालि, पुरुषसेन, वारिषेण, दीर्घदान्त, लष्टदान्त, वेहल्ल, वैहायस और अभयकुमार, इन संपत्तीशाली राजकुमारों का जीवन-वृत्तान्त जानने की इच्छा से लालायित जानकर श्री सुधर्मस्वामी उसी समय विना संकोच शिष्य का ज्ञान विकाश के लिये भविजीवों के उपकार के लिए जालिकुमार का वर्णन अनुक्रमसे सुनाते है।

किसी भी त्यागी पुरुष की जीवनिका का सम्बन्ध उनके आद्यजीवन से जुडा हुवा रहता है, सुननेवाला जबतक पूर्वदशा को जान न ले तब जीवनकी उत्तर दशा को भलीभाँति नहीं , इसी श्री सुधर्मस्वामी—'उस , उस समय' 'राजगृह नगर' 'गुणशिल उद्यान' 'श्रेणिक राजा' 'धारिणी देवी' आदि का नाम दे दे कर उस की स्थिति का ठीक तरहसे ज्ञान कराते हैं।

इस प्रकार के ऐहिक धन-वैभव तथा विशाल कुटुम्ब परिवार को त्याग कर उच्च भावना से ज्ञान दर्शन चारित्रकी आराधना के लिये अभिग्रहयुक्त महान तपश्चर्या धारण कर अनुत्तर विमान को प्राप्त होनेवाले ३३ पुरुषों का जीवन वृत्तान्त इस अनुत्तरोपपातिक सूत्रपर पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने संस्कृत टीका लिखकर आबाल वृद्ध जैन समुदाय के लिये सूत्र पाठ जाननेका सरल मार्ग कर दिया है, इसके लिये जैन समाज पूज्य श्री को सहस्रश अभिनन्दन भेट करती है।

प्रस्तुत के प्रारम में वीतराग भगवान के रचना का विवरण शका समाधान के साथ लिखकर भव्य पाठकवृन्द को ठीक तरहसे गया है। आजतक वीतरागता के नामपर आरम हिंसा मे धर्म मनानेवाले व कहनेवाले को इस समवसरण विवरणसे अच्छी तरह बोध हो सकेगा, क्यों कि—वीतरागकी पूजा कर्म बन्धका व ससारपरिभ्रमण का कारण है।

जैसे के—

जो सावज्ज , महाचाइवीयरागस्स।
सो भम्मइ संसारे, दीह जहाजाओ ॥१॥
पज्जाए, समुब्भवइ जीवहिंसणारंभो।
। वज्झइ , तेण य संसारचक्कसंपाओ ॥२॥

इसी प्रकार—

"पचहिं ठाणेहिं जीवा दुग्गइं गच्छन्ति —पाणाइवाएणं, , अदिन्नादाणेण, मेहुणेण, परिग्गहेण।"

(स्थानाङ्ग ५ स्था, १ उ०,)

सासारिक कार्य करने मे भी जब पाच कारणों से जीव को दुर्गति होती है तो फिर वीतराग धर्म के हिंसा आरम्भ हो तो धर्म कैसे मानाजाय। यदि कोई यू कहे कि—भक्तिवश धर्मकार्य करते हुए, प्रभुअर्चना करने में होनेवाली हिंसा कर्मबन्धका नहीं परन्तु कर्मनिर्जरा का ही कारण है।

तब तो कालिका, , भैरव आदि लौकिक देवों के सामने उनको माननेवाले

भक्ति वशसे बकरे, पाडे चढाते हों—मारते हों—तो क्या में भी कर्मनिर्जरा ही मानी ?।

यदि उन लौकिक देवों के नाम पर होनेवाली हिंसा मे पाप मानते हैं तो फिर जिन वीतराग प्रभुने पदार्थों के भोगोपभोगोंको त्यागकर संसार से मुक्त दशा प्राप्त की, उन्हीं के करने में धर्म कैसे हो है? । इस विषय को टीकाकारने से प्रतिपादित किया है। ' प्रकार के अभिगम मे भी पहले सचित्तद्रव्य को त्यागने का ही शास्त्रोक्त विधान है। इस प्रकार समवसरण प्रकरण में सावद्य पूजा का निषेध ठीक तरह से गया है।

जिन के प्रतापसे द्वादशाङ्गी की वाचना हमें हुई उन सुधर्मस्वा का परिचय -सिद्धिद्वारा गया है। उन्हीं के पट्टशिष्य श्री जम्बूस्वामी श्रेणिक के राजगृहनगर के गुणशिल उद्यान मे विराजकर श्री सुधर्मस्वामी से विनय के सुनलेने के बाद अनुत्तरोपपातिक सूत्र को सुन रहे हैं, सुनने के उनकी गुरुभक्ति और नवीन जानने की हार्दिक जिज्ञासा दिखाई देती है. उन्हें श्री महावीर के प्रति आदर्श भाव कैसे थे इसके लिये आद्य स्तुति की पङ्क्तिबद्ध करने योग्य है।

—१ वर्ग :—

(१) श्री जम्बूस्वामी को जालि, मयालि, उपजालि, पुरुषसेन, वारिषेण, दीर्घदान्त, , वेहल्ल, वैहायस और अभयकुमार, इन संपत्तीशाली राजकुमारों का जीवन-जानने की से लालायित जानकर श्री सुधर्मस्वामी उसी विना संकोच शिष्य का विकाश के लिये भविजीवों के उपकार के लिए जालिकुमार का वर्णन अनुक्रमसे सुनाते है।

भी त्यागी जीवनिका का उनके आद्यजीवन से जुडा है, सुननेवाला पूर्वदशा को जान न ले तब जीवनकी उत्तर दशा को भलीभाँति नहीं , इसी श्री सुधर्मस्वामी—'उस , उस ' 'राजगृह ' 'गुणशिल ' 'श्रेणिक राजा' 'धारिणी देवी' आदि का नाम दे दे कर की स्थिति का तरहसे कराते हैं।

अनुत्तरोपपातिक के वर्ग में वर्णित जालिकुमार कोई व्यक्ति नहीं था, मगधाधिपति श्रेणिक का स्वरूपवान् पुत्र था। में वर्णित मेघकुमार

'उन के जीवन की हर व्यक्ति सके' अभिप्राय किया है। ही नहीं उस राजकुमार का, लावण्यवती राजकन्याओं के विवाह और को वह कुमार में पूर्व पुण्योपार्जित दि विषयों का अनुभव आनन्द निमग्न था, ऐसे श्री महावीर का दर्शन उपदेश सुनने के लिये उत्साहित होकर जाना, आजके धनिकों के महान आदर्श और उपदेश का है। धनीपन की सार्थकता धर्मी होने में है, न कि होकर सुरापान, मांसाहार और विषय के मार्ग की प्रवृत्ति में।

का धनिक वर्ग त्यागकी अपेक्षा भोगों में ही मनुष्य की सार्थकता है, वे जो जीवन के पहले में ही ससार का उपदेश उसी वे को से तोडकर विरक्त बनजाते और भवोभव उपद्रवी कर्मों का करने के लिये तप को अङ्गीकार करलेते थे। तप भी कोई नहीं परन्तु आदि कठिन तप को अङ्गीकार करने में ही वे अपने जीवन की महत्ता समझते थे। जालिकुमारने तप को किया। वे ऐसे शरीर का ही नहीं परन्तु कर्मों का शोषण करके में सर्वार्थ–सिद्ध विमान को और, भविष्य में मोक्ष करेंगे। इसी शेष नव जो श्रेणिक के ही थे–उनका भी वर्णन इसी वर्ग में है।

—: द्वितीय वर्ग :—

(२) दूसरे वर्ग में भी नगर के अधिपति श्रेणिक , धारिणी रानी के पुत्र दीर्घसेन, महासेन, , गूढदान्त, शुद्धदान्त, , , द्रुमसेन, महाद्रुमसेन, सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन, पुण्यसेन, इन तेरह राजकुमारों का वर्णन जालिकुमार की होनेसे संक्षिप्त प्रकारसे है।

—:तृतीय वर्ग:—

(३) तीसरे वर्ग के पहले में धन्यकुमार का वर्णन लौकिक लोकोत्तर संपत्ति से अच्छे का होने से पाठकों को इस यन में निम्नोक्त उचित से समझने को मिलेगी।

१ धन्यकुमार धन-संपत्ति।
२ धन्यकुमार का उपदेशश्रवण।
३ उपदेश में पुद्‌गल—परावर्त का ।
४ —परित्याग।
५ भीष्म अभिग्रह।
६ कठिन तपश्चर्या।
७ तपश्चर्या से शरीर की निर्बलता।
८ सर्वार्थसिद्ध में होना।
९ महाविदेह क्षेत्र मे जन्म लेकर मोक्ष करना।

श्री अनुत्तरोपपातिक का करनेवाले मुमुक्षुओं को इस में होनेवाली सामग्री से आत्मिक ज्ञान होगा, का समझने से मोहत्याग की भावना जागृत होगी, त्यागियों को धन्य अनगार के त्याग से अपने की तुलना करने का स्वयं ज्ञान होगा और संयम तप की क्रियाशुद्धि के विवेक की प्राप्ति होगी।

काकन्दी नगरी (जनश्रुति से वर्तमान में मारवाड़ के अन्दर केकीन्द के नाम से पहचानी जाती है) में नामकी सार्थवाही रहती थी, सार्थवाही अधिकारिणी होकर अपने गृहकार्य को पूर्ण से सम्भालती थी, उसी के देख—रेख में व्यापार होता था व के देशों में वाहणो भेजा जाता व मगाया । था, सर्वकलानिपुण होने से सभी ों को पूर्ण रूपसे सम्भालती थी। इससे अच्छी सकेंगे कि स्त्रियों का इतना था कि वे की भांति कार्य सम्भाल सकती थी। नारीजीवन मे नीरी अज्ञानता का दोषारोपण कर उन्हे बुद्धिचातुर्य व कलाओं से हीन बताकर स्त्रियों का अपमान बुद्धिमानों का नहीं है। हमारे भारत वर्ष के नारीसमाज में धनोपार्जन व धर्मसम्बन्धी ों में

से पूर्ण निपुण व जीवन बीतानेवाली ऐसी अनेक नारियों का अनोखा वृत्तान्त होता है, । । सार्थवाही गणिम, धरिम, मेय, परिछेद्य (इन सबों का अर्थ टीका मे देखे) इन चारों का व्यापार करती थी। ' अपरिभूआ ' अर्थात् सार्थव अत्यधिक धन धान्य , शील रूपी गुणों से प्रकाशित अपना गौरव से युक्त थी। के विपुल , , , सिंहासन गाडी–रथ, हाथी-घोड़ा, गाय-बेल, चान्दी–सोना, व झवेरात थे। भी ऐसी थी कि अपने धनद्वारा अनेकों का करती थी, की भोजनसामग्री में से गरीब भिखारियों को प्रतिदिन भर-पेट भोजन मिलता था, साधर्मियों को व जाहिर में सहायता देती थी। इसी से उस की श्रीमन्ताइ और धर्म जानी जाती है।

उस सार्थवाही के से सर्वाङ्गसुन्दर जन्मा, व का भगवती में वर्णित महाबल कुमार के है, उन सर्व गुणों से शोभित धन्यकुमार का विवाह युवावस्था के प्रारम में अपने जैसे धनपति ३२ श्रीमन्त सेठों की सुकुमारिकाओं से ही , ही दिन में था।

युवावस्था के में विवाह विधान से सकते हैं व में किये जानेवाले विवाह धर्मदृष्टि से भी अयोग्य है। इसी विवाह उन्हीं कन्याओं के होता था कि जो की समानतावाली हो और धर्म, गुण जाति में समान हो, से विपरीत विवाह को अनमेल विवाह था।

उन्हे बत्तीस करोड सोनैया पक्ष से दहेज में मिले थे, उन के निजी धन भी इतना था कि जिस की व आजके शून्य–हृदयी से होना दुष्कर ही नहीं परन्तु है। वे धन्यकुमार सुलक्षणी पत्नियों के महल में जीवन के ऐहिक सुखों का अनुभव करते मनोऽनुकूल अनेक राग-रागनियों को सुनते सुखमय बिता रहे थे। - ऐसे श्री महावीर जनपद की से और उस में भी विशेषकर को भव से पार करने के लिए पधारे।

कल्याणकारी भगवान का पदार्पण सुनकर काकन्दी नगरी से जनसमूह जितशत्रु राजा पतित-पावनी वाणी को सुनने के लिए आए। एक ही दिशा में अनेक वृन्दों में युक्त विविध करते हुए इन नगरनिवासियों की ध्वनि श्री धन्नाजीने अपने महलों में सुनी और अनुचरोंद्वारा वृत्तान्त जाना। धन्यकुमारने भगवान महावीर का पदार्पण सुनकर हर्षचित्त हो उसी अपने अनुचरों के परिवार से जहां भगवान थे वहां गये और विधिपूर्वक वन्दन कर सर्व परिषद् के साथ दत्तचित्त उपदेश सुनने लगे। महावीर प्रभुने आज के उपदेश से धन्नाजी को वैराग्यवान बनाने के लिये मनुष्य की मोक्षसाधना स्वरूप— १ मनुष्य जन्म, २ आर्य क्षेत्र, ३ उत्तम कुल, ४ दीर्घ आयुष्य, ५ इन्द्रियों की पूर्णता, ६ शरीर स्वास्थ्य, ७ साधुसमागम, ८ सूत्र- , ९ , १० धर्म कार्य मे पराक्रम, इन दस बोलों की दुर्लभता समझाई, की मोह निद्रा से जागृत बनने के लिये पुद्गल-परावर्त का स्वरूप श्री धन्नाजी के पूछने पर श्री महावीर स्वामीने फरमाया।

शरीर को छोडकर औदारिक आदि शरीर की वर्गणाओं के योग्य चौदह रज्जु लोकवर्ती सारे परमाणुओं का रूपसे सम्मिलन ही पुद्गल-परावर्त है। वह जितने से होता हो वह भी पुद्गल-परावर्त कहलाता है, इसका परिमाण उत्सर्पिणियाँ और अवसर्पिणियाँ है।

पुद्गल-परावर्तन प्रकार का है, और , क्षेत्र, के भेदसे अट्ठाईस सूक्ष्म के भेदसे इस के ५६ भेद होते हैं।

पुद्गल-परावर्तन का खूब समझाया है, से भव्य जीवों को मनुष्य भव की दुर्लभता का मान अच्छा होता है। विषय के सुनलेने के धन्नाजी को के विचार —

मे प्राणिमात्र , , के दुः हैं। गर्भावस्था, बाल्या- , यौवनावस्था व वृद्धावस्था आदि में दुःखों की परम्परा के आत्मा को शान्ति नहीं मिलती, फिरभी अज्ञानात्मा , पित, , वीर्य के कामभोगों की हो तो जैसा नीच में और कौन होगा? क्यों कि संसार में दुःखों से देनेवाला कोई नहीं , यदि -दाता है तो वीतराग धर्म ही है। -कल्याण के मुझे धर्म के नायक

की ही ग्रहण करनी चाहिये। विचार कर के महावीर से अर्ज की कि—हे भगवन्! अपनी से आज्ञा कर को के समीप दीक्षित बनूगा। धन्नाजी की भावना को सुनकर प्रभुने यही जैसा हो वैसा करो परन्तु धर्म कार्य में ढील न करो। यह आदेश के वचन में निर्भ है।

यहाँ भी हमें शिक्षा मिलती है कि ी इतने वय आदिसे बडे होते हुए भी कितने विनीत है जो धर्म के में भी माता को पूछते हैं, क्यों कि में प्रत्येक माता-पिता की आज्ञा से ही करना परम नीति है। माता और पुत्र का प्रेम, दोनों के परस्पर हुई बातों से हम ठीक तरह जान सकते हैं ऐसे प्रेम बन्धन से बन्धे हुए भी वे उसी आज्ञा प्राप्तकर महावीर के समीप कल्याणकारी को धारण करते हैं। दीर्घकाल के मोह बन्धन को व अखूट धन को तथा बत्तीस स्त्रियों को त्याग कर उन्होंने हमें के से मुक्त होने का बोध दिया है।

को छोडकर संयमी बनने के पश्चात् मुनियों को कैसे २ परीषह उपसर्ग सहने पडते हैं तद्विषयक ज्ञान अणगार के जीवन से हमें मिलता है।

दीक्षा लेते ही यावज्जीवन पर्यन्त बेले-बेले पारणे में आयम्बिल करने की उन की प्रतिज्ञा सुनकर थरथराने लगता है, तो ऊचे महलों में सासारिक सुखों का विविध अनुभव, मनोऽनुकूल राग-रागनियों का सुनना, कहां विविध नाटकों का और कहां इसी जीवन में भूमि-शय्या, खुले पाव चलना, शीत का सहना ऐसे उग्र तप को धारण कर विचरना। जो विविध के भोजन का आस्वादन करते थे वेही उसी जीवन में आहार को लाते और उसे भी २१ वार धोकर आयम्बिल मे आहार करते, यह और तप की नहीं तो और क्या है'। उन के तपोजीवन से हमें उपदेश मिलता है कि—त्यागियों को रस-लोलुपता जरा भी नहीं होनी चाहिये, उन्हें निरवद्य अशनादि जैसा भी मिल उसी को भाव से ग्रहणकर अ करना चाहिये। उग्र तपश्चर्या के करने से उन के शरीर के पाव, पांवों की उंगलियाँ, (पिण्डी) घुटने, उरु ( ) कटि (कमर) पेट, की पसलियें, पीठ, , भुजायें, , हाथों की उंगलियाँ, गर्दन, दाढी, ओष्ठ, जिह्वा, नासिका, आँखें. , . आदि अंग रुक्ष के जाने से किस की को

विषय पाठकों को पूर्ण ध्यान-पूर्वक पढना चाहिये। इस प्रकार की शरीर-स्थिति तपश्चर्या प्राप्त होने पर भी उन की अन्तरात्मा किस प्रकार दीप्त थी वह श्रेणिक राजा के दर्शन करने पर उन की गई स्तुति के पढने से भली-भांति मालूम हो सकेगी। इसी महावीर प्रभुद्वारा बताई हुई १४ हजार मुनियों के बीच भी मुख्यता भी स्वीकार किये बगर रह नहीं सकते। तभी तो राजा श्रेणिक भी सभी मुनियों में अति दुष्कर करनी करनेवाले मुनि को देखकर हर्षोन्मत्त बन उसी समय उन की स्तुति की।

धन्ना अनगार अपने शरीर की जर्जर हालत देख सथारा करने के लिए भगवान की आज्ञा ली और अन्त मे एक मास का संथारा कर सर्वार्थसिद्ध विमान को प्राप्त हुए। ऐसे भावितात्मा की जीवनिका पढने मात्र से कर्म की निर्जरा होती है तो फिर वैसी करनी करे तो जरूर वह ससार का अन्त कर मोक्ष को प्राप्त है, इस लिये धन्ना अनगारका सविस्तर वर्णन पठनीय एवं माननीय है।

अनगारकी तरह सुनक्षत्र, ऋषिदास, पेल्लक, रामपुत्र, चन्द्रिक, पृष्टिमातृक, पेढालपुत्र, पोट्टिल, वेहल्ल आदि नवों कुमारों का सक्षिप्त वर्णन तीसरे वर्ग के अन्त में किया है। ये दसों कुमार धन धान्य आदिसे पूर्ण सुखी थे। इन का जीवन-वर्णन धन्यकुमार के समान ही बताया गया है।

प्रकार ३३ महापुरुषों का जीवन- श्री अनुत्तरोपपातिक पर अर्थबोधिनी टीका लिखकर वृद्धों को से सम्पादन कराने की पूज्य श्री की महती हमारे लिये आदरणीय है, सूत्र-सस्कृत, हिन्दी, गुजराती के जाननेवाले प्रत्येक व्यक्ति को परम हितकर होगा। हम करते है कि जैन-समाज इस सूत्र का -पाठनद्वारा कल्याण प्राप्त करेगा।

सूत्र के पढने से पाठकों को मिलेगा, वैराग्य होगा, तीव्रतर तप करनेकी जिज्ञासा जगेगी, सयमियों को प्रति सुदृढता बढेगी, क्यों कि पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने साहित्य, न्याय, व्याकरण से त और सुललित में विषयको स्फुट कर है।

राजकोट,
कार्तिक धनतेरस वि. स २००४

समीर

की ही करनी चाहिये। विचार के महावीर से अर्ज की कि—हे भगवन्! अपनी से कर को के समीप दीक्षित बनूगा। धन्नाजी की को सुनकर प्रभुने यही जैसा हो वैसा करो परन्तु धर्म में ढील न करो। आदेश के में निर्भ है।

यहाँ भी हमें शिक्षा मिलती है कि धन्नाजी इतने वय आदिसे बडे होते हुए भी कितने विनीत हैं जो धर्म के में भी को पूछते हैं, क्यों कि में प्रत्येक -पिता की आज्ञा से ही करना परम नीति है। माता और पुत्र का प्रेम, दोनों के परस्पर हुई बातों से हम ठीक तरह जान सकते हैं ऐसे प्रेम बन्धन से बन्धे हुए भी वे उसी प्राप्तकर महावीर के समीप कल्याणकारी सयम को धारण करते हैं। दीर्घकाल के मोह बन्धन को व अखूट धन को तथा बत्तीस स्त्रियों को कर उन्होंने हमें के से होने का बोध दिया है।

को छोडकर संयमी बनने के पश्चात् मुनियों को कैसे २ परीषह उपसर्ग सहने पडते हैं तद्विषयक ज्ञान के जीवन से हमें मिलता है।

दीक्षा लेते ही यावज्जीवन पर्यन्त बेले-बेले पारणे में आयम्बिल करने की उन की प्रतिज्ञा सुनकर थरथराने लगता है, तो ऊंचे महलों में सासारिक सुखों का विविध अनुभव, मनोऽनुकूल राग-रागनियों का सुनना, कहां विविध नाटकों का और इसी जीवन में भूमि-शय्या, खुले पांव चलना, शीत का सहना ऐसे उग्र तप को धारण कर विचरना। जो विविध के भोजन का आस्वादन करते थे वेही उसी जीवन में शुष्क आहार को लाते और उसे भी २१ बार धोकर आयम्बिल में आहार करते, यह त्याग और तप की नहीं तो और क्या है? । उन के तपोजीवन से हमें उपदेश मिलता है कि—त्यागियों को रस-लोलुपता जरा भी नहीं होनी चाहिये, उन्हें निरवद्य अशनादि जैसा भी मिल जाय उसी को से ग्रहणकर करना चाहिये। उग्र तपश्चर्या के करने से उन के शरीर के पाव, पांवों की ऊंगलियाँ, (पिण्डी) घुटने, उरु ( ) कटि ( ) पेट, की पसलियें, पीठ, , भुजायें, , हाथों की ऊंगलियाँ, गर्दन, दाढो, ओष्ठ, जिह्वा, नासिका, आँखें. , . आदि अंग रक्त के जाने से किस की स्थिति को

विषय पाठकों को पूर्ण ध्यान-पूर्वक पढना चाहिये। इस प्रकार की शरीर-स्थिति तपश्चर्या प्राप्त होने पर भी उन की अन्तरात्मा किस प्रकार दीप्त थी वह श्रेणिक राजा के क्ष दर्शन करने पर उन की गई स्तुति के पढने से भली-भांति मालूम हो सकेगी। इसी महावीर प्रभुद्वारा बताई हुई १४ हजार मुनियों के बीच मुख्यता भी स्वीकार किये रह नहीं सकते। तभी तो राजा श्रेणिक भी सभी मुनियों में अति दुष्कर करनी करनेवाले मुनि को देखकर हर्षोन्मत्त बन उसी उन की स्तुति की।

धन्ना अनगार अपने शरीर की जर्जर हालत देख संथारा करने के लिए भगवान की आज्ञा ली और अन्त में एक मास का स कर सर्वार्थसिद्ध विमान को प्राप्त हुए। ऐसे भावितात्मा की जीवनिका पढने मात्र से कर्म की निर्जरा होती है तो फिर वैसी करनी करे तो जरूर वह ससार का अन्त कर मोक्ष को प्राप्त करता है, इस लिये धन्ना अनगारका सविस्तर वर्णन पठनीय एवं माननीय है।

धन्ना अनगारकी तरह सुनक्षत्र, ऋषिदास, पेल्लक, रामपुत्र, चन्द्रिक, पृष्टिमातृक, पेढालपुत्र, पोट्टिल, वेहल्ल आदि नवों कुमारों का संक्षिप्त वर्णन तीसरे वर्ग के अन्त में किया है। ये दसों कुमार धन धान्य आदिसे पूर्ण सुखी थे। इन का जीवन-वर्णन धन्यकुमार के समान ही बताया गया है।

इस ३३ महापुरुषों का जीवन-वृत्तान्त वाला श्री अनुत्तरोपपातिक पर अर्थबोधिनी टीका लिखकर वृद्धों को से ज्ञान सम्पादन कराने की पूज्य श्री की महती हमारे लिये आदरणीय है, यह सूत्र-सस्कृत, हिन्दी, गुजराती भाषा के जाननेवाले प्रत्येक व्यक्ति को परम हितकर होगा। आशा करते हैं कि जैन-समाज इस सूत्र का -पाठनद्वारा कल्याण प्राप्त करेगा।

• सूत्र के पढने से पाठकों को मिलेगा, वैराग्य होगा, तीव्रतर तप करनेकी जिज्ञासा जगेगी, सयमियों को प्रति सुदृढता बढेगी, क्यों कि पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने साहित्य, न्याय, व्याकरण से व और सुललित भाषा में विषयको स्फुट कर है।

राजकोट,
कार्तिक धनतेरस वि. स २००४

समीर •

की ही ग्रहण करनी चाहिये। विचार कर के महावीर से की कि—हे भगवन्! अपनी से प्राप्त कर असार को के समीप दीक्षित बनूंगा। धन्नाजी की भावना को सुनकर प्रभुने यही कि जैसा हो वैसा करो परन्तु धर्म कार्य में ढील न करो। यह आदेश के में निर्म है।

यहाँ भी हमें शिक्षा मिलती है कि ी इतने वय आदिसे बड़े होते भी कितने विनीत हैं जो धर्म के में भी माता को पूछते हैं, क्यों कि में प्रत्येक माता-पिता की आज्ञा से ही करना परम नीति है। माता और पुत्र का प्रेम, दोनों के परस्पर हुई बातों से हम ठीक तरह जान सकते है ऐसे प्रेम बन्धन से बन्धे हुए भी वे उसी आज्ञा प्राप्तकर महावीर के समीप कल्याणकारी सयम को धारण करते हैं। दीर्घ के मोह बन्धन को व अखूट धन को तथा बत्तीस स्त्रियों को त्याग कर उन्होंने हमें ससार के से होने का बोध दिया है।

को छोडकर संयमी बनने के पश्चात् मुनियों को कैसे २ परीषह सहने पड़ते हैं तद्विषयक ज्ञान अणगार के जीवन से हमें मिलता है।

दीक्षा लेते ही यावज्जीवन पर्यन्त बेले-बेले पारणे में आयम्बिल करने की उन की प्रतिज्ञा सुनकर थरथराने लगता है, तो ऊचे महलों में सांसारिक सुखों का विविध अनुभव, मनोऽनुकूल राग-रागनियों का सुनना, कहां विविध नाटकों का और इसी जीवन में भूमि-शय्या, खुले पांव चलना, शीत का सहना ऐसे उग्र तप को धारण कर विचरना। जो विविध प्रकार के भोजन का आस्वादन करते थे वेही उसी जीवन में शुष्क आहार को लाते और उसे भी २१ बार धोकर आयम्बिल मे आहार करते, यह त्याग और तप की नहीं तो और क्या है? उन के तपोजीवन से हमें उपदेश मिलता है कि—त्यागियों को रस-लोलुपता जरा भी नहीं होनी चाहिये, उन्हें निरवद्य अशनादि जैसा भी मिल उसी को भाव से ग्रहणकर अ करना चाहिये। उग्र तपश्चर्या के करने से उन के शरीर के पाव, पांवों की उगलियाँ, (पिण्डी) घुटने, उरु ( ) कटि ( ) पेट, की पसलियें, पीठ, , भुजायें, हाथ, हाथों की उंगलियाँ, गर्दन, दाढी, ओष्ठ, जिह्वा, नासिका, आँखे. , . आदि अग रक्त के जाने से किस की स्थिति को

विषय पाठकों को पूर्ण ध्यान-पूर्वक पढना चाहिये। इस प्रकार की शरीर-स्थिति तपश्चर्या होने पर भी उन की अन्तरात्मा किस प्रकार दीप्त थी वह श्रेणिक राजा के दर्शन करने पर उन की गई स्तुति के पढने से भली-भांति मालूम हो सकेगी। इसी महावीर प्रभुद्वारा बताई हुई १४ हजार मुनियों के बीच भी मुख्यता भी स्वीकार किये बगर रह नहीं सकते। तभी तो राजा श्रेणिक भी सभी मुनियों में अति दुष्कर करनी करनेवाले मुनि को देखकर हर्षोन्मत्त बन उसी समय उन की स्तुति की।

धन्ना अनगार अपने शरीर की जर्जर हालत देख सथारा करने के लिए भगवान की आज्ञा ली और अन्त में एक मास का स कर सर्वार्थसिद्ध विमान को प्राप्त हुए। ऐसे भावितात्मा की जीवनिका पढने मात्र से कर्म की निर्जरा होती है तो फिर वैसी करनी करे तो जरूर वह ससार का अन्त कर मोक्ष को प्राप्त करता है, इस लिये धन्ना अनगारका सविस्तर वर्णन पठनीय एवं माननीय है।

अनगारकी तरह सुनक्षत्र, ऋषिदास, पेल्लक, रामपुत्र, चन्द्रिक, पृष्टिमातृक, पेढालपुत्र, पोट्टिल, वेहल्ल आदि नवों कुमारों का संक्षिप्त वर्णन तीसरे वर्ग के अन्त में किया है। ये दसों कुमार धन धान्य आदिसे पूर्ण सुखी थे। इन का जीवन-वर्णन धन्यकुमार के ही बताया गया है।

३३ महापुरुषों का जीवन- वाला श्री अनुत्तरोपपातिक पर अर्थबोधिनी टीका लिखकर वृद्धों को से सम्पादन कराने की पूज्य श्री की महती हमारे लिये आदरणीय है, यह सूत्र-सस्कृत, हिन्दी, गुजराती भाषा के जाननेवाले प्रत्येक व्यक्ति को परम हितकर होगा। हम आशा करते हैं कि जैन-समाज इस सूत्र का पठन-पाठनद्वारा कल्याण प्राप्त करेगा।

इस सूत्र के पढने से पाठकों को मिलेगा, वैराग्य होगा, तीव्रतर तप करनेकी जिज्ञासा जगेगी, सयमियों को सयम प्रति सुदृढता बढेगी, क्यों कि पूज्य श्री घासीलालजी म. सा. ने साहित्य, न्याय, व्याकरण से और सुललित भाषा में विषयको स्फुट कर समझाया है।

राजकोट,
कार्तिक धनतेरस वि. स २००४

समीर

॥ श्री ॥

जैनागमवारिधि–जैनधर्मदिवाकर–जैनाचार्य–पूज्य–श्री आत्मारामजी
महाराजानां ( )स्यानामनुत्तरोपपातिकसूत्राणा-
मर्थबोधिनीनामटीकायामिदम्–

— सम्मतिपत्रम्. —

आचार्यवर्यैं श्री घासीलालमुनिभिः सङ्कलिता अनुत्तरोपपातिकसूत्राणामर्थबोधिनीनाम्नी वृत्तिरुपयोगपूर्वकं सकलाऽपि स्वशिष्यमुखेनाऽश्रावि मया, इय हि वृत्तिर्मुनिवरस्य वैदुष्यं प्रकटयति । श्रीमद्भिर्मुनिभि सूत्राणामर्थान् स्पष्टयितु य प्रयत्नो व्यधायि तदर्थमनेकशो धन्यवादानर्हन्ति ते । चेय वृत्ति सुबोधिनी च तथा सारवत्यपि।
स्वाध्यायेन निर्वाणपदममीप्सुभिर्निर्वाणपदमनुसरद्भिर्ज्ञान-दर्शन-चारित्रेषु प्रयतमानैर्मुनिभिः श्रावकैश्च -दर्शन-चारित्राणि स सम्प्राप्याऽन्ये प्रवर्तयिष्यन्ते ।

आशासे श्रीमदाशुकविर्मुनिवरो गीर्वाणवाणीजुषां विदुषां मनस्तोषाय जैनागमसूत्राणा सारावबोधाय च अन्येषामपि जैनागमानामित्थ सुस्पष्टाश्च वृत्तीर्विधाय तांस्तान् सूत्रग्रन्थान् देवगिरा सुस्पष्टयिष्यति ।

अन्ते च "मुनिवरस्य परिश्रमं सफलयितु सरलां सुबोधिनी चेमा सूत्रवृत्ति - येन सनाथयिष्यन्त्यवश्यं सुयोग्या हसनिभा. ।" इत्याशास्ते—

विक्रमाब्द २००२
प्रतिपदा
लुधियाना.

आत्मारामो जैनमुनिः ।

॥ श्री वीतरागाय नम ॥

जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर पूज्य-श्री-घासीलालव्रतिविरचितया-
अर्थबोधिन्याख्यया व्याख्यया समलङ्कृत

नवमाङ्गम्

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग-सूत्रम्.

मङ्गलाचरणम्.

(मालिनीछन्द)

गुणनिकरनिधानं, कल्पवृक्षोपमान,
नमितसुरसमाजं, सिद्धिसौधाधिराजम् ।
कलिकलिलविनाशं, भव्यबोधप्रकाशं,
शिवसुखदमुनीन्द्रं, नौमि वीरं जिनेन्द्रम् ॥१॥

सुरगण करते है वन्दना जिन जिनोंकी
भुवन प्यारे वन्द्य वे है हमारे ॥
हृदयतिमिरमालानाशकारी सदा जो
उन जिन चरणोंमे वन्दनाए विराजे ॥१॥

हिन्दी-भाषानुवाद.

(१) जो अनेक दिव्य गुण समूहकी खान है। जो कल्प वृक्षके समान स मनोरथको पूर्ण करनेवाले है। जो देवताओंके वन्दनीय है। जो मोक्षरूपी ऊंचे महल पर सुशोभित है। जो अनेक भवोंके समस्त पापों एव दु खोंका विनाश करनेवाले है। जो भव्य-

---

ગુજરાતી ભાષાનુવાદ.

(૧) જે અનેક ગુણ સમૂહની ખાણ છે, જે કલ્પવૃક્ષ સમાન સકળ મનોરથને પૂર્ણ કરવાવાળા છે, જે દેવતાઓને વન્દનીય છે તેમજ જે મોક્ષરૂપી મહેલ પર સુશોભિત છે,–

जयणट्ठ मुहपत्तिं, सदोरगं बंधए मुहे निच्चं।
जो मुक्करागदोसो, वंदे तं गुरुवरं ॥२॥

अनुत्तरोपपातीय,-सूत्रटीकाऽर्थबोधिनी ।
भव्याना सुखबोधाय, घासीलालेन तन्यते ॥३॥

धरते सदोरकवस्त्रिका पै अहिंसा के लिये ।
करुणासुधामयचित्त जो रहते सदा सबके लिये ।
गतरागद्वेष गुरुवर पदपाथोजमे
मकरन्दपायिमिलिन्द तुल्य प्रणाम राजे ओजमे ॥२॥

अनुत्तरोपपातिकसूत्रकी टीका शुभार्थविबोधिनी
अल्पज्ञ जनताके लिये सुगमार्थ भावविकाशिनी ॥
करते मुनिव्रत "घासीलाल" यह कृति यत्नसे
सुबुद्धिजन होंगे महा इस रत्नसे ॥३॥

जनोंको अपने ज्ञानरूपी दिव्यप्रकाशसे सन्मार्ग प्रदर्शित करनेवाले है। और जो श्रेष्ठ णकारी सुख को देनेवाले मुनियोंके नाथ हैं। ऐसे चरमतीर्थंकर जिनेन्द्र भगवान् महावीर स्वामीको नमस्कार करता हूँ ॥१॥

(२) जो जीवोंकी रक्षा अर्थात् यतनाकेलिये मुखपर सदैव डोरे सहित -वस्त्रिका बांधते है, तथा जो रागद्वेषसे रहित है, ऐसे निर्मल आचारको पालनेवाले सुगुरुको मैं नमस्कार हूँ ॥२॥

(३) मैं "घासीलाल" मुनि भव्यजीवोंके सुखपूर्वक ज्ञान प्राप्ति के लिये श्री अनुत्तरोपपातिकसूत्रकी अर्थबोधिनी टीका बनाता हूँ ॥३॥

વળી અનેકભવના સમસ્ત પાપો એવ દુખોનો વિનાશ કરવાવાળા છે, જે ભવ્ય જીવોને પોતાના જ્ઞાનરૂપી દિવ્ય પ્રકાશથી સન્માર્ગ પ્રદર્શિત કરવાવાળા છે, અને જે શ્રેષ્ઠ કલ્યાણકારી સુખ દેવાવાળા મુનિયોના નાથ છે એવા ચરમ તીર્થંકર જિનેન્દ્ર ભગવાન મહાવીરસ્વામીને નમસ્કાર કરૂ છુ (૧)

(૨) જે જીવોની રક્ષા અર્થાત્ યતનામાટે દોરા સહિત સદા મુખવસ્ત્રિકા મુખ પર બાધે છે તથા જે રાગ દ્વેષથી રહિત છે એવા નિર્મળ આચાર પાળવા વાળા સુગુરૂને હુ નમસ્કાર કરૂ છુ (૨)

इहानुत्तरोपपातिकसूत्रे भगवता यस्य यस्य विषयस्य वर्णनमकारि तस्य तस्य संक्षेपतस्तावन्निर्दिशामः ।

एतद्विषये नन्दिसूत्रे यथा–राजगृहादीनि नगराणि, तत्रतत्रावस्थितानिउद्यानानि, भवनानि, वनखण्डानि, समवसरणानि, राजानः, मातापितरौ, धर्माचार्याः, धर्मकथाः, इहलोकपरलोकीया ऋद्धिविशेषा, भोगपरित्यागाः, प्रव्रज्याः, श्रुत-

उपरोक्त श्लोकोंमे मङ्गलाचरण तथा विषय, सम्बन्ध, प्रयोजन और अधिकारी ये मुख्य पांच बाते बताई है, जो कि प्रत्येक ग्रन्थमे आवश्यक है।

इस अनुत्तरोपपातिक दशाङ्ग सूत्रमे भगवान्ने जिस जिस विषयका वर्णन किया है उस उसका संक्षेपसे नाम निर्देश करते है——

यह विषय, नन्दिसूत्रमे इस प्रकार है——

राजगृह आदि नगर, वहाँ वहाँ अवस्थित उद्यान (बगीचे) यक्षायतन वनखण्ड, समवसरण, राजाओंके और माता पिताओंके नाम, धर्माचार्य, धर्मकथा, ऐहलौकिक तथा पारलौकिक वैभव, भोगपरित्याग, दीक्षा, श्रुतपरिग्रह, (श्रुतग्रहण) तप, प्रतिज्ञा, उपसर्ग, संलेखना (संथारेका प्रयोग) आहारका त्याग, बिना शरीरको कम्पित किये वृक्षादिके समान एक पर स्थित रहने रूप पादपोपगमन संथारा, अनुत्तर विमानमे उत्पन्न होना, सुकुल मे, फिर जन्म लेना, सम्यक्त्व प्राप्त होना और मोक्ष प्राप्त करना आदि।

(૩) "હું ઘાસીલાલ" મુની ભવ્ય જીવોને સુખપૂર્વક જ્ઞાન પ્રાપ્તિને માટે શ્રી 'અનુત્તરોપપાતિક સૂત્ર'ની 'અર્થ બોધિની' ટીકા બનાવુ છુ (૩)

ઉપરોક્ત શ્લોકોમા મઙ્ગલાચરણ તથા વિષય, સમ્બન્ધ, પ્રયોજન અને અધિકારી, એ મુખ્ય પાચ વાતો બતાવી છે જો કે પ્રત્યેક ગ્રથમા તે આવશ્યક છે આ 'અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગ સૂત્ર'મા, ભગવાને જે જે વિષયનુ વર્ણન કર્યું છે તે તેનું સક્ષેપથી નામ નિર્દેશ કરે છે—

આ વિષય નન્દિસૂત્રમા આ પ્રમાણે કહ્યુ છે —

રાજગૃહ આદિ નગર, ત્યાં રહેલા ઉદ્યાન (બગીચા) યક્ષાયતન, વનખન્ડ, સમવસરણ, રાજાઓના અને માતાપિતાઓના નામ, ધર્માચાર્ય, ધર્મકથા, આ લોક સબધી તથા પરલોક સબધી વૈભવ, ભોગ પરિત્યાગ, દીક્ષા, શ્રુતપરિગ્રહ (શ્રુત-ગ્રહણ) તપ, ઉપધાન, પ્રતિજ્ઞા, ઉપસર્ગ, સલેખના (સથારાનો પ્રયોગ) આહારનો ત્યાગ, શરીરને હલાવ્યા વિના વૃક્ષાદિની માફક એક સ્થાન પર સ્થિર રહેવારૂપ પાદપોપગમન સંથારો, અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થવુ, ફરી સુકુળમા જન્મ લેવો, સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થવી, અને મોક્ષ મેળવવો આદી

परिग्रहाः, तपउपधानानि, प्रतिज्ञाः, उपसर्गाः, सलेखनाः, भक्तप्रत्याख्यानानि, पादपोपगमनानि, अनुत्तरोपपातः, सुकुलजन्म, बोधिलाभः, अन्तक्रिया चेत्यादि। इह नवमाङ्गेएकः श्रुतस्कन्धः, त्रयो वर्गाः, अध्ययनसमूहो वर्गः, तत्र प्रथमे दशाध्ययनानि। द्वितीये त्रयोदशाध्ययनानि। तृतीये दशाध्ययनानि। उद्देशनकालास्त्रयः, समुद्देशनकाला अपि त्रयः। सहस्राष्टाधिकषट्चत्वारिंशल्लक्ष–४६०८००० प्रमाणानिपदानि।

समवायाङ्गसूत्रेऽप्यनुत्तरोपपातिकदशाङ्गविषयाणामेवमेव क्रमो लभ्यते।

समवसरणमुपक्रम्य किंचिद् वर्ण्यते—सम्यग् – एकीभावेनावसरणम् एकत्रगमनं समिलन देवमनुष्यादीनां समवसरणम्। यद्वा–समवसरन्ति–अवतरन्ति धर्मश्रवणार्थं देवादयो यत्र, तत् समवसरणम्।

इस नवमाङ्ग—अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गमे एक श्रुतस्कन्ध है। तीन वर्ग है। अध्ययनोंके समूहको वर्ग कहते है। वर्गमे दश, द्वितीय वर्गमे तेरह, और तृतीयमे दश अध्ययन है। उद्देशन तीन है। जिस स्कन्धमे जितने वर्ग होते है उसके उतनेही उद्देशन होते है। समुद्देशन भी तीन है। समस्त छियालीस लाख आठ हजार–४६०८००० पद प्रमाण है।

समवायाङ्ग सूत्रमे भी अनुत्तरोपपातिक दशाङ्ग के विषयोंका यही क्रम मिलता है।

समवसरण शब्दकी व्युत्पत्ति निम्न प्रकार है–'सम्यक् एकीभावेनावसरणम्-एकत्र गमन समिलन देवमनुष्यादीना समवसरणम्'। अर्थात् जहाँ सम्मिलित रूपसे एक ही उद्देश्यसे देवता, मनुष्य आदि एकत्रित होते हों उसे समवसरण कहते है।

આ નવમાઙ્ગ અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગમા એક શ્રુતસ્કધ છે, ત્રણ વર્ગ છે અધ્યયનોના સમૂહને વર્ગ કહે છે, પ્રથમ વર્ગમા દશ, બીજા વર્ગમા તેર, અને ત્રીજામા દશ અધ્યયન છે, ઉદ્દેશન કાળ ત્રણ છે જે સ્કધમા જેટલા વર્ગ હોય છે તેના તેટલાજ ઉદ્દેશન કાળ હોય છે, સમુદ્દેશન કાળ પણ ત્રણ છે બધા મળીને છેતાળીસ લાખ આઠ હજાર, ૪૬૦૮૦૦૦ પદ પ્રમાણ છે

સમવાયાઙ્ગ સૂત્રમા પણ અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગના વિષયોનો આજ ક્રમ મળે છે

સમવસરણ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ નિચે પ્રમાણે છે —

સમ્યક્—એકીભાવેનાવસરણમ્ એકત્ર ગમન સમિલનમ્ દેવમનુષ્યાદીના—સમવસરણમ્ અર્થાત્ જ્યા સમ્મિલિત રૂપથી એકજ ઉદ્દેશથી દેવતા મનુષ્ય આદિ એકત્રિત થાય છે તેને સમવસરણ કહે છે

यत्र क्षेत्रे ग्रामे नगरे वा समवसरणं भवति. तत्र भगवदागमनात् प्राग् आभियोग्या देवाः समागत्याचित्तान्येव-वायु-जल-पुष्पाणि विकुर्वते, वैक्रिय-वायुजलपुष्पादीनां सचित्तत्वाभावात्। केचिन् तत्रत्यरेणुव्यपनोदनाय वायु विकुर्वते। केचिद् भाविरेणूपशान्त्यर्थमुदकं विकुर्वते। केचिन् पुष्पवृष्टिं च परिषदुपवेशनार्थे विकुर्वते, यथा पुष्पपुञ्जः परिषदो जानुदघ्नो भवति।

यदि सचित्तजलपुष्पादिवृष्टिर्देवकृता समवसरणे भवेत् तर्हि सचित्त-

---

अथवा "समवसरन्ति=अवरन्ति धर्मश्रवणार्थे देवादयो यत्र तत्समवसरणम्" अर्थात् जहाँ धर्मकथाको सुननेके लिये देवता आदि आते हो उसे समवसरण कहते हैं।

जिस स्थान (क्षेत्र), ग्राम और नगरमे समवसरण होता है वहाँ भगवान् के आगमन के पूर्व ही आभियोगिक देवता (सेवक देवता) आकर के अचित्त वायु, जल, तथा पुष्प आदि वैक्रिय रूपसे उत्पन्न करते है। वैक्रिय शक्तिके द्वारा उत्पन्न किये हुए वायु, जल तथा पुष्प सचित्त नहीं होते है। कोई देव वहाँ की धूल (कचरा आदि) दूर करने के लिये वायुकी विकुर्वणा करता है। कोई देवता धूलिको उपशान्त करने के लिये जलवृष्टि करता है। कोई परिषद्के बैठने के लिये पुष्पवृष्टि करता है जिससे-परिषद्मे बैठे हुए श्रोताओंकि नीचे घुटनों तक फुलोंका ढेर हो जाता है।

यदि देवताओं के द्वारा निर्मित समवसरणमे सचित्त जल पुष्पादि को वृष्टि हो

અથવા "સમવસરન્તિ=અવતરન્તિ ધર્મશ્રવણાર્થે દેવાદયો યત્ર તત્સમવસરણમ્" અર્થાત્ જ્યા ધર્મકથા સાભળવા માટે દેવતા આદિ આવે છે, તેને સમવસરણ કહે છે

જે સ્થાન (ક્ષેત્ર) ગામ અને નગરમા સમવસરણ થાય છે, ત્યા ભગવાનના આગમન પહેલાજ આભિયોગિક દેવતા (સેવક દેવતા) આવીને અચિત વાયુ જળ તથા પુષ્પ આદિ વૈક્રિય રૂપથી ઉત્પન્ન કરે છે, વૈક્રિય શક્તિદ્વારા ઉત્પન્ન કરેલ પવન, પાણી તથા ફૂલ સચેત હોતા નથી

કોઈ દેવ ત્યાની ધૂળ (કચરો આદિ) દૂર કરવા માટે વાયુની વિકુર્વણા કરે છે, કોઇ દેવતા ધૂળને ઉપશાન્ત કરવા (બેસાડી દેવા) જળવૃષ્ટિ કરે છે, કોઇ પરિષદને બેસવા માટે પુષ્પવૃષ્ટિ કરે છે જેથી પરિષદમા બેઠેલ શ્રોતાઓની નીચે ઢીંચણ સુધી ફૂલોનો ઢગ થઇ જાય છે

કદાચ જો દેવતાઓદ્વારા નિર્મિત (નિર્માણ કરાયેલ-રચેલ) સમવસરણમા સચેત પાણી પુષ્પાદિની વૃષ્ટિ થાય તો સચેત પાણીથી ભીની થએલી પૃથ્વી તથા

जलार्द्रायां भूमौ सचित्तपुष्पसमाच्छादिते स्थाने च साधूनां साध्वीनां प्रतिज्ञाधारिणा श्रावकाणां तथा श्राविकाणां च :। परिषदि च मुख्याः साध्वादयः, तस्माद् देवकृता सचित्तजलपुष्पादीनां वृष्टिर्न भवतीति निश्चीयते।

ननु–देवाः स्वस्वरूप विविधरूप विकुर्वन्ति. सचित्त तर्हि समवसरणार्थ पुष्पादीना वृष्टिः सचित्तानां कथं न स्यात् ? उच्यते— देवानां स्वाकारसदृशे पराकारसदृशे वा वैक्रिये पे स्वात्मप्रदेशाः सन्तु तावत्, तेपामा-

तो सचित्त जलसे भीगी हुई पृथ्वी तथा सचित्त फूलोसे आच्छादित स्थान पर साधु साध्वियोंका–तथा जिन्होंने व्रतोंको धारण कर रक्खाहै ऐसे प्रतिज्ञाधारी श्रावक श्राविकाओं का–आगमन सर्वथा असम्भव है। परिषद्मे मुख्य अङ्ग साधु ही है, अत देवताओं के द्वारा सरण मे सचित्त जल तथा सचित्त फूलों आदिकी वर्षा नहीं होती है परन्तु अचित्त ही होती है, ऐसा निश्चि है।

अब यहाँ यह प्रश्न उत्पन्न होता है कि देवता जो अपने को हाथी, मृग, सर्प आदि नाना प्रकारके रूपोंमे अपनी वैक्रिय शक्तिके द्वारा परिणत करते है, वे विविधरूपतो सचित्त होते है फिर समवसरण के लिये की वृष्टि सचित्त क्यों नहीं ? इसका प्रत्युत्तर यही है कि देवताओं के अपने आकार के अथवा दूसरे के आकार के वैक्रिय शरीरमे अपने आत्मप्रदेश होते हैं, अत वे सचित्त है। किन्तु उन फूलोंमें

સચેત ફૂલોથી આચ્છાદિત સ્થાન પર સાધુ સાધ્વિયે તથા જેઓએ વ્રતો અગિકાર કરી રાખ્યા છે એવા પ્રતિજ્ઞાધારી શ્રાવક શ્રાવિકાઓનુ આગમન સર્વથા અસભવ છે પરિષદમા મુખ્ય અગ તો સાધુજ છે એટલે દેવતાઓદ્વારા સમવસરણમા સચેત પાણી તથા સચેત ફૂલ આદિની વર્ષા નથી હોતી પરતુ અચેતજ હોય છે એવુ નિશ્ચિત થાય છે

હવે અહીં એ પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે, દેવતા જો પોતાના સ્વરૂપને હાથી, મૃગ, સર્પ આદિ નાના પ્રકારના રૂપોમા પોતાની વૈક્રિય શક્તિદ્વારા પરિણત કરે છે, તે વિવિધ રૂપ તો સચેત હોય છે તો સમવસરણને માટે કરેલ વૃષ્ટિ સચેત કેમ નહીં? તેનો પ્રત્યુત્તર એજ છે કે —દેવતાઓને પોતાના આકાર જેવા અથવા બીજાના આકાર જેવા વૈક્રિય શરિરમા પોતાના આત્મ પ્રદેશ હોય છે એટલે તે સચેત છે પણ તે ફૂલોમા તથા પાણીમા તેના આત્મપ્રદેશ ન હોવાથી તે અચેત

त्मप्रदेशसत्ताया अनुपलभ्यमानत्वाद् वैक्रियशक्तिसमुद्भाविते जलपुष्पादावेकेन्द्रिया-दयो जीवाः सन्तीति न लभ्यते शास्त्रे,।

यदि देवाः सरित्समुद्रादिभ्यो जलं, लतावृक्षेभ्यश्च पुष्पाणि समानीय वर्षन्तीत्यागमे प्रतिबोधितं भवेत् – तर्हि सचित्तजलपुष्पानुमानं संभवति.।

किंच– वीतरागस्य सावद्यसपर्या शास्त्रे प्रतिषिद्धा। षट्कायजीवारम्भेण या सपर्या भव सा सावद्या। अत एव सावद्यसपर्या वीतरागस्य न कल्पते. ः कर्मबन्धहेतुत्वात्। - पर्या संसारपरिभ्रमणाय जायते।

तथा जलमे उन के आत्मप्रदेश नहीं होनेसे वे अचित्त है। वैक्रिय शक्ति के द्वारा उत्पन्न वायु, फूलोंमे एकेन्द्रिय आदि जीव होते है ऐसा शास्त्रोंमे कोई प्रमाण नहीं मिलता।

यदि देवता नदी समुद्र आदि से जल, लता वृक्षादि से फूल लाकर वर्षा करते है ऐसा आगममें लिखा हुआ हो तो सचित्त जल पुष्प आदि का अनुमान सम्भव हो सकता है, अन्यथा नहीं।

और भी—जिनेश्वर वीतराग भगवानकी सावद्य पूजा शास्त्रों मे निषिद्ध है। छ कायों के समारम्भ से जो पूजा होती है वह सावद्य कहलाती है। अत भव्य जीवों को वीतरागकी सावद्यपूजा करना नहीं कल्पता है, क्योंकि वह कर्मबन्धका हेतु है। सावद्यपूजा ससार परिभ्रमण का कारण है।

છે વૈક્રિય શક્તિદ્વારા ઉત્પન્ન થએલ વાયુ, જળ તથા ફૂલોમા એકેન્દ્રિય આદિ જીવ હોય છે એ વિષયનું શાસ્ત્રોમા કોઇ પ્રમાણુ મળતું નથી

જો દેવતા નદી સમુદ્રો આદિથી પાણી, લતા, વૃક્ષ આદિથી ફૂલ લાવીને વર્ષા કરે છે એવુ આગમમા ક્યાઇ લખ્યું હોય તો તે સચેત પાણી પુષ્પાદિનુ અનુમાન સંભવિત હોઇ શકે, અન્યથા નહીં

ફેર પણ-જિનેન્દ્ર વીતરાગ ભગવાનની સાવદ્ય પૂજા શાસ્ત્રોમા નિષિદ્ધ છે છકાયોના સમારભથી જે પૂજા થાય છે તે સાવદ્ય કહેવાય છે માટે ભવ્ય જીવોને વીતરાગની સાવદ્ય પૂજા કરવી કલ્પતી નથી કેમકે તે કર્મ બન્ધનો હેતુ છે અ-ર્થાત્ સાવદ્ય પૂજા સસાર પરિભ્રમણનું કારણ છે

अत्रैव कार्यकारणभावपरम्परा—सावद्यसपर्यया षड्जीवनिकायारम्भः, षड्जीवनिकायारम्भेण हिंसा, हिंसया—चिक्कणकर्मबन्धः, चिक्कणकर्मबन्धेन नरकनिगोदाद्यनन्तदुःखसंभृत—चतुर्गतिरूपानन्तसंसारपरिभ्रमणम्. ।

अतो वीतरागस्य सावद्यसपर्या शास्त्रे प्रतिषिद्धा। चोक्तम् - दशाङ्गसूत्रस्यागारधर्मसंजीवन्याम्—

जो सावज्जसपज्जं, कुणइ महाचाइवीयरागस्स ।
सो भम्मइ संसारे, दीहं कालं जहाजाओ ॥१॥
सावज्जसपज्जाए, समुब्भवइ जीवहिंसणारंभो ।
तम्हा बज्झइ ˚, तेण य ससारचक्कसंपाओ ॥२॥ इति ।

छाया

यः सावद्यसपर्यां करोति, महात्यागिवीतरागस्य ।
स भ्राम्यति संसारे, दीर्घं कालं : ॥१॥
र्यया समुद्भवति जीवहिंसनारम्भः ।
तस्माद् बध्यते कर्म तेन च संसारचक्रसंपातः ॥२॥ इति ।

यहाँ कार्यकारणभाव इस प्रकार है—

पूजा छ जीवनिकाय के आरम्भ से होती है, छ जीवनिकाय के आरम्भ से हिंसा होती है। हिंसा से चिकने कर्मो का बन्धन होता है। चिकने कर्मों के बन्धन से नरक निगोद आदि अनन्त दु खों से युक्त चतुर्गतिरूप ससार मे परिभ्रमण करना है। इस लिये जिनेश्वर वीतराग भगवान् की सावद्य पूजा शास्त्रों में निषिद्ध है। जैसे कि उपासकदशाङ्ग सूत्र की अगारधर्मसंजीवनी नामक टीकामे कहा है—"जो महात्यागी

અહિં કાર્ય કારણ ભાવ આ પ્રમાણે છે—

સાવદ્ય પૂજા છકાયના આરંભથી થાય છે અને છકાયના આરંભથી હિંસા થાય છે, હિંસાથી ચિકણા કર્મો બંધાય છે અને ચિકણા કર્મોના બન્ધથી નરક નિગોદ આદિ અનન્ત દુખોથી યુક્ત ચતુર્ગતિરૂપ સંસારમા પરિભ્રમણ કરવુ પડે છે માટે જિનેશ્વર વીતરાગ ભગવાનની સાવદ્ય પૂજાનો શાસ્ત્રોમા નિષેધ છે જેમકે ઉપાશકદશાઙ્ગની "અગારધર્મસંજીવની" નામની ટીકામા કહ્યુ છે—"જે મહાત્યાગી

स्थानाङ्गसूत्रे च – (५ स्था. १ उ.).

पंचहिं ठाणेहिं जीवा दुग्गइ गच्छन्ति तं जहा–पाणाइवाएणं, मुसावाएण, अदिन्नादाणेणं, मेहुणेणं, परिग्गहेणं । इति,

छाया–पञ्चभिः स्थानैः जीवा दुर्गति गच्छन्ति तद्यथा-प्राणातिपातेन, मृषावादेन, अदत्तादानेन, मैथुनेन, परिग्रहेण ।

हिंसाकरणेन दुर्गतिर्भवतीति सावद्यसपर्या सर्वथा प्रतिषिद्धा भगवता, एवच भगवच्चरणानुरागिणः शुभगत्यभिलाषिणः सुरनिकायाः वीतरागस्य भगवतः

जिनेश्वर वीतरागदेवकी सावद्य पूजा करता है वह इस चतुर्गति रूप ससारमे अनेक प्रकार के जन्म मरण करता हुआ दीर्घकाल तक परिभ्रमण करता है " ।

सावद्य पूजा से छ कायका आरम्भ होता है । आरम्भ से कर्मबन्ध होता है. कर्मबन्धसे जीव को इस ससाररूपी चक्र मे गिरना पडता है। भगवानने इसी बात को स्थानाङ्ग सूत्र (५ स्था १ उ) मे कहा है—

"पांच कारणोंसे जीव दुर्गति मे जाते है जैसे–कि जीव हिंसासे, झुठसे, चोरीसे, मैथुनसे तथा परिग्रहसे" ।

हिंसा करनेसे दुर्गति होती है। अत सावद्य पूजा सर्वथा निषिद्ध है। इस प्रकार भगवान् के चरणों मे सदैव प्रेम रखनेवाले तथा शुभगति के इच्छुक देवता वीतराग

જિનેશ્વર વીતરાગ દેવની સાવદ્ય પૂજા કરે છે તે આ ચતુર્ગતિરૂપ સ સારમા અનેક પ્રકારના જન્મ મરણ કરતા કરતા દીર્ઘકાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે "

સાવદ્ય પૂજાથી છકાયનો આરભ થાય છે આરભથી કર્મ બન્ધ થાય છે કર્મ બધથી જીવને આ સ સાર રૂપી ચક્રમા પડવુ પડે છે ભગવાને આ વાત સ્થાનાઙ્ગસૂત્ર (સ્થા ૫ ઉદ્દે ૧) મા કહી છે —

"પાચ કારણે જીવ દુર્ગતિમા જાય છે જેમકે–જીવહિંસાથી, જુઠથી, ચોરીથી, મૈથુનથી અને પરિગ્રહથી "

હિસા કરવાથી દુર્ગતિ થાય છે, માટે સાવદ્ય પૂજા સર્વથા નિષિદ્ધ છે એ રીતે જે ભગવાનના ચરણોમા સદા પ્રેમ રાખનાવાળા તથા શુભ ગતિના

समवसरणे सचित्तजलपुष्पादिवृष्टिसमारम्भं कुर्वन्तीति वार्ता न मपि युक्तिपथमारोहति ।

अत्रेदमनुमानवाक्यम्—

आभियोग्या देवाः समवसरणे सचित्तपरिहारिणः, भगवन्मतानुयायित्वात् तुंगिकानगरीश्रावकवत् । उक्तंच—

अचित्तजलपुप्फाणं, वुट्ठिं विकुव्वए ।
समोसरणमज्झे उ, सचित्तं जिणवारियं ॥१॥

छाया—अचित्तजलपुष्पाणां, वृष्टिं विकुर्वते सुराः ।
समवसरणमध्ये तु, सचित्तं जिनवारितम् ॥१॥

भगवान् के समवसरणमे सचित्त जल पुष्प आदिकी वर्षा करते हैं, यह बात किसीभी युक्तिसे सिद्ध नही हो सकती है।

अनुमान प्रमाणसे भी यही वात सिद्ध होती है। जैसे तुंगिका नगरी के , भगवान् के समवसरणमे पाच के अभिगमपूर्वक अर्थात् सचित्त का परिहार करके जाते थे, उसी भगवान् के अनुयायी आभियोगिक देवता भी समवसरणमे सचित्त पुष्प आदि की वृष्टि नहीं करते है, यह तीर्थंकरों की मर्यादा है। कहा भी है —

"समवसरणमे देवता अचित्त जल, पुष्प आदिकी वृष्टि करते है। क्यों कि सचित्त वस्तुके लिये जिनेन्द्र भगवान्ने निषेध किया है।"

ઇચ્છુક દેવતા વીતરાગ ભગવાનના સમવસરણુમા સચેત પાણી પુષ્પ આદિની વર્ષા કરે છે, આ વાત કોઇ પણ યુક્તિથી સિદ્ધ થઇ શકતી નથી

અનુમાન પ્રમાણથી પણ આ વાત સિદ્ધ થાય છે કે— જેમ તુંગિયા નગરીના શ્રાવક, ભગવાનના સમવસરણુમા પાચ પ્રકારના 'અભિગમ' પૂર્વક અર્થાત્ સચેત દ્રવ્યો (વસ્તુઓ) નો ત્યાગ કરીને જતા હતા તેજ રીતે ભગવાનના અનુયાયી આભિયોગિક દેવતા પણ સમવસરણુમા સચેત પાણી પુષ્પ આદિની વૃષ્ટિ કરતા નથી આ તીર્થંકરોની મર્યાદા છે કહ્યુ પણ છે .—

" સમવસરણુમા દેવતા અચેત પાણી, પુષ્પ આદિની વૃષ્ટિ કરે છે કેમકે સચેત વસ્તુને માટે જિનેન્દ્ર ભગવાને નિષેધ કરેલ છે

प्रभोः पार्श्वनाथस्य ः स्थविरो भगवान् तुंगिकानगर्यां उद्याने समाजगाम। तन्नगरीनिवासिनः श्रावकाः स्थविरं भगवन्तं वन्दितुं पञ्चविधेनाभिगमेन तत्राभिगच्छन्ति .।

उक्तंच भगवत्यां (. २, उ. ५, सू. १०८)

" जेणेव पुप्फवईए नामं चेइए होत्था तेणेव उवागच्छंति उवागच्छित्ता थेरे भगवंते पंचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छंति, तं जहा—

१– सचित्ताणं दव्वाणं विउसरणयाए,
२– अचित्ताणं दव्वाणं अविउसरणयाए,
३– एगसाडिएणं उत्तरासंगकरणेणं,
४– चक्खुप्फासे अजलिप्पग्गहेणं,
५– मणसो एगत्तीकरणेण, "

भगवान् पार्श्वनाथ के सतानीक स्थविर भगवान् तुगिका नगरी के उद्यान मे पधारे। उस नगरी के निवासी स्थविर भगवान् को वन्दन करने के लिये पांच प्रकार के अभिगम पूर्वक गये। भगवती (श २ उ ५ सू १०८) मे कहा है। "जिस ओर पुष्पवती नामक उद्यान है, वहाँ आकर वे स्थविर भगवान् को पांच प्रकारके अभिगमपूर्वक वन्दन करते है। अर्थात् स्थविर भगवान् को वन्दनार्थ जाते हुए इन पाच बातों का ध्यान रखते है जैसे कि —(१) सचित्त द्रव्यों को दूर रखते है। (२) अचित्त द्रव्यों को धारण करते है। (३) एक शाटिक–विना जोड वाले–कपडे का जयणा के लिये उत्तरासङ्ग करते है। (४) दूरसे भगवान् के दृष्टिगोचर होतेही हाथ जोडते है। (५) मन को एकाग्र करते है।"

ભગવાન પાર્શ્વનાથના સતાનિક સ્થવિર ભગવાન્ તુગિયા નગરીના પુષ્પવતી નામના ઉદ્યાનમા પધાર્યા, તે નગરીના નિવાસી સ્થવિર ભગવાનને વન્દન કરવા પાચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક ગયા ભગવતી (શ ૨, ઉ ૫, સૂ ૧૦૮) મા કહ્યુ છે જ્યા પુષ્પ નામનુ ઉદ્યાન છે ત્યા આવી તે સ્થવિર ભગવાનને પાચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક વન્દન કરે છે અર્થાત્ સ્થવિર ભગવાનને વન્દના કરવા જતા આ પાચ વાતોનુ ધ્યાન રાખે છે, જેમકે —(૧) સચેત દ્રવ્યોને દૂર રાખે છે, (૨) અચેત દ્રવ્યોને ધારણ કરે છે, (૩) એક આખા જોડયા વગરના કાપડનુ (સાધ્યા શિવાય એક સળગ) જતના માટે ઉતરાસગ કરે છે, (૪) દૂરથી ભગવાનને દ્રષ્ટિગોચર થતાજ–દેખતાજ, હાથ જોડે છે, (૫) મનને એકાગ્ર કરે છે

उपासकदशाङ्गसूत्रे– (१ अ.)ऽपि प्रसिद्धमेतद्–भगवन्त महावीरं वन्दितुं-जितशत्रुनामधेयो नृपः पञ्चविधाभिगमेन जगाम । सचित्तपुष्पताम्बूलादीनां त्यागेन श्रावका अभिगच्छन्तीतिवचनाद् भगवत्समवसरणसमागतानां देवानां सचित्तजलपुष्पादिवृष्टिकरणं नोपपद्यते. ।

चपानगर्यां भगवन्महावीरसमवसरणावसरे नरेन्द्रशिरोमणिः कूणिकश्चतुरङ्ग-सेनासमन्वितः पञ्चविधेनाभिगमेन भगवन्तं वन्दितुं सादरं सविनयं चाभिजगाम। सचैवं पञ्चविधोऽभिगम औपपातिकसूत्रे निर्दिष्टः —

"तएणं से कूणिए राया जेणेव समणे भगव महावीरे, तेणेव उवागच्छइ,

उपासकदशाङ्ग सूत्रमे भी यह बात प्रसिद्ध है। प्रथम अध्ययनमे आता है कि– 'जितशत्रु' नामक राजा पाच प्रकार के अभिगमपूर्वक भगवान् को वन्दन करने के लिये गया। श्रावकगण भी भगवान् वीर को वन्दनार्थ सचित्त पुष्प, पान आदिका त्याग कर के ही जाते है। उपरोक्त प्रमाणोंसे भगवान् के समवसरण मे आये हुए देवताओ के द्वारा की गयी सचित्त जल, पुष्प आदि की वृष्टि सिद्ध नहीं होती।

चम्पा नगरीमे श्रमण भगवान् महावीर के समवसरण के अवसर पर सम्राट् कुणिक अपनी चतुरङ्गिनी सेना के साथ पाच प्रकार के अभिगमपूर्वक भगवान को वन्दन करने के लिये अत्यन्त आदर एव विनय के साथ गये थे। वह पांच प्रकारका अभिगम औपपातिक सूत्रमे इस प्रकार कहा गया है, जैसे—

जहाँ श्रमण भगवान् महावीर विराजते है वहाँ कुणिक राजा आये, आकर

ઉપાસ ાગસૂત્રમા પણ આ વાત પ્રસિદ્ધ છે પ્રથમ અધ્યયનમા આવે છે કે –"જિતશત્રુ" નામે રાજા પાચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક ભગવાનને વન્દન કરવા ગયા શ્રાવકગણ પણ વીરને વન્દન કરવા માટે સચેત પુષ્પ પાન આદિનો ત્યાગ કરીને પછીજ જાય છે, ઉપરોક્ત પ્રમાણોથી ભગવાનના સમવસરણમા આવેલ દેવતાઓદ્વારા કરેલી સચેત પુષ્પ પાણી આદિની વૃષ્ટિ સિદ્ધ થતી નથી

ચપા નગરીમા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના સમવસરણને અવસરે સમ્રાટ કુણિક પોતાની ચતુરગિણી સેના સાથે પાચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક ભગવાનને વન્દન કરવા અત્યન્ત આદર તેમજ વિનય સહિત ગયા હતા તે પાચ પ્રકારનો અભિગમ ઓપપાતિક સૂત્રમા એ પ્રમાણે કહેલ છે, જેમકે—

જ્યા શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીર બિરાજે છે ત્યા કુણિક રાજા આવ્યા આવીને

उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं पचविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छंइ, तंजहा—

१- सच्चित्ताणं दव्वाणं विउसरणयाए,
२- अचित्ताणं दव्वाण अविउसरणाए,
३- एगसाडिएणं उत्तरासंगकरणेण,
४- चक्खुप्फासे लिप्पग्गहेणं,
५- मणसो एगत्तीभावकरणेण " इत्यादि ।

एवमन्येऽप्यागमा अनुसंधेयाः ।

अथानुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य शब्दार्थः प्रदर्श्यते—

श्रमण भगवान् महावीर को पाच प्रकार के अभिगम पूर्वक वन्दन करते है। वे पाच अभिगम निम्न है—

(१) सचित्त द्रव्यो को दूर रखते है।
(२) अचित्त द्रव्यो को धारण करते है।
(३) एक शाटिक विना जोडवाले-कपडेका जयणा के लिये उत्तरासङ्ग करते है।
(४) भगवान् के दृष्टिपथ होनेपर हाथ जोडते है।
(५) मन का एकाग्र करते है।

विशेष ज्ञान के लिये इसी प्रकार दूसरे आगमो मे अनुसन्धान करना चाहिये।

अब यहाँ अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग का शब्दार्थ बताया जाता है –'अन्'=नहीं,

---

ભગવાન મહાવીરને પાચ પ્રકારના અભિગમપૂર્વક વન્દન કરે છે તે પાંચ અભિગમ નિચે મુજબ છે—

(૧) સચેત દ્રવ્યો (પદાર્થો) ને દૂર રાખે છે
(૨) અચેત દ્રવ્યોને ધારણ કરે છે
(૩) એકશાટિક—સાધા વિનાનુ એક સળગ આખુ કપડુ, તેનુ જયણા માટે ઉતરાસઙ્ગ કરે છે
(૪) ભગવાન દ્રષ્ટિગોચર થતાજ હાથ જોડે છે
(૫) મનને એકાગ્ર કરે છે

વિશેષ જ્ઞાન માટે આજ પ્રમાણે બીજા આગમોમા અનુસન્ધાન કરવુ જોઇએ

હવે અહિં અનુત્તરોપપાતિક દશાઙ્ગનો શબ્દાર્થ બતાવવામા આવે છે —

उत्तराणि=श्रेष्ठानि न सन्ति येभ्य इत्यनुत्तराणि=विजय-वैजयन्त-जयन्ता-पराजित-सर्वार्थसिद्धाभिधानि विमानानि, तेषु उ =उत्पत्तिः स विद्यते येषां ते-अनुत्तरोपपातिकाः, अनुत्तरोपपातिकानां जालिकुमारादीनां दश=दशाध्ययनात्मकप्रथमवर्गोपलक्षितकथाः-अनुत्तरोपपातिकदशाः। अत्र दशन्शब्दो लक्षणया पार्थबोधकः, भगवताऽस्याङ्गस्य धर्मकथारूपतयैव प्रतिबोधितत्वात्। "संख्यायास्तत्पुरुषस्य वाच्यः" इति । तासाम्-अनुत्तरोपपातिकदशानां नवमस्याङ्गस्येदमाद्यं सूत्रम्-'तेणं कालेणं' इत्यादि।

मूलम्.।

तेणं कालेण तेणं एणं रायगिहे णयरे अज्जमुहम्मस्स समोसरणं । परिसा निग्गया जाव जंबू पज्जुवासइ। एवं वयासी-जइ ण भंते। समणेण जाव सपत्तेणं अट्ठमस्स दसाण अयमट्ठे पण्णत्ते, णं भंते अंगस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं णेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते? ॥१॥

'उत्तराणि'=श्रेष्ठ, जिन स, ऐसे विजय, वैजयन्त, जयन्त, अपराजित, और सर्वार्थसिद्ध नामक विमान, 'उपपात'=उत्पन्न होना, अर्थात् विजय, वैजयन्त, जयन्त, अपराजित, और सर्वार्थसिद्ध नामक सर्वश्रेष्ठ विमानोंमे होने वाले 'अनुत्तरोपपातिक है। अनुत्तर विमानों मे उत्पन्न होनेवाले जालिकुमार आदि दश अध्ययनवाला जिस का प्रथम वर्ग है वह 'अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्र' है। यहाँ दश शब्द, लक्षणा से कथावस्तुका ज्ञान करानेवाला है, क्यों कि भगवान् के द्वारा इस अङ्ग का धर्मकथारूपसे उपदेश दिया गया है। इस नवमे अङ्ग का यह पहला सूत्र है— 'तेण कालेण' इत्यादि।

अन्=नहीं उत्तराणि=श्रेष्ठ जेनाथी, એवा विજય, वैજयन्त, જयन्त અपराજित, અने सर्वार्थसिद्ध, नामना विमान, =ઉत्पन्न थवु અर्थात् विજय, वैજयन्त, જयन्त, અपराજित, અने सर्वार्थसिद्ध, नामना सर्व श्रेष्ठ विमानोमा ઉत्पन्न थवावाળा 'अनुत्तरोपपातिक' छे અनुत्तर विमानोमा ઉत्पन्न थवावाળा જालि कुमार આदि दश અध्ययन वाળो જेनो प्रथम वर्ग छे ते 'अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्र' छे અहिं दश शब्द लक्षणाथी कथावस्तुनु ज्ञान करावनावाળो छे केमके भगवान-द्वारा આ અंगनो धर्मकथारूपे ઉपदेश देवायेल छे ते नवमा અंगनो આ प्रथम सूत्र छे 'तेणु कालेणु' ઈत्यादि।

छाया

तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरम्, आर्यसुधर्मणः समवसरणम्। परिषन्निर्गता यावज्जम्बूः पर्युपास्ते। एवमवादीत्-यदि खलु भदन्त! श्रमणेन यावत् प्तेनाष्टमस्याङ्गस्यान्तकृतदशानामयमर्थः प्रज्ञप्तः, न स्य खलु भदन्त! अङ्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां यावत् संप्राप्तेन कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ॥१॥

टीका

यस्मिन् काले यस्मिन् समये च राजगृहनामधेय नगरमासीत्, तस्मिन् काले=चतुर्थारकलक्षणे तस्मिन् समये=हीयमानरूपे, राजगृहे नगरे तद्बहिःप्रदेशे गुणशिलकनाम्नि चैत्ये, आर्यसुधर्मणः=श्रीमहावीरभगवतः पञ्चमो गणधरः सुधर्मा स्वामी; स च ज्ञानाचारादियुक्तत्वादार्यः। शोभनो धर्मो यस्य स सुधर्मा। "धर्मादनिच्केवलात्" इत्यनिच्प्रत्ययः। आर्यश्चासौ सुधर्मा, आर्यसुधर्मा, तस्य आर्यसुधर्मणः समवसरणं बभूव। एतत्परिचयस्त्वेवम्—

उस उस समयमे राजगृह नामक नगर था। उस काल उस समय अर्थात् चतुर्थ आरेका हीयमानरूप समय था। (जिस में आयुष्य, अवगाहना, वर्ण, रूप, रस, ज्ञान और शक्ति आदिका ह्रास होता हो उसे हीयमान कहते है)। उस समय राजगृह नगर के बाहिर गुणशिल नामक उद्यान में श्रमण भगवान् महावीर के पञ्चम गणधर श्री आर्य सुधर्मा स्वामी पधारे। जो ज्ञानाचार दर्शनाचार आदि आचाररूप गुणों से संयुक्त हो उसे आर्य कहते है। वे इन गुणो से अलङ्कृत थे अत उन को आर्य शब्द से कहते है। जिसका श्रेष्ठ धर्म हो उसे सुधर्मा कहते है। सुधर्मा स्वामी का संक्षिप्त परिचय इस प्रकार है—

તે સમય તે કાળમા રાજગૃહ નામે નગર હતુ તે કાળ તે સમય અર્થાત્ ચોથા આરાનો હીયમાન રૂપ સમય હતો, જેમા આયુષ્ય, અવગાહના વર્ણ, રૂપ, રસ જ્ઞાન અને શક્તિ આદિનો હ્રાસ થતો હોય તેને હીયમાન કહે છે, તે સમયે રાજગૃહ નગરની બાહેર ગુણશિલ નામના ઉદ્યાનમા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના પાચમા ગણધર શ્રી આર્ય સુધર્મા સ્વામી પધાર્યા, જે જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, આદિ આચાર રૂપ ગુણોથી યુક્ત હોય તેને આર્ય કહે છે, તે આ ગુણોથી અલકૃત હતા માટે તેમને આર્ય શબ્દથી બોલાવવામા આવતા હતા જેનો ધર્મ શ્રેષ્ઠ હોય તેને સુધર્મા કહે છે એવા આર્ય સુધર્મા સ્વામી ત્યા પધાર્યા તેમનો સક્ષિપ્ત પરિચય આ પ્રમાણે છે —

कोल्लाकसन्निवेशे धम्मिल्लविप्रस्य भार्या भद्दिला। तयोः पुत्रो श्री सुधर्माऽऽसीत्, स पञ्चाशद्वर्षान्ते प्रव्रजितः। तेन त्रिंशद्वर्षाणि वीरसेवा । चतुर्दशपूर्वधरो जातः। स वीरनिर्वाणाद् द्वादशवर्षान्ते जन्मतो द्विनवतिवर्षान्ते च केवलज्ञानं , ततोऽष्टौ वर्षाणि केवलित्वं परिपाल्य शतवर्षायुषि श्री सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामिनं स्वपदे ं थाप्य शिवं ः।

अथ श्री सुधर्मस्वामिनं वन्दितुं धर्मकथाश्रवणार्थं च परिषद्वृन्दरूपेण जनसंहतिः पञ्चविधाभिगमपुरस्सरं नगरात् निर्गता निः । सा तत्समीपमागत्य सविधिवन्दनपुरस्सरं धर्मकथां श्रुत्वा स्वस्वस्थानं प्रतिगता। तस्मिन् काले

'कोल्लाक' नामक सन्निवेश मे 'धम्मिल्ल' नाम के एक ब्राह्मण रहते थे। उनकी स्त्री का नाम 'भद्दिला' था। उन के पुत्र सुधर्मा नामक थे। उन्होंने पचास वर्ष की अवस्था मे श्रमण भगवान् महावीर से दीक्षा ग्रहण की। तीस वर्ष पर्यन्त भगवान् महावीर की सेवा की। वे चौदह पूर्व के धारी हुए। वीरनिर्वाण के बारह वर्ष के पश्चात् जन्म से ९२ वर्ष की अवस्थामे उन को केवल ज्ञान प्राप्त हुआ। आठ वर्ष पर्यन्त केवलीपद को पालकर पूरे सौ वर्ष का आयुष्य पूर्ण करके श्री आर्य जम्बू स्वामी को अपने पद पर प्रतिष्ठित कर मोक्ष पधारे थे। ऐसे आर्य सुधर्मा स्वामी वहा पधारे।

श्री सुधर्मा स्वामी का पधारना जानकर नगरनिवासी लोग वन्दन तथा धर्म-करने के लिये निकले। धर्मकथा सुनकर अपने २ स्थान पर गये। उस

'કોલ્લાક' નામે સન્નિવેશમા 'ધમ્મિલ' નામનો એક બ્રાહ્મણ રહેતો હતો, તેની સ્ત્રીનું નામ 'ભદ્દિલા' હતુ તેમના પુત્ર સુધર્મા હતા, તેમણે પચાસ વર્ષની ઉમરે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ત્રીશ વર્ષ સુધી ભગવાન મહાવીરની સેવા કરી અને તેઓ ચૌદ પૂર્વના ધારી થયા વીર નિર્વાણના બાર વર્ષ પછી જન્મથી બાણુ ૯૨, વર્ષની અવસ્થાએ તેમને કેવળ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયુ આઠ વર્ષ સુધી કેવળીપદને પાળી પૂરા સો વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી શ્રી આર્ય જમ્બૂસ્વામીને પોતાના પદ ઉપર પ્રતિષ્ઠિત કરીને મોક્ષ પધાર્યા

શ્રી સુધર્મા સ્વામીનું પધારવુ જાણી નગરનિવાસી લોક વન્દના કરવા તથા ધર્મકથા સાભળવા નિકળ્યા, ધર્મકથા સાભળી સૌ પોત-પોતાના સ્થાને

तस्मिन् समये श्रीसुधर्मस्वामिनो ज्येष्ठोऽन्तेवासी जम्बूरनगारस्तददूरसामन्ते : कृताञ्जलिपुटश्चोर्ध्वजानुर्ध्यानकोष्ठोपगतः संयमेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

ततोऽसौ जातसंजातोत्पन्न त्पन्नश्रद्धो जातसंजातोत्पन्नसमुत्पन्नसंशयो जातसंजातोत्पन्नसमुत्पन्नकुतूहलः सन् श्री सुधर्मस्वामिनमुपागत्य सविधि वन्दनं विधायाभिमुखं लिः पर्युपास्ते=सेवते । एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत्=

उस समय मे श्री सुधर्मा स्वामीके ज्येष्ठ शिष्य श्री जम्बू अनगार उन के अवग्रह मे नत-मस्तक हो दोनो हाथ जोडे हुए अपने घुटने को ऊचा कर के ध्यान मे अवस्थित सयम और तप पूर्वक आत्माको भावित कर रहे है।

परिषद् जानेके बाद वे जम्बू अनगार जिन्हे श्रद्धा थी, जो जिज्ञासु थे, और जिन्हे जिज्ञासा के कारण कौतूहल हुआ था, जिन्हे श्रद्धा उत्पन्न हुई, सगय (जिज्ञासा) उत्पन्न हुआ, और कौतूहल उत्पन्न हुआ था, जिन्हे भलीभाँति श्रद्धा थी, भलीभाँति संशय था, और भलीभाति कौतूहल था, वे श्री सुधर्मा स्वामीके समीप आकर सविधि वन्दना कर के सन्मुख दोनों हाथ जोडकर सेवा करने लगे और इस प्रकार बोले —

हे भदन्त! धर्मकी आदि करनेवाले, धर्म तीर्थ की स्थापना करनेवाले, अपने आप बोध को प्राप्त करने वाले, पुरुषों मे श्रेष्ठ, पुरुषों मे सिह के समान, पुरुषों मे

ગયા, તે કાળ તે સમય શ્રી સુધર્મા સ્વામીના મોટા શિષ્ય શ્રી જમ્બૂ અણુગાર તેમના અવગ્રહમા સામેજ નતમસ્તક અર્થાત્ જેનુ મસ્તક નમેલુ છે અને હાથ જોડેલ છે અને પોતાના ઢીચણને ઉચા રાખી ધ્યાનમા અવસ્થિત સયમ અને તપમા આત્માને ભાવિત કરી રહ્યા છે

પરિષદ ગયા પછી તે જમ્બૂ અનગાર, જેમને શ્રદ્ધા હતી, જે જિજ્ઞાસુ હતા, અને જેમને જિજ્ઞાસાને કારણે કુતૂહલ થયુ હતુ, જેમને શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઇ, સશય (જિજ્ઞાસા) ઉત્પન્ન થયો હતો, અને કુતૂહલ ઉત્પન્ન થયુ હતુ, જેમને સારી પેઠે શ્રદ્ધા હતી, સારી પેઠે સશય હતો અને સારી પેઠે કુતૂહલ હતુ તે શ્રી સુધર્મા સ્વામીની સમીપ આવી સવિધિ વન્દના કરીને સામે બેઉ હાથ જોડી સેવા કરવા લાગ્યા અને આ પ્રમાણે બોલ્યા —

હે ભગવન્ત! ધર્મની આદિ કરવાવાળા, ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરવાવાળા, પોતાની મેળે સ્વય બોધને પ્રાપ્ત કરવાવાળા, પુરૂષોમા શ્રેષ્ઠ, પુરૂષોમા સિંહ-

उक्तवान्–यदि भदन्त! हे भगवन्!, इद गुरोः संबोधनम्. श्रमणेन भगवता महावीरेण, यावत् आदिकरेण, तीर्थंकरेण, स्वयंसंबुद्धेन, पुरुषोत्तमेन, पुरुषसिंहेन, पुरुषवरपुण्डरीकेण, पुरुषवरगन्धहस्तिना, लोकोत्तमेन, लोकनाथेन, लोकहितेन, लोकप्रदीपेन, लोकप्रद्योतेन, अभयदेन, चक्षुर्देन, मार्गदेन, शरणदेन, जीवदेन, बोधिदेन, धर्मदेन, धर्मदेशनादेन, धर्मनायकेन, धर्मसारथिकेन, धर्मवरचतुरन्त-चक्रवर्तिकेन, द्वीप– –शरणगति–प्रतिष्ठेन, अप्रतिहतज्ञानदर्शनधरेण, व्यावृत्त- , जिनेन, जापकेन, तीर्णेन, तारकेण, बुद्धेन, बोधकेन, मुक्तेन, मोचकेन,

---

पुण्डरीक के समान, पुरुषों मे गन्धहस्ती के समान, लोक मे , लोक के नाथ, लोकहितैषी, लोकप्रदीपक, लोक को ज्ञान रूपी आलोक (प्रकाश) से प्रकाशित करने वाले, अभय देने वाले, ज्ञानरूपी नेत्र देने वाले, मोक्षमार्ग को बतानेवाले, शरण देने वाले, सयमरूपी जीवन प्रदान करने वाले, सम्यक्त्व देने वाले, धर्म के दातार, धर्म देशना देनेवाले, धर्मनायक, धर्म रूपी रथ के सारथी, धर्म मे प्रधान तथा चार गति का अन्त करने वाले चक्रवर्ती समान, संसाररूपी समुद्र में द्वीप (बेट) के सदृश, शरण मे आये हुए के आधारभूत, अप्रतिहत श्रेष्ठ ज्ञान दर्शन के धारण करने वाले, छद्म अर्थात् घाति कर्म रहित, स्वय रागद्वेषको जीतने वाले, तथा दूसरों को भी जीताने वाले, स्वय ससाररूपी समुद्र के तिरने वाले, तथा दूसरोंको भी तारने वाले, स्वय बोध प्राप्त किये हुए तथा दूसरों को भी बोध प्राप्त करानेवाले, स्वय कठिन कर्म बन्धनसे मुक्त तथा दूसरों को भी

સમાન, પુરૂષોમા પુંડરીક કમળ સમાન, પુરૂષોમા ગન્ધહસ્તી સમાન, લોકમા ઉત્તમ, લોકના નાથ, લોકહિતૈષી, લોકપ્રદીપક, લોકને જ્ઞાનરૂપ આલોક (પ્રકાશ)થી પ્રકાશિત કરવાવાળા, અભય દેવાવાળા, જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુના દેવાવાળા, મોક્ષ માર્ગ બતાવવાવાળા, શરણુ દેવાવાળા, સયમરૂપી જીવન પ્રદાન કરવાવાળા, સમ્યકત્વ દેવાવાળા, ધર્મના દાતાર, ધર્મદેશના દેવાવાળા, ધર્મનાયક, ધર્મરૂપી રથના સારથી, ધર્મમા પ્રધાન, તથા ચાર ગતિનો અન્ત કરવાવાળા, ચક્રવર્તી સમાન, સસાર રૂપી સમુદ્રમા દ્વીપ (બેટ) સમાન શરણે આવેલાને આધારભૂત, અપ્રતિહત શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન દર્શનને ધારણ કરવાવાળા, છદ્મ અર્થાત ઘાતિ કર્મ રહિત, સ્વય રાગ દ્વેષને જીતવાવાળા તથા બીજાને પણ જીતાવવાવાળા, સ્વય સસારરૂપી સમુદ્રને તરવાવાળા તથા બીજાને પણ તારવાવાળા, સ્વય બોધ પ્રાપ્ત તથા બીજાને પણ બોધ પ્રાપ્ત કરાવવાવાળા, સ્વય કઠિન કર્મબન્ધનથી મુક્ત તથા બીજાઓને પણ કર્મથી મુક્ત કરવાવાળા, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, કલ્યાણસ્વરૂપ,

सर्वज्ञेन, सर्वदर्शिना, शिवमचलमरुजमनन्तमक्षयमव्याबाधमपुनरावृत्तिकं सिद्धिगति-
नामधेयं स्थानं ˙ ऽनेन अष्टमस्याङ्गस्य अन्तकृतदशानाम्=यैरायुषोऽन्तसमये केवल-
ज्ञानं प्राप्तम्, अतएव भव्यजीवानां धर्मदेशनां कर्तुमक्षमतया मूककेवलिनो भूत्वा
मुक्तिपदं प्राप्ताः, ते कर्मणस्तत्फलरूपस्य संसारस्य च विनाशं कृतवन्त, अतोऽन्तः=
ः, संसारस्य च ः, कृतो यैस्तेऽन्तकृताः. इति व्युत्पत्तिलब्धनाम्ना प्रसिद्धाः
तेषां दशाः=दशाध्ययनात्मकप्रथमवर्गोपलक्षितकथाः, अन्तकृतदशाः, तासाम्=
अन्तकृतदशानाम् अन्तकृतदशाख्यस्य, अयमर्थः प्रज्ञप्तः=कथितः। हे भदन्त!
हे भगवन्! नवमस्य अङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशा-
ख्यस्य यावत्-सकलगुणसंपन्नेन, संप्राप्तेन=मुक्तिं प्राप्तवता भगवता कोऽर्थः
ः=कथितः? ॥१॥

मूलम्।

तएणं से सुहम्मे अणगारे जम्बू-अणगारं एवं वयासी-एवं खलु जम्बू!
समणेणं संपत्तेण ˙ अणुत्तरोववाइयदसाण तिन्नि वग्गा पण्णत्ता।
जइणं भंते! समणेणं जाव संपत्तेणं नवमस्स अंगस्स अणुत्तरोववाइयदसाण
तओ पण्णत्ता, पढमस्सणं भंते! वग्गस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं कइ अज्झ-
पण्णत्ता?। एव जंबू! समणेणं जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं
अज्झयणा पण्णत्ता, तंजहा- (१) जाली (२) मयाली (३)

मक्त करने वाले, सर्वज्ञ, सर्वदर्शी, कल्याणस्वरूप स्थिर, रोगरहित, अन्तरहित, अक्षय,
अव्याबाध, पुनरागमनरहित, ऐसे सिद्धिगति नामक परम पद (मोक्ष)को प्राप्त करने वाले,
श्रमण भगवान् महावीरने आठवे अङ्ग अन्तकृतदशा का ऐसा अर्थ कहा है तो हे भगवन्!
मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने इस नवमे अङ्ग 'अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रका
कौनसा अर्थ प्ररूपित किया है' ॥१॥

સ્થિર, રોગરહિત, અન્ત રહિત, અક્ષય, અવ્યાબાધ, પુનરાગમનરહિત, એવા સિદ્ધિ
ગતિ નામે પરમપદ (મોક્ષ)ને પ્રાપ્ત કરવાવાળા, શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરે
આઠમા અંગ અન્તકૃતદશાનો આ અર્થ કહ્યો છે તો હે ભગવન્! મુક્તિપ્રાપ્ત
શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરે આ નવમા અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના શું શું અર્થ
પ્રરૂપિત કર્યા છે? ॥૧॥

उवयाली (४) पुरिससेणे य (५) वारिसेणे य (६) दीहदंते य (७) लट्ठदंते य (८) वेहल्ले (९) वेहासे (१०) अभये वि य कुमारे ॥२॥

(छाया)

: खलु स सुधर्माऽनगारो जम्बूमनगारमेवमवादीत्- " एव खलु जम्बूः ! णेन यावत्संप्राप्तेन नवमस्याङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकद ां त्रयो वर्गाः :। यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन नवमस्याङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानां त्रयो वर्गाः प्रज्ञप्ताः, प्रथमस्य खलु भदन्त ! वर्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानां, कत्यध्ययनानि प्रज्ञप्तानि ?। एवं खलु जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां प्रथमस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्तानि, तद्यथा— (१) जालिः (२) मयालिः (३) उपजालिः (४) पुरुषसेनः (५) वारिषेणश्च (६) दीर्घदान्तश्च (७) लष्टदान्तश्च (८) वेहल्लः (९) वैहायसः (१०) अभयोऽपि च कुमारः ॥२॥

टीका

' तएणं से ' इत्यादि—

:=जम्बूस्वामिपृच्छानन्तरम् स=यस्य भगवत्कथितार्थवाचना मूलागमरूपेण जिनशासनेऽधुना प्रवर्तमाना विद्यते सः, सुधर्मा=सुधर्मेतिना प्रसिद्धः

'तएण से' इत्यादि

यहा प्रथम सुधर्मा स्वमी कैसे है जिसका कुछ वर्णन किया जाता है—जिन्हों ने भगवान् के द्वारा कही हुई अर्थरूप वाणी को मूलागम रूप से ग्रथित किया है। जो श्रेष्ठ धर्म को मानने वाले सुधर्मा नाम से ासिद्ध है। यहाँ सुधर्मा स्वामी को अनगार विशेषणसे क्यों सम्बोधित किया गया है? वह कहते है — जो सुख समाधि रहते हुए विहार के

तएण से' ઇત્યાદિ

અહિ પ્રથમ સુધર્મા સ્વામી કે ા છે તેનુ થોડુ વર્ણન કરવામા આવે છે - જેમણે ભગવાનદ્વારા કહેલી અર્થરૂપ ાણી જે મૂળાગમ રૂપે ગ્રથિત કરી છે જે શ્રેષ્ઠ ધર્મને માનવાવાળા સુધર્મા નામથી પ્રસિદ્ધ છે અહિં સુધર્મા સ્વામીને અણગાર વિશેષણથી શા માટે સમ્બોધિત કરેલ છે તે કહે છે:—

अनगारः=सुखसमाधिना साधूनां नवकल्पविहारमर्यादारि प्रतिपेधानियतवास-रहितः। जम्बूम्=जम्बूनाम्ना प्रसिद्ध, जिनवचनपीयूषपिपासुम् अनगारं=नियतवास-रहित संयमिनम् एवम्=वक्ष्यमाणप्रकारं वचनम् अवादीत्=उक्तवान्—

हे जम्बूः! यावत्=उक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्ति लब्धवता श्रमणेन वता महावीरेण नवमस्याङ्गस्य, अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिक-दशाङ्गस्य त्रयो वर्गाः :=कथिताः। अध्ययनसमूहो वर्गः।

अथ– सोत्साह सविनय जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिनं पप्रच्छ– भदन्त! हे भगवन् यदि यावत्=उक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्ति लब्धवता, श्रमणेन=दुश्चर-

---

नव कल्पों की मर्यादा का उल्लङ्घन न कर के नियतवासरहित अर्थात् एक निश्चित स्थान पर स्थायी रूपसे न रहकर पवनसमान अप्रतिवन्ध विहार करते रहते है उन्हे अनगार कहते है। जम्बू स्वामी कैसे है ? — जो जिनवचनामृत के अत्यन्त पिपासु है जो संयम में दृढ एव नियतवासरहित अनगार है। श्री जम्बूस्वामी के पूछने पर पूर्वोक्त गुणयुक्त श्री सुधर्मा स्वामी वोले—हे जम्बू! उपरो महान् गुणो से अलङ्कृत, निर्वाण पदप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने नवमाङ्ग श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के तीन वर्ग कहे है। कई अध्ययनों के समूह को वर्ग कहते है।

पूछे हुए प्रश्न का गुरुद्वारा समीचीन उत्तर पाकर श्री जम्बू स्वामीने पुन नवीन उत्साह एव जिज्ञासा के विनयसहित श्री सुधर्मा स्वामीसे पूछा —

અણુગાર – સુખ સમાધિ રહેતા વિહારના નવ કલ્પોની મર્યાદાનુ ઉલ્લઘન ન કરી નિયતવાસરહિત અર્થાત્ એક નિશ્ચિતસ્થાને સ્થાયીરૂપ ન રહેતા પવન સમાન અપ્રતિબન્ધ વિહાર કરતા રહે, તેને અણુગાર કહે છે જમ્બૂસ્વામી કેવા છે? જે જિનવચનામૃતના અત્યન્ત પિપાસુ છે જે સયમમા દૃઢ તેમજ નિયતવાસ રહિત અણુગાર છે શ્રી જમ્બૂ સ્વામીના પૂછવાથી પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત શ્રી સુધર્મ સ્વામી બોલ્યા —હે જમ્બૂ! ઉપરોક્ત ગુણોથી અલકૃત નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરે નવમા અગ શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાગ સૂત્રના ત્રણ વર્ગ કહ્યા છે અધ્યયનોના સમૂહને વર્ગ કહે છે

પૂછેલા પ્રશ્નનો ગુરુદ્વારા યથાર્થ ઉત્તર પ્રાપ્ત કરી શ્રી જમ્બૂ સ્વામીએ ફરી નવીન ઉત્સાહ તેમજ જિજ્ઞાસા સાથે વિનય સહિત શ્રી સુધર્મા સ્વામીને પૂછ્યુ–

उवयाली (४) पुरिससेणे य (५) वारिसेणे य (६) दीहदंते य (७) लट्ठदंते य (८) वेहल्ले (९) वेहासे (१०) अभये वि य कुमारे ॥२॥

( )

: खलु स सुधर्माऽनगारो जम्बूमनगारमेवमवादीत्– " एवं खलु जम्बूः ! णेन यावत्संप्राप्तेन स्याङ्गस्य अनुत्तरोपपा कदशानां त्रयो वर्गाः :। यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन नवमस्याङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकदश त्रयो वर्गाः :, स्य खलु भदन्त ! वर्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानां, कत्यध्ययनानि प्रज्ञप्तानि ?। एवं खलु जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां स्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्तानि, — (१) जालिः (२) लिः (३) उपजालिः (४) पुरुषसेनः (५) वारिषेणश्च (६) दीर्घदान्तश्च (७) लष्टदान्तश्च (८) वेहल्लः (९) वैहायसः (१०) अभयोपि च कुमारः ॥२॥

टीका

' तएणं से ' इत्यादि—

:=जम्बूस्वामिपृच्छानन्तरम् स=यस्य भगवत्कथितार्थवाचना मूलागमरूपेण जिनशासनेऽधुना प्रवर्तमाना विद्यते सः, सुधर्मा=सुधर्मेतिना प्रसिद्धः

'तएण से' इत्यादि

यहां प्रथम सुधर्मा स्वामी कैसे है जिसका वर्णन किया जाता है—जिन्हों ने भगवान् के द्वारा कही हुई अर्थरूप वाणी को मूलागम रूप से ग्रथित किया है। जो श्रेष्ठ धर्म को मानने वाले सुधर्मा नाम से प्रसिद्ध है। यहाँ सुधर्मा स्वामी को अनगार विशेषणसे क्यों सम्बोधित किया गया है? वह कहते है — जो समाधि रहते हुए विहार के

'तएण से' ઇત્યાદિ

અહિં પ્રથમ સુધર્મા સ્વામી કેવા છે તેનુ થોડુ વર્ણન કરવામા આવે છે – જેમણે ભગવાનદ્વારા કહેલી અર્થરૂપ વાણી જે મૂળાગમ રૂપે ગ્રથિત કરી છે જે શ્રેષ્ઠ ધર્મને માનવાવાળા સુધર્મા નામથી પ્રસિદ્ધ છે અહિં સુધર્મા સ્વામીને અણગાર વિશેષણથી શા માટે સમ્બોધિત કરેલ છે તે કહે છે.—

अनगारः=सुखसमाधिना साधूनां नवकल्पविहारमर्यादां प्रतिपेधान्नियतत्रासरहितः। जम्बूम्=जम्बूनाम्ना प्रसिद्ध, जिनवचनपीयूषपिपासुम् अनगारं=नियतत्रासरहित संयमिनम् एवम्=वक्ष्यमाणप्रकारं वचनम् अवादीत्=उक्तवान्—

हे जम्बूः! यावत्=उक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्ति लब्धवता श्रमणेन महावीरेण नवमस्याङ्गस्य, अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य त्रयो वर्गाः प्रज्ञप्ताः=कथि : । अध्ययनसमूहो वर्गः ।

—सोत्साह सविनय जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिनं पप्रच्छ— भदन्त ! हे भगवन् यदि यावत्=उक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्ति लब्धवता, श्रमणेन=दुश्चर-

---

नव कल्पों की मर्यादा का उल्लङ्घन न कर के नियतवासरहित अर्थात एक निश्चित स्थान पर स्थायी रूपसे न रहकर पवनसमान अप्रतिबन्ध विहार करते रहते है उन्हे अनगार कहते है। जम्बू स्वामी कैसे है? — जो जिनवचनामृत के अत्यन्त पिपासु है जो सयम में दृढ एव नियतवासरहित अनगार है। श्री जम्बूस्वामी के पूछने पर पूर्वोक्त गुणयुक्त श्री सुधर्मा स्वामी बोले—हे जम्बू! उपरो महान् गुणो से अलङ्कृत, निर्वाण पदप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने नवमाङ्ग श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के तीन वर्ग कहे है। कई अध्ययनों के समूह को वर्ग कहते है।

पूछे हुए प्रश्न का गुरुद्वारा समीचीन उत्तर पाकर श्री जम्बू स्वामीने पुन नवीन उत्साह एवं जिज्ञासा के विनयसहित श्री सुधर्मा स्वामीसे पूछा —

અણુગાર — સુખ સમાધિ રહેતા વિહારના નવ કલ્પોની મર્યાદાનુ ઉલ્લઘન ન કરી નિયતવાસરહિન અર્થાત્ એક નિશ્ચિતસ્થાને સ્થાયીરૂપ ન રહેતા પવન સમાન અપ્રતિબન્ધ વિહાર કરતા રહે, તેને અણુગાર કહે છે જમ્બૂસ્વામી કેવા છે? જે જિનવચનામૃતના અત્યન્ત પિપાસુ છે જે સયમમા દૃઢ તેમજ નિયતવાસ રહિત અણુગાર છે શ્રી જમ્બૂ સ્વામીના પૂછવાથી પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત શ્રી સુધર્મ સ્વામી બોલ્યા —હે જમ્બૂ! ઉપરોક્ત ગુણોથી અલકૃત નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરે નવમા અગ શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાગ સૂત્રના ત્રણ વર્ગ કહ્યા છે અધ્યયનોના સમૂહને વર્ગ કહે છે

પૂછેલા પ્રશ્નનો ગુરૂદ્વારા યથાર્થ ઉત્તર પ્રાપ્ત કરી શ્રી જમ્બૂ સ્વામીએ ફરી નવીન ઉત્સાહ તેમજ જિજ્ઞાસા સાથે વિનય સહિત શ્રી સુધર્મા સ્વામીને પૂછયુ—

तपश्चर्याप्रसिद्धेन महावीरेण भगवता नवमस्याङ्गस्य अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य त्रयो वर्गाः :=कथिताः, तर्हि भदन्त !=हे भगवन् ! अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य वर्गस्य खलु कति अध्ययनानि प्रज्ञप्तानि=प्रोक्तानि ?

सुधर्मा स्वामी प्राह– हे जम्बुः ! एवं यावत्–उक्तगुणवता, सम्प्राप्तेन=सिद्धिगतिं गतेन, श्रमणेन=घोरपरिषहसहनशीलेन महावीरेण भगवता अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानिनिगदितानि। तद् – यत्प्रकारं यन्नामकम् अध्ययन तद् प्रदर्श्यंते– (१) जालिः (२) मयालिः (३) उपजालिः (४) पुरुषसेनः (५) वारिषेणः (६) दीर्घदान्तः (७) लष्टदान्तः (८) वेहल्लः (९) वैहायसः (१०) अभयोऽपि च कुमारः। कुमार इति प्रत्येक

हे भगवन्! मुक्तिप्राप्त भगवान् महावीरने नवमाङ्ग श्री अनुत्तरोपपातिक दशाङ्ग के तीन वर्ग कहे है, तो हे भगवन्। अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग के वर्ग के कितने अध्ययन कहे है? ।

श्री सुधर्मा स्वामी बोले —हे जम्बू! उपरोक्त महान् गुणोंसे युक्त, मुक्ति प्राप्त, घोर परिषहों को सहन करने वाले भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र के वर्ग के दश कहेहैं। वे यहाँ बताए जाते है– (१) जालि (२) मयालि (३, उपजालि (४) पुरुषसेन (५) वारिषेण (६) दीर्घदान्त (७) लष्टदान्त (८) वेहल्ल (९) वैहायस (१०) और अभयकुमार।

હે ભગવન્! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે નવમા અ ગ શ્રી અનુત્તરોપપાતિક દશાગના ત્રણ વર્ગ કહ્યા છે તો હે ભગવન્! અનુત્તરોપપાતિક દશાગના પ્રથમ વર્ગના કેટલા અધ્યયન કહ્યા છે ?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી બોલ્યા —હે જમ્બૂ! ઉપરોક્ત મહાન ગુણોથી યુક્ત, મુક્તિપ્રાપ્ત ઘોર પરિષહોને સહન કરવાવાળા શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુત્તરોપપાતિક દશાગ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના દશ અધ્યયન કહ્યા છે તે અહીં બતાવે છે– (૧) જાલિ, (૨) મયાલિ, (૩) ઉપજાલિ, (૪) પુરૂષસેન, (૫) વારિષેણ, (૬) દીર્ઘદાન્ત, (૭) લષ્ટદાન્ત, (૮) વેહલ્લ, (૯) વૈહાયસ અને (૧૦) અભયકુમાર

संवध्यते–जालिकुमारो, मयालिकुमारः, इत्यादि। अनेनैव क्रमेणाध्ययनविपयो बोद्धव्य', च–जालिकुमाराध्ययनम्, मयालिकुमाराध्ययनमित्यादिक्रमेण दशाध्ययनानि कथितानीत्यर्थः।

अस्याङ्गस्याध्ययनेन जालिकुमारादिचरित्रावबोधनतस्तपःसंयमाराधने प्रवृत्तिर्भवति। तया चाष्टविधकर्मनिर्जरा जायते। तया च सकलकर्मक्षयस्ततश्च मोक्षप्राप्तिः। एव चास्य फलं मोक्षप्राप्तिर्विषयश्च जालिकुमारादिचरित्र-भव्यैरधिगन्तव्यम् ॥२॥

मूलम्, ।

जइणं भंते णेणं जाव संपत्तेणं अनुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स

यहाँ 'कुमार' शब्द का प्रत्येक के साथ सम्बन्ध करना चाहिये, जैसे–जालिकुमार, मयालिकुमार आदि। इसी क्रम से अध्ययनो का विषय जानना चाहिये, जैसे कि–जालि कुमार अध्ययन, मयालिकुमार अध्ययन आदि, इस क्रम से दशों अध्ययन कहे गये है।

इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के अध्ययन से अर्थात् जालिकुमार आदि कुमारों के चरित्रज्ञान से सयम तथा तप मार्ग मे प्रवृत्ति होती है। तप सयम मे प्रवृत्ति होने से आठों ही प्रकार के कर्मो की निर्जरा होती है। निर्जरा से कर्म क्षय होते है। समस्त कर्मो के क्षय होने पर परम पद (मोक्ष) की प्राप्ति, होती है। उक्त प्रकारसे इस शास्त्रका फल मोक्ष प्राप्ति और विषय जालिकुमार आदि का चरित्र है, यह भव्य जनो को जानना चाहिये ॥२॥

અહિં "કુમાર" શબ્દથી પ્રત્યેકને સબધિત કરવા જોઈએ જેમ જાલિ કુમાર, મયાલિકુમાર આદિ, આજ ક્રમથી અધ્યયનોનો વિષય જાણવો જોઈએ જેમકે – જાલિકુમાર અધ્યયન, મયાલિકુમાર અધ્યયન આદિ, આ ક્રમથી દશેય અધ્યયન કહેલા છે

આ અનુત્તરોપપાતિકદશાગ સૂત્રના અધ્યયનથી અર્થાત્ જાલિકુમાર આદિ કુમારોના ચરિત્રજ્ઞાનથી સયમ તથા તપ માર્ગમા પ્રવૃત્તિ થાય છે તપ સયમમા પ્રવૃત્તિ થવાથી આઠેય કર્મોની નિર્જરા થાય છે નિર્જરાથી સમસ્ત કર્મ ક્ષય થાય છે સમસ્ત કર્મ ક્ષય થવાથી પરમપદ (મોક્ષ) ની પ્રાપ્તિ થાય છે ઉક્ત પ્રકારથી આ શાસ્ત્રજ્ઞાનનું ફલ મોક્ષપ્રાપ્તિ અને વિષય જાલિકુમાર આદિનુ ચરિત્ર છે એમ ભવ્ય જીવોએ જાણવુ જોઈએ ॥૪॥

वग्गस्स दस अज्झयणा पण्णत्ता, पढ ˙ भंते अज्झयणस्स अनुत्तरोववाइय-
दसाण समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते? ॥३॥

( )

यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत् समाप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां प्रथमस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, खलु भदन्त ! अध्ययनस्यानुत्तरोपपातिकद ां श्रमणेन यावत् ˙ ाप्तेन कोऽर्थः ः? ॥३॥

॥ टीका ॥

'जइणं भंते' इत्यादि,

हे भदन्त !=हे भगवन् ! यदि यावत्-पूर्वोक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्ति , श्रमणेन महावीरेण, अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य प्रथमस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि=कथितानि, हे भदन्त ! अनुत्तरोपपातिकदशानाम् = अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य प्रथमस्याः यावत् पूर्वोक्तगुणवता संप्राप्तेन=मुक्ति लब्धवता, श्रमणेन भगवता महावीरेण कोऽर्थः

श्री जम्बू स्वामी पुन प्रश्न करते है– 'जइणं भते' इत्यादि।

हे भगवन्! पूर्वोक्त गुणों से युक्त निर्वाणपदप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के प्रथम वर्ग के दश अध्ययन कहे है तो हे भगवन्! पूर्वोक्त गुणों से अलङ्कृत मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग के प्रथम अध्ययन का क्या अर्थ प्ररूपित किया है अर्थात् उसमे क्या वर्णन किया है'

यहाँ प्रश्न करते हुए "पूर्वोक्त गुणों से सयुक्त" "मुक्ति प्राप्त" "श्रमग भगवान् महावीर" आदि शब्दों का बारबार प्रयोग करना भगवान् के प्रति अत्यन्त भक्ति का व्यक्त

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી ફરીથી પ્રશ્ન કરે છે – 'जइग भते' ઇત્યાદિ–

હે ક્ષમાસાગર! પૂર્વોક્ત ગુણોથી સંયુક્ત નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના દશ અધ્યયન કહ્યા છે તો હે ભગવન્! પૂર્વોક્ત ગુણયુક્ત એવા શ્રી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અનુત્તરોપપાતિક દશાંગના પ્રથમ અધ્યયનના શું અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે? અર્થાત્ તેમા શું વર્ણન કર્યું છે?

અહિં પ્રશ્ન કરતા "પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત" "મુક્તિ પ્રાપ્ત" "શ્રમણ ભગવાન મહાવીર" આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ વારવાર કરવામા આવ્યો છે તે ભગવાન

:—कथितः? । 'श्रमणेन यावत् संप्राप्तेने' त्यादिपदानां पुनः पुनः कथनं भगवद्भक्तिप्रकर्षमावेदयति । ि —वाक्यभेदेन पुनरुक्तिर्न दोषाय भवति । अपरञ्च-'भगवद्गुणानां पुनः पुनरनुस्मरणं भव्यानां भवतु' इतीच्छया पुनः पुनरुच्चारणं एव । अन्यच्च—अन्यविषयेभ्यो : समाकृष्य विवक्षितविषयावधानार्थं पुनः पुनरुच्चारणम् । तीर्थंकरोक्तभावानां बहुशोऽनुकीर्तनं—सम्यक्त्वतपःसंयमादि विशुद्ध-परिणामानां पुष्टिकरं, मोहव्याधिविनाशनं, रागादिविषहरं च भवति । यथा—विषापहरणार्थं पुनःपुनरेक एव मन्त्रः समुच्चार्यते, मन्त्रसिद्ध्यर्थं जपकर्मणि पुनः-पुनरेक एव मन्त्रो जप्यते । व्याधिनिवृत्त्यर्थं तदेवौषधं पुनःपुनरासेव्यते,

---

करता है। अथवा वाक्यभेदसे बारबार कथन पुनरुक्ति दोष का कारण भी नहीं होता है। और अत्यन्त इच्छा एव भक्ति के भगवान् के गुणो का वारवार स्मरण करना गुण ही होता है। तथा दूसरे विषयों से मन को खींचकर किसी एक विषय पर सावधान करने के लिये बार २ उच्चारण किया जाता है।

तीर्थङ्कर द्वारा कथित भावों का बार २ न, सम्यक्त्व, सयम और तप आदि विशुद्ध भावों को परिपुष्ट करने वाला, मोहरूपी भयङ्कर व्याधि को नष्ट करने वाला और रागादिरूपी विष को दूर करने होता है। जिस प्रकार विष को दूर करने के लिये एक ही मन्त्र का उच्चारण बारबार किया जाता है, मन्त्र सिद्धि के लिये जप करते हुए एक ही मन्त्रका वार २ जप किया जाता है, रोग को दूर करने के लिये वही औषधी

પ્રત્યે અત્યન્ત ભક્તિને વ્યક્ત કરે છે વાક્યભેદથી વાર વાર કથન પુનરૂક્તિ-દોષનું કારણ પણ થતું નથી અને અત્યન્ત ઈચ્છા તેમજ ભક્તિ સાથે ભગવાનના ગુણોનું વાર વાર સ્મરણ કરતા ગુણજ થાય છે તથા બીજા વિચારોથી મનને ખેંચી કોઈ પણ એક વિષય પર મનને એકાગ્ર કરવા માટે વાર વાર ઉચ્ચારણ કરવામા આવે છે

તીર્થંકરોદ્વારા કથિત ભાવોનું વાર વાર કથન સમ્યકત્વ સ યમ અને તપ આદિ વિશુદ્ધ ભાવોને પરિપુષ્ટ કરવાવાળું, મોહરૂપી ભય કર વ્યાધિનો નાશ કરવાવાળું અને રાગાદિરૂપી વિષને દૂર કરવાવાળું હોય છે જેવી રીતે વિષને દૂર કરવા માટે એકજ મન્ત્રનું ઉચ્ચારણ વાર વાર કરાય છે મન્ત્રસિદ્ધિ માટે જપ કરતા એકજ મન્ત્રનો વાર વાર જપ કરવામા આવે છે રોગને દૂર કરવા માટે એની એજ

कर्मक्षयार्थं च तावेव तपःसंयमौ पुनःपुनरनुदिन समाचर्येते, तदेवार्हद्भगवद्ध्यान स्वात्मस्वरूपप्रकटनार्थं पुनःपुनरुपादीयते. तथैवादेशोपदेशगुणसंकीर्तनादावुक्त-पदानां पुनःपुनरुच्चारणं शुभपरिणामप्रवर्तकमशुभपरिणामनिवर्तकं च भत्र । उपदेशप्रदानसमये तीर्थंकरगणधराणामभिप्रायश्च भव्यानां तत्त्वज्ञानसंस्काराविर्भावार्थ मोहव्याधिविनाशनार्थं रागविषापहरणार्थं च भवति। :पुनरुच्चारणेन सम्यक्त्वादिगुणपोषणादिकं भवतीति तदावश्यकमेव ॥३॥

मूलम् ।

एव खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएण रायगिहे णगरे, रिद्धत्थिमियसमिद्धे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, धारिणी देवी, सीहो सुमिणे, जालि कुमारो जहा मेहो, ।। दाओ, जाव उप्पिं ० विहरइ, सामी समोसढे, सेणिओ निग्गओ, जहा मेहो जाली वि निग्गओ, तहेव निक्खंतो

बार २ सेवन की जाती है। कर्म क्षय करने के लिये उसी तप की आराधना बार २ की जाती है, अपने आत्मस्वरूप को प्रगट करने के लिये उन्हीं परम प्रभु अरिहन्त आदि का बार २ ध्यान किया जाता है, उसी आज्ञा, उपदेश गुणकीर्तन आदि में उपरोक्त उन पदों का बार २ उच्चारण शुभफलदायक तथा अशुभ का निवर्तक होता है, उपदेश देते हुए तीर्थङ्करो का गणधरो का अभिप्राय भव्यजनों के तत्वज्ञान सस्कारों को करने के लिये, मोहरूपी व्याधिका विनाश करने के लिये और राग रूपी विष को दूर करने के लिये होता है। बार बार उच्चारण से सम्यक्त्व आदि गुणों का पोषण होता है, अत उपरोक्त शब्दों का पुन पुन प्रयोग आवश्यक है ।

ઓષધીનું વારવાર સેવન કરવામા આવે છે કર્મ ક્ષય કરવા માટે તપ સ યમની આરાધના વારવાર કરવામા આવે છે નિજ આત્મસ્વરૂપને પ્રગટ કરવા માટે પરમ પ્રભુ અરિહ ત આદિનુ વારવાર ધ્યાન કરવામા આવે છે તેજ રીતે આજ્ઞા ઉપદેશ તથા ગુણકીર્તન આદિમા ઉપરોકત એ પદોનુ વારવાર ઉચ્ચારણુ શુભ ફલદાઇ તથા અશુભ ફળને દૂર કરવાવાળુ થાય છે ઉપદેશ દેતા તીર્થંકરો તથા ગણુધરોના અભિપ્રાય – ભવ્યજનોના તત્વજ્ઞાન સ સ્કારોને ઉત્પન્ન કરવા માટે, મોહરૂપી વ્યધિનો વિનાશ કરવા માટે અને રાગ રૂપી વિષને દૂર કરવા માટે હોય છે વારવાર ઉચ્ચારણુથી સમ્યકત્વ આદિ ગુણોનુ પોષણુ થાય છે એટલે ઉપરોકત શબ્દોનુ વારવાર પ્રયોગ આવશ્યક છે

मेहो, एकारस अंगाइं अहिज्जइ, गुणरयणं तवोकम्मं जहा चेव खंदगवत्तव्वया सा चेव, चिंतणा, आपुच्छणा, थेरेहिं सद्धिं विउलं तहेव दुरुहइ, नवरं सोलस वासाइं गपरियागं पाउणित्ता, कालमासे कालं किच्चा उड्ढं चंदिमसोहम्मीसाण जाव आरणच्चुए कप्पे नवयगेविज्जे विमाणपत्थडे उड्ढं दूरं वीइवइत्ता विजए विमाणे देवत्ताए उववण्जे ॥४॥

॥ छाया ॥

एवं जम्बूः! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृह नगरं ऋद्धस्तिमितसमृद्धं, गुणशिलं चत्य, श्रेणिको राजा, धारिणी देवी, सिंहः स्वप्ने, जालिकुमारो, मेघः, अष्टाष्टको दायः, यावदुपरि प्रासाद० विहरति। स्वामी समवः। श्रेणिको निर्गतः, यथा मेघस्तथा जालिरपि निर्गतः। त निष्क्रान्तः, यथा मेघः, एकादश अङ्गानि अधीते। गुणरत्नं ःकर्म्म यथैव स्कन्दकवक्तव्यता सैव चिन्तना, आपृच्छना, स्थविरैः सार्द्ध विपुलं तथैव दूरोहति, नवर (विशेषः)—षोडश वर्षाणि ण्यपर्याय पालयित्वा कालमासे कालं कृत्वा ऊर्ध्वं चन्द्रमः—सौधर्म्मेशान-यावत्-आरणाच्युते कल्पे नवकग्रैवेयके विमानप्रस्तरे ऊर्ध्वं दूरं व्यतिविजये विमाने देवत्वेन उत्पन्नः ॥४॥

॥ टीका ॥

जम्बूस्वामिनः पृच्छानन्तरं श्री सुधर्मा स्वामी प्रावोचत्— 'एवं ' इत्यादि।

हे जम्बूः! एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण खलु=निश्चयेन प्रथमाध्ययनस्यार्थो कथितः—तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नाम नगरमासीत्। कीदृशं

श्री जम्बू स्वामी के पूछने के पश्चात् श्रीसुधर्मा स्वामी बोले—'एव खलु' इत्यादि।

हे जम्बू! इस प्रकार निश्चय ही भगवानने प्रथम अध्ययन का निम्न अर्थ कहा है—उस उस समय मे धन धान्य ऐश्वर्य वैभव सम्पन्न, अनेक गगनचुम्बी प्रासादों से

श्री જમ્બૂ સ્વામી તરફથી પ્રશ્ન થતા શ્રી સુધર્મા સ્વામી બોલ્યા—'एवं ' ઇત્યાદિ

હે જમ્બૂ! આ રીતે નિશ્ચયથી ભગવાને પ્રથમ અધ્યયનના નિચે મુજબ અર્થ કહ્યા છે—તે કાળ તે સમયમા ધન ધાન્ય ઐશ્વર્ય વૈભવ સમ્પન્ન અનેક

तन्नगरम् ? ऋद्धस्तिमितसमृद्धम्– ऋद्धं=नभःस्पर्शिबहुलप्रासादयुक्तं बहुलजनसंकुलं च, स्तिमितं=स्वपरचक्रभयरहितम्, समृद्धं=धनधान्यादिपरिपूर्णम्। तत्रेशानकोणे गुणशिलं=तन्नाम्ना प्रसिद्धं चैत्यम्=उद्यानमासीत्। तस्मिन् नगरे श्रेणिकः= श्रेणिकनामा राजा=राजगृहनगराधिपतिः, । देवी=पट्टमहिषी धारिणी= धारिणीनाम्नी शीलादिगुणशालिनी चासीत्। कदाचित् शुभवेलायां स्वप्ने= वस्थायां सिंहः=मृगेन्द्रः ः। श्रेणिकभूपस्य धारिणीदेव्यां तत्स्वप्नदर्शन- फलस्वरूपो जालिकुमारः पुत्रो ः। यथामेघः=मेघकुमारवत् जन्म, पञ्चधात्रीभिः परिपालनं, द्व तिकला , त्रिव , विवाहे–अष्टाष्टको दायः= ः श्वश्रूश्वशुरप्रदत्तवस्त्राभरणरत्नयानादिर्यौतुकसमूहो विज्ञेयः। स च–उपरि प्रासाद०=प्रसादवरगतः सन् पूर्वजन्मोपार्जितसुकृतफलं भुञ्जानो

अलङ्कृत तथा स्वपरचक्रभयरहित 'राजगृह' नामका नगर था। उस नगरके ईशान कोणमें 'गुणशिल' नामक प्रसिद्ध उद्यान था। वहा 'श्रेणिक' नामका राजा था। उस की पटरानी का नाम 'धारिणी देवी' था, जो शील आदि गुणों से सुशोभित थी। उस ने एक बार स्वप्न में सिंह देखा। राजा 'श्रेणिक' के पट्टमहिषी 'धारिणी देवी' के इस स्वप्न के 'जालिकुमार' नामक पुत्र हुआ। मेघकुमार के समान ही जन्मोत्सव, पांच धाइयोंद्वारा , बहत्तर कलाओं का अध्ययन विवाह आदि कार्य हुए। श्वशुर के दहेज मे , अलङ्कार, रत्न आदि आठ २ प्रकारकी वस्तुएं मेघकुमार के समान ही इनको विवाह मे प्राप्त थीं। वह 'जालिकुमार'

આકાશસ્પર્શી ભવનોથી શોભિત તથા સ્વપરચક્રભય રહિત, રાજગૃહ નામનુ નગર હતુ તે નગરની ઈશાન કોણમા ગુણશિલ નામનુ પ્રસિદ્ધ ઉદ્યાન હતુ ત્યા શ્રેણિક નામે રાજા હતો, તેની પટરાણીનું નામ ધારણીદેવી હતુ જે શીલ આદિ ગુણોથી સુશોભિત હતી તેણે એક વખત સ્વપ્નામા સિંહ જોયો રાજા 'શ્રેણિક'ની પટ્ટરાણી 'ધારિણી દેવી' ને આ શુભ સ્વપ્નના ફળ સ્વરૂપ 'જાલિકુમાર' નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો મેઘકુમારની માફકજ જન્મોત્સવ, પાચ ધાઈઓ દ્વારા લાલન પાલન, બહોતેર કળાઓનુ અધ્યયન તથા વિવાહ આદિ કાર્ય સમ્પન્ન થયા શ્વસુર તરફથી દાયજામા વસ્ત્ર, અલકાર, રત્ન આદિ આઠ આઠ પ્રકારની વસ્તુઓ, મેઘકુમારની માફકજ તેમને લગ્નમા પ્રાપ્ત થઈ હતી તે 'જાલિકુમાર' પોતાના મહેલોમા પૂર્વ જન્મ ઉપાર્જિત શુભ કર્મોને કારણે

विहरति=क्रीडति । तदा स्वामी :। राजगृहनगरस्य गुणशिलचैत्ये भगवतो ीरस्वामिनः समवसरणं वभूवेत्यर्थः।

श्रेणिकः=श्रेणिकभूपतिः भव्यहितकरं चरमतीर्थकरं सुधीरं सुधीरञ्जनपरं गुणगम्भीरं श्रीमहावीरं पञ्चाभिगमपुरस्सरं वन्दितु चतुरङ्गसैन्यसहितः परिवार-परिवृतः, निर्गतः=निस्सृतः श्रीभगवतः समीपं समाजगाम। यथा मेघस्तथा जालि-रपि निर्गतः=यथा पूर्वं मेघकुमारः श्रीमहावीरं वन्दितुं निर्गतस्तत्र समाजगाम जालिकुमारोऽपि नगराभिस्सृत्य समाजगाम।

निजमहलो मे अपने पूर्व जन्म के उपार्जित शुभ कर्मों के कारण अत्युत्तम गीतनृत्यादि पांच प्रकार के अनुपम विषयसुखों का अनुभव करता हुवा विचरता था। उस समय राजगृह के 'गुणशिल' नामक उद्यान मे श्रमण भगवान् महावीर स्वामी पधारे।

राजा 'श्रेणिक' अपने समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिनी सेना के साथ भव्यजनों का कल्याण करने वाले, भव्यजनों के मन को रञ्जन करने वाले, गुणगम्भीर, चरमतीर्थङ्कर श्रमण भगवान् महावीर का आगमन जानकर उन को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिये नकला और पांच अभिगमपूर्वक भगवान की सेवामें उपस्थित हुआ।

जिस प्रकार 'मेघकुमार' ान् को वन्दन नमस्कार करने निकला था, उसी प्रकार 'जालिकुमार' भी भगवान् को वन्दन नमस्कार करने के लिये नगरसे निकलकर भगवान जहाँ विराजित थे वहाँ आये। मेघकुमार के समान उनको भगवान की अनुपम

અત્યુત્તમ ગીતનૃત્યાદિ પાચ પ્રકારના અનુપમ વિષયસુખોનુ અનુભવ કરતા વિચરતા હતા

તે સમયે રાજગૃહના 'ગુણશિલ' નામના ઉદ્યાનમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા

રાજા 'શ્રેણિક' પોતાના સમસ્ત પરિવાર તથા ચતુરંગિણી સેના સાથે ભવ્ય જીવોનુ કલ્યાણ કરવાવાળા, ભવ્યજનોના મનને રંજન કરવાવાળા ગુણ-ગમ્ભીર, ચરમ તીર્થંકર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનું આગમન જાણી તેમને વન્દન નમસ્કાર કરવા માટે નિકળ્યા અને પાચ અભિગમપૂર્વક ભગવાનની સેવામા ઉપસ્થિત થયા

જેવી રીતે પહેલા 'મેઘકુમાર' ભગવાનને વન્દન નમસ્કાર કરવા નિકળ્યા હતા તેજ રીતે 'જાલિકુમાર' પણ ભગવાનને વન્દન નમસ્કાર કરવા માટે નગરથી નિકળી ભગવાન જ્યા બિરાજતા હતા ત્યા આવ્યા

तन्नगरम् ? ऋद्धस्तिमितसमृद्धम्— ऋद्धं=नभःस्पर्शिबहुलप्रासादयुक्तं बहुलजनसंकुलं च, स्तिमितं=स्वपरचक्रभयरहितम्, समृद्धं=धनधान्यादिपरिपूर्णम्। तत्रेशानकोणे गुणशिलं=तन्नाम्ना प्रसिद्धं चैत्यम्=उद्यानमासीत्। तस्मिन् नगरे श्रेणिकः= श्रेणिकनामा राजा=राजगृहनगराधिपतिः, । देवी=पट्टमहिषी धारिणी= धारिणीनाम्नी शीलादिगुणशालिनी चासीत्। कदाचित् शुभवेलायां स्वप्ने= वस्थायां सिंहः=मृगेन्द्रः ः। श्रेणिकभूपस्य धारिणीदेव्यां तत्स्वप्नदर्शन- फलस्वरूपो जालिकुमारः पुत्रो ः। यथामेघः=मेघकुमारवत् जन्म, पञ्चधात्रीभिः परिपालन, द्व तिकलाध्य , विवाहश्च, विवाहे—अष्टाष्टको दायः=अष्टाष्टसंख्यकः श्वश्रूश्वशुरप्रदत्तवस्त्राभरणरत्नयानादिर्यौतुकसमूहो विज्ञेयः। स च—उपरि प्रासाद०=प्रसादवरगतः सन् पूर्वजन्मोपार्जितसुकृतफलं भुञ्जानो

अलङ्कृत तथा स्वपरचक्रभयरहित 'राजगृह' नामका नगर था। उस नगरके ईशान कोणमे 'गुणशिल' नामक प्रसिद्ध उद्यान था। वहां 'श्रेणिक' नामका राजा था। उस की पटरानी का नाम 'धारिणी देवी' था, जो शील आदि गुणों से सुशोभित थी। उस ने एक बार स्वप्न मे सिंह देखा। राजा 'श्रेणिक' के पट्टमहिषी 'धारिणी देवी' के इस स्वप्न के 'जालिकुमार' नामक पुत्र हुआ। मेघकुमार के समान ही जन्मोत्सव, पांच धाइयोंद्वारा , बहत्तर कलाओं का अध्ययन विवाह आदि कार्य हुए। श्वशुर के दहेज मे वस्त्र, अलङ्कार, रत्न आदि २ प्रकारकी वस्तुऐं मेघकुमार के समान ही इनको विवाह में प्राप्त थीं। वह 'जालिकुमार'

આકાશસ્પર્શી ભવનોથી શોભિત તથા સ્વપર ય રહિત, રાજગૃહ નામનુ નગર હતુ તે નગરની ઈશાન કોણમા ગુણશિલ નામનુ પ્રસિદ્ધ ઉદ્યાન હતું ત્યા શ્રેણિક નામે રાજા હતો, તેની પટરાણીનું નામ ધારણીદેવી હતુ જે શીલ આદિ ગુણોથી સુશોભિત હતી તેણે એક વખત સ્વપ્નામા સિંહ જોયો રાજા 'શ્રેણિક'ની પટ્ટરાણી 'ધારિણી દેવી' ને આ શુભ સ્વપ્નના ફળ સ્વરૂપ 'જાલિકુમાર' નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો મેઘકુમારની માફકજ જન્મોત્સવ, પાચ ધાઈઓ દ્વારા લાલન પાલન, બહોતેર કળાઓનુ અધ્યયન તથા વિવાહ આદિ કાર્ય સમ્પન્ન થયા શ્વસુર તરફથી દાયજામા વસ્ત્ર, અલકાર, રત્ન આદિ આઠ આઠ પ્રકારની વસ્તુઓ, મેઘકુમારની માફકજ તેમને લગ્નમા પ્રાપ્ત થઈ હતી તે 'જાલિકુમાર' પોતાના મહેલોમા પૂર્વ જન્મ ઉપાર્જિત શુભ કર્મોને કારણે

विहरति=क्रीडति । तदा स्वामी :। राजगृहनगरस्य गुणशिलचैत्ये भगवतो ीरस्वामिनः समवसरणं वभूवेत्यर्थः ।

श्रेणिकः=श्रेणिकभूपतिः भव्यहितकरं चरमतीर्थकरं सुधीरं सुधीरञ्जनपरं गुणगम्भीरं श्रीमहावीरं पञ्चाभिगमपुरस्सरं वन्दितु चतुरङ्गसैन्यसहितः परिवार-परिवृतः, निर्गतः=निस्सृतः श्रीभगवतः समीपं समाजगाम। यथा मेघस्तथा जालि-रपि निर्गतः=यथा पूर्वं मेघकुमारः श्रीमहावीरं वन्दितुं निर्गतस्तत्र समाजगाम तथा जालिकुमारोपि नगराभिस्सृत्य समाजगाम ।

निजमहलो मे अपने पूर्व जन्म के उपार्जित शुभ कर्मों के कारण अत्युत्तम गीतनृत्यादि पांच प्रकार के अनुपम विषयसुखों का अनुभव करता हुवा विचरता था । उस समय राजगृह के 'गुणशिल' नामक उद्यान मे श्रमण भगवान् महावीर स्वामी पधारे ।

राजा 'श्रेणिक' अपने समस्त परिवार तथा चतुरङ्गिनी सेना के भव्यजनों का कल्याण करने वाले, भव्यजनों के मन को रञ्जन करने वाले, गुणगम्भीर, चरमतीर्थङ्कर श्रमण भगवान् महावीर का आगमन जानकर उन को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिये नकला और पांच अभिगमपूर्वक भगवान की सेवामें उपस्थित हुआ।

जिस प्रकार 'मेघकुमार' ान् को वन्दन नमस्कार करने निकला था, उसी प्रकार 'जालिकुमार' भी भगवान् को वन्दन नमस्कार करने के लिये नगरसे निकलकर भगवान जहाँ विराजित थे वहाँ आये। मेघकुमार के समान उनको भगवान की अनुपम

અત્યુત્તમ ગીતનૃત્યાદિ પાચ પ્રકારના અનુપમ વિષયસુખોનુ અનુભવ કરતા વિચરતા હતા

તે સમયે રાજગૃહના 'ગુણશિલ' નામના ઉદ્યાનમા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા

રાજા 'શ્રેણિક' પોતાના સમસ્ત પરિવાર તથા ચતુરંગિણી સેના સાથે ભવ્ય જીવોનુ કલ્યાણ કરવાવાળા, ભવ્યજનોના મનને રજન કરવાવાળા ગુણ-ગમ્ભીર, ચરમ તીર્થંકર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનું આગમન જાણી તેમને વન્દન નમસ્કાર કરવા માટે નિકળ્યા અને પાંચ અભિગમપૂર્વક ભગવાનની સેવામા ઉપસ્થિત થયા

જેવી રીતે પહેલા 'મેઘકુમાર' ભગવાનને વન્દન નમસ્કાર કરવા નિકળ્યા હતા તેજ રીતે 'જાલિકુમાર' પણ ભગવાનને વન્દન નમસ્કાર કરવા માટે નગરથી નિકળી ભગવાન જ્યા બિરાજતા હતા ત્યા આવ્યા.

मेघकुमारवदसौ भगवद्देशनाश्रवणसमनन्तरं सपदिसंजातवैराग्यवेगः सोत्कण्ठं पितरावापृच्छ्य सर्वप्राणिरक्षादक्षां मोक्षैकलक्षां दीक्षां कक्षीचकार ।

मेघ एकादशाङ्गान्यधीते=मेघकुमारवज्जालिकुमारोऽपि सामायिक-मारभ्य आचाराङ्गादीनि एकादशाङ्गानि समधीतवान् ।

जालिकुमारादयः श्रीभगवत्समीपे प्रव्रज्यां गृहीत्वा एकादशाङ्गाना-मध्ययनं इति संभवति, एकादशाङ्गान्तर्गतस्य नवमाङ्गस्य इदमेव प्रस्तुतमङ्गमुपलभ्यते, जालिकुमारादीनां स्वकीयचरित्रप्रतिपादकस्यास्य प्रस्तुतस्य तदानीमविद्यमानतया तदध्ययनविषयताया असंभवात् ? इति

धर्म देशना सुनकर वैराग्य उत्पन्न हुआ। अपने माता पिता को पूछकर अत्यन्त उत्साह एवं उत्कट अभिलाषाके सर्व प्राणियों को अभय प्रदान करने वाली, परम पद मोक्ष के प्रति एकलक्ष्य बनाने वाली दीक्षा ग्रहण की।

जिस प्रकार मेघकुमारने ग्यारह अङ्गोंका ज्ञान प्राप्त किया था उसी 'जालि-कुमार' ने भी सामायिक से लेकर आचाराङ्ग आदि ग्याहर अङ्गोंका ज्ञान प्राप्त किया।

यहाँ प्रश्न होता है कि—'जालिकुमार' आदि राजकुमारोंने भगवान से दीक्षा ग्रहण की, उनके ही समीप ग्यारह अङ्गोंका किया, यह बात कैसे हो सकती है? क्यों कि यह नवमा अंगसूत्र ग्यारह अङ्गोंके अन्तर्गत हो जाता है, जिसका विषय जालिकुमार आदि राजकुमारों का जीवन वृत्तान्त ही है। अत' जालि

'મેઘકુમાર'ની માફક ભગવાનની અનુપમ ધર્મદેશના સાંભળી તેઓને વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો, પોતાના માતા પિતાને પૂછી અત્યન્ત ઉત્સાહ તેમજ ઉત્કૃષ્ટ અભિલાષાની સાથે સર્વ પ્રાણિઓને અભય પ્રદાન કરવાવાળી પરમ પદ મોક્ષ તરફ એક લક્ષ્ય બનાવવાવાળી દીક્ષા ગ્રહણ કરી

જે રીતે મેઘકુમારે અગ્યાર અંગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હતુ તેજ રીતે 'જાલિ-કુમારે' પણ સામાયિકથી લઈને આચારાંગ આદિ અગ્યાર અંગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું

અહિં પ્રશ્ન ઉત્પન્ન થાય છે કે – 'જાલિકુમાર' આદિ રાજકુમારોએ ભગ-વાન પાસે દીક્ષા લીધી તથા તેમનીજ પાસે અગ્યાર અંગોનું અધ્યયન કર્યું હતુ આ વાત કેવી રીતે સંભવિત હોઇ શકે છે ? કેમકે આ નવમું અંગ સૂત્ર અગ્યાર અંગોની અન્તર્ગત થઈ જાય છે જેના વિષય સ્વયં જાલિકુમાર આદિ રાજ-કુમારોના જીવન વૃતાન્તજ છે એટલે જાલિકુમાર આદિ રાજકુમારોના પોતાનાજ

चेदुच्यते–एषा द्वादशाङ्गी अर्थरूपेण ध्रुवा, नित्या, शाश्वती च। मोक्षोपयोगिश्रुत-चारित्रनिरूपणार्थं प्रवृत्तेन भगवता तत्तत्समयोपयोगि केवलं हेतुदृष्टान्तस्वरूप-मन्यदन्यत्संगृहीतं, लक्ष्यं तु मोक्षप्रापकं श्रुतचारित्रं न क्वचिद् विभिन्नतयो-पदिष्टम्। एवास्य श्रुतचारित्रस्वरूपस्यैकरूपेणाऽनादिका : प्रवृत्ततया ध्रुवत्वं नित्यत्व शाश्वतिकत्वं च सिद्धयति द्वादशाङ्गयाः, श्च —

" इच्चेइयं दुवालसंगं गणिपिडगं न कयाइ नासी, न कयाइ न भवइ, न

कुमार आदि राजकुमारों का अपने ही चरित्र के निरूपक इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के उस अनुपलब्ध होनेसे इस अङ्गका अध्ययन (पढना) सर्वथा असम्भव है अर्थात् उनके अध्ययन विषय का वात कैसे सम्भव हो सकती है'

इसका प्रत्युत्तर यह है कि–यह द्वादशाङ्गी अर्थरूपसे ध्रुव, नित्य एवं शाश्वत है, परन्तु मोक्षोपयोगी श्रुत चारित्रका निरूपण करने मे प्रवृत्त सभी तीर्थङ्करोंने उस उस समय के उपयोगी केवल हेतु और दृष्टान्त का स्वरूप जुदी-जुदी तरहसे सङ्कलित किया है, किन्तु मोक्ष प्राप्ति करानेवाले श्रुतचारित्ररूप लक्ष्य का भिन्नरूपसे कहीं भी उपदेश नहा किया, अत एव इस श्रुतचारित्र के स्वरूप की समानरूपसे अनादिकालिक प्रवृत्ति होने के कारण इस द्वादशाङ्गीका ध्रुवत्व, नित्यत्व, एव शाश्वतिकत्व सिद्ध होता है। कहा भी है–

"यह बारह अङ्गरूप गणिपिटक (आचार्य की पेटी) न कभी था, न है, और न

ચરિત્રને નિરૂપણ કરવાવાલા આ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્ર તે સમયે અનુપલબ્ધ હોવાથી આ અંગનો અધ્યયન (ભણવું) સર્વથા અસંભવ છે અર્થાત્ તેમના અધ્યયન (ભણવા) વિષયની વાત કેવી રીતે સંભવિત થઈ શકે છે?

એનો પ્રત્યુત્તર આ છે કે —આ દ્વાદશાંગી અર્થરૂપથી ધ્રુવ નિત્ય અને શાશ્વત છે પણ મોક્ષોપયોગી શ્રુત ચારીત્રનું નિરૂપણ કરવામાં પ્રવૃત્ત સર્વે તીર્થંકરોએ તે તે સમયને ઉપયોગી ફક્ત હેતુ અને દૃષ્ટાન્તનું સ્વરૂપ જુદી જુદી રીતે સંકલિત કરેલ છે પરન્તુ મોક્ષ પ્રાપ્તિ કરાવવાવાળા શ્રુત ચારિત્રરૂપ લક્ષ્યનો જુદી રીતે ક્યાંય પણ ઉપદેશ કરેલ નથી, એટલે આ શ્રુત ચરિત્રના સ્વરૂપની સમાનરૂપથી અનાદિકાળની પ્રવૃત્તિ હોવાને કારણે આ દ્વાદશાંગીનું ધ્રુવત્વ, નિત્યત્વ અને શાશ્વતિકત્વ સિદ્ધ થાય છે

એમ કહ્યું પણ છે કે–"આ બાર અંગરૂપ ગણિપિટક, (આચાર્યની પેટી)

कयाइ न भविस्सइ, भुविंच भवइ य, भविस्सइ य, धुवे नियए, सासए, खए, अव्वए, अवट्ठिए, निच्चे।" (नन्दी)

"इत्येतद् गणिपिटकं न कदाचिन्नासीत्, न कदाचिन्न भवति, न कदाचिन्न भविष्यति, अभूच्च भवति च, भविष्यति च, ध्रुवं, नियतं, शाश्वतम्, अक्षयम्, अव्ययम्, स्थितम्, नित्यम्।" इतिच्छाया।

हेतुदृष्टान्तानां तु श्रुतचारित्रपरिपोषकतया तीर्थङ्करैः समये समये स्वशिष्यप्रतिबोधानुकूलतया तेषां भिन्नरूपेण प्रदर्शनं कृतमिति नास्ति श्चिदाशङ्काया अवसर इति। एव धर्मकथाङ्गे मेघकुमारस्य, विपाकसूत्रे -कुमारादीनां, कृतदशाङ्गे गौतमकुमारादीनां, कालीमहाकालीप्रभृ -साध्वीनां चैकादशाङ्गाध्ययनं संगच्छते।

कभी रहेगा, ऐसी नही है। परन्तु यह था, है, और रहेगा, क्यों कि यह ध्रुव है, नियत है, है, अक्षय है, है, अवस्थित है और नित्य है" (नन्दी)

हेतु और दृष्टान्त–श्रुत चारित्र का परिपोषक है, इस तीर्थङ्करोंने समय पर अपने शिष्यों के प्रतिबोधकी अनुकूलता को लेकर उनका भिन्न भिन्नरूपसे किया है, अत' यहां अब शङ्का का कोई स्थान नहीं रहता। इसलिये ज्ञाताधर्मकथाङ्ग में मेघकुमार, विपाक सूत्रमें सुबाहुकुमार आदि, अन्तकृतदशाङ्ग सूत्रमें गौतमकुमार आदि, और काली महाकाली आदि साध्वियोंके ग्यारह अङ्गों का अध्ययन (पढना) सङ्गत होता है।

ક્યારેય પણ ન હતી અત્યારે પણ નથી અને ક્યારેય નહિ હોય તેમ નથી પણ તે હતી, છે અને રહેશે, કેમકે આ પેટી ધ્રુવ છે નિયત છે, શાશ્વત છે, અક્ષય છે, અવ્યય છે અવસ્થિત છે અને નિત્ય છે" (નન્દી)

હેતુ અને દૃષ્ટાન્ત શ્રુતચારિત્રના પરિપોષક હોવાથી તીર્થંકરોએ પ્રત્યેક સમયે પોતપોતાના શિષ્યોને પ્રતિબોધવા અનુકૂળતાનુસારે તેનું જુદી જુદી રીતે કથન કરેલ છે, એટલે અહીં હવે શંકાને કોઈ સ્થાન રહેતુ નથી. તેથી જ્ઞાતા ધર્મકથાંગમા મેઘકુમાર વિપાક સૂત્રમા સુબાહુકુમાર આદિ અન્તકૃતદશાંગ સૂત્રમા ગૌતમકુમાર આદિ, તથા કાલી મહાકાલી આદિ સાધ્વિઓને અગ્યાર અંગોનું અધ્યયન (ભ) સંગત થાય છે

गुणरत्नं तपःकर्मेति। जालिकुमारस्य मेघकुमारवत् गुणरत्नाख्यतपः कर्मानुष्ठानम्। स्कन्दकऋषिवत् सर्वा वक्तव्यता, सैव चिन्तना=तद्वद्धर्मचिन्तना, आपृच्छना=तथैवानशनव्रताचरणार्थमनुज्ञाप्राप्तये भगवत प्रार्थना। स्कन्दकवदेव च स जालिरनगारः स्थविरैः सार्द्ध विपुलगिरिं समारुरोह। नवर=एतावानेव तस्माद्विशेषः—यदयं षोडश वर्षाणि श्रामण्यपर्यायं=चारित्र पालयित्वा कालमासे=

मेघकुमार के समान जालिकुमारने भी गुणरत्न नामक तप आराधन किया। इस तप की विधि इस प्रकार है—

मासमे एकान्तर उपवास, द्वितीय मास मे वेले-वेले पारणा, तीसरे महीनेमे तेले-तेले पारणा, इस प्रकार सोलहवे महीनेमें सोलह-सोलह उपवास के अनन्तर पारणा, इसी क्रमसे पुन उतरते हुए एकान्तर उपवास तक किया जाता है। दिन को उत्कुटासनसे सूर्यकी आतापना ले, रात्रि मे मुखवस्त्रिका चोलपट्टक सिवाय प्रावरणरहित वीरासन से ध्यान करे। इस में तप दिन ४०७, पारणेके दिन ७३, कुल ४८० दिन होते है। इस क्रमसे सोलह मास मे यह तप पूर्ण होता है।

स्कन्दक ऋषि के समान चिन्तना, पृच्छना, तथा अनशन आदि व्रत के लिये भगवानकी आज्ञा प्राप्त करना आदि सब वर्णन जान लेना, और स्कन्दक ऋषि के समान ही ये जालिकुमार अनगार स्थविरों के साथ विपुलगिरि पर गए। यहाँ विशेष यह समझे कि—

મેઘકુમારની માફક જાલિકુમારે પણ ગુણરત્ન નામે તપનું આરાધન કર્યું એ તપની વિધિ આ રીતે છે —પ્રથમ મહિનામા એકાન્તર ઉપવાસ, બીજા મહિનામા છઠ્ઠને પારણે છઠ્ઠ, ત્રીજામા અઠ્ઠમને પારણે અઠ્ઠમ એ રીતે સોળમે મહિને સોળ સોળ ઉપવાસે પારણું, એજ ક્રમથી પાછા ઉતરતા એકાન્તર ઉપવાસ સુધી કરવામા આવે છે દિવસે ઉત્કટાસને (ઉકડુઆસને) સૂર્યની આતાપના લે રાત્રિમા મુખવસ્ત્રિકા ચોલપટ્ટક સિવાય પ્રાવરણ રહિત થઇ વીરાસને બેસી ધ્યાન કરે આ પ્રમાણે આ તપમા તપ દિવસ ૪૦૭ તથા પારણાના દિવસ ૭૩ કુલ ૪૮૦ દિવસ થાય છે એ ક્રમે સોળ માસમા આ તપ પૂર્ણ થાય છે

સ્કન્દક ઋષિની માફક, ચિન્તના પૃચ્છના તથા અનશન આદિ વ્રત માટે ભગવાનની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરવી આદિ સર્વ વર્ણન જાણવુ અને સ્કન્દક ઋષિની માફક જ એ જાલિકુમાર અણગાર સ્થવિરોની સાથે વિપુલાચલ પર્વત ઉપર ગયા અહી વિશેષ આટલુ જાણવુ કે એઓએ સોળ વર્ષ ચારિત્રપાલન કરી અન્ત

मृत्युसमये कृत्वा=औदारिकशरीरं परित्यज्य ऊर्ध्वम्=ऊर्ध्वगतिं प्राप्नुवन् चन्द्रादारभ्य सौधर्मेशानादि यावदारणाच्युत गच्छन् नवग्रैवेयकविमानप्रस्तरादूर्ध्वं दूरं व्यति =समुल्लङ्घ्य विजये=विजयाख्ये विमाने=अनुत्तरविमाने देवत्वेन=वैमानिकदेवत्वेन उपपन्नः=उपपाताख्यं 'प्राप्तवान् ॥४॥

मूलम् ।

तएणं ते थेरा भगवंतो जालिं अणगारं यं जाणित्ता परिनि - व्वत्तिय काउस्सग्ग करेंति, काउस्सग्गं करित्ता पत्तचीवराइं, गिण्हं , गिण्हित्ता तहेव ओयरंति, जाव इमे से आयारभंडए। 'भंते 'त्ति गोयमे . एव वयासी–एवं देवाणुप्पिया! तुब्भं अंतेवासी जालिनामं अणगारे पगइभद्दए से णं जाली अणगारे कालमासे किच्चा कहिं गए?कहिं उववण्णे ?, एवं खलु गोयमा ! अंतेवासी तहेव जहा खंदय कालमासे किच्चा चंदिम जाव विजए विमाणे देवत्ताए उववण्णे। जालिस्स णं भंते ! देवस्स केवइयं ठिई । ? गोयमा ! बत्तीसं सागरोवमाइं ठिई । से णं भंते ! ताओ देवलोगाओ आउक्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं चइत्ता कहिं गच्छिहिति ? कहिं ज्जिहिति ?, गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिति । एव जम्बू ! समणेणं संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं अयमट्ठे पण्णत्ते ॥५॥

॥ ॥

: ते स्थविरा भगवन्तो जालिमनगारं परिनिर्वाणप्रत्ययिकं कायोत्सर्गं न्ति। कायोत्सर्गं कृत्वा पात्रचीवराणि गृह्णन्ति, गृहीत्वा

इन्हों ने सोलह वर्ष चारित्र का पालन कर अन्त औदारिक शरीरको त्याग कर ऊर्ध्व गति करते हुए चन्द्रमा से लेकर सौधर्म ईशान आदि आरण अच्युत पर्यंत बारह ही देवलोक तथा नव ग्रैवेयक विमानों को उल्लङ्घन कर 'विजय' नामक अनुत्तर विमान मे वैमानिक देवतारूपसे उत्पन्न हुए।

સમયમા ઔદારિક શરીરને છોડી ઉર્ધ્વ ગતિ કરતા ચન્દ્રમાથી લઇ સૌધર્મ ઇશાન આદિ આરણ અચ્યુત પર્યંત બારેય દેવલોક તથા નવ ગ્રૈવેયક વિમાનોને ઓળંઘી 'વિજય' નામે અનુત્તર વિમાનમા વૈમાનિક દેવ રૂપે ઉત્પન્ન થયા

तथैवावतरन्ति यावत् इमानि तस्याचारभाण्डानि । भदन्त ! इति भगवान् गौतमः यावदेवमवादीत्—

एवं देवानुप्रियाः ! युष्माकमन्तेवासी जालिनामानगारः प्रकृति भद्रकः, स जालिरनगारः कालमासे कालं कृत्वा क्व गतः ? कोपपन्नः ? । एवं गौतम ! ममान्तेवासी त यथा स्कन्दकस्य यावत्कालमासे कालं ऊर्ध्वं चन्द्रमः– यावद् विजये विमाने देवत्वेन उपपन्नः ।

जालेः भदन्त ! देवस्य कियत्कालं स्थितिः । ?, गौतम ! द्वात्रिंशत्सागरोपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता । स खलु भदन्त ! तस्माद् देवलोकादायुः-क्षयेण भवक्षयेण स्थितिक्षयेण चयं त्यक्त्वा क्व गमिष्यति, कोपपत्स्यते ? गौतम ! महाविदेहे वर्षे सेत्स्यति५ । एवं जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरो-पपातिकदशानां प्र वर्गस्य प्रथमाध्ययनस्यायमर्थः प्रज्ञप्तः ॥६॥

॥ टीका ॥

'तएणं ते' इत्यादि,

: जालिकुमारस्य शरीरपरित्यागानन्तरं खलु=निश्चयेन ते=जालिकुमार-समीपवर्त्तिनः भगवन्तः स्थविरा जालिमनगारं कालगतं ज्ञात्वा परिनिर्वाण-प्रत्ययिकं=परलोकगमनहेतुकं कायोत्सर्गं कृतवन्तः। कायोत्सर्गं कृत्वापात्रचीव-राणि, पात्राणि=भिक्षापात्रादीनि, चीवराणि=वस्त्राणि-सदोरकमुखवस्त्रिकाचोलपट्टक-शाटिकारजोहरणादीनि धर्मोपकरणानि जगृहुः, गृहीत्वा च तथैव विपुलगिरि-

---

'तएण ते' इत्यादि। जालिकुमार के शरीर छोडने पर उनके समीपवर्ती स्थविरोंने जालिकुमार अनगार को कालगत हुआ जानकर परलोकगमन हेतुक कायोत्सर्ग किया, तद-नन्तर जालिकुमार के पात्र-भिक्षापात्रआदि, वस्त्र-दोरासहित मुखवस्त्रिका, चोलपट्ट, चादर, रजो-हरण आदि धर्मोपकरण लेकर विपुलाचल पहाडसे उतरे और भगवान महावीर स्वामी की

'तएणं ते' ઇત્યાદિ।

જાલિકુમારના શરીર છુટયા બાદ તેમના સમીપવર્તી સ્થવિરો એ જાલિકુમાર અણગારને કાલગત થયા જાણી પરલોકગમનહેતુક કાયોત્સર્ગ કર્યો તદનન્તર જાલિકુમારના પાત્ર-ભિક્ષાપાત્ર આદિ, વસ્ત્ર-દોરાસહિત મુખવસ્ત્રિકા ચોલપટ્ટ, ચાદર, રજોહરણ આદિ ધર્મોપકરણ લઇને વિપુલાચલ પહાડથી ઉતરી

तटादवतरन्ति, अवतीर्णाः यावत्–भगवत्समीपमागत्याऽब्रुवन्–हे भगवन् ! इमानि तस्य परलोकगतस्य जालेरनगारस्य आचार भाण्डानि=धर्मोपकरणानि सन्ति ।

भदन्त ! इति=हे भगवन् ! इति सवि भगवन्तं स्वामिमुखी भगवान् गौतमः यावत्–भगवन्तं पर्युपासीन एवं=वक्ष्यमाणरीत्याऽवादीत्—

एवं खलु=निश्चयेन हे देवानुप्रियाः ! युष्माकमन्तेवासी= ष्यः जालिनामा अनगारः प्रकृतिभद्रकः=स्वभावेनैवोपशान्तकषाय आसीत् । स जालिरनगारः कालमासे आयुषोऽवसानकाले कृत्वा औदारिकशरीरं क्व :?, क्वोपपन्नः ?=कस्मिन् स्थाने जन्म :? भगवानाह–हे गौतम ! एवं ममान्तेवासी=शिष्यः जालिरनगारः यथास्कन्दकस्य=स्कन्दकऋषिवत्

सेवा मे उपस्थित हुए, तथा वन्दन नमस्कार कर इस प्रकार बोले–हे भगवन् ! कालप्राप्त जालिकुमार अनगार के ये धर्मोपकरण है।

इस के बाद 'हे भगवन्' ऐसा सम्बोधन करके भगवान गौतमस्वामी श्रमण भगवान महावीर से अत्यन्त विनय के इस प्रकार पूछने लगे–हे भगवन् ! देवताओं द्वारा सेवित, भद्रप्रकृतिवाले, आपके सुशिष्य जालिकुमार अनगार करके कहा गये, कहाँ हुए ?

भगवान महावीर कहते है —हे गौतम ! मेरा सुशिष्य जालिकुमार अनगार स्कन्दक ऋषि के समान अपने इस औदारिक शरीर को छोडकर चन्द्र आदि बारहों

ભગવાન મહાવીર સ્વામીની સેવામા ઉપસ્થિત થયા, અને વન્દન નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા હે ભગવન્ ! કાલપ્રાપ્ત જાલિકુમારના આ ધર્મોપકરણો છે ત્યારબાદ હે ભગવન્ ! એવું સમ્બોધન કરીભગવાન ગૌતમ સ્વામી શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરને અત્યન્ત વિનય સહિત આ પ્રમાણે પૂછવા લાગ્યા—હે ભગવન્ ! દેવતાઓદ્વારા સેવિત ભદ્ર પ્રકૃતિવાળા આપના સુશિષ્ય જાલિકુમાર અણગાર કાળ કરીને ક્યા ગયા ? અને ક્યા ઉત્પન્ન થયા ?

ભગવન મહાવીર કહે છે હે ગૌતમ ! મારો સુશિષ્ય જાલિકુમાર અણગાર સ્કન્દક ઋષિની જેમ પોતાના ઔદારિક શરીરને છોડી ચન્દ્ર આદિ બારેય દેવલોક

त्यक्तौदारिकशरीरः ऊर्ध्वगतिं प्राप्नुवन् चन्द्रादारभ्य यावद् विजये विमाने देवत्वेनोपपन्नः ।

गौतमः पृच्छति–भगवन ! जालेः देवस्य विजयविमाने कियन्त कालं स्थितिः । भगवानाह–हे गौतम ! जालिदेवस्य स्थितिस्तत्र द्वात्रिंशत्सागरो- ।

गौतमः पृच्छति– हे भदन्त ! स खलु जालिदेवः आयुःक्षयेण=देवायुपः क्षयेण, भवक्षयेण=देवभवन्यवनेन. स्थितिक्षयेण=विजयविमाने द्वात्रिंशत्सागरोपमस्थितिक्षयेण च पश्चात्तस्मात्=विजयविमानाख्याद्देवलोकात् प्रच्युतः क्व गमिष्यति क्व पुनरुपपत्स्यते ?। भगवान् कथयति–हे गौतम ! महाविदेहे वर्षे=महाविदेहक्षेत्रे सेत्स्यति=सिद्धिगतिनामधेयं स्थान प्राप्स्यति ।

देवलोक और नव ग्रैवेयकको उल्लङ्घन कर विजयनामक अनुत्तर विमानमे उत्पन्न हुआ है।

श्री गौतम स्वामी पुन॰ प्रश्न करते है–हे भगवन्! विजग विमान में जालिकुमार देवकी कितनी स्थिति है? भगवानने कहा–हे गौतम! वत्तीस सागरोपमकी स्थिति है।

गौतमस्वामी–हे भगवन्! जालिकुमार देव, अपनी देवसबन्धी आयु भव और स्थितिको समाप्तकर कहॉ जायेगे तथा कहॉ उत्पन्न होंगे?

भगवान–हे गौतम! महाविदेहक्षेत्रमें जन्म लेकर वहॉ से सिद्धिगतिनामक स्थान को प्राप्त करेगा, अर्थात् अपने समस्त कर्मों को क्षय करके मोक्षमे जायेगा।

અને નવ ગ્રૈવેયકને ઓળધી વિજય નામના પહેલા અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયો છે

શ્રી ગૌતમ સ્વામી પુન પ્રશ્ન કરે છેઃ—હે ભગવન્! વિજય વિમાનમા જાલિકુમાર દેવની કેટલી સ્થિતિ છે! ભગવાને કહ્યુ,—હે ગૌતમ! બત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે

શ્રી ગૌતમસ્વામી–હે ભગવન્! જાલિકુમારદેવ પોતાની દેવસમ્બન્ધી આયુ, ભવ અને સ્થિતિને પૂર્ણ કરી ક્યા જશે? તથા ક્યા ઉત્પન્ન થશે?

ભગવાન કહે છે હે ગૌતમ! મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા જન્મ લઇને ત્યાથી સિદ્ધિ ગતિ નામે સ્થાનની પ્રાપ્તિ કરશે, અર્થાત્ પોતાના સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષમા જશે

सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामिनं प्रति प्रणिजगाद—

हे जम्बूः! खलु=उक्तरीत्या श्रमणेन भगवता महावीरेण यावत् उक्तसकलविशेषणविशिष्टेन संप्राप्तेन=सिद्धिगतिगतेन अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य वर्गस्य प्रथमाध्ययनस्य अयं=पूर्वप्रतिपादितः अर्थः=भावः : कथितः।

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गसूत्रस्यार्थबोधिन्याख्यायां व्याख्यायां
जालिकुमाराख्यमध्ययनं समाप्तम् ॥१॥

श्री सुधर्मा स्वामी श्री जम्बू स्वामी के प्रति कहते है—हे जम्बू! पूर्वोक्त समस्त गुणों से मुक्तिप्राप्त भगवान महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रके वर्ग के का यह अर्थ कहा है।

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रकी अर्थबोधिनीनामक टीका के
हिन्दी का समाप्त॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામી પ્રત્યે કહે છે—

હે જમ્બૂ! પૂર્વોક્ત સમસ્ત ગુણોથી યુક્ત મુક્તિ ાસ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અનુત્તરોપપાતિ ગ સૂત્રના પ્રથમ વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનનો આ પ્રમાણે અર્થ કહેલ છે

‘ ત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્ર’ ની ‘અર્થ બોધિની’
નામની ટીકાના ‘ગુજરાતી અનુવાદ’ નું
પ્રથમ અધ્યયન સમાપ્ત

मूलम् ।

एवं सेसाण वि नवण्हं भाणिअव्व, णवरं सत्त धारिणीसुया, वेहल्लवेहासा चिल्लणाए, अभए णंदाए । आइल्लाणं पचण्हं सोलस वासाइं सामण्णपरियाओ, तिण्हं बारस वासाइं, दोण्हं पंचवासाइं । आइल्लाणं पंचण्हं आणुपुव्वीए उववाओ- विजए, वेजयंते, जयते, अपराजिते, सव्वट्ठसिद्धे । दीहदंते सव्वट्ठसिद्धे । उक्कमेणं सेसा, अभओ विजए, सेसं जहा पढमे । अभयस्स णाणत्तं—रायगिहे णयरे सेणिए राया, नंदादेवी माया, सेसं तहेव । एवं खलु जम्बू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अनुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ॥

॥ पढमो वग्गो समत्तो ॥१॥

॥ ॥

एवं शेषाणामपि नवानां भणितव्यं, नवरंविशेषः— धारिणीसुताः, वेहल्ल—वैहायसौ चेल्लनायाः, अभयो नन्दायाः । आद्यानां पञ्चानां षोडश वर्षाणि श्रामण्यपर्यायः । त्रयाणां द्वादश वर्षाणि, द्वयोः वर्षाणि । आद्यानां पञ्चाना- मानुपूर्व्योपपातः— विजये, वैजयन्ते, जयन्ते, अपराजिते, सर्वार्थसिद्धे । दीर्घदान्तः सर्वार्थसिद्धे, मेण शेषाः, अभयो विजये । शेषं यथा मे ।

अभयस्य नानात्व—राजगृह नगरं, श्रेणिको राजा, नन्दादेवी , शेष तथैव । एव जम्बूः ! श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन, अनुत्तरोपपातिकदशानां प्रथमस्य वर्गस्यायमर्थः ः ।

॥ इति प्रथमो वर्गः समाप्तः ॥१॥

॥ टीका ॥

'एवं' इत्यादि।

एवम्=उक्तरीत्या जालिकुमारवत् शेषाणामपि नवानां मयालिप्रभृतीनां कुमाराणां भणितव्यं=वर्णनं वक्तव्यम्। नवरमिति विशेषार्थवाचकमव्ययम्। ततो कुमारेषु खल्वेतावान् विशेषः- -१ जालिः, २ मयालि, ३ उपयालिः, ४ पुरुषसेनः, ५ वारिषेणः, ६ दीर्घदान्तः, ७ लष्टदान्तश्चैते धारिणीपुत्राः। वेहल्ल-वैहायसौ, इमौ द्वौ चेल्लणायाः पुत्रौ। अभयश्च नन्दायाः पुत्र आसीत्। आद्यानां पञ्चानां जालिकुमारादिवारिषेणपर्यन्ताना श्रामण्यपर्यायः=चारित्रपर्यायः षोडश वर्षाणि। त्रयाणां=दीर्घदान्त-लष्टदान्त-वेहल्लानां श्रामण्यपर्यायो द्वादश वर्षाणि। द्वयोः=वैहायसस्य, अभयस्य च ण्यपर्यायः वर्षाणि। आद्यानां =जालिकुमारस्य, मयालिकुमारस्य, उपयालि-

---

'एव' इत्यादि।

इस प्रकार जालिकुमार के तुल्य ही शेष मयालि आदि नवों राजकुमारो का जीवन वृत्तान्त जानना चाहिये। यहाँ विशेष यह है कि-इन दस कुमारों मे- १ जालि, २ मयालि, ३ उपयालि, ४ पुरुषसेन, ५ वारिषेण, ६ दीर्घदान्त, और ७ लष्टदान्त, ये धारिणी रानी के, वेहल्ल और वैहायस ये दो चेलणा के पुत्र है। अभयकुमार महारानी 'नन्दा' के पुत्र है। जालिकुमार से वारिषेण पर्यन्त पाच राजकुमारोंने सोलह वर्ष, दीर्घदान्त, लष्टदान्त और वेहल्ल इन तीन राजकुमारोंने बारह वर्ष, वैहायस और अभयकुमारने पांच पाच वर्ष पालन किया। जालिकुमार, मयालिकुमार, उपयालि-

---

'एव' ઇત્યાદિ।

આ રીતે જાલિકુમારની માફક શેષ મયાલિ આદિ નવે રાજકુમારોના જીવનવૃત્તાન્ત જાણવા અહિં વિશેષ એમ સમજવુ કે આ દશ કુમારોમા ૧ જાલિ, ૨ મયાલિ, ૩ ઉપયાલિ, ૪ પુરૂષસેન, ૫ વારિશેણ, ૬ દીર્ઘદાન્ત અને ૭ લષ્ટદાન્ત, એ સાત ધારણી રાણીના, વેહલ્લ અને વેહાયસ એ બે ચેલ્લણાના પુત્ર છે અભયકુમાર મહારાણી નન્દાનો પુત્ર છે જાલિકુમારથી વારિષેણ સુધી પાચ રાજકુમારોએ સોળ વર્ષ દીર્ઘદાન્ત, લષ્ટદાન્ત, અને વેહલ્લ, એ ત્રણે બાર વર્ષ અને વેહાયસ તથા અભયકુમાર, એ બેએ પાચ પાચ વર્ષ સુધી સયમ પાલન કર્યું જાલિકુમાર, મયાલિકુમાર, ઉપયાલિકુમાર, પુરૂષસેન,

कुमारस्य, पुरुषसेनस्य, वारिषेणस्य च आनुपूर्व्या=अनुक्र : विजये, वैजयन्ते, जयन्ते, अपराजिते सर्वार्थसिद्धे च विमाने=तत्तदाख्ये विमाने उपपातः=उत्पत्तिर्बभूव। दीर्घदान्तः सर्वार्थसिद्धे उत्पन्नः। उत्क्रमेण=पश्चानुपूर्व्या शेषाः-अपराजिते लष्टदान्तः, जयन्ते वेहल्लः, वैजयन्ते वैहायसः, इत्येवं त्रयः समुत्पन्नाः। अभयो विजये विमाने उपपातं प्राप। शेषम्=उक्तादन्यद् वर्णनं यथा प्रथमे=प्रथमाध्ययने जालिकुमारस्य तद्वद् बोध्यमित्यर्थः। अभयस्य=अभयकुमारविषये नानात्व=विशेषो वर्त्तते यथा-राजगृह नगरं, श्रेणिको राजा पिता, नन्दादेवी माता, शेषम्=अवशिष्टं वर्णनं =जालिकुमारवद्विज्ञेयम्।

कुमार, पुरुषसेन और वारिषेणकुमार, ये पांच क्रमश —विजय, वैजयन्त, जयन्त, अपराजित और सर्वार्थसिद्ध मे उत्पन्न हुए। दीर्घदान्त सर्वार्थसिद्धमे उत्पन्न हुए। शेष तीन पश्चानुपूर्वसे अपराजित आदि विमानों मे उत्पन्न हुए, अर्थात् अपराजित मे लष्टदान्त, जयन्त मे वेहल्ल, और वैजयन्त में वैहायस उत्पन्न हुए। अभयकुमार विजय विमान में उत्पन्न हुए।

शेष वर्णन अध्ययन मे वर्णित जालिकुमार के ही समान जानना चाहिये। अभयकुमारका विशेष परिचय इस प्रकार है – 'राजगृह' नगर, पिताका नाम 'श्रेणिक' माता का नाम 'नन्दा' देवी। अवशेष वर्णन जालिकुमार के समान है।

અને વારિષે માર એ પાચ ક્રમશ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધમા ઉત્પન્ન થયા દીર્ઘદાન્ત સર્વાર્થસિદ્ધમાં ઉત્પન્ન થયા બાકીમા ત્રણ પશ્ચાનુપૂર્વીથી અપરાજિત આદિ વિમાનોમા ઉત્પન્ન થયા અર્થાત્ અપરાજિતમા લષ્ટદાન્ત, જયન્તમા વેહલ્લ, અને વૈજયન્તમા વેહાયસ ઉત્પન્ન થયા અભયકુમાર વિજય વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા

શેષ વર્ણન પ્રથમ અધ્યયનમા વર્ણિત જાલિકુમારની માફકજ જાણવું અભય કુમારનો વિશેષ પરિચય આ પ્રમાણે છે - રાજગૃહ નગર, પિતાનુ નામ શ્રેણિક તથા માતાનુ નામ નન્દાદેવી, અવશેષ વર્ણન જાલિકુમારની માફક છે

॥ टीका ॥

'एव' इत्यादि।

एवम्=उक्तरीत्या जालिकुमारवत् शेषाणामपि नवानां मयालिप्रभृतीनां कुमाराणां भणितव्यं=वर्णनं वक्तव्यम्। नवरमिति विशेषार्थवाचकमव्ययम्। ततो कुमारेषु खल्वेतावान् विशेषः- -१ जालिः, २ मयालि, ३ उपयालिः, ४ पुरुषसेनः, ५ वारिषेणः, ६ दीर्घदान्तः, ७ लष्टदान्तश्चैते धारिणी-पुत्राः। वेहल्ल-वैहायसौ, इमौ द्वौ चेल्लणायाः पुत्रौ। अभयश्च नन्दायाः पुत्र आसीत्। आद्यानां पञ्चानां जालिकुमारादिवारिषेणपर्यन्तानां श्रामण्यपर्यायः=चारित्रपर्यायः षोडश वर्षाणि। त्रयाणां=दीर्घदान्त-लष्टदान्त-वेहल्लानां श्रामण्य-पर्यायो द्वादश वर्षाणि। द्वयोः=वैहायसस्य, अभयस्य च ण्यपर्यायः वर्षाणि। पञ्चानां=जालिकुमारस्य, मयालिकुमारस्य, उपयालि-

'एव' इत्यादि।

इस प्रकार जालिकुमार के तुल्य ही शेष मयालि आदि नवों राजकुमारों का जीवन वृत्तान्त जानना चाहिये। यहाँ विशेष यह है कि-इन दस कुमारों मे- १ जालि, २ मयालि, ३ उपयालि, ४ पुरुषसेन, ५ वारिषेण, ६ दीर्घदान्त, और ७ लष्टदान्त, ये धारिणी रानी के, वेहल्ल और वैहायस ये दो चेलणा के पुत्र है। अभयकुमार महारानी 'नन्दा' के पुत्र है। जालिकुमार से वारिषेण पर्यन्त पांच राजकुमारोंने सोलह वर्ष, दीर्घदान्त, लष्टदान्त और वेहल्ल इन तीन राजकुमारोंने बारह वर्ष, वैहायस और अभयकुमारने पांच पाच वर्ष पालन किया। जालिकुमार, मयालिकुमार, उपयालि-

'एव' ઇત્યાદિ।

આ રીતે જાલિકુમારની માફક શેષ મયાલિ આદિ નવે રાજકુમારોના જીવનવૃત્તાન્ત જાણવા અહિં વિશેષ એમ સમજવું કે આ દશ કુમારોમા ૧ જાલિ, ૨ મયાલિ, ૩ ઉપયાલિ, ૪ પુરૂષસેન, ૫ વારિશેણુ, ૬ દીર્ઘદાન્ત અને ૭ લષ્ટદાન્ત, એ સાત ધારણી રાણીના, વેહલ્લ અને વેહાયસ એ બે ચેલ્લણાના પુત્ર છે અભયકુમાર મહારાણી નન્દાનો પુત્ર છે જાલિકુમારથી વારિષેણુ સુધી પાચ રાજકુમારોએ સોળ વર્ષ દીર્ઘદાન્ત, લષ્ટદાન્ત, અને વેહલ્લ, એ ત્રણે બાર વર્ષ અને વેહાયસ તથા અભયકુમાર, એ બેએ પાચ પાચ વર્ષ સુધી સયમ પાલન કર્યું જાલિકુમાર, મયાલિકુમાર, ઉપયાલિકુમાર, પુરૂષસેન,

कुमारस्य, पुरुषसेनस्य, वारिषेणस्य च आनुपूर्व्या=अनुक्रमशः विजये, वैजयन्ते, जयन्ते, अपराजिते सर्वार्थसिद्धे च विमाने=तत्तदाख्ये विमाने उपपातः=उत्पत्ति-र्बभूव । दीर्घदान्तः र्थसिद्धे उत्पन्नः। उत्क्रमेण=पश्चानुपूर्व्या शेषाः-अपराजिते लष्टदान्तः, जयन्ते वेहल्लः, वैजयन्ते वैहायसः, इत्येव त्रयः समुत्पन्नाः । अभये। विजये विमाने माप। शेषम्=उक्तादन्यद् वर्णन यथा प्रथमे=प्रथमाध्ययने जालिकुमारस्य तद्वद् बोध्यमित्यर्थः । अभयस्य=अभयकुमारविषये नानात्वं= विशेषो वर्त्तते यथा-राजगृह नगरं, श्रेणिको राजा पिता, नन्दादेवी माता, शेषम्=अवशिष्टं वर्णनं तथैव=जालिकुमारवद्विज्ञेयम् ।

कुमार, पुरुषसेन और वारिषेणकुमार, ये पांच क्रमश -विजय, वैजयन्त, जयन्त, अपराजित और सर्वार्थसिद्ध में उत्पन्न हुए। दीर्घदान्त सर्वार्थसिद्धमे उत्पन्न हुए। शेष तीन पश्चा-नुपूर्वीसे अपराजित आदि विमानों मे उत्पन्न हुए, अर्थात् अपराजित में लष्टदान्त, जयन्त मे वेहल्ल, और वैजयन्त मे वैहायस उत्पन्न हुए। अभयकुमार विजय विमान मे उत्पन्न हुए।

शेष वर्णन प्रथम अध्ययन मे वर्णित जालिकुमार के ही समान जानना चाहिये। अभयकुमारका विशेष परिचय इस प्रकार है – 'राजगृह' नगर, पिताका नाम 'श्रेणिक' तथा माता का नाम 'नन्दा' देवी। अवशेष वर्णन जालिकुमार के समान है ।

અને વારિષે માર એ પાચ ક્રમશ વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત, અપરાજિત અને સર્વાર્થસિદ્ધમા ઉત્પન્ન થયા દીર્ઘદાન્ત સર્વાર્થસિદ્ધમા ઉત્પન્ન થયા બાકીમા ત્રણ પશ્ચાનુપૂર્વીથી અપરાજિત આદિ વિમાનોમા ઉત્પન્ન થયા અર્થાત્ અપરા-જિતમા લષ્ટદાન્ત, જયન્તમા વેહલ્લ, અને વૈજયન્તમા વેહાયસ ઉત્પન્ન થયા અભયકુમાર વિજય વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા

શેષ વર્ણન પ્રથમ અધ્યયનમા વર્ણિત જાલિકુમારની માફકજ જાણવું અભય કુમારનો વિશેષ પરિચય આ પ્રમાણે છે - રાજગૃહ નગર, પિતાનુ નામ શ્રેણિક તથા માતાનુ નામ નન્દાદેવી, અવશેષ વર્ણન જાલિકુમારની માફક છે

एवं जम्बूः ! इत्यादि पूर्वं व्याख्यातम् । अनुत्तरोपपातिकदशानां वर्गस्याथमर्थः : ॥१॥

॥ इति श्री विश्वविख्यात–जगद्वल्लभ–प्रसिद्धवाचक–पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक–प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक–वादिमानमर्दक–श्रीशाहूछत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त–'जैन-शास्त्राचार्य'–पदभूषित–कोल्हापुरराजगुरु–बालब्रह्मचारि–जैनाचार्य–जैनधर्मदिवाकर–पूज्यश्री–घासीलाल–व्रतिविरचितायाम् अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग–सूत्रस्य अर्थबोधिन्याख्यायां व्याख्यायां प्रथमो वर्ग समाप्त· ॥ १ ॥

—— ० .·——

श्री सुधर्मा स्वामीने — हे जम्बू ! मुक्तिप्राप्त भगवान महावीरने अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के वर्गका यह उपरोक्त अर्थ है।

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रकी अर्थबोधिनीनामक टीका के हिन्दी का वर्ग ॥

——·· ० ·:——

શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ કહ્યું — હે જમ્બૂ ! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરે અનુત્તરોપપાતિ ાગસૂત્રના પ્રથમ વર્ગના આ ઉપર મુજબ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યો છે

અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રની ' અર્થબોધિની '
નામક ટીકાના ગુજરાતી અનુવાદનો
પ્રથમ વર્ગ સમાપ્ત

। द्वितीयो वर्गः ।

जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिनं पृच्छति–'जइणं भंते !' इत्यादि ।

मूलम् ।

जइणं भंते! समणेणं जाव संपत्तेण अनुत्तरोववाइयदसाणं पढमस्स वग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते, दोच्चस्स णं भंते! अनुत्तरोववाइयदसाणं समणेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते ?। एवं जम्बू ! समणेणं जाव संपत्तेणं दोच्च अणुत्तरोववाइयदसाणं तेरस अज्झयणा पण्णत्ता, तं जहा–"दीहसेणे १ महासेणे २ लट्ठदंते य ३ गूढदंते य ४ ते य ५। हल्ले ६ दुमे ७ दुमसेणे ८, महादुमसेणे य ९ आहिए ॥१॥ सीहे य १० सीहसेणे य ११, महासीहसेणे य आहिए १२। पुण्णसेणे य बोधव्वे १३, तेरसमे होइ अज्झयणे ॥२॥"

॥ ॥

यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां - वर्गस्यायमर्थः :, द्वितीयस्य भदन्त ! वर्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन कोऽर्थः :?। जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन द्वितीयस्य वर्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां त्रयोदशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि - "(१) दीर्घसेनः, (२) महासेनः, (३) लष्टदान्तश्च, (४) गूढदान्तश्च, (५) - दान्तश्च। (६) :, (७) द्रुमः, (८) द्रुमसेनः, (९) महाद्रुमसेन आख्यातः ॥१॥" (१०) सिंहश्च, (११) सिंहसेनश्च, (१२) महासिंहसेनश्चाख्यातः । (१३) पुण्यसेनश्च, बोद्धव्यः, त्रयोदशे भवत्यध्ययने ॥२॥"

॥ टीका ॥

भदन्त !=हे भगवन् यदि यावत् सकलगुणयुक्तेन संप्राप्तेन=मुक्ति

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सू द्वितीय वर्ग २–

श्री जम्बू स्वामी श्री सुधर्मा स्वामी से पूछते है–'जइण भंते' इत्यादि,

हे भदन्त ! पूर्वोक्त गुणालङ्कृत मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने श्री–

श्री અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રનો બીજો વર્ગ (૨).

શ્રી જમ્બૂ સ્વામી સુધર્મા સ્વામીને પૂછે છે —'जइणं भंते' ઇત્યાદિ।

હે ભગવન્! પૂર્વોક્ત ગુણાલંકૃત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે

लब्धवता श्रमणेन भगवता, श्रीमहावीरस्वामिना अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाख्यस्य नवमस्याङ्गस्य वर्गस्य अयम्=पूर्वोक्तः अर्थः=भावः :=कथितः। भदन्त! हे भगवन्! अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य द्वितीयस्य यावत्-सकलगुणयुक्तेन संप्राप्तेन=मुक्तिप्राप्तवता श्रमणेन भगवता श्रीमहावीरस्वामिना कोऽर्थः :?।

सुधर्मा स्वामी ति-हे जम्बूः! यावत्=पूर्वोक्तसकलगुणयुक्तेन -प्तेन=मुक्ति लब्धवता श्रमणेन भगवता श्रीमहावीरस्वामिना अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य एव=वक्ष्यमाणरीत्या त्रयोदशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि=कथितानि, -यद्यथा=येनप्रकारेण ीत्यर्थः।

(१) दीर्घसेनः, (२) महासेनः, (३) लष्टदान्तः, (४) गूढदान्तः, (५) शुद्धदान्तः, (६) :, (७) द्रुमः, (८) द्रुमसेनः, (९) द्रुमसेनः, आख्यातः=

अनुत्तरोपपातिकदशा नामक इस नवमे अङ्ग के प्रथम वर्गका यह अर्थ प्ररूपित किया है तो हे भगवन्! सकलगुणयुक्त मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीर स्वामीने इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के द्वितीय वर्गका क्या अर्थ कहा है, अर्थात् उसमें किस विषय का वर्णन किया गया है'।

श्री सुधर्मा स्वामी कहते है-हे जम्बू! पूर्वोक्त समस्त गुणों से मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने इस- अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के तेरह अध्ययन प्ररूपित किये है वे इस प्रकार है-

(१) दीर्घसेन, (२) महासेन, (३) लष्टदान्त, (४) गूढदान्त, (५) शुद्धदान्त,

---

શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશા નામક આ નવમા અંગના પ્રથમ વર્ગના આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે તો હે ભગવન્! સકલગુણયુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ આ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના દ્વિતીય વર્ગના શું અર્થ કહ્યા છે? અર્થાત્ તેમા કયા વિષયનું વર્ણન કર્યું છે

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે હે જમ્બૂ! પુર્વોક્ત સર્વ ગુણોથી યુક્ત મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના તેર (૧૩) અધ્યયન પ્રરૂપિત કર્યા છે તે આ પ્રમાણે છે — (૧) દીર્ઘસેન (૨) મહાસેન (૩) લષ્ટદાન્ત (૪) ગૂઢદાન્ત (૫) શુદ્ધદાન્ત (૬) હલ્લ (૭) દ્રુમ (૮) દ્રુમસેન

कथितः, (१०) सिंह, (११) सिंहसेनः, (१२) महासिंहसेनश्च आख्यातः-द्वादशः कथितः। (१३) त्रयोदशेऽध्ययने पुण्यसेनो भवति, इत्ययं बोद्धव्यः।

जम्बूस्वामी पृच्छ -'जइणं भंते' इत्यादि।

॥ मूलम् ॥

जइ णं भंते! समणेण जाव संपत्तेण अणुत्तरोववाइयदसाणं दोच्चस्स वग तेरस अज्झयणा पण्णत्ता। दोच्चस्स णं भंते! वग्गस्स पढमस्स अज्झय- समणेणं जाव संपत्तेण के अट्ठे पण्णत्ते?। एवं खलु जम्बू! तेणं कालेण तेणं समएणं रायगिहे णयरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, धारिणी देवी, सीहो सुमिणे, जहा जालिस्स तहा जम्मं, बालत्तणं, कलाओ, नवर दीहसेणे कुमारे। सच्चेव वत्तव्वया जहा जालिस्स जाव अंतं काहिति। एवं तेरसण्हवि रायगिहे णयरे, सेणिओ पिआ, धारिणी माया, तेरसण्हवि सोलस वासा परियाओ, आणु-पुव्वीए विजए दोण्णि, वेजयन्ते दोण्णि, जयंते दोण्णि, अपराजिते दोण्णि, सेसा महादुमसेणमादी पंच सव्वट्ठसिद्धे। एव जम्बू! णेण जाव सपत्तेणं अणुत्तरो-ववाइयदसाणं दोच्चस्स अयमट्ठे पण्णत्ते। मासियाए संलेहणाए दोसुवि वग्गेसु ॥२॥

॥ बिइओ वग्गो समत्तो ॥

॥ ॥

यदि भदन्त! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां द्विती- वर्गस्य त्रयोदशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, द्वितीयस्य खलु भदन्त! वर्गस्य ाध्ययनस्य श्रमणेन प्तेन कोऽर्थः ?। एव खलु जम्बूः! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगर, गुणशिलं चैत्यम्, श्रेणिको राजा, धारिणी देवी, सिंहः स्वप्ने, यथा जालेस्तथा जन्म, बालत्व, कलाश्च। नवरं= विशेषः-दीर्घसेनः कुमारः। सा चैव वक्तव्यता यथा जालेः यावदन्तं करिष्यति।

(६) —, (७) द्रुम. (८) द्रुमसेन, (९) महाद्रुमसेन, (१०) सिंह, (११) सिंहसेन, (१२) महासिंहसेन, (१३) पुण्यसेन।

(૯) મહાદ્રુમસેન (૧૦) સિંહ (૧૧) સિંહસેન (૧૨) મહાસિંહસેન (૧૩) પુન્યસેન

एवं त्रयोदशानामपि राजगृहं नगरं, श्रेणिकः पिता, धारिणी ।
त्रयोदशानामपि षोडश वर्षाणि पर्यायः, आनुपूर्व्या विजये द्वौ, वैजयन्ते द्वौ,
जयन्ते द्वौ, अपराजिते द्वौ, शेषा महाद्रुमसेनादयः सर्वार्थसिद्धे।
जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां द्वितीयस्य -
यमर्थः : । मासिक्या संलेखनया द्वयोरपि वर्गयोः ॥२॥

॥ द्वितीयो वर्गः : ॥

॥ टीका ॥

भदन्त !=हे भगवन्–यदि यावत्–सकलगुणयुक्तेन समाप्तेन सिद्धि-
गतिं श्रमणेन श्रीमहावीरेण अनुत्तरोपपातिकदशानाम्=अनुत्त-
रोपपातिकदशाङ्गस्य द्वितीयस्य वर्गस्य त्रयोदशाध्ययनानि नि=कथितानि,
भदन्त ! हे भगवन् द्वितीयस्य प्रथमस्याध्ययनस्य=द्वितीयवर्गान्तर्गत
यावत् सकलगुणयुक्तेन संप्राप्तेन=सिद्धिगतिं श्रमणेन
श्रीमहावीरस्वामिना कोऽर्थः :=कथितः ? ।

श्री जम्बू स्वामी श्री सुधर्मा स्वामीसे पूछते है–'जइणं भंते' इत्यादि।

हे भदन्त ! निर्वाणपदप्राप्त सकलगुणालङ्कृत भगवान् महावीर स्वामीने
यदि अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के द्वितीय वर्ग के तेरह (१३) कहे है, तो
हे भदन्त ! मुक्तिप्राप्त भगवान् महावीरने द्वितीय वर्ग के का क्या
अर्थ प्रतिपादित किया है।

શ્રી જમ્બૂ અણુગાર સુધર્મા સ્વામીને પૂછે છે—'जइण भंते' ઇત્યાદિ

હે ભગવન્ ! નિર્વાણપદપ્રાપ્ત સકળગુણાલંકૃત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જો અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના દ્વિતીય વર્ગના તેર (૧૩) અધ્યયન કહ્યા છે તો હે ભગવન્ ! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવન્ત મહાવીરે દ્વિતીય વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના શુ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે ?

सुधर्मा कथयति— एवं=उक्तप्रकारेण — हे जम्बूः ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरम् । शिल=गुणशिलाख्यं चैत्यम्=उद्यानम् । श्रेणिको राजा। धारिणी देवी। तया स्वप्ने सिंहो ः। यथा जालेः=जालिकुमा- । जन्म, बालभावः, कलाः=कलाग्रहणं च विज्ञेयम् । नवर= विशेषः- दीर्घसेन इति नाममात्रतो भेद इत्यर्थः । सा चैव .व्यता यथा जालेर्यावदन्तं करिष्य =जालिकुमारवद् भग मीपगमनप्रव्रज्याग्रहणादि सर्व यावत् सर्व- दुः करिष्यति. ।

त्रयोद मपि, दीर्घसेनादिकुमाराणां राजगृह नगरं, श्रेणिकः पिता, धारिणी , षोडश वर्षाणि ण्यपर्यायोऽभवत् ।

श्री सुधर्मा स्वामी कहते है— हे जम्बू! उस उस समय मे राजगृह नामक नगर, गुणशिल चैत्य, श्रेणिक राजा, धारिणी देवी, उसने स्वप्नमे एकबार सिंह देखा, जिसके एक पुत्ररत्न हुआ। जालिकुमार के समान ही इसका भी जन्म महोत्सव, बालक्रीडा, शिक्षण आदि जानना चाहिए। यहाँ विशेष यह कि इनका नाम दीर्घसेन है। शेष-भगवान् के समीप दीक्षा ग्रहण करना, मासिक संलेखना से कालकर विजय विमान मे उत्पन्न होना, महाविदेह क्षेत्र मे जन्म लेना, तथा वहाँ दु खों का नाश कर निर्वाणपद प्राप्त करना आदि इसकी भी वही समस्त वक्तव्यता है जो जालि- कुमार की है।

इस प्रकार दीर्घसेन आदि तेरह ही राजकुमारों का राजगृह नगर, श्रेणिक पिता, धारिणी माता तथा दीक्षा पर्याय सोलह २ वर्ष की थी।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે—હે જમ્બૂ! તે કાળ તે સમયમા રાજગૃહ નામે નગર, ગુણશિલ ચૈત્ય, શ્રેણિક રાજા, ધારિણી દેવી, તેણે સ્વપ્નમાં એકવાર સિંહ દેખ્યો, જેના ફળસ્વરૂપ એક પુત્રરત્ન ઉત્પન્ન થયો. જાલિકુમારની માફકજ તેનો પણ જન્મ મહોત્સવ બાલક્રીડા શિક્ષણ આદિ જાણવુ જોઇએ અહિં વિશેષમાં આટલુ સમજવુ કે એમનુ નામ દીર્ઘસેન છે શેષ ભગવાનની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરવી, માસિક સલેખનાથી કાળ કરી વિજય વિમાનમા ઉત્પન્ન થવું, મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા જન્મ લેવો, તથા ત્યા સમસ્ત દુ ખનો નાશ કરી નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત કરવું, આદિ તેનું પણ સમસ્ત વક્તવ્ય જાલિકુમારની માફકજ છે

એજ પ્રમાણે દીર્ઘસેન આદિ તેરેય (૧૩) રાજકુમારોનુ રાજગૃહનગર શ્રેણિક પિતા, ધારિણી માતા, તથા દીક્ષાપર્યાય સોળ સોળ વર્ષની હતી

आनुपूर्व्या=अनुक्रमेण द्वौ=दीर्घसेन-महासेनौ विजये=विजयाख्येऽनुत्तर-मानेसमुत्पन्नौ। द्वौ=लष्टदान्तो गूढदान्तश्च वैजयन्ते जातौ। द्वौ=शुद्धदन्तो जयन्ते, द्वौ द्रुमः, द्रुमसेनश्च अपराजिते विमाने उपपन्नौ। शेषाः=अवशिष्टाः पञ्च महाद्रुमसेनादयः=(९) महाद्रुमसेनः, (१०) सिंहः, (११) सिंहसेनः, (१२) महासिंहसेनः, (१३) पुण्यसेनश्च, इत्येते : सर्वार्थसिद्धे=सर्वार्थसिद्धा-मिधेऽनुत्तरविमाने प्रासवन्तः।

हे जम्बूः! एव=पूर्वोक्तरी खलु=निश्चयेन णेन महावीरेण यावत् सिद्धिगतिस्थानं ाप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य द्वितीयस्य वर्गस्य अयं=पूर्वोक्तप्रकारः अर्थः=भावः :=कथितः।

इनमे अनुक्रमसे दिर्घसेन और महासेन, ये दो विजयमे, लष्टदान्त और गूढदान्त, ये दो वैजयन्त में, शुद्धदान्त और , ये दो जयन्त मे, द्रुम और द्रुमसेन, ये दो अपराजित विमान मे और शेष महाद्रुमसेन, सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन और पुण्यसेन, ये पांचो ही सर्वार्थसिद्ध नामक अनुत्तर विमानमें हुए।

हे जम्बू! इस मोक्षप्राप्त भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र के द्वितीय वर्गका यह अर्थ प्ररूपित किया है।

दोनों ही वर्गों के अर्थात् जालिकुमार आदि तेइसों ही मुनियोंने एक एक मासकी सलेखना करके अपना शरीर परित्याग किया।

એમા અનુક્રમથી દીર્ઘસેન અને મહાસેન એ બે વિજયમા, લષ્ટદાન્ત અને ગૂઢદાન્ત એ બે વૈજયન્તમા, શુદ્ધદાન્ત અને હલ્લ એ બે જયન્તમા દ્રુમ અને દ્રુમસેન એ બે અપરાજિત વિમાનમા, અને શેષ મહાદ્રુમસેન, સિંહ, સિંહસેન, મહાસિંહસેન અને પુણ્યસેન એ પાચેય સર્વાર્થસિદ્ધ નામે અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા

હે જમ્બૂ! આ પ્રમાણે મોક્ષ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુ-ત્તરોપપાતિ ગ સૂત્રના બીજા વર્ગના આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે બન્ને વર્ગના અર્થાત્ જાલિકુમાર આદિ ત્રેવીસ મુનિયોએ એક એક માસની સ લેખના કરી પોતાના શરીરનો પરિત્યાગ કર્યો હતો

द्वयोरपि वर्गयोः जालिकुमाराद्यस्त्रयोत्रिंशतिर्मुनयो मासिक्या संलेखनया—एकैकमासं पादपोपगमनसंस्तारकेण शरीरं त्यक्तवन्तः ॥

॥ इति श्री विश्वविख्यात—जगद्वल्लभ—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक—वादिमानमर्दक—श्रीशाहूछत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-'जैन-शास्त्राचार्य'—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालब्रह्मचारि—जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर—पूज्यश्री—घासीलाल-व्रतिविरचितायाम् अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग—सूत्रस्य अर्थबोधिन्याख्यायां व्याख्याया द्वितीयो वर्गः समाप्तः ॥ २ ॥

—— ∘ ——

भावार्थ

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र का यह द्वितीय वर्ग तेरह अध्ययनों में विभाजित है। प्रत्येक अध्ययन का वर्णन प्रत्येक राजकुमार का जीवन वृत्तान्त है। ये तेरह ही राजकुमार राजगृह के राजा श्रेणिक के पुत्र तथा पट्टमहिषी धारिणी देवी के अङ्गजात थे। जालिकुमार के समान ही इनका जन्ममहोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा आदि कार्य सम्पन्न हुए। इनमे त्याग की पराकाष्ठा पाई जाती है, अनुपम सांसारिक सुखों को त्याग कर उन्होंने भगवान् महावीर के समीप दीक्षा ग्रहण की। ग्यारह अङ्गों का ज्ञान प्राप्त किया। गुणरत्न तप, चिन्तन आदि समस्त कार्य किये। सोलह वर्ष पर्यन्त संयम पालन किया।

ભાવાર્થ

અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રનો આ બીજો વર્ગ તેર અધ્યયનોમાં વિભાજિત છે પ્રત્યેક અધ્યયનનું વર્ણન પ્રત્યેક રાજકુમારનું જીવનવૃત્તાન્ત છે આ તેરેય રાજકુમાર રાજગૃહના રાજા શ્રેણિકના પુત્ર તથા પટ્ટમહિષી ધારિણીદેવીના અંગજાત હતા જાલિકુમારની માફકજ તેમનો જન્મ મહોત્સવ, શિક્ષા, બાલક્રીડા, આદિ કાર્ય સમ્પન્ન થયાં તેઓમાં ત્યાગની પરાકાષ્ઠા હતી અનુપમ સાસારિક સુખોને ત્યાગી એમણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, અગ્યાર અંગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું ગુણરત્ન તપ, ચિન્તન આદિ સમસ્ત કામ કર્યું, સોળ વર્ષ પર્યન્ત સંયમનું

आनुपूर्व्या=अनुक्रमेण द्वौ=दीर्घसेन-महासेनौ विजये=विजयाख्येऽनुत्तर-माने समुत्पन्नौ। द्वौ=लष्टदान्तो गूढदान्तश्च वैजयन्ते जातौ। द्वौ=शुद्धदन्तो जयन्ते, द्वौ द्रुमः, द्रुमसेनश्च अपराजिते विमाने उपपन्नौ। शेषाः=अवशिष्टाः पञ्च महाद्रुमसेनादयः=(९) महाद्रुमसेनः, (१०) सिंहः, (११) सिंहसेनः, (१२) महासिंहसेनः, (१३) पुण्यसेनश्च, इत्येते पञ्चसंख्यकाः सर्वार्थसिद्धे=सर्वार्थसिद्धा-भिधेऽनुत्तरविमाने उपपात प्राप्तवन्तः।

हे जम्बूः! एवं=पूर्वोक्तरी खलु=निश्चयेन णेन भगवता महावीरेण यावत् द्विगतिस्थानं संप्राप्तेन अनुत्तरोपपाति द्वितीयस्य वर्गस्य अयं=पूर्वोक्तप्रकारः अर्थः=भावः :=कथितः।

इनमे अनुक्रमसे दिर्घसेन और महासेन, ये दो विजयमे, लष्टदान्त और गूढदान्त, ये दो वैजयन्त में, शुद्धदान्त और , ये दो जयन्त मे, द्रुम और द्रुमसेन, ये दो अपराजित विमान में और शेष महाद्रुमसेन, सिंह, सिंहसेन, महासिंहसेन और पुण्यसेन, ये पांचों ही सर्वार्थसिद्ध नामक अनुत्तर विमान में हुए।

हे जम्बू! इस प्रकार मोक्षप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिक सूत्र के द्वितीय वर्गका यह अर्थ प्ररूपित किया है।

दोनों ही वर्गों के अर्थात् जालिकुमार आदि तेइसों ही मुनियोंने एक एक मासकी सलेखना करके अपना शरीर परित्याग किया।

એમા અનુક્રમથી દીર્ઘસેન અને મહાસેન એ બે વિજયમા, લષ્ટદાન્ત અને ગૂઢદાન્ત એ બે વૈજયન્તમા, શુદ્ધદાન્ત અને હલ્લ એ બે જયન્તમા દ્રુમ અને દ્રુમસેન એ બે અપરાજિત વિમાનમા, અને શેષ મહાદ્રુમસેન, સિંહ, સિંહસેન, મહાસિંહસેન અને પુણ્યસેન એ પાચેય સર્વાર્થસિદ્ધ નામે અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા

હે જમ્બૂ! આ પ્રમાણે મોક્ષ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુ-ત્તરોપપાતિ ાગ સૂત્રના બીજા વર્ગના આ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે બન્ને વર્ગના અર્થાત્ જાલિકુમાર આદિ ત્રેવીસ મુનિયોએ એક એક માસની સલેખના કરી પોતાના શરીરનો પરિત્યાગ કર્યો હતો

द्वयोरपि वर्गयोः जालिकुमारादयस्त्रयोविंशतिर्मुनयो मासिक्या संलेखनया—एकैकमासं पादपोपगमनसंस्तारकेण शरीरं त्यक्तवन्तः ॥

॥ इति श्री विश्वविख्यात—जगद्वल्लभ—प्रसिद्धवाचक—पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक—वादिमानमर्दक—श्रीशाहूछत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-'जैन-शास्त्राचार्य'—पदभूषित—कोल्हापुरराजगुरु—बालब्रह्मचारि—जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर—पूज्यश्री—घासीलाल-व्रतिविरचितायाम् अनुत्तरो-पपातिकदशाङ्ग—सूत्रस्य अर्थबोधिन्याख्याया व्याख्यायां द्वितीयो वर्ग. समाप्त ॥२॥

— ० —

भावार्थ

अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र का यह द्वितीय वर्ग तेरह अध्ययनों में विभाजित है। प्रत्येक अध्ययन का वर्णन प्रत्येक राजकुमार का जीवन वृत्तान्त है। ये तेरह ही राजकुमार राजगृह के राजा श्रेणिक के पुत्र पट्टमहिषी धारिणी देवी के अङ्गजात थे। जालिकुमार के समान ही इनका जन्ममहोत्सव, शिक्षा, बालक्रीडा आदि कार्य सम्पन्न हुए। इनमे त्याग की पराकाष्ठा पाई जाती है, अनुपम सांसारिक सुखों को त्याग कर उन्होंने भगवान् महावीर के समीप दीक्षा ग्रहण की। ग्यारह अङ्गों का ज्ञान प्राप्त किया। गुणरत्न तप, चिन्तन आदि समस्त कार्य किये। सोलह वर्ष पर्यन्त सयम पालन किया।

ભાવાર્થ

અનુત્તરોપપાતિ શાગ સૂત્રનો આ બીજો વર્ગ તેર અધ્યયનોમા વિભાજિત છે પ્રત્યેક અધ્યયનનુ વર્ણન પ્રત્યેક રાજકુમારનુ નવૃત્તાન્ત છે આ તેરેય રાજકુમાર રાજગૃહના રાજા શ્રેણિકના પુત્ર તથા પટ્ટમહિષી ધારિણીદેવીના અગજાત હતા જાલિકુમારની માફકજ તેમનો જન્મ મહોત્સવ, શિક્ષા, બાલક્રીડા, આદિ કાર્ય સમ્પન્ન થયાં તેઓમા ત્યાગની પરાકાષ્ઠા હતી અનુપમ સાસારિક સુખોને ત્યાગી એમણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, અગ્યાર અ ગોનુ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું ગુણરત્ન તપ, ચિન્તન આદિ સમસ્ત કામ કર્યું, સોળ વર્ષ પર્યન્ત સ યમનુ

अन्त मे एक मास की पादपोपगमन संलेखना से इस शरीर को छोडकर अनुत्तर विमानो मे उत्पन्न हुए। वहाँ से चवकर महाविदेह क्षेत्र मे जन्म लेकर समस्त कर्मो का क्षय करके परमपद मोक्ष प्राप्त करेंगे।

इति श्री रोपपातिकदशाङ्ग सूत्र की अर्थबोधिनी नामक टीका के
हिन्दी अनुवाद का द्वितीय वर्ग ॥ २ ॥

—— ० ——

પાલન કર્યું અન્તમા એક મહિનાની પાદપોપગમન સલેખના કરી આ શરીરને છોડી અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી આવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઇ સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી પરમપદ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે

ઇતિશ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રની અર્થબોધિની નામક ટીકાના
ગુજરાતી અનુવાદનો બીજો વર્ગ સમાપ્ત ॥૨॥

अन्त मे एक मास की पादपोपगमन सलेखना से इस शरीर को छोडकर अनुत्तर विमानों मे उत्पन्न हुए। वहाँ से चवकर महाविदेह क्षेत्र मे जन्म लेकर समस्त कर्मो का क्षय करके परमपद मोक्ष प्राप्त करेंगे।

इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र की अर्थबोधिनी टीका के
हिन्दी अनुवाद का द्वितीय वर्ग ॥ २ ॥

—— ० ——

પાલન કર્યુ અન્તમા એક મહિનાની પાદપોપગમન સલેખના કરી આ શરીરને છોડી અનુત્તર વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા ત્યાથી આવી મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં જન્મ લઇ સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી પરમપદ મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે

ઇતિશ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રની અર્થબોધિની નામક ટીકાના
ગુજરાતી અનુવાદનો બીજો વર્ગ સમાપ્ત ॥૨॥

॥ तृतीयो वर्गः ॥

जम्बूस्वामी पृच्छति–'जइणं भंते' इत्यादि ।

मूलम् ।

जइणं भंते ! समणेणं जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं दोच्चस्स ण अयमट्ठे पण्णत्ते, णं भंते ! वग्गस्स अणुत्तरोववाइयदसाणं - णेणं जाव संपत्तेणं के अट्ठे पण्णत्ते ? । एवं जंबू ! समणेणं जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं वग्गस्स दस अज्झयणा पण्णत्ता, तंजहा—"धन्ने य १ सुनक्खत्ते य २, इसिदासे य ३ आहिए । पेल्लए ४ रामपुत्ते य ५, चंदिमा ६ पिट्ठिमाइया ७ ॥१॥ पेढालपुत्ते ८ अणगारे, नवमे पोट्टिले ९ वि य । वेहल्ले १० दसमे वुत्ते, इमे य दस आहिया ॥२॥" ॥१॥

जइणं भंते ! समणेण जाव संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाणं तच्चस्स अज्झयणा पन्नत्ता, पढमस्सणं भंते ! अज्झयणस्स समणेणं जाव सपत्तेणं के अट्ठे पन्नत्ते ?, एव जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएण कार्कदी नामं नयरी होत्था, रिद्धत्थिमियसमिद्धा । सहसंववणे उज्जाणे सव्वोउयसमिद्धे । जियसत्तू राया । ण काकंदीए नयरीए भद्दा नामं सत्थवाही परिवसइ, अड्ढा जाव अपरिभूया । तीसेणं भद्दाए सत्थवाहीए पुत्ते धण्णे, नाम दारए होत्था, अहीण जाव सुरूवे, पंचधाइपरिग्गहीए, तंजहा—खीरधाई जहा महाबले जाव वावत्तरिं ओ अहीए, जाव भोगसमत्थे जाए यावि होत्था ॥२॥

।

यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां द्वितीयस्य वर्गस्यायमर्थः :, ीयस्य खलु भदन्त ! वर्गस्यानुत्तरोपपातिकदशानां श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन कोऽर्थः : ? । एवं जम्बूः ! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेनानुत्तरोपपातिकदशानां तृतीयस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, —"धन १, सुनक्षत्रश्च २, ऋषिदासश्च ३, आख्यातः । पेल्लको ४, रामपुत्रश्च ५, चन्द्रिकः ६, पृष्टिमातृकः ७ ॥१॥ पेढालपुत्रः अनगारः ८, : पोट्टिलोऽपि ९ च । वेहल्लो १० दसम ।, इमे च आख्याताः ॥२॥

यदि भदन्त ! श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेनानुत्तरोपपातिकद ां तृतीयस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि, भदन्त ! अध्ययनस्य श्रमणेन ्तेन कोऽर्थः : ? । एवं जम्बूः ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्दी नाम नगरी अभवत्, ऋद्धस्तिमितसमृद्धा । - मुद्यानं सर्वर्तुकसमृद्धम् । जितशत्रू राजा । काकन्द्यां नगर्यां भद्रा नाम सार्थवाही परिवसति, आढ्या यावदपरिभूता । भद्रायाः सार्थवाह्याः पुत्रो धन्यो दारक आसीत् अहीन यावत्सुरूपः पञ्चधात्रीपरिगृहीतः, — क्षीरधात्री, महाबलो यावद् द्वा तिकला अधीतः, यावद् अलं भोगसमर्थो जातश्चाप्यभवत् ॥२॥

॥ टीका ॥

हे भदन्त ! यदि खलु श्रमणेन यावत् सिद्धिगतिं ्तेन ावीरेण अनुत्तरोपपातिकदशानां=अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य द्विती व = त्रयोदशाध्ययनसमुदायरूपस्य अयं=पूर्वोक्तः अर्थः= : :=कथितः । किन्तु हे भगवन् ! अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयस्य स्य श्रमणेन यावत्-सिद्धिगतिं संप्राप्तेन कोऽर्थः=को : :=कथितः ? ।

तृतीय प्रारंभ ।

श्री जम्बू स्वामी पूछते है— 'जइण भते' इत्यादि,

हे भदन्त ! निर्वाणपद प्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिक दशाङ्ग सूत्रके द्वितीय वर्गके तेरह अध्ययनोंका यह अथ है तो हे भदन्त ! मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग के तृतीय वर्गका क्या अर्थ प्ररूपित किया है '

અથ તૃતીય વર્ગ પ્રારંભ.

શ્રી જમ્બૂસ્વામી પૂછે છે — હે ભગવન્ ! 'जइण भते' ઇત્યાદિ

નિર્વાણપદ પ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુત્તરોપપાતિ ાગ સૂત્રના બીજા વર્ગના (૧૩)તેર અધ્યયનોના આ ઉપરોક્ત અર્થ કહ્યા છે તો, હે ભગવન્! મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગના તૃતીય વર્ગના શુ અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે ?

श्री सुधर्मा स्वामी यति—

हे जम्बूः ! यावत्संप्राप्तेन=सकलगुणयुक्तेन मुक्तिं प्राप्तेन श्रमणेन भग-महावीरेण एवं=वक्ष्यमाणरीत्या अनुत्तरोपपातिकदशानां=अनुत्तरोपपातिक-तृतीयस्य दश अध्ययनानि प्रज्ञप्तानि=कथितानि, तद्यथा=भग-यथा कथितं तदेवम्—

"(१) धन्यः, (२) सुनक्षत्रः, (३) ऋषिदासश्च, आख्यातः—भगवता तृतीयाध्ययने ऋषिदासः कथित इत्यर्थः । (४) पेल्लकः, (५) रामपुत्रः, (६) चन्द्रिकः, (७) पृष्टिमातृकः, (८) पेढालपुत्रोऽनगारः,=अ ध्ययने पेढालपुत्र-अनगारः कथितः, (९) पोट्टिल इति च=नवमाध्ययने पोट्टिलः कथितः । (१०) वेहल्लो दशम ः, इमे=वक्ष्यमाणा धन्यनामानगारमारभ्य वेहल्लपर्यन्ता गारा आख्याताः=कथिताः, न्यध्ययनानि मरूपिता नीत्यर्थः ॥२॥" ॥१॥

जम्बूस्वामी पृच्छति—

भदन्त !=हे भगवन् ! 'समणेणं' इत्यादि 'सिद्धिगइनामधेय ठाणं संपत्तेणं'

श्री सुधर्मा स्वामी कहते है —हे जम्बू ! मुक्तिप्राप्त पूर्वोक्त गुणोंसे सुशोभित श्रमण भगवान् महावीर प्रभुने इस अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के तृतीय वर्ग के दश अध्ययन कहे है वे इस प्रकार है —

(१) धन्य (२) सुनक्षत्र (३) ऋषिदास (४) पेल्लक (५) रामपुत्र (६) चन्द्रिक (७) पृष्टिमातृक (८) पेढालपुत्र (९) पोट्टिल (१०) वेहल्ल ॥१॥

श्री जम्बू स्वामी पूछते हैं —हे भगवन् ! सिद्धिगति नामक परम पदको प्राप्त

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે—હે જમ્બૂ ! મુક્તિ પ્રાપ્ત પૂર્વોક્ત ગુણોથી સુશોભિત શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુએ આ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના દશ અધ્યયન કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે છેઃ—

(૧) ધન્ય, (૨) સુનક્ષત્ર, (૩) ઋષિદાસ, (૪) પેલ્લક, (૫) રામપુત્ર, (૬) ચન્દ્રિક (૭) પૃષ્ટિમાતૃક, (૮) પેઢાલપુત્ર, (૯) પોટ્ટિલ, (૧૦) વેહલ્લ

શ્રી જમ્બૂસ્વામી પૂછે છે—હે ભગવન્ ! સિદ્ધિગતિનામક પરમ પદને

इत्यन्तवाक्यबोधितगुणविशिष्टेन महावीरेण अनुत्तरोपपातिकदशानाम्= अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयस्य वर्गस्य दशाध्ययनानि प्रज्ञप्तानि=कथितानि, भदन्त !=हे भगवन् श्रमणेन यावत् संप्राप्तेन श्रीमहावीरेण भगवता अध्ययनस्य कोऽर्थः : ?

ी स्वामी कथयति—हे जम्बू ! एवं=वक्ष्यमाणरीत्या खलु=निश्चयेन तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्दी नगरी आसीत्, सा कीदृशी आसीत्?

ऋद्धस्तिमितसमृद्धा, ऋद्धा=नभः स्पर्शिबहुलप्रासादयुक्ता, बहुलजनसंकुला च, स्तिमिता=स्वपरचक्रभयरहिता, समृद्धा=धनधान्यादिपरिपूर्णा । सर्वर्तुक-समृद्धं=सर्वर्तुफलपुष्पादिसमन्वितं सहस्राम्रवननामकमुद्यानमासीत् । नगर्यां जितशत्रुनामधेयो राजाऽभवत् ।

करनेवाले उपरोक्त अनेक गुणोंसे युक्त श्रमण भगवान् महावीरने श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रके तीसरे वर्गके दश (१०) अध्ययन कहे है तो हे भगवन्! मुक्तिप्राप्त श्रमण भगवान् महावीरने प्रथम अध्ययनका क्या अर्थ प्रतिपादित किया है ?

श्री सुधर्मा स्वामी कहते है—हे जम्बू ! इस अनुत्तरोपपातिदशाङ्गसूत्र के तृतीय वर्ग के प्रथम अध्ययन का श्रमण भगवान् महावीरने यह आगे कहेजानेवाला अर्थ प्ररूपित किया है—

उस उस समयमे अनेक गगनचुम्बी प्रासादो से युक्त, स्वचक्र परचक्र भय रहित, धन धान्य, जनसे परिपूर्ण, ऐश्वर्य तथा वैभवसम्पन्न काकन्दी नामक प्रसिद्ध नगरी थी। वहाँ सर्व ऋतु के फल-फूलोंसे युक्त सहस्राम्र नामक एक अतीव रमणीय उद्यान था। उस नगरी में जितशत्रु नामक राजा था।

પ્રાપ્ત કરવાવાળા ઉપરોક્ત અનેક ગુણોથી યુક્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાગના ત્રીજા વર્ગના દસ (૧૦) અધ્યયન કહ્યાં છે તો હે ભગવન્ મુક્તિપ્રાપ્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે પ્રથમ અધ્યયનના શું અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે ?

શ્રી સુધર્મા સ્વામી કહે છે હે-જમ્બૂ ! આ અનુત્તરોપપાતિદશાગ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે આ અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યા છે—

તે કાળ તે સમયમા અનેક ગગન ચુમ્બી પ્રાસાદોથી યુક્ત સ્વચક્ર પરચક્ર ભય રહિત, ધન ધાન્ય જનથી પરિપૂર્ણ ઐશ્વર્ય તથા વૈભવ સમ્પન્ન કાકન્દી નામે પ્રસિદ્ધ નગરી હતી ત્યા સર્વ ઋતુના ફલફૂલોથી યુક્ત સહસ્રામ્ર નામે એક અતીવ રમણીય ઉદ્યાન હતુ તે નગરીમા જિતશત્રુનામે રાજા હતો

खलु काकन्द्यां नगर्यां भद्रानाम्नी सार्थवाही परिवसति । सार्थं वाहयति या सा सार्थवाही ('कर्मण्यण्' अणन्तत्वाद्ङीप्) गणिम–धरिम–मेय–परिच्छेद्यरूपं क्रयाणकद्रव्यजातं गृहीत्वा लाभार्थमन्यदेशं व्रजन्ती योगक्षेमचिन्तया सार्थपालिनी। -गणिमम्=एकद्वित्रिचतुरादिसंख्याक्रमेण गणयित्वा यद्दीयते तत्, यथा नालिकेरपूगीफलकदलीफलादिकम्। धरिमम्=तुलायामुत्तोल्य यद्दीयते तत्, यथा व्रीहियवलवणसितादि ।

उस काकन्दी नगरी मे भद्रा नामक एक सार्थवाही रहती थी। सार्थवाही शब्द का अर्थ निम्न प्रकार है '—

जो गणिम धरिम मेय आदि विक्रेय पदार्थो को लेकर विशेष लाभ के लिये दूसरे देशको जाती हो सार्थ–(साथ मे चलनेवाले जन समूह) के योग क्षेम की चिन्ता करती हो उसे सार्थवाही कहते हैं।

गणिम–उन विक्रेय वस्तुओं को कहते है जो एक, दो, तीन आदि सख्या क्रमसे गिन कर दी जाती हों। जैसे–नारियल, सुपारी, केले आदि,

धरिम–उन विक्रेय वस्तुओं को कहते है जो तराजू (तकडी) अथवा कांटेद्वारा तोलकर दी जाती हों। जैसे–गेहुँ, जौ, नमक, शक्कर आदि

તે કાકન્દી નગરીમા ભદ્રા નામે એક સાર્થવાહી રહેતી હતી, સાર્થવાહી શબ્દનો અર્થ નીચે પ્રમાણે છે —

જે ગણિમ, ધરિમ, મેય આદિ વિક્રેય પદાર્થો લઇને વિશેષ લાભ માટે બીજે દેશ જતી હોય તથા સાર્થ (સાથે ચાલનારા જન સમૂહ) ના યોગક્ષેમની ચિન્તા કરતી હોય તેને સાર્થવાહી કહે છે

ગણિમ—તે વિક્રેય વસ્તુઓને કહે છે કે જે એક બે ત્રણ, આદિ સખ્યા ક્રમથી ગણત્રી કરી આપવામા આવે જેમ, નાળિયેર, સોપારી, કેળા આદિ

ઘરિમ,–તેને કહે છે કે જે ત્રાજવા, કાટો, એ દ્વારા તોલ કરી શકાય જેમ ઘઉં, જવ, મીઠુ, સાકર, આદિ

मेयम्=यत् पलादिना सेटिकादिना हस्तादिना वा मीयते=माप्यते तत्, यथा दुग्धघृततैलादिकं दिकं वा। परिच्छेद्यम्=प्रत्यक्षतो निकषादिपरीक्षया यद्दीयते तत्, यथा मणिमुक्ताप्रवालादि।

'अड्ढाजावअपरिभूया', इति' अड्ढा' इत्यारभ्य 'अपरिभूया' इत्येतत्पर्यन्तोक्तसमस्तविशेषणविशिष्टेत्यर्थः, तेन अड्ढा दित्ता वित्थिणविउलभवणसयणासणजाणवाहणाइण्णा, बहुधणबहुजायरूवरयया, आओगपओगसपउत्ता, विच्छड्डियविउलभत्तपाणा, बहुदासीदासगोमहिसगवेलयप्पभूया, बहुजणस्स अपरिभूया' इति पाठस्य : ।

=महती, धनधान्यादिसपन्ना वा। दीप्ता=सदाचारगुणै, दर्पिता धर्मगौरवगर्विता वा। विस्तीर्णविपुलभवनशयनासनवाहना-

मेय—उन विक्रेय पदार्थों को कहते है जो , गज, वार, हाथ अथवा किसी माप-विशेष के माप कर दिये जाते हों, जैसे—दूध, घी, तैल, वस्त्र आदि।

परिच्छेद्य—उन विक्रेय पदार्थों को कहते है जो रूपसे कसौटी अथवा अन्य किन्ही उपायों द्वारा परीक्षा करके दीये-लीये जाते हों, जैसे—माणिक, मोती, मूगा सोना आदि।

"अड्ढा अपरिभूया"—'अड्ढा' शब्दसे लेकर 'अपरिभूया' पर्यन्त समस्त विशेषण पदोंका निम्न अर्थ है—

—आढ्या, धन धान्यसे , दित्ता=दीप्ता, शील, सदाचार आदि गुणोसे प्रकाशित, दित्ता=दर्पिता, धर्म गौरव से गर्वित, अर्थात् वह भद्रा सार्थवाही

मेय—તે વિક્રેય પદાર્થોને કહે છે કે જે, પલા, ગજ, વાર, હાથ અથવા કોઈ માપ વિશેષદ્વારા માપી શકાય જેમ દૂધ, ઘી, તેલ, વસ્ત્ર, આદિ

परिच्छेद्य—તે પદાર્થોને કહે છે કે જે, પ્રત્યક્ષ રૂપે કસોટી અથવા અન્ય કોઈ ઉપાયોદ્વારા પરીક્ષા કરી દેવાય અથવા લેવાય જેમ માણેક, મોતી, મુગા, સોનુ, આદિ

"अड्ढा अपरिभूया" 'અડ્ઢા' શબ્દથી લઈ 'અપરિભૂયા' પર્યન્ત સમસ્ત વિશેષણ પદના નીચે પ્રમાણે અર્થ છે—

अड्ढा—અપાર ધન ધાન્યથી સમ્પન્ન, दित्ता—દીપ્તા, શીલ સદાચાર આદિ ગુણોથી પ્રકાશિત, दित्ता—દર્પિતા, ધર્મ ગૌરવથી ગર્વિત અર્થાત્ તે ભદ્રા સાર્થવાહી

कीर्णां=विस्तीर्णानि=विस्तृतानि, पुलानि=बहूनि भवनानि=गृहाः, शयनानि=
पानि, आसनानि=पीठकादीनि, यानानि=गाड़ीप्रभृतीनि, वाहनानि=हयादयः,
तैराकीर्णा=समन्विता। बहुधनबहुजातरूपरजता=बहु=विपुलं धन=गणिमधरिमादि
यस्याः सा बहुधना। बहु=विपुल जातरूप=सुवर्ण , रजतं=रूप्य यस्याः सा बहु-
जातरूपरजता, बहुधना चासौ बहुजातरूपरजता चेति बहुधनबहुजातरूपरजता।
आयोगप्रयोगसंप्रयुक्ता=आ=समन्तात् योजनं द्विगुणादिलाभार्थं रूप्यादीनाम् ऋण-
ग्राहकेभ्यो नियोजनमायोगः, तस्य प्र=प्रकर्षेण योजनम्=उपायचिन्तनं प्रयोगः,
आयोगेन=द्विगुणादिलिप्सया प्रयोगः=ऋणग्राहकाणां सविधे द्रव्यस्य वित-
रणमायोगप्रयोगः, स संप्रयुक्तः=प्रवर्तितो यया, तस्मिन् वा सम्प्रयुक्ता=संलग्ना
या सा आयोगप्रयोगसंप्रयुक्ता=नीत्या द्रव्योपार्जनप्रवृत्तेत्यर्थः। विच्छर्दितविपुल-
भक्तपाना=भक्तं च पानं च भक्तपाने, विपुले च ते भक्तपाने विपुलभक्तपाने,
वि=विशेषेण छर्दिते=भोजनावशिष्टे भक्तपाने यस्याः सा विच्छर्दितविपुलभक्त-

---

अत्यधिक धनधान्य , शील सदाचार रूपी गुणोंसे प्रकाशित तथा अपने गौरव से
युक्त थी।

उसके विस्तृत अनेक भवन, पलग, शय्या सिंहासन, चौकी आदि, यान-गाडी,
रथ आदि और वाहन—घोडा, हाथी आदि थे।

उसके बहुत धन—गणिम धरिम आदि, बहुत चॉदी सोना था। उसने
अपना धन द्विगुणित लाभपर न्यायपूर्वक कर्जलेनेवाले मनुष्यों मे तथा व्यापार में लगा
था। उसके यहाँ सबके भोजन कर लेने बाद बहुत -पान अवशिष्ट रहता था
और वह अवशिष्ट -पान गरीबों को दिया जाता था।

घણુ ધન ધાન્યથી સમ્પન્ન, શીલ સદાચાર રૂપી ગુણોથી પ્રકાશિત તથા પોતાના
ગૌરવથી યુક્ત હતી

તેને વિસ્તૃત અનેક ભવન, પલગ, શૈય્યાં, સિંહાસન, પાટલા આદિ,
યાન—ગાડી, રથ, આદિ, વાહન—ઘોડા, હાથી આદિ હતા તેને ઘણુ ધન—ગણિમ ધરિમ
આદિ, તથા ઘણું ચાદી, સોનુ હતું, તેણે પોતાનુ ધન બેવડા લાભ ઉપર ન્યાય
પૂર્વક કર્જ લેવાવાળા, મનુષ્યોમા તથા વ્યાપારમા લગાવી રાખ્યું હતુ, તેને ત્યા
સહુએ જમી લીધા પછી પણ ઘણું ભક્ત-પાન વધતુ હતુ અને તે વધેલું ભક્ત-
પાન ગરીબોને આપવામા આવતુ હતુ

पाना । बहुदासीदासगोमहिषगवेलकप्रभूता=दास्यश्च दासाश्च गावश्च महिषाश्च गवेलका–उरभ्राश्चेति दासीदासगोमहिषगवेलकाः, बहुशब्दः ॑- नेन–बहवः=प्रशस्ताश्च ते दासीदासगोमहिषगवेलका इति बहुदासीदास- गोमहिषगवेलकाः, ते प्रभूताः=प्रचुरा यस्याः सा बहुदासीदासगोमहिषगवेलक- प्रभूता । गवादिपदं स्त्रीगवादीनामप्युपलक्षकम् । 'बहुजनस्य अपरिभूता' बहुजनैः पराभवरहिता बहुजनमान्येत्यर्थः ।

: भद्रायाः सार्थवाह्या धन्यनामा दारकः पुत्रोऽभवत् । दारक इति स्वोदराज्जातो नतु दत्तकत्वेन परिगृहीत इ ॑: । सः 'अहीणजाव- सुरूवे' इति 'अहीण' इत्यारभ्य 'सुरूवे' इत्येतत्पर्यन्तोक्तसकलविशेषणवि ष्ट इत्यर्थः, तेन 'अहीणपंचिंदियसरीरे, लक्खणवंजणगुणोववेए, माणुम्माणप्पमाण- पडिपुण्णसुजायसव्वंगसुंदरंगे, ससिसोमागारे कंते पियदंसणे सुरूवे' इतिपाठस्य ॑ : ।

उसके आज्ञाकारी बहुत दास-दासी थे और बहुतसे जातिमन्त गाय, बेल, भैंस-भैसा, मेढ आदि थे। वह उस नगरमे अत्यन्त प्रतिष्ठित एव सम्माननीय थी।

उस भद्रा सार्थवाही के 'धन्य' नामक दारक-पुत्र था। 'दारक' शब्द से यह जानना चाहिए कि वह उसी के गर्भ से उत्पन्न था,—अर्थात् गोद लिया हुआ (दत्तक पुत्र) नहीं था। वह सर्वप्रकारके शुभ लक्षणोंसे तथा आकारपरिपूर्ण पाँच इन्द्रियों से युक्त सर्वाङ्गसुन्दर था। अर्थात्—जिसकी इन्द्रियाँ अपने-अपने विषय को ग्रहण करने मे समर्थ और पूर्ण आकार वाली थीं।

તેને આજ્ઞાકારી દાસ દાસી અને જાતિવત ગાય, બેલ, ભેંશ, પાડા, ગાડર આદિ ઘણા હતા, તે ભદ્રા રાજગૃહ નગરમા ઘણી પ્રતિષ્ઠિત અને સમ્માનનીય હતી

તે ભદ્રા સાર્થવાહીને ધન્ય નામે દારક-પુત્ર હતો, દારક શબ્દથી એ જાણવુ જોઇએ કે તે તેના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થએલ હતો અર્થાત્ ખોળે લીધેલ ન હતો, તે સર્વ પ્રકારના શુભ લક્ષણોથી તથા આકાર પરિપૂર્ણ પાચ ઇન્દ્રિયોથી યુક્ત સર્વાંગ સુન્દર હતો અર્થાત્ જેની બધીય ઇન્દ્રિયો પોતપોતાના વિષયને ગ્રહણ કરવામા સમર્થ અને પૂર્ણ આકાર વાળી હતી, તેમ, હાથમા રહેલ વિદ્યા, ધન, જીવન રેખારૂપ લક્ષણોથી શરીર પર રહેલ તિલ, મસ આદિ વ્યજનોથી તથા સુશીલતા આદિ ગુણોથી યુક્ત હતો

—अहीनपञ्चेन्द्रियशरीरः=अहीनानि=लक्षणस्वरूपाभ्यां परिपूर्णानि पञ्च इन्द्रियाणि यस्मिंस्तादृशं शरीरं यस्य स तथोक्तः, स्वस्वविषयग्रहणसमर्थ-पूर्णाकारचक्षुरादीन्द्रियविशिष्ट इत्यर्थः । लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेतः=लक्ष्यन्ते=चिह्न्यन्ते यैस्तानि लक्षणानि=पुरुषचिह्नानि हस्तस्थविद्याधनजीवितरेखारूपाणि वा, व्यज्यन्ते प्रकटीक्रियन्ते गुणा यैस्तानि व्यञ्जनानि=तिलकालक-मषादीनि. गुणाः=सौशील्यादयः, यद्वा पूर्वोक्तप्रकारैर्लक्षणैर्व्यज्यन्त इति लक्षणव्यञ्जनाः, ते च ते स्तैः, उपपेतः=समन्वितः । मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णसुजातसर्वाङ्ग-सुन्दराङ्गः= = ादिपरिपूर्णकुण्डादिप्रविष्टे पुरुषादौ यदा द्रोणपरिमित जलादि निस्सरति तदा स पुरुषादिर्मानवान् उच्यते, तस्य शरीरावगाहनाविशेषो मानमत्र गृह्यते । उन्मानम्=उर्ध्वमानं यत्तुलायामारोप्य तोलनेऽर्द्धभारप्रमाणं भवति तत् । =निजाङ्गुलीभिरष्टोत्तरशताङ्गु रिमितोच्छ्रायः, मान च,

वह हाथमे रही हुई विद्या, धन, जीवन रेखारूप लक्षणोंसे, शरीरपर रहे हुए तिल-मस आदि व्यञ्जनोंसे तथा सुशीलता आदि गुणोंसे युक्त था।

मान—कोई पुरुष आदि, जल से लबालब भरे हुए कुंड (शरीर प्रमाण गहरा, शरीर प्रमाण लम्बा व शरीर प्रमाण ही चौडा) आदि मे घुस, और उसके घुसने से यदि एक द्रोण (परिमाण विशेष) जल बाहर निकले तो उस पुरुष आदि का मानवान् (मान से युक्त) कहते है। यहाँ मानवान् पुरुष आदि के शरीर का अवगाहना—विशेष को मान कहते है।

उन्मान—तराजू मे रखकर तोलने से जो अर्ध भार (एक प्रकार का परिमाण) हो उसे उन्मान कहते है।

प्रमाण—अपनी अगुली से एक सौ आठ अगुली उचाई को प्रमाण कहते है।

માન—કોઇ પુરૂષ આદિ જળથી ભરપૂર ભરેલા કુંડ (શરીર જેટલો ઉંડા અને પહો) આદિમા પેસે અને તેના પેસવાથી જો એક દ્રોણ (પરિમાણ વિશેષ) જળ બહાર નીકળી જાય તો તે પુરૂષ આદિને માનવાન (માનથી યુક્ત) કહે છે અહી માનવાન પુરૂષ આદિના શરીરની અવગાહનાવિશેષને માન કહેવામા આવે છે

ઉન્માન—ત્રાજવામા રાખી તોલવાથી જે અર્ધભાર (એક પ્રકારનો પરિમાણ) થાય તેને ઉન્માન કહે છે

—પોતાની આગળીઓથી ૧૦૮ એકસો આઠ આગુળ ઉંચાઇ ને પ્રમાણ કહે છે

उन्मानं च, णं चेति मानोन्मानप्रमाणानि, तैः प्रतिपूर्णानि=संपन्नानि, अत एव सुजातानि=यथोचितावयवसन्निवेशवन्ति सर्वाणि=सकलानि अङ्गानि= मस्तकादारभ्य चरणान्तानि यस्मिंस्तत्, एव सुन्दरमङ्गं=वपुर्यस्य स तथोक्तः। शशिसौम्याकारः=शशी=चन्द्रस्तद्वत्सौम्यः रमणीय रः=स्वरूपं यस्य सः। कान्तः=कमनीयः। प्रियदर्शनः=दर्शकजनचित्ता दर्शनम्=अवलोकनं स तथोक्तः। अत एव सुरूपः=सर्वातिशायि वान्, रूपेण ण्य-स्याप्युपलक्षितत्वात्। पञ्चधात्रीपरिगृहीतः=पञ्चविधधात्रीप्रतिपालितः। -क्षीरधात्री, धात्री पञ्चविधा-यथा-(१) क्षीरधात्री= यिका, (२) मज्जनधात्री=स्नापिका, (३) मण्डनधात्री=वस्त्राभरणपरिधापिका, (४) क्रीडन-धात्री=खेलनकूर्दनादिकारयित्री, (५) अङ्कधात्री=क्रोडवाहिनी च।

इन मान, उन्मान और प्रमाण से युक्त होने के कारण यथायोग्य अवयवो का रचनावाला होनेसे जिस पुरुष का अग सुन्दर हो उसे 'मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्ण-सुजातसर्वाङ्गसुन्दराङ्ग' कहते हैं। इस प्रकार की शरीर सम्पदावाला वह धन्य कुमार चन्द्रमा के समान सौम्य आकारवाला, सुन्दर कान्तिवाला, सभी के हृदय को आह्लादित करनेवाला सर्वो रूप लावण्य करके युक्त था।

यह धन्यकुमार पाच प्रकार की ोंद्वारा पाला गया था। (१) क्षीरधात्री-दूध स्तन-पान करानेवाली। (२) मज्जनधात्री-स्नान करानेवाली (३) मण्डनधात्री-वस्त्र आभूषण पहिनानेवाली, (४) क्रीडनधात्री-खेल कूद करानेवाली, और (५) अङ्कधात्री-गोद मे लेनेवाली धाई।

આ માન, ઉન્માન અને પ્રમાણથી યુક્ત હોવાને કારણે યથાયોગ્ય અવયવોની રચનાવાળા હોવાથી જે પુરૂષનું સમસ્ત અગ સુન્દર હોય તેને "मानोन्मानप्रमाण प्रतिपूर्णसुजातसर्वाङ्गसुन्दराङ्ग" કહે છે આ જાતની શરીર સમ્પદાવાળા તે ધન્ય કુમાર ચન્દ્રમાં સમાન સૌમ્ય આકારવાળા, સુન્દર કાન્તિવાળા, સહુના હૃદયને આહ્લાદિત કરવાવાળા તથા સર્વોત્કૃષ્ટ રૂપ લાવણ્યે કરી યુક્ત હતા

આ ધન્યકુમારનું પાચ પ્રકારની ધાઇમાતાદ્વારા પાલન કરવામા આવેલ હતુ જેમ-(૧) ક્ષીરધાત્રી-દૂધ ધવરાવનારી (૨) મજ્જનધાત્રી-સ્નાન કરાવનાવાળી (૩) મન્ડનધાત્રી-વસ્ત્રાભૂષણ પહેરાવવાવાળી (૪) ક્રીડનધાત્રી ખેલાવવા કુદાવવા-વાળી અર્થાત્ રમાડવાવાળી (૫) અકધાત્રી-ખોળામા લેવાવાળી ધાઇ

:=भगवती ोक्तमहाबलकुमारवर्णनवत् धन्यकुमारस्य वर्णनं विज्ञेयम्, यावत् द्वासप्तति कला अधीतवान् । पुनः—यावत् अलं=परिपूर्णः भोगसमर्थः, भोगाः=शब्दादयस्तेषु समर्थो जातश्चाप्यभूत्, धन्यकुमारो यौवनं इत्यर्थः ॥२॥

॥ मूलम् ॥

तएणं भद्दा वाही धण्ण दारयं उम्मुक्कबालभाव जाव भोगसमत्थ विजाणित्ता बत्तीस पासायवडिंसए कारेइ, अब्भुग्गयमूसिए जाव तेसिं मज्झे एगं णं अणेगखंभसयसन्निविट्ठं जाव ासाए इब्भवरकन्नगाण एगदिवसेणं पाणिं गिण्हावेइ । बत्तीसओ दाओ जाव उप्पिपासाय० फुट्टंतेहिं जाव विहरइ ॥ ३ ॥

॥ ॥

: भद्रा सार्थवाही धन्यं दारकमुन्मुक्तबालभावं यावद् भोगसमर्थं विज्ञाय द्वात्रिंशतं प्रासादावतंसकान् कारयति अभ्युद्गतानुच्छ्रितान् यावत् तेषां मध्ये एकं भवनमनेकस्तम्भशतसंनिविष्टं, यावद् द्वात्रिंशत इभ्यवर-कन्यकानामेकदिवसे पाणिं । द्वात्रिंशत्को दायो यावदुपरि प्रासाद० स्फुटद्भिः यावद् विहरति ॥ ३ ॥

॥ टीका ॥

'तएणं सा' इत्यादि । :=तदनन्तरं खलु=निश्चयेन सा सार्थवाही

धन्यकुमार का शेष वर्णन, तथा बहत्तर (७२) कलाओं के अध्ययन से लेकर जब तक वे शब्दादि विषयों के भोगों मे समर्थ हुए अर्थात् यौवनावस्था को प्राप्त हुए वहाँ तक का वर्णन-श्री भगवतीसूत्र में कहे गये महाबलकुमार के वर्णन के समान जानना चाहिये ॥२॥

'तएण सा' इत्यादि।—तदनन्तर वह भद्रा सार्थवाही अपने पुत्र धन्यकुमार को

ધન્યકુમારનુ શેષ વર્ણન તથા બહોતેર ૭૨ કળાઓના અધ્યયનથી માંડી જ્યા સુધી શબ્દાદિ વિષયોના ભોગોમા સમર્થ થયા અર્થાત્ યૌવનાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયા ત્યા સુધીનું વર્ણન શ્રી ભગવતીસૂત્રમા કહેલ મહાબલકુમારના વર્ણનની માફક જાણવુ જોઈએ

'તएण सा' ઇત્યાદિ, તે પછી ભદ્રા સાર્થવાહી પોતાના પુત્ર ધન્યકુમારને

भद्रा धन्यं=धन्यकुमारनामधेय दारकं=निजपुत्रं उन्मुक्तबालभावं=अतिक्रान्त-बाल्यावस्थं यावत् भोगसमर्थं च विज्ञाय अभ्युद्गतोच्छ्रितान्=अत्युन्नतान् नभःस्पर्शिन इत्यर्थः, द्वात्रिंशतं प्रासादावतंसकान्=श्रेष्ठप्रासादान् कारयति। यावत् तेषां मध्ये अनेकस्तम्भशतसन्निविष्ट अनेके=अनेकप्रकारा नानावर्णदेदीप - चिक्यचक्षचक्षुश्चित्ताह्लादजनकमणिगतविचित्रशिल्परचनासुशोभिता ये := सुवर्णमयस्तम्भाः, तेषां शतैः सन्निविष्टं=समन्वितम् एकं ं=प्रासाद कारय-तीत्यनेनान्वयः। यावत् द्वात्रिंशत इभ्यवरकन्यकानां=महाश्रेष्ठिकन्यकानां पाणि मेकदिवसे ग्राहयति। महाश्रेष्ठिनां द्वात्रिंशत्कन्यकाभिः सहैकस्मिन्नेव दिवसे धन्यकुमारस्य विवाहं कारितवतीत्यर्थः। इभ्यशब्देन त्रिविधाः श्रेष्ठिनो ज्ञायन्ते, तथाहि–इभो=हस्ती तत्प्रमाणं द्रव्यमर्हन्तीति इभ्याः, ते च ध्य-

बाल्यावस्था का कर युवावस्थामे आया हुआ तथा भोगसमर्थ जानकर बत्तीस अत्यन्त गगनचुम्बी श्रेष्ठ प्रासाद निर्माण कराये। उन भवनोंके मे एक सुन्दर भवन, देदीप्यमान विविध वर्णवाली मणियों से खचित, शिल्प कौशल से युक्त, नेत्र मन को आह्लादित करनेवाले सुन्दर अनेक प्रकार के सुवर्ण स्तम्भों से युक्त था।

मे उस भद्रा सार्थवाहीने (३२) बत्तीस इभ्य सेठोंकी कन्याओसे एक दिनमें धन्यकुमारका विवाह कराया।

'इभ' शब्दका अर्थ होता है हाथी। जिसके हस्तिपरिमित द्रव्य होता है उसे 'इभ्य' सेठ कहते है। ये इभ्य सेठ जघन्य, मध्यम तथा भेद से तीन

બાલ્યાવસ્થા ઓળંગી યુવાવસ્થામા આવેલ તથા ભોગસમર્થ જાણી બત્રીસ અત્યન્ત ઉંચા ગગનચુમ્બી શ્રેષ્ઠ ભવન નિર્માણ—તૈયાર કરાવ્યા, તે ભવનોના મધ્યમા એક સુન્દર ભવન, દેદીપ્યમાન વિવિધ વર્ણવાળા મણિઓથી જડેલ, શિલ્પ કૌ યુકત, નેત્ર તથા મનને આહ્લાદિત કરવાવાળા સુન્દર અનેક પ્રકારના સુવર્ણ સ્તભોથી યુક્ત હતું.

ત્યાર બાદ તે ભદ્રા સાર્થવાહીએ બત્રીસ ૩૨ ઇભ્ય શેઠોની કન્યાઓ સાથે એક દિવસે ધન્યકુમારનો વિવાહ કરાવ્યો. અહિં 'इभ' શબ્દનો અર્થ થાય છે હાથી, જેની પાસે હાથી જેટલુ દ્રવ્ય હોય તેને इभ्य શેઠ કહે છે એ ઇભ્ય સેઠ જઘન્ય મધ્યમ

मोत्कृष्टभेदात्त्रिप्रकाराः। हस्तिपरिमितमणिमुक्ताप्रवालसुवर्णरजतादिद्रव्य-राशिस्वामिनो जघन्याः। हस्तिपरिमितवज्रमणिमाणिक्यराशिस्वामिनो मध्यमाः। हस्तिपरिमितकेवलवज्रहीरकराशि ।मिन उत्कृष्टाः। तेषु वरा=उत्कृष्टाः श्रेष्ठिन इभ्यवरा इति। प्रत्येककन्याया मातापितृभ्यां धन्यकुमाराय प्रदत्तः—द्वात्रिंशत्कः=द्वात्रिंशत्संख्यकः दायः=रत्नाभरणवस्त्रयानासनदासदासीप्रभृतिरूपो यौतुक आगतः। 'यावदुपरि प्र दे स्फुटद्भिः यावद् विहरतीति। स धन्यकुमारः मृदङ्गादि-विविधवाद्यनादैः स्फुटद्भिः=वादितैः मृदङ्गादिविविधवाद्यैर्युक्ते प्रसादे उपरि=ऊर्ध्वप्रदेशे मनुष्यसम्बन्धीनि पञ्चविधविषयसुखानि भुञ्जानो विहरति ॥३॥

प्रकार के होते है। एक हाथी के परिमाण मे जिसके पास माणिक, मोती, मूगा, सोना, चांदी आदि हो उसे जघन्य इभ्य कहते है। एक हाथी के परिमाण मे जिसके पास वज्र-मणि, माणिक, आदि की धनराशि हो उसे मध्यम इभ्य कहते है। एक हाथी के परि-माण में जिसके पास मात्र वज्र हीरे ही हों उसे उत्कृष्ट इभ्य कहते है। इभ्य श्रेष्ठियों मे श्रेष्ठ अर्थात् उत्कृष्ट इभ्य श्रेष्ठियो के यहाँ धन्यकुमार का विवाह हुआ, प्रत्येक कन्या के माता पिता द्वारा धन्यकुमार को रत्न आभरण, वस्त्र, यान रथ, घोडा, गाडी आदि, आसन-पलग, बिछौने आदि, दास-दासी आदि बत्तीस-बत्तीस दहेज मे मिले।

तदनन्तर वे धन्यकुमार अपने महल मे अनेक प्रकार के मृदग आदि वाद्यों एव गीत नृत्यों के साथ मनुष्यसम्बन्धी पांचों प्रकार के विषय सुखोंका उपभोग करते हुए विचरने लगे ॥३॥

ઉત્કૃષ્ટ ભેદથી ત્રણુ પ્રકારના હોય છે, એક હાથીના પરિમાણુમા જેની પાસે માણેક, મોતી, મૂગા, સોના, ચાદી આદિ હોય તેને જઘન્ય ઇભ્ય કહે છે એક હાથીના પરિમાણુમા જેની પાસે વજ્રમણી, માણેક આદિની ધનરાશિ હોય તેને મધ્યમ ઇભ્ય કહે છે એક હાથીના પરિમાણુમા જેની પાસે માત્ર વજ્ર હીરા હોય તેને ઉત્કૃષ્ટ ઇભ્ય કહે છે ઇભ્ય શ્રેષ્ઠિયોમા શ્રેષ્ઠ અર્થાત્ ઉત્કૃષ્ટ ઇભ્ય શ્રેષ્ઠિયોને ત્યા ધન્ય-કુમારના વિવાહ થયા, પ્રત્યેક કન્યાના માતા પિતા દ્વારા ધન્યકુમારને રત્ન, આભરણુ, વસ્ત્ર, યાન—રથ ઘોડા ગાડી આદિ, આસન-પલગ, પથારી આદિ દાસ, દાસી આદિ બત્રીસ બત્રીસ દાયજામા મળ્યા

એ રીતે તે ધન્યકુમાર પોતાના મહેલમા અનેક પ્રકારનાં મૃદગ આદિ વાદ્યો તેમજ ગીત નૃત્યોની સાથે મનુષ્યભવ સમ્બન્ધી પાચેય પ્રકારના વિષય સુખોનો ઉપભોગ કરતા વિચરવા લાગ્યા

॥ मूलम् ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे महावीरे समोसढे, परिसा निग्गया, राया जहा कोणिओ तहा निग्गओ ॥४॥

॥ ॥

तस्मिन् काले तस्मिन् समये भगवान् महावीरो :। परिषन्निर्गता। राजा कोणिकस्तथा निर्गतः ॥४॥

॥ टीका ॥

'तेणं कालेणं' इत्यादि।

तस्मिन् काले तस्मिन् ये धन्यकुमारस्य मनुष्यसम्बन्धिपञ्चविधविषयसुखानुभवपूर्वकविहरणसमये काकन्दीनगर्यां भगवान् ।वीरः स - :-समाजगाम। तन्नगरीनिवासिनां परिषद् भगवद्वन्दनार्थं निर्गता। । राजा कोणिकः पूर्वं निर्गतस्तथा राजा जितशत्रुरपि वन्दितुं निर्गतः ॥४॥

॥ मूलम् ॥

तं महया जणसद्दं वा जमाली निग्गओ, पायचारेणं नवरं भद्दं सत्थवाहिं आपुच्छामि, अहं देवाणुप्पियाणं अंतिए पव्वयामि। देवाणुप्पिया! मा पडिबंधं करेह ॥५॥

'तेणं कालेणं' इत्यादि। जिस धन्यकुमार मनुष्यसम्बन्धी पाँच के विषय सुखोंका अनुभव कर रहे थे उस उस काकान्दी नगरी में भगवान् महावीर पधारे। उस नगरनिवासियों की परिषद भगवान को वन्दनार्थ गई। जिस के एवं भक्ति के कोणिक भगवान महावीर स्वामी को वन्दनार्थ गया था उसी काकन्दी राजा जितशत्रु भी भगवान् को वन्दनार्थ गये ॥४॥

જે વખતે ધન્યકુમાર મનુષ્ય ભવ સબંધી પાચ પ્રકારના વિષય સુખોનો અનુભવ કરી રહ્યા હતા તે કાલ તે સમયે કાકન્દી નગરીમા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પધાર્યા, તે નગરનિવાસિઓની પરિષદ ભગવાનને વાદવા માટે ગઇ જે પ્રકારના ઠાઠ-માઠ તેમજ ભક્તિની સાથે સમ્રાટ કોણિક ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વન્દનાર્થ ગયા તેજ પ્રમાણે કાકન્દીરાજા જિતશત્રુ પણ ભગવાનને વન્દનાર્થ ગયા ॥૪॥

॥ छाया ॥

ततः खलु तस्य धन्यस्य दारकस्य तन्महाजनशब्दं वा यथा जमालिस्तथा निर्गतः, नवरं–पादचारेण यावत् नवरम्–अम्बां भद्रां सार्थवाहीमापृच्छामि, ततः अहं देवानुप्रियाणामन्तिके यावत् प्रव्रजामि। यथासुखं देवानुप्रिय! मा प्रतिबन्धं ॥ ५ ॥

॥ टीका ॥

'तएणं तस्से'–त्यादि। ततः=तदनन्तरं, जितशत्रुभूपतिनिर्गमनसमये काकन्दीनगरीनिवासिनां जनानां परस्परालापादिजन्यमहाकलकलध्वनिश्रवणेन भगवदागमनं ज्ञात्वा धन्यस्य दारकस्य=धन्यकुमारस्य एवंविधो मनोगतः संकल्पः समजनि, यत्–धर्मादिकरो धर्मतीर्थङ्करो धर्मनायको धर्मसार्थवाहः श्रीवर्द्धमानस्वामी चरमतीर्थङ्करः काकन्दीबहिःप्रदेशे सहस्राम्रवने उद्याने समवसृतः। सर्वे जनास्तद्वन्दनार्थं गच्छन्ति, तत्=तस्मात्कारणात् महान्=उच्चैः कलकलध्वनिः

'तएणं —' इत्यादि। इसके पश्चात् जितशत्रु राजा के गमन समय काकन्दी नगरीनिवासी मनुष्यों के परस्पर वार्तालाप जन्य महाकलकलनाद से भगवान के आगमन को जानकर धन्यकुमारके हृदय मे इस प्रकारके विचार उत्पन्न हुए—

धर्म की आदी करनेवाले, धर्मतीर्थकी स्थापना करनेवाले, धर्मनायक, धर्मसार्थवाह, चरमतीर्थङ्कर भगवान् श्री वर्धमानस्वामी काकन्दी नगरी के बाहर सहस्राम्रवन नामक उद्यान मे पधारे है। समस्त मनुष्य उनको वन्दनार्थ जा रहे है, अत उनके परस्पर वार्तालापसे उत्पन्न यह महाकलकल नाद सुनाई देता है। उपरोक्त महान् गुणों से युक्त

'तएण —' ઈત્યાદિ, ત્યાર પછી જિતશત્રુરાજાના જાના સમયે કાકન્દી નગરીનિવાસી મનુષ્યોના પરસ્પર વાર્તાલાપથી ઉત્પન્ન થતા કોલાહલથી ભગવાનનું આગમન જાણી ધન્યકુમારને હૃદયે આ પ્રમાણે વિચારો ઉત્પન્ન થયા –

ધર્મની આદિ કરવાવાળા, ધર્મ તીર્થની સ્થાપના કરનાર, ધર્મનાયક, ધર્મ સાર્થવાહ ચરમ તીર્થંકર ભગવાન્ શ્રી વર્ધમાન સ્વામી કાકન્દી નગરીની બહાર સહસ્રામ્રવન નામના ઉદ્યાનમા પધાર્યા છે સમસ્ત મનુષ્ય તેમને વાદવા માટે જઇ રહ્યા છે એટલે તે લોકોને અંદરે અંદર વાર્તાલાપથી થતો કોલાહલ સંભળાય છે ઉપરોક્ત મહાન ગુણોથી યુક્ત એવા અર્હન્ત ભગવાનના નામ

श्रूयते। तथारूपाणामर्हतां भगवतां नामगोत्रश्रवणेऽपि महाफलं जायते किं पुनस्तदभिमुखगमने यावत्तत्पर्युपासने ?। इति विचार्य यथा जमालिर्निर्गतस्तथैव धन्यकुमारोऽपि निर्गतः। नवरम्=एतावान् विशेषः– जमालिरश्वरथारूढो निर्गतः, धन्यकुमारस्तु पादचारेण=रथादियान विना पद्भ्यामेव जगाम। स गत्वा भगवन्तं सविधि प्रणम्य धर्मदेशनां श्रोतुं तदन्तिके समुपविष्टः। यावत्=भगवान् तस्यां महापर्षदि धन्यकुमारमभिमुखीकृत्य धर्मकथां कथयति– 'अत्थि लोए अत्थि अलोए' इत्यादि यावत्—

हे धन्यकुमार! प्रचुरतररत्नखनिपरिपूरितरोहणाच सर्वगुणागारं

ऐसे अर्हन्त भगवन्तों के नाम मात्र के सुननेसे भी महाफल की प्राप्ति होती है तो फिर उन के सम्मुख दर्शनार्थ जाने तथा उनकी सेवा करने के फलका तो कहना ही क्या है।

इस प्रकार विचार करके भगवान्‌को जिस भाव और भक्ति के साथ जमाली वन्दन करने के लिये गया था उसी प्रकार धन्यकुमार भी गया। यहाँ विशेषता यह है कि– जमाली रथमें बैठकर भगवान्‌को वन्दन करने के लिये गया था परन्तु धन्यकुमार अनेक वाहनो के होते हुए भी पैदल ही-विना किसी वाहनके गया। वहाँ जाकर उन्होने भगवान्‌को सविधि वन्दन किया, तथा धर्मदेशना को श्रवण करने के लिये उन के समीप बैठे। तब भगवान्‌ने धन्यकुमारको सम्बोधित करके उस विशाल धर्मसभा में धर्मकथा कहने लगे–'लोक है, अलोक है', इत्यादि।

वाद मे फिर भगवान् धन्यकुमार को सम्बोधित कर कहते है– हे धन्यकुमार!

માત્રના શ્રવણથી મહાફળની પ્રાપ્તિ થાય છે તો પછી તેમની સન્મુખ દર્શ-નાર્થે જતા તથા તેમની સેવા કરતા ફળનું તો કહેવુજ શુ

એ પ્રમાણે વિચાર કરી ભગવાનને જે ભાવ ભક્તિથી જમાલી વન્દન કરવા ગયા હતા તેજ પ્રમાણે ધન્યકુમાર પણ ગયા અહિં વિશેષતા એ છે કે જમાલી રથમા બેસી ભગવાનને વાદવા ગયા હતા ત્યારે ધન્યકુમાર પોતાને અનેક વાહનો હોવા છતા પણ કોઇ જાતના વાહન સિવાય પગથી ચાલીને ગયા, ત્યા જઇને-તેમણે ભગવાનને સવિધિ વન્દન કર્યા તથા ધર્મદેશના શ્રવણ કરવા ભગવાનની સમીપે બેઠા ત્યારે ભગવાન્ ધન્યકુમારને સંબોધિને તે વિશાળ ધર્મ સભામા ધર્મ કથા કહેવા લાગ્યા, "લોક છે" અલોક છે" ઇત્યાદિ।

તે પછી ભગવાન ધન્યકુમારને સંબોધીને કહે છે કે —

स्वर्गापवर्गसु ार दुर्लभमिदं मनुष्यजन्म । हे देवानुप्रिय ! अनन्तानन्तदुः नि सहमानेन मुहुः पुद्गलपरावर्त्तनं कृतवता त्वया कथञ्चिद्विशिष्टपुण्यप्रकृत्युदयेन धर्मानुष्ठानावसरोऽयं लब्धः । ईदृशोऽयमवसरो न पुनर्लभ्यः । हे देवानुप्रिय ! इदं मनुष्यजन्म १, इदमार्यक्षेत्रम् २, अत्रोत्तमकुलम् ३, दीर्घायुष्यम् ४, इन्द्रियपूर्णत्वम् ५, शरीरनैरुज्यम् ६, साधुसमागमः ७, सूत्रश्रवणम् ८, सम्यक्श्रद्धा ९, धर्मे पराक्रमस्फोरणम् १०, इत्येतानि दश मोक्षसाधनानि प्राणिना दुर्लभानि सन्ति।

हे देवानुप्रिय ! देवदुर्लभमिदं मनुष्यजन्म संप्राप्य यः स्वात्मनः कल्या-

---

अत्यधिक रत्नोंकी खानोंसे परिपूर्ण रोहणाचल पर्वत के समान समस्त गुणो की खान, स्वर्ग मोक्ष के सुखों को देनेवाला यह मनुष्य जन्म अतीव दुर्लभ है। हे देवानुप्रिय ! अनन्तानन्त दुखों को सहन करते हुए, तथा बार-बार पुद्गल परावर्त करते हुए तुमने किसी विशिष्ट पुण्य ‌ के उदयसे धर्मानुष्ठान का मनुष्य भवरूपी यह स्वर्णावसर प्राप्त किया है, ऐसा सुअवसर पुन प्राप्त होना मुश्किल है, क्योंकि हे देवानुप्रिय ! (१) मनुष्यजन्म, (२) आर्यक्षेत्र, (३) उत्तमकुल, (४) दीर्घ आयुष्य, (५) समस्त इन्द्रियों का पूर्ण होना, (६) शरीरका (नीरोग) होना, (७) साधु समागम, (८) सूत्र श्रवण, (९) , (१०) धर्मकार्य मे पराक्रम फुरना, ये दश मोक्ष के साधन जीवोंको अत्यन्त कठिनता से प्राप्त होते है।

હે ધન્યકુમાર ! ઘણા રત્નોની ખાણોથી પરિપૂર્ણ રોહણાચલ પર્વત સમાન, સમસ્ત ગુણોની ખાણ, સ્વર્ગ તથા મોક્ષના સુખોને દેવાવાળો આ મનુષ્યજન્મ અતિ દુર્લભ છે હે દેવાનુપ્રિય ! અનન્તાનન્ત દુ ખોને સહન કરતા કરતા તથા વારંવાર અનેક પુદ્ગલ પરાવર્ત કરતા કરતા કોઇ વિશિષ્ટ પુણ્ય પ્રકૃતિના ઉદયથી ધર્માનુષ્ઠાન કરવાને આ મનુષ્ય ભવરૂપ સુઅવસર તને પ્રાપ્ત થયો છે આવો સુઅવસર ફરીથી પ્રાપ્ત થવો મુશ્કેલ છે, કેમકે—

હે દેવાનુપ્રિય ! (૧) મનુષ્ય જન્મ, (૨) આર્યક્ષેત્ર, (૩) ઉત્તમ કુળ, (૪) દીર્ઘ આયુષ્ય, (૫) સમસ્ત ઇન્દ્રિયોની પરિપૂર્ણતા, (૬) શરિરનું સ્વસ્થ (નિરોગી) હોવુ, (૭) સાધુ સમાગમ, (૮) સૂત્ર શ્રવણ, (૯) સમ્યક્ શ્રદ્ધા, (૧૦) ધર્મ કાર્યમા પરાક્રમ ફોરવવો એ દસ મોક્ષસાધન, જીવોને અત્યન્ત દુર્લભતાએ મળે છે

मोक्षमार्गं नाश्रयति स निजाञ्जलिगतं पीयूषं निपात्य विषं पातुमिच्छति, चिन्तामणिं विहाय ण्ड जिघृक्षति, ऐरावतं रासभमारुरुक्षति, कल्पवृक्षमुन्मूल्य बर्बूरमारोपयति, स्पर्शमणिविनिमयेन ग्रावाणं गृह्णाति, कस्तूरीं दत्त्वाऽङ्गारकमङ्गीकरोति, कामधेनुं विक्रीय छागीं क्रीणाति, तेजो विहाय तिमिरं सेवते, राजहंसं विनिन्द्य वायसमाद्रियते, मुक्तां परित्यज्य गुञ्जामुपादत्ते ।

: क्षणमात्रसुखदान् परिणामतश्चिरतरदुःखजनकान् ोगान् परिहाय सर्वविरतिलक्षणे चारित्रधर्मे सर्वथा प्रयतितव्यम् ।

हे देवानुप्रिय! जो मनुष्य इस दुर्लभ मानव जन्म को प्राप्त कर अपने आत्म कल्याण के लिए मोक्षमार्ग का आश्रय नहीं लेता है वह मानो अपनी अजलीमें आये हुए अमृत को गिराकर विष पीना चाहता है। समस्त इच्छाओं को पूर्ण करनेवाले अनमोल चिन्तामणि रत्न को छोडकर पत्थर के टुकडे को ग्रहण करना चाहता है। ऐरावत हाथी को छोडकर गधेपर चढना चाहता है। सर्व अभिलाषाओं को पूर्ण करनेवाले क्ष को बबूल बोना चाहता है। पारसमणि देकर बदले में पत्थर के टुकडे को ग्रहण करना चाहता है। कस्तूरी को देकर कोयले को ग्रहण करना चाहता है। कामधेनु गाय को वेचकर बकरी खरीदना चाहता है,। प्रकाश को छोडकर अन्धकार ग्रहण करना चाहता है,। राजहंस की निन्दाकर कौवेको आदर देना चाहता है,। मोतीको छोडकर गुजा (चिरमी) लेना चाहता है। अत एव के लिए सुखदायी परन्तु परिणाम मे लम्बे तक

હે દેવાનુપ્રિય! જે મનુષ્ય, આ દુર્લભ માનવ જન્મ પ્રાપ્ત કરીને પોતાના ાણુ માટે મોક્ષમાર્ગનો આશ્રય નથી લેતા તે મનુષ્યો પોતાની અંજલીમા આવેલા અમૃતને ઢોળી નાખી વિષપાન કરવા ઇચ્છે છે, સમસ્ત ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવાવાળા, અણુમોલ ચિન્તામણિ રત્નને છોડી પત્થરના ટુકડાને ગ્રહણુ કરવા ઇચ્છે છે ઐરાવત હાથીને છોડી ગધેડા પર ચઢવાની ઇચ્છા રાખે છે સર્વ અભિલાષાઓ પૂર્ણ કરવાવાળા કલ્પવૃક્ષને ઉખાડી બાવળને રોપવા માગે છે પારસમણિ આપી તેના બદલામા પત્થરના ટુકડાને લેવાની ચાહના રાખે છે કસ્તુરી આપીને કોલસા ગ્રહણુ કરવા ઇચ્છે છે કામધેનુ ગાયને વેચી બકરી ખરીદ કરવા ઇચ્છે છે પ્રકાશને છોડી અન્ધકારને ઇચ્છે છે રાજહંસની નિન્દા કરી કાગડાને આદર આપવા ઇચ્છે છે મોતીઓને છોડી ગુંજા (ચણોઠી) લેવા ઇચ્છે છે

એટલે ક્ષણુ માત્ર સુખદાયી પરન્તુ પરિણામમાં લાબા સમય સુધી અનન્ત

यथा गिरिनदीप्रवाहान्तर्गतपुनःपुनरुद्वर्त्तितपरावर्त्तितपाषाणस्य शत-णैः कथञ्चिद् वर्त्तुलता संपद्यते, तथैवानन्तकालतोऽनन्तानन्तपुद्गल-परावर्त्त विशिष्टपुण्योदयेन —कथमपि स्वात्मकल्याणाय धर्माराधनस्य दुर्लभोऽयमवसरस्त्वया :, इत्यादि।

धन्यकुमारः पृच्छति– भगवन्! कोऽयं पुद्गलपरावर्त्तः?, भगवानाह–

पुद्गलानाम्=आहारकवर्जितौदारिकादिवर्गणायोग्यानां चतुर्दशरज्ज्वात्मक-लोकवर्त्तिस परमाणूनां परावर्त्तः=सामस्त्येन स्पर्शः=संमिलनं पुद्गलपरावर्त्तः।

अनन्त दुःख देनेवाले इन काम भोगों को छोडकर सर्वविरतिरूप चारित्रधर्म मे सर्व-प्रकार से यत्न करना चाहिये।

जिस प्रकार किसी पहाडी नदी के तेज प्रवाह मे पडा हुआ पत्थर वारवार ऊपर नीचे गिरने तथा लाखों चोटों और घसीटों के कारण विनाप्रयत्न—स्वयमेव गोल आकार का हो जाता है, उसी प्रकार अनन्तकाल से अनन्तानन्तपुद्गल परावर्त करते हुए किसी विशिष्ट पुण्य प्रकृति के उदयसे अपना आत्मकल्याण करने के लिए धर्मकी आराधना करने का तुम्हें यह दुर्लभ अवसर बडी कठिनतासे प्राप्त हुआ है, इत्यादि।

धन्यकुमार पूछता है—हे भगवन! यह पुद्गल परावर्त क्या है? भगवान् कहते हैं—

आहारक शरीर को छोडकर औदारिक आदि शरीर की वर्गणाओं के योग्य चौदह राजुलोकवर्ती समस्त परमाणुओंका समस्त रूपसे सम्मिलन ही पुद्गलपरावर्त है। वह

દુઃખ દેવાવાળા એ કામ ભોગોને છોડી સર્વવિરતિરૂપ ચારિત્ર ધર્મમા સર્વ પ્રકારે યત્ન કરવો જોઇએ

જેવી રીતે કોઇ પહાડી નદીના તેજ પ્રવાહમા પડેલ પત્થર વારવાર ઉપર નીચે ગબડતા તથા અનેક ઠેકાણે અથડાતા અથડાતા અમુક ટાઇમે વગર પ્રયત્ને સ્વયમેવ ગોળ થઇ જાય છે તેવીજ રીતે અનન્ત કાળથી અનન્તાનન્ત પુદ્ગલ પરાવર્ત કરતા કરતા કોઇ વિશિષ્ટ પુણ્ય પ્રકૃતિના ઉદયથી આત્મકલ્યાણ અર્થે ધર્મની આરાધના કરવાનો અપૂર્વ તેમજ દુર્લભ અવસર તમને મહાન મુશ્કેલીથી પ્રાપ્ત થયો છે ઇત્યાદિ—

ધન્યકુમાર પૂછે છે– હે ભગવન્! આ પુદ્ગલપરાવર્ત શુ છે?

ભગવાન કહે છે— આહારકને છોડીને ઔદારિક આદિ શરીરની વર્ગણા-ઓને યોગ્ય ચૌદ રાજલોકવર્તી સમસ્ત પરમાણુઓના સમસ્ત રૂપથી સમ્મિલનજ

स च यावता कालेन भवति स कालोऽपि पुद्गलपरावर्त्त इत्युच्यते । स चानन्तोत्सर्पिण्यवसर्पिणीपरिमाणः । स सप्तविधः—

(१) औदारिकपुद्गलपरावर्त्तः, (२) वैक्रियपुद्गलपरावर्त्तः, (३) तैजसपुद्गलपरावर्त्तः, (४) कार्मणपुद्गलपरावर्त्तः, (५) :पुद्गलपरावर्त्तः, (६) भाषापुद्गलपरावर्त्तः, (७) श्वासोच्छ्वासपुद्गलपरावर्त्तः । श्च—

" सत्तविहे पोग्गलपरियट्टे पण्णत्ते, तंजहा— (१) ओरालियपोग्गलपरियट्टे, (२) वेउव्वियपोग्गलपरियट्टे, (३) तेयापोग्गलपरियट्टे, (४) कम्मापोग्गलपरियट्टे, (५) मणपोग्गलपरियट्टे, (६) वइपोग्गलपरियट्टे (७) आणापाणुपोग्गलपरियट्टे ।" (भगवती० श० १२ उ० ४)

प्रत्येकं पुद्गलपरावर्त्तश्चतुर्धा भवति—द्रव्य—क्षेत्र—काल—भावभेदात् । तत्रापि द्रव्यपुद्गलपरावर्त्तादयो बादर—सूक्ष्मभेदात्प्रत्येकं द्विधा, यथा—

जितने कालसे होता है वह भी पुद्गलपरावर्त कहलाता है, इसका परिमाग (कालमान) अनन्त उत्ससर्पिणिया और अवसर्पिणिया है।

यह पुद्गलपरावर्त सात प्रकार का है —

(१) औदारिक पुद्गलपरावर्त, (२) वैक्रिय पुद्गलपरावर्त, (३) तैजस पुद्गलपरावर्त, (४) कार्मण पुद्गलपरावर्त, (५) मनपुद्गलपरावर्त, (६) भाषा पुद्गलपरावर्त, (७) श्वासोच्छ्वास पुद्गलपरावर्त। (भगवती० शतक १२ उ० ४)

यह पुद्गलपरावर्त, द्रव्य, क्षेत्र, , भाव भेदसे प्रत्येक चार प्रकार का होता है। ये द्रव्य, क्षेत्र, , भाव पुद्गलपरावर्त भी सूक्ष्म और बादर के भेद से प्रत्येक दो प्रकार के होते है। जैसे—

પુદ્ગલપરાવર્ત છે, તે જેટલા કાલમા થાય છે તે કાળ પણ પુદ્ગલ પરાવર્ત કહેવાય છે, તેનુ પરિમાણુ (કાળમાન) અનન્ત ઉત્સર્પિણિઓ અને અવસર્પિણિઓ છે

આ પુદ્ગલ પરાવર્ત સાત પ્રકારનુ છે — (૧) ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત, (૨) વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્ત, (૩) તૈજસ પુદ્ગલ પરાવર્ત, (૪) કાર્મણ પુદ્ગલ પરાવર્ત, (૫) મન પુદ્ગલ પરાવર્ત, (૬) ભાષા પુદ્ગલ પરાવર્ત, (૭) શ્વાસોચ્છ્વાસ પુદ્ગલપરાવર્ત. આ સાત પુદ્ગલપરાવર્તનો ઉલ્લેખ ભગવતી શ ૧૨ ઉ ૪મા પણ છે

આ પુદ્ગલપરાવર્ત દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, ભેદથી પ્રત્યેક ચાર પ્રકારના

(१) वादरद्रव्यपुद्गलपरावर्त्तः, (२) सूक्ष्मद्रव्यपुद्गलपरावर्त्तः, (३) वादरक्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तः, (४) सूक्ष्मक्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तः, (५) वादरकालपुद्गलपरावर्त्तः, (६) सूक्ष्मकालपुद्गलपरावर्त्तः, (७) वादरभावपुद्गलपरावर्त्तः, (८) सूक्ष्मभावपुद्गलपरावर्त्तः ।

औदारिकादीनां सप्तानां द्रव्य–क्षेत्र–काल–भावविषयभेदात्प्रत्येकं चातुर्विध्येऽष्टाविंशतिर्भेदा भवन्ति । तत्रापि वादरसूक्ष्मभेदात्प्रत्येकं द्वैविध्ये षट्पञ्चाशद् भेदाः पुद्गलपरावर्त्तस्य जायन्ते ।

(औदारिकादिपुद्गलपरावर्ताः)

–औदारिकशरीरे ॰ ो जीवो यदा सकललोकवर्त्तिनः सर्वानौ-

---

(१) वादर द्रव्य पुद्गलपरावर्त, (२) सूक्ष्म द्रव्य पुद्गलपरावर्त,
(३) बादर क्षेत्र पुद्गलपरावर्त, (४) सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गलपरावर्त,
(५) बादर पुद्गलपरावर्त, (६) सूक्ष्म काल पुद्गलपरावर्त,
(७) बादर भाव पुद्गलपरावर्त, (८) सूक्ष्म भाव पुद्गलपरावर्त,

औदारिक आदि सातों ही पुद्गलपरावर्तोंको द्रव्य, क्षेत्र, काल, भाव से चौगुने करनेपर (२८) अट्ठाइस भेद होते है। इस प्रकार सूक्ष्म और बादर के भेदसे प्रत्येक दो दो प्रकार का होनेसे पुद्गल परावर्त के (५६) छप्पन भेद हो जाते है।

औदारिकादि–पुद्गलपरावर्त ।

औदारिक शरीरमे स्थित जीवात्मा जब समस्त लोकवर्ती औदारिक शरीर योग्य

થાય છે આ દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, પુદ્ગલ પરાવર્ત પણ સૂક્ષ્મ અને બાદરના ભેદથી પ્રત્યેક બે પ્રકારના થાય છે જેમ—

(૧) બાદર દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત, (૨) સૂક્ષ્મ દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત, (૩) બાદર ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત (૪) સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત, (૫) બાદર કાળ પુદ્ગલપરાવર્ત, (૬) સૂક્ષ્મ કાળ પુદ્ગલપરાવર્ત, (૭) બાદરભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત, (૮) સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત.

ઔદારિક આદિ સાતેય પુદ્ગલ પરાવર્તોને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવથી ચારગુણા કરતા (૨૮) અઠ્ઠાવીસ ભેદ થાય છે એ રીતે સૂક્ષ્મ અને બાદરના ભેદથી પ્રત્યેક બબ્બે પ્રકારના હોવાથી પુદ્ગલ પરાવર્તના (૫૬) છપ્પન ભેદ થાય છે

ઔદારિકાદિ પુદ્ગલપરાવર્ત

ઔદારિક શરીરમા સ્થિત જીવાત્મા જ્યારે સમસ્ત લોકવર્તી ઔદારિક

दारिकशरीरयोग्यपरमाणून् औदारिकशरीरतया सामस्त्येन स्पृशति परिणमयति, परिभुज्य २ ति तदा स औदारिकपुद्गलपरावर्त्तः कथ्यते। एवं वैक्रियपरमाणून् वैक्रियशरीरतया सामस्त्येन एक एव जीवो यदा स्पृशति परिणमयति परिभुज्य२ मुञ्चति तदा स वैक्रियपुद्गलपरावर्त्तः। एवं शेषा अपि तैजसादिपुद्गलपरावर्त्ता विज्ञेयाः।

। द्रव्यपुद्गलपरावर्त्तः ।

किलानादिसंसारे परिभ्रमन् कश्चिदेको जीवो यदाऽनन्तानन्तभवग्रहणैः सकललोकवर्त्तिनः समग्रान् स्वस्ववर्गणायोग्यान् पुद्गलपरमाणून् औदारिकशरीर-

---

सब परमाणुओंको सामस्त्यरूप से औदारिक शरीरपने स्पर्श करता है, परिणमन करता है और उपभोगकर छोड देता है तब वह स्पर्श औदारिक पुद्‌गल परावर्त कहलाता है। एवं वैक्रिय शरीर स्थित जीव जब समस्त लोकवर्ती वैक्रिय शरीर के योग्य परमाणुओंको रूपसे स्पर्श परिणमन करता है और उपभोग कर-कर छोड देता है तब वह वैक्रिय पुद्गल परावर्त होता है। इसी प्रकार तैजस आदि समस्त पुद्‌गल परावर्त जान-लेना चाहिये।

द्रव्य–पुद्‌गलपरावर्त।

इस अनादि ससार मे भ्रमण करता हुआ कोइ-एक जीव जब अनन्त अनन्त भव ग्रहणसे लोकवर्ती समस्त परमाणुओं को अपनी २ वर्गणा के योग्य अर्थात् औदारिक शरीर के औदारिक शरीर योग्य, वैक्रिय के वैक्रिय शरीर योग्य तैजस के तैजस शरीर

શરીર યોગ્ય સર્વ પરમાણુઓને સમસ્ત રૂપથી ઓદારિક શરીરપણે સ્પર્શ કરે છે, પરિણમન કરે છે અને ઉપભોગ કરીને છોડી દે છે ત્યારે તે સ્પર્શ ઓદારિક પુદ્ગલ પરાવર્ત કહેવાય છે એમજ વૈક્રિય શરીર સ્થિત જીવ જ્યારે સમસ્ત લોકવર્તી વૈક્રિય શરીર યોગ્ય પરમાણુઓને સમસ્ત રૂપથી સ્પર્શ, પરિણમન અને ઉપભોગ કરીને છોડી દે છે, ત્યારે તે વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે એવી રીતે તેજસ્ આદિ સમસ્ત પુદ્ગલ પરાવર્ત જાણી લેવા

દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્ત.

આ અનાદિ સસારમા ભવ ભ્રમણ કરતા કરતા કોઇ જીવ જ્યારે અનન્ત અનન્ત ભવ ગ્રહણથી સકલ લોકવર્તી સમસ્ત પરમાણુઓને પોત પોતાની વર્ગણાને યોગ્ય અર્થાત્ ઓદારિક શરીરને ઓદારિક શરીર યોગ્ય, વૈક્રિયને વૈક્રિય શરીર

वैक्रियशरीर-तैजसशरीर-कार्मणशरीर-मनो-भाषा-श्वासोच्छ्वासलक्षणपदार्थसप्तक-भावेन स्पृशति परिणमयति परिभुज्य२ मुञ्चति तदा स परमाणूनां स्पर्शो बादर-द्रव्यपुद्गलपरावर्तो भवति ।

एकस्य जीवस्य द्रव्यतोऽनन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्ता भवन्ति. तथा हि-परमाणवोऽनन्ताः सन्ति, एकैकं परमाणुमनन्तवारमौदारिकादिना जीवः स्पृशति, परिणमयति, परिभुज्य २ मुञ्च च । नन्तेन गुणिता अनन्ता अनन्तानन्ता भवन्ति । अनन्तपरमाणूनामेकै परमाणोरनन्तपरावर्त्तसद्भावेन अनन्तानन्ताः परावर्त्ता एकस्य जीवस्य भवन्ति ।

योग्य, कार्मण के कार्मण शरीर योग्य, मन के मन योग्य, भाषा के भाषा योग्य, और श्वासोच्छ्वास के श्वासोच्छ्वास योग्य, पुद्गल परमाणुओं को सामस्त्य रूपसे स्पर्श कर लेता है, परिणमन कर लेता है और उपभोग कर-कर छोड देता है तब परमाणुओं का वह ऽ बादर द्रव्य पुद्गलपरावर्त होता है।

द्रव्य से एकजीव के अनन्तानन्त पुद्गलपरावर्त होते है, क्यों कि परमाणु अनन्त है । एक एक परमाणु को जीव अनन्तवार औदारिकादि सातों ही रूप से स्पर्श है परिणमनकरता है तथा उपभोग कर-कर छोड देता है । अनन्त का अनन्त से गुणा करने पर अनन्तानन्त होते है । अनन्त परमाणुओं मे एक एक परमाणु के अनन्त पुद्गल परावर्त होने से एकजीव के अनन्तानन्त पुद्गलपरावर्त होते है ।

યોગ્ય તેજસને તેજસ શરીર યોગ્ય કાર્મણને કાર્મણ શરીર યોગ્ય મનને મન યોગ્ય, ભાષાને ભાષાયોગ્ય શ્વાસોચ્છ્વાસને શ્વાસોચ્છ્વાસયોગ્ય પુદ્ગલ પરમાણુઓને સમસ્ત રૂપથી સ્પર્શ કરી લ્યે છે, પરિણમન કરી લ્યે છે અને ઉપભોગ કરી-કરી છોડી દે છે ત્યારે બાદરદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે

દ્રવ્યથી એક જીવને અનન્તાનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે કેમકે પરમાણુ અનન્ત છે એક એક પરમાણુને જીવ અનન્તવાર ઔદારિક આદિ સાતેય રૂપથી સ્પર્શ કરે છે. પરિણમન કરે છે તથા ઉપભોગ કરી કરીને છોડી દે છે અનન્તને અનન્તથી ગુણતાં અનન્તાનન્ત થાય છે અનન્ત પરમાણુઓમા એકેક પરમાણુને અનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત થવાથી એક જીવને અનન્તાનન્ત પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

एवमनन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्तरूपेभ्यः हाचक्रपरिवर्त्तनेभ्यो जीवः कदापि शांति नोपयाति ।

औदारिकादिसप्तानामन्यतरेण पुनरेकेन केनचिदौदारिकादिना - वर्गणायोग्यान् ोकवर्त्तिनः पुद्गलपरमाणून् एकैकं : स्पृशति, औदारिकादिशरीरतया परिणमयति, परिभुज्य२ मुञ्चति स : सूक्ष्म-द्रव्यपुद्गलपरावर्त्तो भवति ।

इदमत्र तत्त्वम्—प्रथमं तावत् औदारिकशरीरेण–औदारिकवर्गणा-योग्यान् सर्वान् समस्तलोकवर्त्तिनः पुद्गलान् स्पृष्ट्वा २ परिणमय्य २ उपभुज्य २ : ञ्चति, सकलौदारिकवर्गणायोग्यपुद्गलोपभोगे सति, तदनन्तरं

इस प्रकार अनन्तानन्त पुद्‌गलपरावर्तरूप ससार महाचक्रके परिभ्रमणसे जीव कभीभी शान्ति प्राप्त नहीं कर है।

औदारिक आदि सातों ही का अपने अपने रूपसे अर्थात् औदारिक का अपनी वर्गणा योग्य औदारिक ही, इस प्रकार सातों के अपनी अपनी वर्गणा के योग्य समस्त लोक व्याप्त पुद्गल परमाणुओंको एक एक करके क्रमश स्पर्श करना, औदारिक शरीररूप मे परिणमन करना उपभोग कर कर छोड देना ही सूक्ष्म द्रव्यपुद्गलपरावर्त है।

यहां तात्पर्य यह है कि—प्रथम औदारिक शरीर द्वारा औदारिक वर्गणा योग्य लोकव्याप्त पुद्गल परमाणुओंको , परिणमन करना वार वार उपभोग में लेकर छोड देना, इस प्रकार औदारिक वर्गणायोग्य लोकव्याप्त समस्त

એટલા માટે આ રીતે અનન્ત પુદ્ગલપરાવર્તરૂપ સસાર મહાચક્રના પરિભ્રમણથી જીવ કદી પણ શાન્તિ પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી

ઓદારિક આદિ સાતેયનું પોતપોતાના રૂપથી અર્થાત્ ઓદારિકનુ પોતાની વર્ગણા યોગ્ય ઓદારિકજ એવી રીતે સાતેય દ્વારા પોતપોતાની વર્ગણા યોગ્ય સમસ્ત લોકવ્યાપી પુદ્ગલ પરમાણુઓને એકેક કરતા ક્રમથી સ્પર્શ કરવો ઓદારિક શરીર રૂપમા પરિણમન કરવો તથા ઉપભોગ કરી–કરી છોડી દેવો તેજ સૂક્ષ્મ પુદ્ગલપરાવર્ત છે

અહિં તાત્પર્ય એ છે કે — પ્રથમ ઓદારિક શરીરથી ઓદારિક વર્ગણા યોગ્ય સકલ લોક વ્યાપ્ત સમસ્ત પુદ્ગલ પરમાણુઓને સ્પર્શ કરવો પરિણમન કરવો તથા વારંવાર ઉપભોગમા લઇ છોડી દેવો એ રીતે ઓદારિક વર્ગણા યોગ્ય

वैक्रियशरीरेण वर्गणायोग्यपुद्गलान् समग्रान् स्पृशति, परिणमयति, उपभुज्य २ मुञ्चति च, तत्पश्चात् एव क्रमेणावशिष्टान् तैजसादिवर्गणायोग्यानपि सर्वान् पुद्गलान् स्पृशति, परिणमयति, उपभुज्य२ मुञ्चति स सूक्ष्मद्रव्यपुद्गलपरावर्त्तः कथ्यते। औदारिकवर्गणायोग्यपुद्गलपरमाणोरेकस्यापि स्पर्शे सति तदभ्यन्तरे वैक्रियादिवर्गणायोग्यपुद्गलान् यदि स्पृशति स तु स्पर्शो न गण्यते।

।क्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तः।

यावन्तो लोकाकाशस्य प्रदेशाः सन्ति तेषां प्रत्येकप्रदे क्रमोत्क्रमाभ्यां मरणेन स्पर्शो ति तदा बादरक्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तो जायते।

पुद्गल द्रव्यों के उपभोग कर लेनेपर वैक्रिय शरीरसे वैक्रिय वर्गणा याग्य समस्त पुद्गलों का स्पर्श करना, परिणमन करना, तथा उपभोग कर छोड देना, तत्पश्चात् इसी क्रमसे शेष तैजस आदिका अपनी वर्गणाओंके योग्य परमाणुओं को स्पर्श करना परिणमन करना तथा उपभोगमें लेकर परित्याग कर देना ही सूक्ष्म द्रव्य पुद्गल परावर्त है। यहाँ इस को जान लेना आवश्यक है कि—औदारिक वर्गणा योग्य एक भी पुद्गल परमाणु का ˘ करते हुए जीव यदि इस बीच में आये हुए वैक्रिय वर्गणा योग्य पुद्गलों का स्पर्श करे तो वह स्पर्श नहीं गिना जाता है।

क्षेत्रपुद्गलपरावर्त

लोकाकाशके जितने भी प्रदेश हैं उन में प्रत्येक प्रदेश का -उत्क्रम पूर्वक मरणसे स्पर्श होना ही बादर क्षेत्रपुद्गलपरावर्त है।

સકલ લોકવ્યાપી સમસ્ત પુદ્ગલ દ્રવ્યોના ઉપભોગ કર્યા પછી વૈક્રિય શરીરથી વૈક્રિય વર્ગણા યોગ્ય સમસ્ત પુદ્ગલોને સ્પર્શ કરવો પરિણમન કરવો તથા ઉપભોગ કરી કરી છોડી દેવો ત્યાર પછી એજ ક્રમથી બાકીના તેજસ આદિનું પોતાની વર્ગણાયોગ્ય પરમાણુઓને સ્પર્શ કરવો પરિણમન કરવો તથા ઉપભોગમા લઇને ત્યાગ કરવો તેજ સૂક્ષ્મદ્રવ્યપુદ્ગલપરાવર્ત છે અહિં એ વાતને જાણી લેવી આવશ્યક છે કે:— ઔદારિક વર્ગણા યોગ્ય એક પણ પુદ્ગલ પરમાણુઓનું સ્પર્શ કરતા જીવ જો એની વચમા આવેલ વૈક્રિય વર્ગણા યોગ્ય પુદ્ગલોને સ્પર્શે તો તે સ્પર્શ ગણી શકાતો નથી

ક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત

લોકાકાશના જેટલા પણ પ્રદેશ છે, તેમા પ્રત્યેક પ્રદેશનો ક્રમ ઉત્ક્રમ પૂર્વક મરણથી સ્ ˘થવો તેજ બાદરક્ષેત્રપુદ્ગલપરાવર્ત છે

भवान्तरं भ्रमन् जीवः कालान्तरेण पुनरपि तत्रागत्य तस्मिन्नेव पूर्वावगाढे प्रदेशे यदि म्रियते तदा स प्रदेशो न गण्यते, किन्तु यस्मिन् प्रदेशे पूर्व न : स क्रमेणोत्क्रमेण वा मरणेन स्पृष्टो भवति तदा गण्यते ।

यदा तु पूर्वस्पृष्टलोकाकाशप्रदेशादव्यवधानेन शो लोका देशा मरणेन स्पृष्टा भवन्ति चेत्तदा सूक्ष्मक्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तो भवति ।

अत्रायं भावः—

यदा यस्मिन्नाकाशप्रदेशे पूर्वावगाढे मृतस्तस्मादव्यवधानेन वर्त्तमाने द्वितीये गगनप्रदेशेऽन्यदापि म्रियते, एवमव्यहिततृतीयचतुर्थपञ्चमादिष्वाकाश-

---

भव भ्रमण करता हुआ यदि जीव कालान्तर में पुनः वहा आकर उसी पूर्वावगाढ (पहले अवगाहे हुए) प्रदेश मे मरता है तो वह प्रदेश नहीं गिना जाता है, किन्तु जिस प्रदेश मे जीव पूर्व मृत्यु को प्राप्त नहीं हुआ वह प्रदेश यदि क्रम या उत्क्रम से मृत्यु के द्वारा स्पृष्ट होना हो तो गिना जाता है ।

यदि पूर्व स्पृष्ट लोकाकाश प्रदेशसे विना किसी व्यवधान (अन्तर) के क्रमश लोकाकाश प्रदेश, मृत्युसे स्पृष्ट होते हों तो सूक्ष्म क्षेत्र पुद्गलपरावर्त होता है ।

सारांश—

जिस पूर्वावगाढ आकाश प्रदेश में जीव मरा है, उस आ प्रदेशसे विना किसी व्यवधान के रहे द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ आदि आकाश प्रदेशों में किसी

ભવ ભ્રમણ કરતા કરતા જ્યારે જીવ કાલાન્તરમા ફરીથી ત્યા આવી તેજ પૂર્વાવગાઢ (પૂર્વે અવગાહેલા) પ્રદેશમા મરે તો તે પ્રદેશ ગણી શકાતો નથી પરતુ જે પ્રદેશમા જીવ પૂર્વ મૃત્યુને પ્રાપ્ત નથી થયો તે પ્રદેશ જો ક્રમ યા ઉત્ક્રમથી મૃત્યુદ્વારા સ્પૃષ્ટ થાય તો ગણી શકાય છે

જો પૂર્વ સ્પૃષ્ટ લોકાકાશ પ્રદેશથી કોઇ વ્યવધાન (અન્તર) વિના ક્રમશ. લોકાકાશ પ્રદેશ મૃત્યુથી સ્પર્શાય તો સૂક્ષ્મક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

સારાંશ

જે પૂર્વાવગાઢ આકાશ પ્રદેશમા જીવ મર્યો છે તે આકાશ પ્રદેશથી કોઇ વ્યવધાન વીના બીજા, ત્રીજા, ચોથા, પાચમા આદિ આકાશ પ્રદેશોમા કોઇપણ

प्रदेशेषु म्रियते, एव क्रमेण सर्वान् लोकाका देशान् मरणेन स्पृशति तदा सूक्ष्मक्षेत्रपुद्गलपरावर्त्तो भवति। परन्तु पूर्वावगाढे प्रदेशे व्यवहितप्रदेशे वा भवचक्रभ्रमणेन पुनः पुनरनन्तवारमपि म्रियते तदा स मरणस्पृष्टः प्रदेशो न गण्यते।

॥ कालपुद्गलपरावर्तः ॥

यदोत्सर्पिण्यवसर्पिण्योर्यावन्तः भवन्तितान् सर्वान् क्रमोत्क्रमाभ्यां मरणैः स्पृशति तदा बादरकालपुद्ग रावर्त्तो भवति।

यदा तु क्रमेण स्पृशति तदा मूक्ष्मकालपुद्गलपरावर्त्तः।

भी समय मरता है और इसी क्रम से यदि वह समस्त लोकाकाश प्रदेशों को मृत्यु से स्पर्श करता है तो सूक्ष्म-क्षेत्र पुद्गल परावर्त होता है। परन्तु भवचक्र के भ्रमण से जीव यदि पूर्वावगाढ प्रदेश अथवा व्यवहित प्रदेश मे बार २ अनन्तवार भी मरता है तो वह प्रदेश मृत्युस्पृष्ट नहीं गिना जा सकता है।

काल पुद्गलपरावर्त–

उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी के जितने समय होते है उन सबका क्रम या उत्क्रमसे बार बार मृत्युद्वारा स्पर्श करे तो बादरकाल पुद्गलपरावर्त होता है।

यदि जीव क्रम पूर्वक एकके बाद दूसरे को स्पर्श करता है तो सूक्ष्मकाल पुद्गल-परावर्त होता है।

સમયે મરે અને એજ ક્રમથી જો તે સમસ્ત લોકાકાશ પ્રદેશોને મૃત્યુથી સ્પર્શે તો તે સૂક્ષ્મક્ષેત્ર પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે પરન્તુ ભવચક્રના ભ્રમણથી જીવ જો પૂર્વાવગાઢ પ્રદેશ અથવા વ્યવહિત પ્રદેશમા વાર વાર અનન્ત વાર પણ મરે તો તે પ્રદેશ મૃત્યુસ્પૃષ્ટ ગણી શકાતો નથી

—કાળપુદ્ગલપરાવર્ત—

ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણિ કાળમા જેટલા સમય હોય છે તે બધાયને ક્રમ યા ઉત્ક્રમથી વાર વાર મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શ કરે તો તે બાદર કાળ પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

જો જીવ ક્રમપૂર્વક એક પછી બીજાને સ્પર્શ કરે તો તે સૂક્ષ્મકાળપુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

अत्रेदं तत्त्वम्—

यदा तूत्सर्पिण्या अवसर्पिण्या वा प्रथमसमये :, : पुनरपि एक-
ोनविंशतिसागरोपमकोटीकोटीभिरतिक्रान्ताभिर्भूयोऽपि स एव जन्तुः कालान्तरेण एव द्वितीयसमये म्रियते, पुनरपि कदाचित्तथैव ताभिरति-क्रान्ताभिस्तस्या एव तृतीयसमये म्रियते, एवं चतुर्थप दिसमयक्रमेणा-नन्तानन्तैर्भवैर्यावत्सर्वेऽपि उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीमानयोः मरणेन व्याप्ता भवन्ति तदा सूक्ष्मकालपुद्गलपरावर्त्तो भवति। ये तु प्रथमादिसमयक्रममुल्लङ्घ्य व्यवहितसमयाः पूर्वस्पृष्टसमया वा मरणेन स्पृष्टा भवन्ति ते तु गृह्यन्ते।

सारांश—

कोई जीव उत्सर्पिणी या अवसर्पिणी के मे मरा वही जीव एक समय न्यून ( ) वीस कोडा कोडी सागरोपमके बीत जानेपर कालान्तर से उसी उत्सर्पिणी या अवसर्पिणी के दूसरे समय में मरता है फिर भी उसी कदाचित् तीसरे, चौथे, पांचवे, छट्ठे, आदि मे मरे, इस क्रमसे उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी के वीस कोडा कोडी सागरोपम मे जितने भी है उन सबों को अनन्तानन्त भवों को ग्रहण कर से स्पर्श करना ही सूक्ष्म कालपुद्गलपरावर्त है, जो व्यवहित या पुर्वस्पृष्ट से मृत्युद्वारा न होकर आगे पीछे होते है तो वे नहीं गिने जाते है।

સારાંશ.

કોઇ જીવ ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણી કાળના પ્રથમ સમયમા મર્યો તેજ એક સમય ન્યૂન વીસ કોડા-કોડી સાગરોપમ બીત્યા પછી કાલાન્તરે તેજ ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણીનાં બીજા સમયમા મરે તથા ફરી પણ તેજ પ્રકારે ત્રીજા ચોથા પાચમા છઠ્ઠા આદિ સમયમા મરે એ ક્રમથી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીના વીસ કોડાકોડી સાગરોપમમાં જેટલા પણ સમય છે એ બધાયનુ અનન્તાનન્ત ભવોને ગ્રહણ કરી મૃત્યુનો સ્પર્શ કરવો તેજ સૂક્ષ્મકાળ પુદ્ગલપરાવર્ત છે, જે વ્યવહિત (આતરૂ પડેલ) અથવા પૂર્વસ્પૃષ્ટ સમય આ ક્રમથી મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શાયા વિન ।આગળ-પાછળ સ્પર્શ થાય તો તેની ગણત્રી થતી નથી

। भावपुद्गलपरावर्तः ।

कषायवशेनाध्यवसाया भवन्ति, श्च कर्मबन्धः। बहुधा तारतम्य मन्दतीव्रादिभेदाद् भवति, तत्कर्मविपाकरूपस्यानुभागबन्धस्याध्यवसायस्थानानि मन्दतीव्रादिभेदेनासख्यातानि वर्त्तन्ते। प्राणिनां यादृशी विभिन्नरूपा प्रवृत्तिस्तादृशा भिन्नभिन्नरूपा अध्यवसाया अपि भवन्ति, तेषां प्रत्येकं भिन्नं भिन्नं भवति। —असंख्यातेषु अनुभागबन्धाध्यवसायस्थानेषु मध्ये कस्मिंश्चिदेकस्मिन् स्थाने तदनुरूपकषायोदये वर्त्त ः कश्चिन्मृतः। एवं क्रमेण मेण च मरणेन सर्वाणि असंख्यातलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि अनुभागबन्धाध्यवसायस्थानानि स्पृष्टानि भवन्ति तदा बादरभावपुद्गलपरावर्त्तो भवति।

भावपुद्गलपरावर्त—

के वशीभूत होने से अध्यवसाय होते है। अध्यवसायों से कर्मबन्ध होते है। उन मे मन्द और तीव्र आदि भेदसे कषायोमे परस्पर बहुत सा अन्तर होता है। इस कारण मन्द और तीव्र आदि भेदसे कर्मों के विपाकरूप अनुभाग बन्ध के असख्यात अ॰ स्थान है। प्राणियों की जिस २ प्रकार की विभिन्न २ प्रवृत्तिया है उस २ प्रकार के भिन्न २ अध्यवसाय है, इस लिये उनका प्रत्येक स्थान भिन्न २ होता है। अनुभाग के असख्यात अध्यवसाय स्थानों मे से किसी एक स्थान में उसके अनुरूप के उदय में रहा हुवा कोई जीव मृत्युप्राप्त हुआ हो, इसी प्रकार और उत्क्रमसे

—ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત—

કષાય વશ થવાથી અધ્યવશાય થાય છે, અધ્યવશાયથી કર્મ બન્ધન થાય છે, તેમા મન્દ અને તીવ્ર આદિ ભેદથી કષાયોમાં પરસ્પર ઘણુંખરું અંતર હોય છે એટલે મન્દ અને તીવ્ર આદિ ભેદથી કર્મોના વિપાક રૂપ અનુભાગ બન્ધના અસખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન છે। પ્રાણિયોની જે જે પ્રકારની ભિન્ન ભિન્ન પ્રવૃત્તિઓ છે તે તે પ્રકારના ભિન્ન ભિન્ન અધ્યવસાયો છે એથી તેનું પ્રત્યેક સ્થાન ભિન્ન ભિન્ન થાય છે અનુભાગ બન્ધના અસખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાનોમાથી કોઇ એક સ્થાનમા તેને અનુરૂપ કષાયના ઉદયમા રહેલ કોઇ જીવ મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયો હોય અને તેજ રીતે ક્રમ અને ઉત્ક્રમથી મૃત્યુદ્વારા અનુભાગ બન્ધના અસખ્યાત

अत्रेदं तत्त्वम्—

यदा तूत्सर्पिण्या अवसर्पिण्या वा प्रथमसमये :, : पुनरपि एक-समयोनविंशतिसागरोपमकोटीकोटीभिरतिक्रान्ताभिर्भूयोऽपि स एव जन्तुः कालान्तरेण एव द्वितीयसमये म्रियते, पुनरपि कदाचित्तथैव ताभिरति-क्रान्ताभिस्तस्या एव तृतीयसमये म्रियते, एवं चतुर्थपञ्चमषष्ठादिसमयक्रमेणा-नन्तानन्तैर्भवैर्यावत्सर्वेऽपि उत्सर्पिण्यवसर्पिण्योर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीमानयोः मरणेन व्याप्ता भवन्ति तदा सूक्ष्मकालपुद्गलपरावर्त्तो भवति। ये तु प्रथमादिसमयक्रममुल्लङ्घ्य व्यवहितसमयाः पूर्वस्पृष्ट वा मरणेन स्पृष्टा भवन्ति ते तु गृह्यन्ते।

कोई जीव उत्सर्पिणी या अवसर्पिणी के मे मरा वही जीव एक न्यून (कम) वीस कोडा कोडी सागरोपमके बीत जानेपर कालान्तर से उसी उत्सर्पिणी या अवसर्पिणी के दूसरे में है फिर भी उसी कदाचित् तीसरे, चौथे, पांचवे, छट्ठे, आदि मे मरे, इस क्रमसे उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी के वीस कोडा कोडी सागरोपम मे जितने भी है उन सबों को अनन्तानन्त भवों को ग्रहण कर से ही सूक्ष्म कालपुद्गलपरावर्त है, जो व्यवहित या पुर्वस्पृष्ट से मृत्युद्वारा न होकर आगे पीछे होते है तो वे नहीं गिने जाते हैं।

સારાંશ.

કોઇ જીવ ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણી કાળના પ્રથમ સમયમા મર્યો તેજ જીવ એક સમય ન્યૂન વીસ કોડા–કોડી સાગરોપમ બીત્યા પછી કાલાન્તરે તેજ ઉત્સર્પિણી અથવા અવસર્પિણીના બીજા સમયમા મરે તથા ફરી પણ તેજ પ્રકારે ત્રીજા ચોથા પાચમા છઠ્ઠા આદિ સમયમા મરે એ ક્રમથી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીના વીસ કોડાકોડી સાગરોપમમા જેટલા પણ સમય છે એ બધાયનુ અનન્તાનન્ત ભવોને ગ્રહણ કરી મૃત્યુનો સ્પર્શ કરવો તેજ સૂક્ષ્મકાળ પુદ્ગલપરાવર્ત છે, જે વ્યવહિત (આતરૂ પડેલ) અથવા પૂર્વસ્પૃષ્ટ સમય આ ક્રમથી મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શાયા વિન ।આગળ-પાછળ-સ્પર્શ થાય તો તેની ગણત્રી થતી નથી

स्थाने वर्त्तमानो म्रियते तन्मरणं गण्यते, न तु तदवशिष्टानि व्युत्क्रमप्राप्तान्यनन्तान्यपि मरणानि, ः कालान्तरे यदि पुनर्द्वितीयस्मादध्यवसायस्थानादव्यवहिते तृतीयेऽध्यवसायस्थाने वर्त्तमानो म्रियते तदा तृतीय मरणं गण्यते, न तु तदवशिष्टानि तन्मध्यगतान्यनन्तान्यपि मरणानि। एव क्रमेण यदि सर्वाण्यसंख्यातान्यनुभागबन्धाध्यवसायस्थानानि यदा स्पृष्टानि भवन्ति तदा सूक्ष्मभावपुद्गलपरावर्तो भवति।

अव्यवहित अर्थात् अन्तररहित दूसरे स्थान मे रहकर मरता है तो वह मरण गिना जाता है, परन्तु यदि वह जीव उससे लगे हुए दूसरे स्थान मे मृत्युप्राप्त न होकर अनन्तकाल पर्यन्त भी अन्यस्थानों मे मरता रहा हो, तो वे स्थान नहीं गिने जाते है, चाहे वे अनन्त मरण भी क्यों न हुए हों। कालान्तर मे यदि वही जीव द्वितीय अध्यवसाय स्थानसे मिले हुए तृतीय अध्यवसाय स्थान मे मरता है तो वह तृतीय मरण गिना जाता है किन्तु उस के अन्तराल मे आये हुए अन्य मरण नहीं। इसी क्रमसे यदि अनुभागबन्ध के असख्यात अध्यवसाय स्थान मृत्यु से स्पृष्ट हों तब सूक्ष्म भाव पुद्गलपरावर्त होता है।

भावार्थ—

जैन दर्शनमें अत्यन्त सूक्ष्म से सूक्ष्म को समय कहते है, जिसका कोई

અવ્યવહિત અર્થાત્ અન્તર રહિત બીજા સ્થાનમા રહીને મરે તો તે મરણુ ગણી શકાય છે પરન્તુ જો તે જીવ તેનાથી લાગેલ બીજા સ્થાનમા મૃત્યુ પ્રાપ્ત ન થઇને અનન્તકાળ સુધી પણુ અન્ય સ્થાનોમા મરતો રહ્યો હોય તો તે સ્થાનો ગણુવામા આવતા નથી ભલે તે અનન્ત મરણુ પણુ થઇ ગયા હોય કાળાન્તરમા જો તેજ જીવ બીજા અધ્યવસાય સ્થાનથી મળેલ ત્રીજા અધ્યવસાય સ્થાનમા મરે તો તે ત્રીજુ મરણુ ગણુાય છે પરન્તુ તેના વચમા આવેલ અન્ય મરણુ ગણુાય નહી એજ ક્રમથી જો અનુભાગ બન્ધના સમસ્ત અસખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે

— ભાવાર્થ —

જૈન દર્શનમા અત્યન્ત - સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ કાળને સમય કહે છે જેનો કોઇ

अत्रापि यदध्यवसायस्थानं मरणेन स्पृष्टं तदेव पुनरन्यदापि मरणेन स्पृशति तदा गण्यते । यत्तु पूर्वं मरणेन न स्पृष्टं तद् दूरव्यवहितमपि भवति चेत्तदा एव ।

अनुभागबन्धाध्यवसायस्य यावन्ति स्थानानि सन्ति तानि सर्वाणि क्रमशो मरणेन यदि स्पृश तदा स स्पर्शः सूक्ष्मभावपुद्गलपरावर्त्तो भवति ।

इदमत्र तत्त्वम्—सर्वजघन्ये कषायोदयरूपाध्यवसाये मानो मृतस्ततो यदि स एव पुनरनन्तेऽपि काले गते सति प्रथमादव्यवहिते द्वितीयेऽध्यवसाय-

मृत्युद्वारा अनुभागबन्ध के असख्यात लोकाकाश प्रदेश प्रमाणवाले समस्त अध्यवसाय स्थान स्पृष्ट हो तब बादर भाव पुद्गलपरावर्त होता है।

यहाँ भी जो अध्यवसाय यदि मृत्यु से स्पर्श कर लिया गया है और वही फिर कभी मृत्युसे होता है तो वह नहीं गिना जाता है, परन्तु जो स्थान पहले मृत्युसे नहीं हुआ वह यदि बहुत अन्तरके भी मृत्युसे स्पृष्ट हुआ हो तब गिना ही जाता है।

अनुभागबन्धके जितने अध्यवसाय स्थान है उन सबको क्रमसे यदि जीवात्मा मृत्युद्वारा स्पर्श है तो वह सूक्ष्मभाव पुद्गलपरावर्त होता है।

—

के उदयरूप सर्व जघन्य अध्यवसाय स्थान मे रहा हुवा कोई जीव मृत्यु हुआ, तदनन्तर यदि वही जीव फिर अनन्तकाल के व्यतीत होनेपर भी उस से

લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણુવાળા સર્વ અધ્યવસાય સ્થાન સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે બાદરભાવ પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

અહીં પણ જે અધ્યવસાય સ્થાન કદાચ પૂર્વ મૃત્યુથી સ્પર્શ કરેલ હોય અને તેજ ફરી ક્યારે મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થાય તો તે ગણવામા નથી આવતુ પરન્તુ જે સ્થાન પહેલાં મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ ન થયું હોય તો તે કદાચ ઘણા અન્તર પછી પણ મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થયુ હોય ત્યારે ગણી શકાય છે

અનુભાગ બન્ધના જેટલા અધ્યવસાય સ્થાન છે તે બધાયને ક્રમથી જો જીવાત્મા મૃત્યુદ્વારા સ્પર્શ કરે તો તે સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય છે

સારાંશ

કષાયનાં ઉદયરૂપ સર્વજઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાનમા રહેલ કોઈ જીવ મૃત્યુ પ્રાપ્ત થયો ત્યારબાદ જો તેજ જીવ ફરી અનન્તકાલ વીત્યા પછી પણ તેનાથી

स्थाने वर्त्तमानो म्रियते तन्मरणं गण्यते, न तु तदवशिष्टानि व्युत्क्रमप्राप्ता-न्यनन्तान्यपि मरणानि, : कालान्तरे यदि पुनर्द्वितीयस्मादध्यवसायस्थानाद-ऽ हिते तृतीयेऽध्यवसायस्थाने वर्त्तमानो म्रियते तदा तृतीय मरणं गण्यते, न तु तदवशिष्टानि तन्मध्यगतान्यनन्तान्यपि मरणानि। एवं क्रमेण यदि सर्वाण्यसंख्यातान्यनुभागबन्धाध्यवसायस्थानानि यदा स्पृष्टानि भवन्ति तदा सूक्ष्मभावपुद्गलपरावर्तो भवति।

अव्यवहित अर्थात् अन्तररहित दूसरे स्थान मे रहकर मरता है तो वह मरण गिना जाता है, परन्तु यदि वह जीव उससे लगे हुए दूसरे स्थान मे मृत्युप्राप्त न होकर अनन्तकाल पर्यन्त भी अन्यस्थानों मे मरता रहा हो, तो वे स्थान नहीं गिने जाते है, चाहे वे अनन्त मरण भी क्यों न हुए हों। कालान्तर मे यदि वही जीव द्वितीय अध्य-स्थानसे मिले हुए तृतीय अध्यवसाय स्थान मे मरता है तो वह तृतीय मरण गिना जाता है किन्तु उस के अन्तराल मे आये हुए अन्य मरण नहीं। इसी क्रमसे यदि अनुभागबन्ध के असख्यात अध्यवसाय स्थान मृत्यु से स्पृष्ट हों तब सूक्ष्म भाव पुद्गलपरावर्त होता है।

भावार्थ—

जैन दर्शनमें अत्यन्त सूक्ष्म से सूक्ष्म को समय कहते है, जिसका कोई

અવ્યવહિત અર્થાત્ અન્તર રહિત બીજા સ્થાનમા રહીને મરે તો તે મરણ ગણી શકાય છે પરન્તુ જો તે જીવ તેનાથી લાગેલ બીજા સ્થાનમા મૃત્યુ પ્રાપ્ત ન થઈને અનન્તકાળ સુધી પણ અન્ય સ્થાનોમા મરતો રહ્યો હોય તો તે સ્થાનો ગણવામા આવતા નથી ભલે તે અનન્ત મરણ પણ થઈ ગયા હોય કાળાન્તરમા જો તેજ જીવ બીજા અધ્યવસાય સ્થાનથી મળેલ ત્રીજા અધ્યવસાય સ્થાનમા મરે તો તે ત્રીજુ મરણ ગણાય છે પરન્તુ તેના વચમા આવેલ અન્ય મરણ ગણાય નહી એજ ક્રમથી જો અનુભાગ બન્ધના સમસ્ત અસખ્યાત અધ્યવસાય સ્થાન મૃત્યુથી સ્પૃષ્ટ થાય ત્યારે સૂક્ષ્મભાવ પુદ્ગલપરાવર્ત થાય છે

— ભાવાર્થ —

જૈન દર્શનમાં અત્યન્ત સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ કાળને સમય કહે છે જેનો કોઇ

विभाग न हो सके। ऐसे असंख्य समयों की एक आवलिका होती है। एक करोड सतहत्तर हजार दो सौ सोलह आवलिकाओं का एक मुहूर्त होता है। तीस मुहूर्त का एक 'दिन-रात' होता है। पन्द्रह दिवस का एक पक्ष, दो पक्ष का एक मास, बारह मास का एक वर्ष होता है। असख्यात वर्षों का एक पल्योपम, दश कोडाकोडी पल्योपम का एक सागरोपम, दश कोडाकोडी सागरोपम की एक उत्सर्पिणी होती है। तथा अवसर्पिणी भी दश कोडाकोडी सागरोपमकी होती है। उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी मिलकर एक होता है। सांपकी पूंछसे तक के शरीरके सदृश जिस में भरत ऐरवत आदि क्षेत्र के मनुष्यों का, शरीर आयुष्य बुद्धि और बल आदि बढते हों उसे उत्सर्पिणी कहते हैं। जिस मे सांप के मुखसे पूछकी तरफ के शरीर की तरह आयुष्य, बल, बुद्धि आदि का ह्रास होता हो उसे अवसर्पिणी कहते है। प्रत्येक उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी मे छ छ आरे होते हैं। इस प्रकार अनन्त उत्सर्पिणी और अवसर्पिणी के बीत जानेपर औदारिक पुद्गलपरावर्त होता है, इसी तरह सातों पुद्गलपरावर्तों में अनन्त-अनन्त क व्यतीत हो जाते हैं।

વિભાગ ન થઇ શકે એવા અસખ્ય સમયોની એક આવળીકા થાય છે, એક કરોડ સડસઠ લાખ સીતોતેર હજાર બસો સોળ આવળીકાઓનુ એક મુહૂર્ત થાય છે ત્રીસ મુહૂર્તનાં એક 'દિન-રાત' થાય છે પદર દિવસનુ એક પક્ષ થાય છે બે પક્ષનો એક મહિનો બાર માસનું એક વર્ષ થાય છે અસખ્યાત વર્ષોનું એક પલ્યોપમ, દસ કોડાકોડી પલ્યોપમનુ એક સાગરોપમ, દસ કોડાકોડી સાગરો-પમની એક ઉત્સર્પિણી થાય છે તથા અવસર્પિણી પણ દસ કોડાકોડી સાગરોપમનીજ થાય છે ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી મળીને એક કાળચક્ર થાય છે સર્પની પુછડીથી મોઢા સુધીના શરીરની માફક જે કાળમા ભરત ઐરવત આદિ ક્ષેત્રના મનુષ્યોનુ શરીર, આયુષ્ય, બુદ્ધિ, બલ, આદિ વૃદ્ધિ પામતા હોય તેને ઉત્સર્પિણીકાળ કહે છે, અને જે કાળમા સાપના મુખથી પુછડી સુધીના શરીરની જેમ ક્રમશ આયુષ્ય બલ બુદ્ધિ આદિનો હ્રાસ થતો હોય તેને અવસર્પિણીકાળ કહે છે પ્રત્યેક ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમા છ છં આરા હોય છે, એ પ્રકારે અનન્ત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણિઓ પૂરી થાય ત્યારે એક ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્ત થાય છે એજ રીતે સાતેય પુદ્ગલ પરાવર્તમા અનન્ત-અનન્ત કાળચક્ર વ્યતીત થઇ જાય છે

इत्थं चतुर्गतिभ्रमणशीलस्य जीवस्यानन्तानन्तपुद्गलपरावर्त्तान् भगवतः सकाशान्निशम्यापारसागरकल्पं संसारं परिज्ञाय जन्मजरामरणाधिव्याधिपरिजीवस्य विविधं दुरन्तदुःखं धन्यकुमारस्य चित्तपथे समारुरोह, यथा–

जीवः गर्भगतमात्र एव मातुः स्वातन्त्र्यं छिन्दन् धमनीजालेन परिबद्धं जरायुपरिवे˙ बद्धभुजद्वयं बद्धजानुद्वयातिपीडितग्रीवमशुचिस्थाने महान्धकारे पतितं सर्वथा परतन्त्रमेवात्मान पश्य ।

तत्रैव च मातुः प्रतिकूलोत्थानगमनादिषु नितरां क्लिश्यति । तीक्ष्णं

प्रकार भगवान के समीप जोवके चतुर्गति-भ्रमणकारक अनन्त पुद्गल-परावर्तों के को सुनकर अपार महासागर के समान ससार को जानकर धन्यकुमार जन्म, जरा, मरण-और आधि व्याधि ग्रस्त जीव के महादु खों को समझकर वह चित्त मे सोचने ˙–

संसार मे सभी जीव दु खी है, सुखी कोई भी जीव दृष्टिगोचर नहीं होता–माता के गर्भ मे आते ही जीव माता की स्वतन्त्रता को हरण कर लेता है। स्वय भी धमनियों के से , जरायु से परिवेष्टित, हाथों और पावो से बंधा हुवा तथा ओधा हुवा गर्दन की पीडासे अत्यन्त दु खित हो महान्धकार युक्त अशुचि स्थान मे हुवा सवथा परतन्त्रताका अनुभव करता है।

˙ माताके, नियमविरुद्ध उठने-बैठने तथा चलने फिरने से अत्यन्त दुखी

એ પ્રમાણે ભગવાન સમીપે જીવના ચતુર્ગતિભ્રમણકારક અનન્ત પુદ્ગલ-પરાવર્તોના સ્વરૂપને સાંભળી તથા અપાર મહાસાગર સમાન સસારને જાણી ધન્યકુમાર જન્મ, જરા, મરણ અને આધિવ્યાધિ ગ્રસ્ત જીવના મહાદુ.ખોને સમજી તે હૃદયમા વિચારવા લાગ્યા —

સ સારમા સર્વે દુ.ખી છે કોઇ પણ સુખી દ્રષ્ટિગોચર થાતુ નથી, માતાના ગર્ભમા આવતાજ જીવ માતાની સ્વત ત્રતાનુ અપહરણ કરી લ્યે છે, પોતે પણ ધમણીયોની જાળથી બાંધેલ જરાયુથી પરિવેષ્ટિત (વીંટાએલુ) હાથ પગથી બંધાએલ તથા ઉંધા લટકવાથી ગર્દનની પીડાને ધે અત્યન્ત દુઃખિત થઈ મહાન્ધકાર યુક્ત અશુચિ સ્થાનમાં રહી સર્વ પ્રકારે પરતન્ત્રતાનો અનુભવ કરે છે ત્યા માતાના નિયમ વિરૂદ્ધ ઉઠવા બેસવા તથા હરવા ફરવાથી અત્યન્ત

तिक्तं शीतमुष्णं वा मातृभुक्तान्नादिरसं प्राप्य चिरं तप्यते ।

एव तीव्रतरकष्टेन —कथमपि नियतकालं स्थित्वा प्रसूतिपवनैः परिपीड्यमानो मूर्च्छामुपगतो म्रियमाण इव निपतति गर्भात् ।

ततस्तु बाल्ये जन्मदुस्सहवेदनानुभवाद्विस्मृतसकलपूर्वचरितः कठोरतर-भूभागघर्षणस्य शर्करादिघट्टनस्य पिपीलिकादिदंशस्य क्षणे क्षणे च नवां नवां वेदनां सहते ।

मध्ये–मध्ये कासश्वासकफज्वरविषमविषमयस्फोटकशिरःशूलादिभि-

होता है। गर्भ मे माता के द्वारा खाये हुए अन्नादि के तीखे, कडवे, कषायले, खारे, ठढे गर्भ रसरूप उच्छिष्ट से क्लेश पाता है।

इस प्रकार तीव्र कष्ट भोगता हुवा किसी भी तरह नौ मास साढे दिन के नियतकाल पर्यन्त गर्भ की महान् वेदना को सहन कर जब जन्म लेता है तब प्रसूति-कालीन पवनसे अत्यन्त पीडित हो उस दुस्सह दु ख से मूर्च्छित हो मरे हुवे के गर्भ से गिरपडता है ।

फिर में, जन्मसमय की पीडा के कारण वह अपनी पूर्व आत्म-को भूल जाता है, और अत्यन्त कठोर भूमि की आदि की रगड से, चींटी आदि के लेने से, बारबार जमीन पर गिरने से नये २ दु खों को सहन है।

बीच बीच में खांसी, , , ज्वर, विषम जहरीले फोडे मस्तकशूल

દુ.ખિત થાય છે ગર્ભમા માતાથી ખવાતા અન્નાદિના તીખા, કડવા, કષાયલા, ખારા, ઠંડા તથા ગરમ રસરૂપ ઉચ્છિષ્ટ પદાર્થોથી ક્લેશ પામે છે

એ પ્રમાણે તીવ્ર કષ્ટ ભોગવતા કોઇપણ રીતે નવ માસ સાડાસાત દિવસના નિયતકાળ પર્યન્ત ગર્ભની મહાન વેદના સહન કરી જ્યારે જન્મ લ્યે છે ત્યારે પ્રસુતિકાળના પવનથી અત્યન્ત પીડિત હોઇ તથા એ દુ.સહ દુ.ખોથી મૂર્ચ્છિત થઇ મરેલાની માફક ગર્ભથી પડી જાય છે

વળી બાલ્યાવસ્થામા જન્મ સમયની અસહનીય પીડાને કારણે તે પોતાની પૂર્વ આત્મકથાને ભૂલી જાય છે અત્યન્ત કઠોર ભૂમિ તથા પાણા આદિના ઘસારાથી, કીડીયો આદિના કરડવાથી તથા વાર વાર જમીન પર પટકાવાથી નવા નવા દુ.ખોને સહન કરે છે

વચ્ચે વચ્ચે ખાસી, શ્વાસ, કફ, જવર, વિષમ ઝેરીલા ફોડકા તથા મસ્તકશૂલ

तीव्ररोगैरुपद्रुतो दुःखमनुभवति, यदवलोकनेन परस्यापि हृदयं विदीर्णमिव भवति।

युवत्वं प्राप्यार्त्तरौद्रध्यानमुपगत इष्टवियोगानिष्टसंयोगादिना विविधं तापमनुभवति।

इत्थमेव वृद्धत्वे च प्रखरप्राणादिवायुभिः कण्ठनालिकां कर्त्तयद्भिरिव ऊर्ध्वैः श्वासप्रश्वासैः, घुर्घुरायितैः कफैर्व्याकुलीकृतचित्तः, शुष्कतां गतैर्मांसरुधिरैः शिथिलितसर्वाङ्गोपाङ्गः परां मूर्च्छामुपयाति।

शरीरं चेदमशुचिसभूतत्वादशुचिप्रस्रवणाच्च नितान्तमपवित्रम्।

आदि अनेक भयङ्कर रोगों के उपद्रव से दुःख का अनुभव करता है, जिन दुःखों को देख कर दूसरे मनुष्यों का भी विदीर्ण एवं द्रवित हो जाता है।

यौवन-अवस्था में इष्ट वस्तु के वियोग तथा अनिष्ट वस्तु के सयोग से आर्त एवं रौद्र ध्यान ध्याता हुवा अनेक प्रकार के संताप का अनुभव करता है।

इसी प्रकार वृद्धावस्था में भी कण्ठनली को काट रही हो वैसी अत्यन्त तेज प्राण आदि वायुसे, ऊर्ध्व श्वास-प्रश्वासों के द्वारा घुर्घुराते हुए कफसे अतीव व्याकुल चित्त हो, रुधिर से रहित शिथिल अगोपाङ्ग हो, दारुण (भयकर) व्यथा के कारण मूर्च्छित हो जाता है।

यह औदारिक शरीर तो अशुचि पदार्थों से उत्पन्न होने तथा प्रतिक्षण अशुचि पदार्थों के झरने से अशुचि ही है।

આદિ અનેક ભયંકર રોગોના ઉપદ્રવથી દુઃખોનો અનુભવ કરે છે જે દુઃખોને જોઇ બીજા મનુષ્યોના હૃદય પણ વિદીર્ણ અને દ્રવિત થઇ જાય છે

યૌવન અવસ્થામા ઇષ્ટ વસ્તુના વિયોગ તથા અનિષ્ટ વસ્તુના સંયોગથી આર્ત તેમજ રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાતા અનેક પ્રકારના સંતાપોનો અનુભવ કરે છે

એવી રીતે વૃદ્ધાવસ્થામા પણ કંઠનલીને કાપવા જેવી અત્યન્ત તીવ્ર પ્રાણ આદિ વાયુથી ઉર્ધ્વ શ્વાસ પ્રશ્વાસદ્વારા ઘર્ઘરાતા કફથી અતિ વ્યાકુલ ચિત્ત થઇ તથા રૂધિર અને માંસથી રહિત શિથિલ અંગોપાંગ થઇ દારૂણ (ભયંકર) દુઃખોને કારણે મૂર્છિત થઇ જાય છે

આ ઔદારિક શરીર તો અશુચિ પદાર્થોથી ઉત્પન્ન હોવાને લીધે તથા પ્રતિ અશુચિ પદાર્થોના ઝરવાથી અશુચિજ છે

कामोपभोगाः—वान्तास्रव–पितास्रव–खेलास्रव–शुक्रास्रव–शोणितास्रवाऽशनतुल्याः, क्षणमात्रसुखदाः, अनन्तकालदुःखदा दुरन्ताश्च सन्ति ।

आत्मनः परलोकगमनकाले न कोऽपि पि त्राणाय वा -णाय वा भवति, —

सर्वाणि धनानि–अत्रैव भूमौ तिष्ठन्ति, : स्वबन्धनशालायाम् । गृहद्वारपर्यन्तं भार्या, : मृतशरीरमनुगच्छन्ति । स्वशरीरमपि न स्वेन सार्द्धं ति, किन्तु चितायामेव भस्मसाद्भवति, एकाकी निस्सहाय

कामभोग—

भोगों का सेवन करना वान्त, पित्त, , वीर्य रक्त का करना है। ये भोग क्षणमात्र के लिये सुखदायी अनन्त के लिये दु खदायक है और ये दुस्त्यज (छोडने में मुश्किल) होते है।

के परलोक गमन करते कोई उसे बचाने उसे शरण देने नहीं होता है। सारा भौतिक वैभव यहाँ भूतल पर ही रह है। अपने बाडों मे ही बधे रह जाते है। घर के दरवाजे पत्नी श्मशान तक भाई बन्धु शरीर के २ जाते है, अपना शरीर भी अपने नहीं चिता मे हो है। अकेला नि·सहाय होकर ही जीव परलोक को प्रयाण करता है।

કામ ાગ.

કામભોગોનું સેવન કરવું વાન્ત, પિત્ત, કફ, વીર્ય તથા રક્તનું પ્રાશન કરવા બરોબર છે એ કામભોગ માત્ર માટે સુખરૂપ તથા અનન્ત કાલ માટે દુ ખદાયક છે અને એ દુસ્ત્યજ્ય(છોડવામા મુશ્કેલ) હોય છે

આત્માને પરલોક ગમન કરતા સમયે કોઇ તેને બચાવવાવાળુ અથવા શરણુ દેવાવાળું થાતુ નથી આ બધા ભૌતિક વૈભવ અહિં ભૂતળ પરજ રહી જાય છે પશુ પોતાના વાડામાજ બાધેલા રહી જાય છે ઘરના દરવાજા સુધી પત્ની તથા શ્મશાન સુધી ભાઇ–બન્ધુ મૃત શરીરને સાથે સાથે આવે છે પોતાનુ શરીર પણ પોતાની સાથે ન આવતા અહિં ચિતામાજ બળીને ભસ્મ થઇ જાય છે એકલો નિ સહાય થઇનેજ જીવ પરલોક પ્રયાણુ કરે છે એ માટે મારે જન્મ

एव जीवः परलोकं प्रयाति। तस्माज्जन्मजरामरणदुःखमोचकमव्याबाधसुख-दायक चारित्रमेव स्वात्मकल्याणाय शरणीकरणीयम् ।

इत्यवधार्य परमवैराग्यरागरञ्जित :करणो धर्मैकशरणो धन्यकुमारः श्रमणं भगवन्तं श्रीमहावीरं सविनयमेवमवादीत्—

भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनं, मत्ये भगवन् ! निर्ग्रन्थ प्रवचन, रोचये भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनम्, अभ्युत्तिष्ठे भगवन् ! निर्ग्रन्थं चनम् । एवमेतद् भगवन् ! नि प्रवचनं, तथ्यमेतद्भगवन् ! निर्ग्रन्थं प्रवचनम्, अवितथमेतद् वन् ! निर्ग्रन्थं वनम्, असंदिग्धमेतद् भगवन् ! निर्ग्रन्थं , यथैतद् भवन्तो वदन्ति तत्सर्वथा सर्वांशपूर्ण, न किमपि वक्तव्यताशेषं,

---

इस लिये मुझे जन्म जरा और मरण के दु खों से छुडाने वाले और वास्तविक अक्षय सुख को देने वाले चारित्र धर्म को ही अपने आत्म कल्याण के लिये ग्रहण करना चाहिये ।

इस प्रकार अन्त करण से विचार कर अत्यन्त वैराग्यवान् हो, तथा एक धर्म को ही शरणस्थान मानकर वह धन्यकुमार श्रमण भगवान् महावीर से इस प्रकार बोले—

हे भगवन् ! मै निर्ग्रन्थ प्रवचन में करता हूं, विश्वास करता हू । हे भगवन् ! यह निर्ग्रन्थ प्रवचन मुझे रुचता है। मै निर्ग्रन्थ प्रवचन ग्रहण करने को उद्यत हुआ हू। हे भगवन् ! आपका यह उपदेश सत्य है, सर्वांग स य है, और सर्वथा सत्य है। हे भगवन् ! यह निर्ग्रन्थ प्रवचन असन्दिग्ध (सन्देह रहित) है, जो आप फरमा रहे है वह सर्वथा पूर्ण है, उस मे किसी भी प्रकार की त्रुटि नहीं है, इस के विषय में मुझे अब

જરા મરણના દુખોને દૂર કરવાવાળા વાસ્તવિક અક્ષય સુખને દેવાવાળા ચારિત્ર ધર્મનેજ પોતાના આત્મા કલ્યાણ માટે ગ્રહણ કરવો જોઇએ

આ પ્રમાણે અન્ત કરણથી વિચારી અત્યન્ત વૈરાગ્યવાન્ થઇ તથા એક ધર્મનેજ શરણસ્થાન માનીને તે ધન્યકુમાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા

હે ભગવન્ ! નિર્ગ્રન્થ પ્રવચનની હું શ્રદ્ધા કરૂ છુ વિશ્વાસ કરૂ છું હે પ્રભુ ! આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન મને રૂચે છે હુ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન ગ્રહણ કરવામા ઉદ્યમવન્ત થયો છુ હે પ્રભુ ! આપનો આ ઉપદેશ સત્ય છે સર્વાંગ સત્ય છે અને સર્વથા સત્ય છે હે પ્રભુ ! આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન અસન્દિગ્ધ (સન્દેહ રહિત) છે જે આપ ફરમાવી રહ્યા છો તે સર્વથા પૂર્ણ છે તેમા કોઇ પણ પ્રકારની ત્રુટી નથી, એ

नवरं=किन्तु कर्तव्यमेतावदेवावशिष्यते यद् अम्बां=जननीं भद्रां सार्थवाहीमापृच्छामि। :=मातरं पृष्ट्वा खलवह देवानुप्रियाणां भवताम् अन्तिके=समीपे यावत्प्रव्रजामि=सपदि प्रव्रज्यां मि।

भगवान् जगाद-यथासुखं देवानुप्रिय! मा प्रतिबन्धं =हे देवानुप्रिय! धन्यकुमार! त्वं यथासुखं=यथेष्टं , प्रतिबन्धं=विलम्बं मा ॥५॥

॥ मूलम् ॥

से धन्ने दारए जहा जमाली आपुच्छइ, मुच्छिया, वुत्तपडिवुत्तिया महब्बले जाहे नो संचाए , जहा थावच्चापुत्तो, जियसत्तुं आपुच्छइ, छत्तचामराओ० मेव जियसत्तू नि करेइ, जहा - च्चापुत्तस्स कण्हो, पव्वइए अणगारे जाए इरियासमिए जाव गुत्तबंभयारी ॥६॥

॥ ॥

: स धन्यो दारकः, यावत्-यथा जमालिस्तथा आपृच्छति, मूर्छिता, उक्तप्रत्युक्ता महाबलो यावत्-यदा नो शक्नोति स्थापत्या- :, जितशत्रुमापृच्छ , मराणि०, स्वयमेव जितशत्रुर्निष्क्रमणं करोति स्थापत्यापुत्रस्य :, यावत् प्रव्रजितोऽनगारो ईर्यासमितो यावद् गुप्तब्रह्मचारी ॥६॥

कोई शङ्का नहीं है, परन्तु हे भगवन्! इस समय मात्र एक कर्तव्य शेष है, वह यह कि माता भद्राको पूछना। इस लिये हे भगवन्! मैं माता भद्रा सार्थवाही से पूछकर आप के समीप दीक्षा ग्रहण । भगवान् ने — हे देवानुप्रिय! तुम्हे जैसा हो वैसा करो परन्तु कार्य मे विलम्ब न करो ॥५॥

વિષે હવે મને જરા પણ શંકા નથી પરન્તુ હે ભગવન્! અત્યારે માત્ર એક વાત બાકી છે, અને તે એજ કે- માતા ભદ્રાને પુછવાનું, એટલે હે પ્રભુ! હું માતા ભદ્રા સાર્થવાહીને પૂછી આપની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરીશ

ભગવાને કહ્યું-હે દેવાનુપ્રિય! તમને જેમ સુખ થાય તેમ કરો પરન્તુ શુભ કાર્યમા વિ ન કરો ॥૫॥

॥ टीका ॥

' तएणं से ' इत्यादि। ।ोऽसौ धन्यकुमारः स्वगृहं गत्वा अम्बां= स्वमातरं भद्रां सार्थवाहीम् आपृच्छ यथा जमालिर्मातापितरौ पृष्टवान्।

धन्यकुमारस्याश्रुतपूर्वं वैराग्यपरिपूर्ण श्रुत्वा माता भद्रा सार्थवाही मूर्च्छिता=मूर्छा । उक्तमत्यु =शीताद्युपचारेण लब्धचेतनाया : स्वपुत्रेण धन्यकुमारेण मत्रन्याग्रहण-तत्प्रतिषेधविषयकवचनप्रतिवचनरूपा उक्तिमत्युक्तिर्बभूवेत्यर्थः। यथामहा :=महाबलवत् यावत् यदा न शक्नोति गृहे स्थापयितुं भद्रा सार्थवाही, तदा साऽनिच्छयैव निष्क्रमणमनुमन्यते। यथा स्थापत्यापुत्रस्य कृष्णवासुदेवं पृष्टवती तथैवेयं भद्रा सार्थवाही जित-

' तएण से ' इत्यादि। तदनन्तर वह धन्यकुमार अपने घर जाकर अपनी माता भद्रा सार्थवाही से पूछता है जिस प्रकार जमालिने अपने मातापिता को पूछा था।

पूर्व कभी नहीं सुने हुए ऐसे, धन्यकुमार के वैराग्यपूर्ण वचन सुनकर माता भद्रा सार्थवाही मूर्च्छित हो गई। शीतादि अनेक प्रकार के उपचारों से मूर्च्छा दूर होनेपर उसके तथा धन्यकुमार के दीक्षा विषयक उक्ति-प्रत्युक्तिरूप संवाद (उत्तर प्रत्युत्तर) हुआ। जब वह महाबल के समान धन्यकुमार को घरमे रखने के लिए समर्थ नहीं हुई, तब वह भद्रा सार्थवाही विवश होकर उसको ससार निष्क्रमण की आज्ञा प्रदान करती है। जिस प्रकार थावच्चापुत्र की माता वासुदेव से दीक्षा महोत्सव के लिये पूछती है उसी प्रकार माता सार्थवाहीने भी राजा जितशत्रु को पूछा, और छत्र

'तएणं से' ઇત્યાદિ—ત્યારબાદ તે ધન્યકુમાર પોતાને ઘેર જઇને પોતાની માતા ભદ્રા સાર્થવાહીને પૂછે છે જેવી રીતે જમાલીએ પોતાના માતા પિતાને પૂછ્યું હતુ

પૂર્વે ક્યારે પણ નહિ સાંભળેલ એવા ધન્યકુમારના વૈરાગ્યપૂર્ણ વચન સાંભળી માતા ભદ્રા સાર્થવાહી મૂર્ચ્છિત થઇ ગઇ શીતળ આદિ અનેક પ્રકારના ઉપચારોથી મૂર્છા દૂર થયા પછી તેને તથા ધન્યકુમારને દીક્ષા વિષયે ઉક્તિ-પ્રત્યુક્તિ-રૂપ સંવાદ (ઉત્તર-પ્રત્યુત્તર) થયો જ્યારે તે મહાબલની માફક ધન્યકુમારને ઘરમા રાખવા સમર્થ ન થઇ ત્યારે તે ભદ્રા સાર્થવાહી વિવશ થઇને સંસાર નિષ્ક્રમણ (દીક્ષા) ની આજ્ઞા આપે છે જેવી રીતે થાવચ્ચાપુત્રની માતા કૃષ્ણ વાસુદેવને દીક્ષામહોત્સવ માટે પૂછે છે તેવીજ રીતે માતા ભદ્રા સાર્થવાહીએ પણ

भूपतिमापृच्छति, छत्रचामराणि याचते। राजा जितशत्रुः स्वयमेव धन्यकुमारस्य निष्क्रमणं=दीक्षोत्सवं करोति=कृतवान, यथा स्थापत्यापुत्रस्य निष्क्रमणोत्सवं कृष्णवासुदेवश्चकार। यावत्-धन्यकुमारो भगवतः समीपे - जितोऽनगारो :, ईर्यासमितः, यावत्-गुप्तब्रह्मचारी बभूव ॥६॥

॥ मूलम् ॥

तएणं से धण्णे अणगारे जं चेव दिवसं मुंडे भवित्ता पव्वइए तं चेव दिवसं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एव वयासी -एवं इच्छामिणं भंते! तुब्भेहिं अब्भणुण्णाए समाणे जावज्जीवाए - छट्ठेणं अणिक्खित्तेणं आयंबिलपरिग्गहिएणं तवोकम्मेणं अप्पाणं भावेमाणे इ- रित्तए। वि य णं पारणयंसि कप्पइ आयंबिल पडिगाहित्तए, नो चेवणं अणायंबिलं, तंपि य सं , नो चेव णं , तंपि य णं उ धम्मियं नो चेव णं अणुज्झियधम्मियं, तं पि य जं अण्णे मे -मा -अतिहि- किवण-वणीमगा णा ति। अहासुहं देवाणुप्पिया! मा पडिबंधं करेह ॥७॥

॥ छाया ॥

: स धन्योऽनगारो यस्मिन्नेव दिवसे मुण्डो भूत्वा यावत्प्रव्रजित- स्तस्मिन्नेव दिवसे भगवन्त महावीरं वन्दते ति, वन्दित्वा नमस्यित्वा एवमवादीत्-एवं इच्छामि भदन्त! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् यावज्जीव -षष्ठेनानिक्षिप्तेन आचामाम्लपरिगृहीतेन तपःकर्मणा आत्मानं भावयन् विहर्तुम्। षष्ठस्यापि च खलु पारणके कल्पते प्रतिग्रहीतु, नो चैव

चामर आदि की याचना की। जिस श्री कृष्ण वासुदेवने थावच्चापुत्र का दीक्षा महोत्सव किया, उसी प्रकार राजा जितशत्रुने भी धन्यकुमार का दीक्षामहोत्सव किया। इस धन्यकुमार, भगवान के समीप प्रव्रजित होकर ईर्यादिसमितियुक्त अनगार होकर गुप्त ब्रह्मचारी हुए ॥६॥

રાજા જિતશત્રુને પૂછ્યું અને છત્ર ચામરાદિની માગણી કરી જેવી રીતે શ્રીકૃષ્ણ વાસુદેવે થાવચ્ચાપુત્રનો દીક્ષામહોત્સવ કર્યો હતો તેવીજ રીતે રાજા જિતશત્રુએ પણ ધન્યકુમારનો દીક્ષામહોત્સવ કર્યો એ રીતે ધન્યકુમાર ભગવાન પાસે પ્રવ્રજિત થઇ ઇર્યાદિ સમિતિ યુકત અણુગાર થઇ ગુપ્ત બ્રહ્મચારી થયા ॥૬॥

अनाचामाम्ल, तदपि च , नो चैव असंसृष्टम्, तदपि च खलु उज्झि मिकं, नो चैव अनुज्झितधर्मिकम्, तदपि च यद् अन्ये बहवः श्रमण-ब्राह्मणातिथिकृपणवनी नावकाङ्क्षन्ते। यथासुखं देवानुप्रिय! मा प्रति-बन्धं ॥७॥

॥ टीका ॥

'तएणं से' ादि। स धन्यनामाऽनगारो यस्मिन्नेव दिवसे प्रव्रज्यां तस्मिन्नेव दिवसे भगवन्तं श्री महावीरं वन्दित्वा नमस्कृत्य एवमवादीत्—भदन्त! भगवन्! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् यावज्जीवंनैरन्तर्येण आचामाम्ल परिगृहीतम्=आचामाम्लप्रत्याख्यानसहितं —षष्ठं तपःकर्म कुर्वन् विहर्तु-मिच्छामि। पारणदिवसे विकृतिरहितस्य रूक्षान्नस्य अचित्तजले निक्षिप्तस्यैका-सनस्थेन सकृद्भोजनरूपमाचामाम्ल प्रतिग्रहीतु कल्पते नैवानाचामाम्लम्। आचा-माम्लविधिश्चोपासकदशाङ्गसूत्रस्य मत्कृतटीकायामगारधर्मसञ्जीवन्यां निगदितः—

धन्य नामक अनगारने जिस दिन दीक्षा ग्रहण की उसी दिन श्रमण भगवान महावीर को वन्दन नमस्कार कर के इस प्रकार बोले—हे भगवन्! यदि आपकी आज्ञा हो तो मै जीवनपर्यन्त निरन्तर आयम्बिल के पच्चक्खाण से छट्ठ—छट्ठ (बेले—बेले पारणा) तपकर्म हुआ अपनी आत्मा को विशुद्ध बनाकर विचरू। बेले के पारणे के दिन विकृति रहित अचित्त मे डालकर एक ही आसन पर स्थित होकर आयबिल आहार । परन्तु विना आयबिल के नही।

आयम्बिल की विधि उपासकदशाङ्ग सूत्र की 'अगारधर्मसजीवनी' नामक टीका में प्रकार दी गई है —

ધન્યકુમાર અણગારે જે દિવસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી તેજ દિવસે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વન્દન નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા—

હે ભગવન્! જો આપની આજ્ઞા હોય તો હુ જીવન પર્યન્ત નિરન્તર છઠ છઠના પારણા કરૂ, પારણામાં પણ આયબિલ કરૂં એવી રીતે છઠ-છઠને પારણે આયબિ કરતા તપસંયમથી પોતાની આત્માને વિશુદ્ધ કરી વિચરૂ છઠના પારણાને દિવસે વિકૃતિરહિત રૂક્ષ અન્ન અચેત પાણીમા નાખી એકજ આસને બેસી આય-બિલનો આહાર કરૂં પણ આયબિલ વિનાનો નહિ આયબિલની વિધિ ઉપાસક દશાગસૂત્રની "અગારધર્મસ ની" ટીકામા આ પ્રમાણે આપી છે.—

" विगइरहियस्स ओयण,– भज्जियचणगाइल्लुक्ख– ।
खित्ता जले अचित्ते, लं जाण ॥१॥ " इति।

तदपि च संसृष्टमेव=तच खरण्टितहस्तादिना दीयमानमेव, न त्वसंसृष्टम्, तदप्युज्झितधर्मिकम् अतिनीरसत्वात्परित्यागार्हं, न त्वनुज्झितधर्मिकं,, तदपि च यदि : मणातिथिकृपणवनीपका न वाञ्छन्ति, - :=शाक्यादयः, :=याचकविशेषाः, अतिथयः=भोजनकाले याचितुमकस्मादुपस्थिताः, कृपणाः=स्वभावतो दरिद्राः, वनीपकाः=अतिक्षुधिताः सकरुणवाक्यैः स्वदैन्यावस्थामका :, एतैरप्यवाञ्छित मतिगृह्य पारणं मया विधेयम्।

"विगय–घी, दूध, दही, तैल, गुड आदि सरस पदार्थ-रहित, , सेके हुए चने, आदि अन्न, अचित्त जल में एक वक्त खाना ही 'आयम्बिल' है"॥

वह भी खरडे (आटा आदिसे भरे) हुए हाथों द्वारा दिया हो तो कल्पे परन्तु मेरे लिये हाथभर के दे तो नहीं कल्पे। वह आहार भी अति निरस होने से गिराने योग्य हो परन्तु खाने के उपयोग का न हो, उस आहार को दूसरे –शाक्यादिक, –याचक, अतिथि–भिखारी, कृपण–दरिद्री, वनीपक–करुणा भरी आवाज से भोजन माँगते हुए भूखे मनुष्य–भी लेने की अभिलाषा न करे, ऐसा आहार ही मुझे पारणे के लिये आयम्बिल में ग्रहण करना कल्पे।

" વિગય-ઘી, દૂધ, દહી, તેલ, ગોળ, આદિ સરસ પદાર્થ–રહિત, ચોખા, શેકેલા ચણા, આદિ લુખ્ખા–સૂકા અન્નને અચેત પાણીમા નાખી એક વખત ખાવુ તે આયબિલ છે "

તે રૂક્ષ અન્ન પણ ખરડેલ (લોટ આદિથી ભરેલ) હાથથી દીધું હોય તો કલ્પે પરન્તુ મારે માટે હાથ ખરડીને (ભરીને) આપે તો નહી કલ્પે તે આહાર પણ નિરસ હોવાથી નાખી દેવા જેવું હોય પણ ખાવાના ઉપયોગમા આવવા જેવુ ન હોય તે આહારને બીજા કોઇ શ્રમણ–શાક્યાદિક, બ્રાહ્મણ–યાચક, અતિથી–ભિખારી, કૃપણ–દરિદ્રી, વનીપક-કરૂણા ભર્યા અવાજથી ભોજન માગતા અત્યન્ત ભૂખ્યા મનુષ્ય પણ લેવાની ઇચ્છા ન કરે એવોજ આહાર મારે પારણાના આયબિલ માટે ગ્રહણ કરવો કલ્પે

एवं धन्यनाम्नाऽनगारेण प्रार्थितो भगवान् —यथासुखं देव प्रिय ! मा प्रतिबन्धं , इति ॥७॥

॥ मूलम् ॥

तए णं से धण्णे अणगारे समणेणं भगवया महावीरेण अब्भणुण्णाए णे ० ीवाए -छट्ठेणं अणि ेणं ोकम्मेणं अप्पाणं भावेमाणे हरइ ॥८॥

॥ ॥

: स ोऽनगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः सन् ० यावज्जीवं -षष्ठेनानिक्षिप्तेन ःकर्मणाऽऽत्मानं भावयन् विहरति ॥८॥

॥ टीका ॥

'तए णं से' इत्यादि। तदनन्तरं धन्यनामानगारो भग ऽभ्यनुज्ञातो हृष्टतुष्टो यावज्जीवं -षष्ठेन नैरन्तर्येण ःकर्मणाऽऽत्मानं भावयन् विहरति ॥८॥

॥ मूलम् ॥

तए णं से धण्णे अणगारे पढमछट्ठक्खमणपारणयं पढमाए पोरिसीए करेइ, गोयमसामी तहेव आपुच्छइ, जाव जेणेव काकंदी नयरी

इस प्रकार धन्यकुमार अनगार के निवेदन करने पर भगवान् इस प्रकार बोले— 'जैसा हो वैसा करो, कार्य में विलम्ब न करो।' ॥७॥

धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर की आज्ञा पाकर अत्यन्त एवं सन्तुष्ट हुए, और प्रतिज्ञानुसार जीवन पर्यन्त अन्तर रहित बेले २ पारणे में आयम्बिल तपस्या से आत्मा को भावित करते हुए विचरने लगे ॥८॥

એ રીતે ધન્યકુમાર અણગારના નિવેદન કરવાથી ભગવાન આ પ્રમાણે બોલ્યા—'જેમ તમને સુખ ઉપજે તેમ કરો શુભ કાર્યમાં વિલમ્બ ન કરો' ॥૭॥

ધન્યકુમાર અણગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી અત્યન્ત પ્રસન્ન એવં સંતુષ્ટ થયા અને પ્રતિજ્ઞાનુસાર ન-પર્યન્ત અન્તરરહીત છઠ-છઠના પારણામાં આયંબિલની તપસ્યાથી આત્માને ભાવિત કરતા થકા વિચરવા લાગ્યા ॥૮॥

तेणेव उवागच्छइ, च्छित्ता कार्कदीए नयरीए उच्चनीच० अडमाणे आयंबिलं नो बिलं नावकंखति ॥९॥

॥ ॥

: स धन्यो : प्रथमषष्ठक्षपणपारणके प्रथमायां पौरुष्यां स्वाध्यायं करोति, गौतमस्वामी तथैवापृच्छति, यावत् यत्रैव काकन्दी नगरी तत्रैवोपागच्छति, काकन्द्यां नगर्यामुच्चनीच० यावदटन् आचा- ं नो ं यावन्नावकाङ्क्षते ॥९॥

॥ टीका ॥

: स ऽनगारः : पारणदिवसे मपौरुष्यां स्वाध्याय गौतमस्वामिवद् भिक्षाचरणार्थं भगवन्तं पृच्छति, : श्रीमहावीरस्याज्ञां समादाय भिक्षार्थं काकन्दीं नगरीं । तत्रोच्चनीचमध्यमकुले भिक्षार्थं पर्यटन् केवलमाचामाम्ल भिक्षां काङ्क्षते म्लभिक्षाम् ॥९॥

॥ मूलम् ॥

ं से धण्णे अणगारे ताए अब्भुज्जयाए पययाए ताए -याए एसमाणे, जइ णं भत्तं लभइ तो ं न लभइ, लभइ तो ं न लभइ ॥१०॥

धन्यकुमार अनगार बेले २ तप के, पहिले पारने के दिन प्रहर में स्वाध्याय कर श्री गौतम स्वामी के समान भिक्षार्थ जाने के लिये भगवान से पूछा और भगवान् महावीर की प्राप्तकर वे काकन्दी नगरी में पधारे। ँ ऊंचे नीचे कुलों में भिक्षार्थ करते हुए आयम्बिल के लिये आहार की गवेषणा करते है परन्तु सरस आहार लेने की अभिलाषा नहीं करते ॥९॥

ધન્યકુમાર અણુગાર છઠ છઠ તપના પ્રથમ પારણાના દિવસે પ્રથમ પ્રહરમા સ્વાધ્યાય કરી શ્રી ગૌતમ સ્વામીની માફક ગોચરી જવા માટે ભગવાનને પૂછે છે, ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી તે કાકન્દી નગરીમા પધાર્યા, ત્યા ઉચા નીચા તથા મધ્યમ કુળોમા ભિક્ષાર્થ ભ્રમણ કરતા આયબિલ માટે લુખ્ખા આહારની ગવેષણા કરે છે પરન્તુ સરસ આહાર લેવાની જરા પણ ઇચ્છા કરતા નથી ॥૯॥

॥ ॥

: स धन्योऽनगारस्तयाऽभ्युद्यतया प्रयतया प्रदत्तया प्रगृहीतया एषणया एषमाणः, यदि लभते तर्हि पानं न लभते, पानं लभते तर्हि न लभते ॥१०॥

॥ टीका ॥

ततोऽसौ धन्यनामाऽनगारः अभ्युद्यतया=शास्त्र हितया, या=प्रकृष्ट-यत्नवत्या, प्रदत्तया=दातृप्रदत्तवस्तुसम्बन्धिन्या, प्रगृहीतया=प्रकर्षभावेन अनासक्तया स्वीकृतया एषणया एषमाणः–यदि भक्त लभते तदा न पानम्, पानं लभते तदा न भक्तम् ॥१०॥

॥ मूलम् ॥

तएण से धण्णे अणगारे अदीणे अविमणे अकलुसे अविसाई रि-तंतजोगी जयणघडणजोगचरित्ते अहापज्जत्तं समुदाण पडिगाहेइ, पडिगाहित्ता काकंदीओ नयरीओ पडिनिक्खमइ, जहा गोयमो जाव पडिदंसेइ ॥११॥

॥ छाया ॥

: धन्योऽनगारः–अदीनः, अविमनाः, :, अविषादी, अपरितान्तयोगी, यतनघटनयोगचरित्रो यथापर्याप्तं स प्रतिगृह्णाति, प्रतिगृह्य काकन्दीतो नगरीतः प्रतिनिष्क्रामति, यथा गौतमो यावत्प्रति-दर्शयति ॥११॥

शास्त्रविहित-यतनावाली, दाताद्वारा दी गई वस्तु सम्बन्धी तथा उत्कृष्ट भाव से आसक्ति रहित स्वीकारी हुई, ऐसी एषणासे आहार की गवेषणा करते हुए धन्य अनगार को भिक्षा में आहार मिलता है तो पानी नहीं और पानी मिलता है तो आहार नहीं ॥१०॥

યતનાવાળી દાતા દ્વારા દીધેલ વસ્તુ સમ્બન્ધી તથા ઉત્કૃષ્ટ ભાવથી આસક્તિરહિત સ્વીકારેલી એષણાથી આહારની ગવેષણા કરતા થકા ધન્ય અણ-ગારને ભિક્ષામા આહાર મળે તો પાણી નહીં, અને પાણી મળે તો આહાર નહીં ॥૧૦॥

तेणेव इ, च्छित्ता काकंदीए नयरीए उच्चनीच० अडमाणे आयंबिलं नो अणायबिलं नावकंखति ॥९॥

॥ ॥

: स धन्योऽनगारः प्रथमषष्ठक्षपणपारणके ' पौरुष्यां स्वाध्यायं करोति, गौतमस्वामी तथैवापृच्छति, यावत् यत्रैव काकन्दी नगरी तत्रैवोपागच्छति, काकन्द्यां नगर्यामुच्चनीच० यावदटन् आचा- ' नो ' यावभावकाङ्क्षते ॥९॥

॥ टीका ॥

: स गारः : पारणदिवसे मपौरुष्यां स्वाध्याय गौतमस्वामिवद् भिक्षाचरणार्थं भगवन्त पृच्छति, : श्रीमहावीरस्याज्ञां समादाय भिक्षार्थं काकन्दीं नगरीं । तत्रोच्चनीचमध्यमकुले भिक्षार्थं पर्यटन् केवलमा ' भिक्षां काङ्क्षते म्लभिक्षाम् ॥९॥

॥ मूलम् ॥

' से धण्णे अणगारे ताए अब्भुज्जयाए पययाए ताए - याए एसमाणे, जइ णं भत्तं लभइ तो ' न लभइ, लभइ तो ' न ॥१०॥

धन्यकुमार अनगार बेले २ तप के, पहिले पारने के दिन प्रहर में स्वाध्याय कर श्री गौतम स्वामी के समान भिक्षार्थ जाने के लिये से पूछा और भगवान् महावीर की वे काकन्दी नगरी में पधारे। वहाँ ऊंचे नीचे कुलों में भिक्षार्थ भ्रमण करते हुए आयम्बिल के लिये आहार की गवेषणा करते है परन्तु सरस आहार लेने की अभिलाषा नहीं करते ॥९॥

धन्यकुमार अणुगार छठ छठ तपना प्रथम पारणाना दिवसे प्रथम प्रहरमा स्वाध्याय करी श्री गौतम स्वामीनी माफक गोचरी जवा माटे भगवानने पूछे छे, भगवान महावीरनी आज्ञा प्राप्त करी ते काकन्दी नगरीमां पधार्या, त्या ઉંચા નીચા તથા મધ્યમ કુળોમા ભિક્ષાર્થ ભ્રમણ । આયબિલ માટે લુખ્ખા આહારની ગવેષણા કરે છે પરન્તુ સરસ આહાર લેવાની જરા પણ ઇચ્છા કરતા નથી ॥૯॥

॥ छाया ॥

: स धन्योऽनगारस्तयाऽभ्युद्यतया तया प्रदत्तया प्रगृहीतया एषणया एषमाणः, यदि लभते तर्हि पानं न लभते, पानं लभते तर्हि न लभते ॥१०॥

॥ टीका ॥

ततोऽसौ धन्यनामाऽनगारः अभ्युद्यतया=शास्त्र हितया, या=प्रकृष्ट-यत्नवत्या, प्रदत्तया=दातृप्रदत्तवस्तुसम्बन्धिन्या, प्रगृहीतया=प्रकर्षभावेन अनासक्तया स्वीकृतया एषणया एषमाणः-यदि लभते तदा न पानम्, अथ पानं लभते तदा न भक्तम् ॥१०॥

॥ मूलम् ॥

तएण से धण्णे अणगारे अदीणे अविमणे अकलुसे अविसाई अपरि-तंतजोगी जयणघडणजोगचरित्ते अहापज्जत्तं समुदाण पडिगाहेइ, पडिगाहित्ता काकदीओ नयरीओ पडिनिक्खमइ, गोयमो जाव पडिदसेइ ॥११॥

॥ छाया ॥

: धन्योऽनगारः-अदीनः, अविमनाः, लुषः, अविषादी, अपरितान्तयोगी, यतनघटनयोगचरित्रो यथापर्याप्त समुदान प्रतिगृह्णाति, प्रतिगृह्य काकन्दीतो नगरीतः प्रतिनिष्क्रामति, यथा गौतमो यावत्प्रति-दर्शयति ॥११॥

शास्त्रविहित-यतनावाली, दाताद्वारा दी गई वस्तु सम्बन्धी तथा उत्कृष्ट भाव से आसक्ति रहित स्वीकारी हुई, ऐसी एषणासे आहार की गवेषणा करते हुए धन्य अनगार को भिक्षा में आहार मिलता है तो पानी नहीं और पानी मिलता है तो आहार नहीं ॥१०॥

યતનાવાલી દાતા દ્વારા દીધેલ વસ્તુ સમ્બન્ધી તથા ઉત્કૃષ્ટ ભાવથી આસક્તિરહિત સ્વીકારેલી એષણાથી આહારની ગવેષણા કરતા થકા ધન્ય અણ-ગારને ભિક્ષામા આહાર મળે તો પાણી નહીં, અને પાણી મળે તો આહાર નહી ॥૧૦॥

॥ टीका ॥

:=तथापि स धन्यनामानगारः अविमनाः :, := क्रोधाद्यावेशरहितः, अविषादी=ग्लानिरहितः, अपरितान्तयोगी=तनतनाटशब्द-रहितः स्थिरचितः, यतनघटनयोगचरित्रः, यतनं=प्राप्तसंयमस्य विशुद्ध्यर्थमुद्योगः, घटनम्=अप्राप्तविशुद्धसंयमश्रेणिप्राप्त्यर्थं यत्नः, यतनघटनलक्षणाः योगाः= मनोवाक्कायव्यापारा तत्, एवम्भूतं चरित्रं=चारित्रं स - योगचरित्रः=संयमनि ः। यथापर्याप्तं= लब्ध तावदेव पर्याप्तं, समुदान=उच्चावचकुलादुपलब्ध वा वा गृहीत्वा काकन्दीनगरीतो निष्क्रम्य गौतमस्वामिवद् यावत् प्रतिदर्शयति ॥११॥

॥ मूलम् ॥

तएणं से धण्णे अणगारे समणेणं महावीरेणं अब्भणुण्णाए ाणे अमुच्छिए शोववण्णे बिलमिव पण्णगभूएणं अप्पाणेणं आहारं आहारेइ, आहारित्ता संजमेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥१२॥

फिर भी वे धन्यकुमार अनगार मन, -भाव रहित अर्थात् क्रोधादि आवेश रहित, विषाद भाव विना, तनतनाट शब्द को छोडकर, स्थिर चित्त होकर, प्राप्त की विशुद्धि के लिये उद्योग अप्राप्त की श्रेणी प्राप्त करने के लिये यत्न करते हुए मन के संयम मे अतीव दृढ हो ऊचे नीचे घरों से जितना मिला उतना ही आहार पानी ग्रहण कर काकन्दी नगरी से बाहर निकले। वहाँ से वे जहाँ भगवान् विराजमान थे वहाँ आये और श्री गौतमस्वामी की तरह भगवान् को आहार पानी दिखलाया ॥११॥

ફરી પણ તે ધન્યકુમાર અણગાર પ્રસન્ન મન કલુષભાવ રહિત અર્થાત્ ક્રોધાદિ આવેશ રહિત વિષાદભાવ વિના તનતનાટ શબ્દને છોડી સ્થિરચિત્ત થઈ પ્રાપ્ત સયમની વિશુદ્ધિ માટે ોગ, તથા અપ્રાપ્ત સયમની શ્રેણિ પ્રાપ્ત કરવા માટે યત્ન કરતા તથા મન, વચન, કાયાના સંયમમા અતિદૃઢ થઈ ઉચ, નીચ તથા મધ્યમ ઘરોથી જેટલો મલ્યો તેટલો આહાર પાણી આવશ ાનુસારે ગ્રહણ કરી કાકન્દી નગરીથી બહાર નિકળ્યા ત્યાથી તે જ્યા ભગવાન વિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા અને ગૌતમ સ્વામીની માફક ભગવાનને આહાર પાણી દેખાડ્યો ॥૧૧॥

॥ ॥

: स धन्योऽनगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः सन् अमूर्च्छितो यावद् अनध्युपपन्नो बिलमिव पन्नगभूतेन आत्मना आहारं आहारयति । आहारयित्वा संयमेन आत्मानं भावयन् विहरति ॥१२॥

॥ टीका ॥

स धन्यनामानगारो ऽभ्यनुज्ञातः सन् अमूर्च्छितः=रस-वर्णादिषु गृद्धिभावरहितः तीव्रवैराग्यभावनया पूर्वसेवितमनोज्ञरसादिस्मरणा-भावात् यावत् अनध्यु :=रागद्वेषरहितः, मध्यस्थभावयुक्तत्वात् । तदप्येक-विंशतिवारमुदकेन पूर्णतया : विधाय रसमनास्वादयन् आहार-माहारयति ।- ाह-'बिल व पन्नगभूतेन आत्मने'ति, भुजङ्गो

तदनन्तर वे धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर से आज्ञा प्राप्त कर, तीव्र वैराग्य भावना से आहार मे अमूर्च्छित, वर्णरस आदि मे गृद्ध न हो, पूर्वभुक्त सुन्दर आहारों का स्मरण नहीं करते हुए मध्यस्थ भाव से अर्थात् राग-द्वेष रहित विना किसी स्वाद के आहार करते थे। उस आहार को भी इक्कीस वार पानी से धोकर नीरस एव सत्त्वहीन करके आहार करते थे।

वे विना स्वादलिये किस आहार करते थे दृष्टान्तद्वारा कहते है—

जिस प्रकार सर्प बिल मे प्रवेश करते समग बिल के दोनों पार्श्व भागों को स्पर्श नहीं हुआ भाग से ही उसमे प्रवेश करता है। उसी प्रकार धन्यकुमार

ત્યારબાદ તે ધન્યકુમાર અણુગાર શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આજ્ઞા લઇ આહારમાં અમૂર્ચ્છિત-વર્ણ રસ આદિમા ગૃદ્ધ ન થતા મધ્યસ્થભાવે તીવ્ર વૈરાગ્ય ભાવનાથી પૂર્વે કરેલ સુન્દર તથા સરસ આહારોનું સ્મરણ ન કરતા રાગદ્વેષ રહીત કોઇ પણ સ્વાદ વીના આહાર કરતા હતા તે આહારને પણ (૨૧) એકવીસ વાર પાણીથી ધોઇ નિરસ તેમજ સત્વહીન કરીને આહાર કરતા હતા તેઓ સ્વાદ વીના કઇ રીતે આહાર કરતા હતા તે દૃષ્ટાન્તદ્વારા બતાવે છે—

જેવી રીતે સર્પ બિલમા પ્રવેશ કરતી વખતે બિલના બન્ને-આજુબાજુના-ભાગને સ્પર્શ્યા વગર મધ્ય ભાગથીજ તેમા પ્રવેશ કરે છે તેવીજ રીતે ધન્યકુમાર

॥ टीका ॥

:=तथापि स धन्यनामानगारः अविमनाः :, अकलुषः= क्रोधाद्यावेशरहितः, अविषादी=ग्लानिरहितः, अपरितान्तयोगी=तनतनाटशब्द-रहितः स्थिरचितः, यतनघटनयोगचरित्रः, यतनं=प्राप्तसंयमस्य विशुद्ध्यर्थमुद्योगः, घटनम्=अप्राप्तविशुद्धसंयमश्रेणिप्राप्त्यर्थं :, यतनघटनलक्षणाः योगाः= मनोवाक्कायव्यापारा तत्, एवम्भूतं चरित्रं=चारित्रं स - योगचरित्रः=संयमनिष्ठासंपन्नः। यथापर्याप्त=यावन्मात्रं लब्धं तावदेव पर्याप्तं, समुदान=उच्चावचकुलादुपलब्धं ं वा वा गृहीत्वा काकन्दीनगरीतो निष्क्रम्य गौतमस्वामिवद् ं यावत् प्रतिदर्शयति ॥११॥

॥ मूलम् ॥

ं से धण्णे अणगारे समणेणं महावीरेणं अब्भणुण्णाए णे अमुच्छिए श्रोववण्णे बिलमिव पण्णगभूएणं अप्पाणेणं आहारं आहारेइ, आहारित्ता संजमेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ॥१२॥

फिर भी वे धन्यकुमार अनगार मन, -भाव रहित अर्थात् क्रोधादि आवेश रहित, विषाद विना, तनतनाट शब्द को छोडकर, स्थिर चित्त होकर, प्राप्त की विशुद्धि के लिये उद्योग अप्राप्त की श्रेणी प्राप्त करने के लिये यत्न करते हुए मन के ं में अतीव दृढ हो ऊंचे नीचे मध्यम घरों से जितना मिला ही आहार पानी ग्रहण कर काकन्दी नगरी से बाहर निकले। वहाँ से वे जहाँ भगवान् विराजमान थे वहाँ आये और श्री गौतमस्वामी की भगवान् को आहार पानी दिखलाया ॥११॥

ફરી પણ તે ધન્યકુમાર અણગાર પ્રસન્ન મન કલુષભાવ રહિત અર્થાત્ ક્રોધાદિ આવેશ રહિત વિષાદભાવ વિના તનતનાટ શબ્દને છોડી સ્થિરચિત્ત થઈ પ્રાપ્ત સંયમની વિશુદ્ધિ માટે ઉદ્યોગ, તથા અપ્રાપ્ત સંયમની શ્રેણિ પ્રાપ્ત કરવા માટે યત્ન કરતા તથા મન, વચન, કાયાના સંયમમાં અતિદૃઢ થઈ ઉચ્ચ, નીચ તથા મધ્યમ ઘરોથી જેટલો મળ્યો તેટલો આહાર પાણી આવશ્યકતાનુસારે ગ્રહણ કરી કાકન્દી નગરીથી બહાર નિકળ્યા ત્યાંથી તે જ્યાં ભગવાન વિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા અને ગૌતમ સ્વામીની માફક ભગવાનને આહાર પાણી દેખાડ્યો ॥૧૧॥

॥ छाया ॥

: स धन्योऽनगारः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः सन् अमूर्च्छितो यावद् अनध्युपपन्नो बिलमिव पन्नगभूतेन आत्मना आहारं आहारयति । आहारयित्वा मेन आत्मानं भावयन् विहरति ॥१२॥

॥ टीका ॥

स गारो ऽभ्यनुज्ञातः सन् अमूर्च्छितः=रसवर्णादिषु गृद्धिभावरहितः तीव्रवैराग्यभावनया पूर्वसेवितमनोज्ञरसादिस्मरणाभावात् त् अनध्यु :=रागद्वेषरहितः, मध्यस्थभावयुक्तत्वात् । तदप्येकविंशतिवारमुदकेन प्रक्षाल्य पूर्णतया :सत्त्वं विधाय रसमनास्वादयन् आहारमाहारयति । दृष्टान्तमाह—'बिल व पन्नगभूतेन आत्मने'ति, यथा भुजङ्गो

तदनन्तर वे धन्यकुमार अनगार श्रमण भगवान् महावीर से आज्ञा प्राप्त कर, तीव्र वैराग्य भावना से आहार मे अमूर्च्छित, वर्णरस आदि मे गृद्ध न हो, पूर्वभुक्त सुन्दर आहारों का स्मरण नहीं करते हुए भाव से अर्थात् राग-द्वेष रहित विना किसी स्वाद के आहार करते थे। उस आहार को भी इक्कीस वार पानी से धोकर नीरस एव सत्वहीन करके आहार करते थे।

वे विना स्वादलिये किस प्रकार आहार करते थे वह दृष्टान्तद्वारा कहते है—

जिस सर्प बिल मे प्रवेश करते समय बिल के दोनों पार्श्व भागों को स्पर्श नहीं हुआ भाग से ही उसमे प्रवेश है। उसी प्रकार धन्यकुमार

ત્યારબાદ તે ધન્યકુમાર અણુગાર શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર પાસેથી આજ્ઞા લઇ આહારમાં અમૂર્ચ્છિત—વર્ણુ રસ આદિમા ગૃદ્ધ ન થતા મધ્યસ્થભાવે તીવ્ર વૈરાગ્ય ભાવનાથી પૂર્વે કરેલ સુન્દર તથા સરસ આહારોનું સ્મરણુ ન કરતા રાગદ્વેષ રહીત કોઇ પણુ સ્વાદ વીના આહાર કરતા હતા તે આહારને પણુ (૨૧) એકવીસ વાર પાણીથી ધોઇ નિરસ તેમજ સત્વહીન કરીને આહાર કરતા હતા તેઓ સ્વાદ વીના કઇ રીતે આહાર કરતા હતા તે દૃષ્ટાન્તદ્વારા બતાવે છે —

જેવી રીતે સર્પ બિલમા પ્રવેશ કરતી વખતે બિલના બન્ને—આજુબાજુના—ભાગને સ્પર્શ્યા વગર મધ્ય ભાગમીજ તેમા પ્રવેશ કરે છે તેવીજ રીતે ધન્યકુમાર

विलस्य मांगद्वयमसंस्पृशन् एवात्मानं बिले प्रवेशयति
द्वयस्पर्शरहितमाहारं कण्ठनालाभिमुखं प्रवेश्याऽऽहारयति । एवं
संयमेन चात्मानं यन्नसौ विहरति ॥१२॥

॥ मूलम् ॥

से समणे भगवं महावीरे अण्णया कयाइ काकन्दीओ नयरीओ सहसंबवणाओ उज्जाणाओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमित्ता बहिया - विहारं विहरइ ॥१३॥

॥ ॥

: स श्रमणो भगवान् महावीरोऽन्यदा कदाचित्काकन्दीतो नगरीतः सहस्राम्रवणादुद्यानात्प्र निष्क्रामति, प्रतिनिष्क्रम्य बहिर्जनपदविहारं विहरति ॥१३॥

॥ टीका ॥

अन्यदा कदाचिद् ते पारणानन्तरं श्रमणो भगवान् महावीरः काकन्दीनगरीतः सहस्राम्रवणनामकादुद्यानात् प्रतिनिष्क्रम्य बहिर्देशविहारार्थं विहरति ॥१३॥

अनगार भी मुखके दोनों पार्श्व भागों से आहार को विना स्पर्श कराए स्वाद रहित आहार करते थे। इस प्रकार तप-संयम-पूर्वक आत्मचिन्तन करते रहते थे ॥१२॥

तत्पश्चात् भगवान् महावीर काकन्दी नगरी के सहस्राम्रवन नामक से निकले और निकलकर देशों मे ि किया ॥१३॥

અણુગાર પણ મુખના બન્ને ભાગોથી આહારને સ્પર્શાયા વગર સ્વાદ રહિત આહાર કરતા હતા એ પ્રકારે તપ સંયમ પૂર્વક આત્મ-ચિન્તન કરતા થકા રહેતા હતા ॥૧૨॥

તે પછી એક સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે કાકન્દી નગરીના સહસ્રામ્રવન નામના ાનથી નિકળી બીજા દેશોમા વિહાર કર્યો. ॥૧૩॥

॥ मूलम् ॥

तएणं से धन्ने अणगारे भगवओ महावीरस्स तहारूवाणं थेराण अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, अहिज्जित्ता संजमेणं ं भावेमाणे विहरइ ॥१४॥

॥ ॥

ः स धन्योऽनगारः भगवतो महावीरस्य तथारूपाणां विराणामन्तिके सामायिकादीन्येकादशाङ्गान्यधीते, अधीत्य संयमेन तप- ऽ ं भावयन् विहरति ॥१४॥

॥ टीका ॥

ः स धन्यनामाऽनगारः श्रीमहावीरस्य भगवतस्तथारूपस्थविराणां समीपे सामायिकादीन्येकादशाङ्गान्यधीतवान्, ः संयमेन ऽऽत्मानं भावयन् विहरति ॥१४॥

॥ मूलम् ॥

ं से धन्ने अणगारे तेणं ओरालेणं० खंदओ ० ोभेमाणे२ चिट्ठइ ॥१५॥

॥ ॥

ः स धन्योऽनगारस्तेनोदारेण० यथास्कन्दको यावत् ० यावद् उपशोभमानः२स्तिष्ठति ॥१५॥

फिर धन्यकुमार अनगार ने श्री श्रमण भगवान् महावीर के तथारूप—बहुश्रुत स्थविरों के समीप सामायिक आदि ग्यारह अङ्गोंका अध्ययन किया, और तप-सयमद्वारा आत्मचिंतन करते रहने लगे ॥१४॥

તે પછી ધન્યકુમાર અણુગારે શ્રી શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના તથારૂપ—બહુશ્રુત સ્થવિરોની પાસે સામાયિક આદિ અગ્યાર અંગોનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને તપ સંયમ પૂર્વક આત્મ-ચિન્તન કરતા થકા રહેવા લાગ્યા ॥૧૪॥

॥ टीका ॥

तदनु स ारस्तेनोदारेण 'विपुलेन' इत्यादिविशे - विशिष्टेन ःकर्मणा शुष्को ः, यथास्कन्दकः=स्कन्दकवत् यावत्- - राशिमतिच्छन्नः सुहुतहुताशन इव वहिस्तेजोरहितोऽप्यन्तस्तपसा तेजसा तपस्तेजः- श्रि ऽतीवातीव-उपशोभमानः२ अतिशयेन देदीप्यमानो बभूव ॥१५॥

धन्यनाम्नोऽनगारस्य तीव्रतपः शरीरं वर्णयति- ' '-मित्यादि ।

॥ मूलम् ॥

ण पादाणं अयमेयारूवे णणे हो , से जहानामए-सुक्कछल्लीति वा, कट्ठपाउयाति वा, जरग्गउवाहणाति वा, एवामेव ला निम्मंसा अट्ठिचम्मछिरत्ताए ायंति नो चेव णं मं ोणियत्ताए ॥१६॥

॥ ॥

पादयोरिदमेतद्रूपं तपोरूपलावण्यमभवत्, तद्यथानामकम्-शुष्कछल्लीति वा, काष्ठपादुकेति वा, जरत्कोपानदिति वा, एव- मेव पादौ शुष्कौ, रूक्षौ, निर्मांसौ अस्थिचर्मशिरातया प्रज्ञायेते नो चैव मांसशोणिततया ॥१६॥

वे धन्यकुमार अनगार इस उदार-प्रधान तप से सर्वथा सूख गये हो गये। फिर भी वे से ढकी हवन की अग्नि के समान बाहर से तेज रहित होते हुए भी स्कन्दकमुनि की तरह आत्मतप तेज से अधिकाधिक देदीप्यमान हुए ॥१५॥

अब धन्यकुमार अनगार के तीव्र तप के से देदीप्यमान-कान्तियुक्त-शरीर का वर्णन किया है-- ' ' इत्यादि ।

તે ધન્યકુમાર અણુગાર આ ઉદાર-પ્રધાન તપથી સર્વથા સુકાઈ ગયા તથા રૂક્ષ થઈ ગયા તો પણ તેઓ રાખથી ઢંકાએલી હવનની અગ્નિ સમાન બહારથી તેજ રહિત હોવા છતા પણ ખંધક ઋષિની માફક આત્મ તપ તેજથી અધિક-અધિક દેદીપ્યમાન થયા ॥૧૫॥

હવે ધન્યકુમાર અણુગારના તીવ્ર તપના પ્રભાવે દેદીપ્યમાન કાન્તિયુક્ત- શરીરનું વર્ણન કરાય છે — 'धण्णस्सण' ઈત્યાદિ

॥ टीका ॥

धन्यनाम्नोऽनगारस्य चरणयोरेवं रूपलावण्यं, मू=आकारः, लावण्यं= चाकचिक्ययुक्तः कांतिविशेषः तपःप्रभावात्संजातं, यथा–शुष्कछल्ली=शुष्क- , वा काष्ठपादुका, जीर्णोपानद् वा, एवमेव धन्यनामानगारस्य पादौ शुष्कौ रूक्षौ रहितौ केवलमस्थिचर्मशिराभिः प्रज्ञायमानौ, नैव मांस- शोणिताभ्यां पादौ विज्ञायेते ॥१६॥

॥ मूलम् ॥

णं अणगारस्स पायंगुलियाणं अयमेयारूवे० से जहाणामए– कलसंगलियाइ वा, मुग्गसंगलियाइ वा, मासंसंगलियाइ वा तरुणिया छिण्णा उण्हे दिण्णा ी मिलायमाणीर चिट्ठ , एवामेव धण्णस्स पायंगुलि- याओ सुक्काओ सोणियत्ताए ॥१७॥

॥ छाया ॥

अनगारस्य पादाङ्गुलिकानामिदमेतद्रूप० तद्यथानामकम्– कलसंगलिकेति वा, मुद्गसंगलिकेति वा, माषसंगलिकेति वा, तरुणिका छिन्ना उष्णे दत्ता सती म्लायन्तीर तिष्ठति, एवमेव धन्यस्य पादाङ्गुलिकाः शुष्का यावत् शोणिततया ॥१७॥

धन्यकुमार अनगार के चरण (पाँव) तप के कारण सूखे की , काष्ठपादुका अथवा जर्जरित उपानह् (जूते) के समान शुष्क, एव मासरहित हो गये थे, केवल हड्डी, चमडा तथा नसों की से ही उनके चरण दृष्टिगोचर होते थे, परन्तु उनमें मांस तथा रक्त बिल्कुल नहीं था ॥१६॥

ધન્યકુમાર અણુગારના ચરણુ (પગ) તપને કારણે સુકાઇ ગએલા વૃક્ષની છાલ, કાષ્ઠપાદુકા અથવા જર્જરિત પગરખા સમાન શુષ્ક રૂક્ષ અને માસરહિત થઇ ગયા હતા કેવળ હાડકા ને ચામડા તથા નસોના જાળથીજ તેઓના ચરણુ (પગ) દેખાતા હતા પણુ તેમા માસ તથા લોહી જરાપણુ દેખાતા ન્હોતા ॥૧૬॥

॥ टीका ॥

ः प्रभावाच्चरणाङ्गुलीनामेवं रू पं ' ', —कल-संगलिका, इति कलायो=वर्तुलचणकस्तस्य संगलिका=फलिका 'वटाणाफली' 'वटलाफली' इति च भाषायाम्, मुद्गसंगलिका=मुद्गफलिका, माषसंगलिका वा=माषफलिका 'उडिदफली' इति भाषायाम्, =अपरिपक्वा छिन्ना=त्रोटिता उष्णे=आतपे दत्ता=निहिता शुष्का सती परिम्लाना =भवति, एवमेव धन्यनामानगारस्य चरणाङ्गुलिकाः :, :, निर्मांसा :, केवलमस्थिचर्मशिराभिः प्रज्ञायन्ते, नैव मांसशोणिताभ्याम् ॥१७॥

॥ मूलम् ॥

जंघाणं अयमेयारूवे० से ० काकजंघाइ वा, कंकजंघाइ वा, ढेणियालियाजंघाइ वा, सोणियत्ताए ॥१८॥

॥ ॥

जंघयोरिदमेतद्रूपं० तद्यथा० काकजङ्घे वा, कङ्कजङ्घेति वा, ढेणिकालिकाजङ्घेति वा यावत् शोणिततया ॥१८॥

॥ टीका ॥

जङ्घयोः, जानुगुल्फयोर्मध्यभागो , ोरेवं ' :-

अतिशय तप के धन्ना के पाँवोंकी उँगलियाँ, अपरिपक्व मे तोडी हुई तेज धूप मे सुखाई ९ , म्लान—मुरझाई हुई—मटर की फलियाँ मूँग की फलियाँ की फलियाँ के शुष्क, एवं मांस रक्त रहित हो गई थीं। वे केवल हड्डी एवं नसों से ही दिखाई देती थीं ॥१७॥

अतीव उग्र तप के अनगार की -(पिण्डी-घुटने के नीचेका भाग),

અતિશય તપના કારણે ધન્ના અણગારના પગની આંગળીઓ અપરિપક્વ અવસ્થામાં તોડેલ તથા તેજ ધૂપમા સૂકાએલ શુષ્ક, મ્લાન—મુર્ઝાએલ વટાણાની શીંગો, મગની શીંગો અથવા અડદની શીંગો સમાન શુષ્ક રૂક્ષ તેમજ માસ રક્ત રહિત થઇ ગઇ હતી તે કેવળ હાડ ચામ અને નસોથીજ દેખાતી હતી ॥૧૭॥

અતિ તપને કારણે ધન્ના અણગારની જંઘા (ઢીંચણના નીચેનો ભાગ),

प्रभावात्संजातं —काकजङ्घा, कङ्कजंघा, कङ्कः=पक्षिविशेषस्तस्य जङ्घा, ढेणि-कालिकाजङ्घा=ढेणिकालिका–पक्षिविशेषस्तस्या जङ्घा, इमाः स्वभावतो निर्मांस-शोणिता भवन्ति, अतस्तत्सादृश्यमुक्तम्। एवं तस्य जङ्घे शुष्के रूक्षे निर्मांसे संजाते इत्यर्थः ॥१८॥

॥ मूलम् ॥

जाणूणं अयमेयारूवे० से जहा० कालिपोरेइ वा, मयूरपोरेइ वा, ढेणियालियापोरेइ वा, सोणियत्ताए ॥१९॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य जान्वोरिदमेतद्रूप० तद्यथा०–कालिपर्वेति वा, मयूरपर्वेति वा, ढेणिकालिकापर्वेति वा, एवं यावत् शोणिततया ॥१९॥

॥ टीका ॥

कालिनामा वनस्पतिविशेषः, पर्व न्धिस्थानम्। मयूरस्य, ढेणिकपक्षिविशेषस्य च पर्व=जानुरूपसन्धिस्थानं · · निर्मांसं शोणितरहितं भवति जानुद्वयं बभूव ॥१९॥

कौएकी जघा, — (पक्षिविशेष) की जघा, अथवा ढेणिक (पक्षिविशेष) की जघा के समान , एव मांस रक्त रहित होगई थी। इन पक्षियों की जघाएँ स्वभाव से ही निर्मांस एवं रक्तरहित होती है, अत· उनकी इन से उपमा दी गई है। धन्यकुमार अनगार की भी जघाएँ उनके पतली होगई थीं ॥१८॥

जिस प्रकार काली नामक वनस्पति विशेष के सन्धि स्थान (जोड), मयूर एव ढेणिक (पक्षिविशेष) के घुटनों के सन्धिस्थान , , मांस, एव रक्त से रहित होते है,

---

કાગડાની જંઘા, કંક (પક્ષિવિશેષ) ની જંઘા અથવા ઢેણિક (પક્ષિવિશેષ) ની જંઘા સમાન શુષ્ક, રૂક્ષ અને માંસ રક્ત રહિત થઇ ગઇ હતી આ પક્ષીઓની જંઘાઓ સ્વભાવથીજ નિર્માંસ તેમજ રક્ત રહિત હોય છે એટલે અહીં એની ઉપમા આપવામા આવી છે, ધન્યકુમાર અણગારની જંઘાઓ પણ તેના જેવી પાતળી થઇ ગઇ હતી ॥૧૮॥

જેવી રીતે કાલી નામે વનસ્પતિ વિશેષનું સન્ધિસ્થાન (જોડ), મોર તેમજ ઢેણિક (પક્ષિવિશેષ) નાં ઢીંચણનું સન્ધિસ્થાન શુષ્ક, રૂક્ષ, માંસ તેમજ રક્ત

॥ मूलम् ॥

० सेजहाणामए-सामकरिल्लेइ वा, बोरीकरिल्लेइ वा, ई०, सामली०, तरुणए छिन्ने उण्हे चिट्ठइ, एवामेव सोणियत्ताए ॥२०॥

॥ ॥

ऊर्वोः० तद्यथानामकम्-श्यामकरीर वा, बदरीकरीरमिति वा, सल्लकीकरीरमिति वा, शाल्मलीकरीरमिति वा, छिन्नं, उष्णे याव-चिष्ठति, मेव धन्यस्योरू यावत् शोणिततया ॥२०॥

॥ टीका ॥

ऊर्वोः, जानुत ऊर्ध्वभाग ऊरुस्तयोः, : वादेवं यै संजातं -श्यामकरीरं, =मियङ्गुवृक्षस्य करीरं=अङ्कुरः, वदरीकरीरं, सल्लकीकरीरं, सल्लकी=वनस्पतिविशेषः, करीरम्=अङ्कुरः । शाल्मली= 'सेमल' इति मसिद्धो विशेषस्तस्य करीरम्= : । तदेतत्तरुणकं= त्रोटितम्, आतपे स्थापित सत् परिम्लानं ति तथैव - रस्योरू : ॥२०॥

उसीप्रकार अनगार के दोनों घुटने , , एव मांस रक्त रहित हो गये थे ॥१९॥

जिस -प्रियंगु अङ्कुर, बदरी (बेर) अङ्कुर, सल्लकी (वृक्षविशेष) का अङ्कुर, शाल्मली (सेमल) वृक्षका अङ्कुर, अपरिपक्व अवस्थामें ही तोड के धूपमें सूखादेने पर म्लान एव हो जाते हैं, उसी अत्यन्त उग्र तपके धन्यकुमार के -घुटनों का उपरी प्रदेश (सांथल), मांस के नहीं होने से एव हो गया था ॥२०॥

રહિત હોય છે એવી રીતે ધન્ય અણગારના બન્ને ઢીંચણુ શુષ્ક રૂક્ષ તેમજ માસ થી રહિત થઇ ગયા હતા ॥૧૯॥

જેમ શ્યામ-પ્રિયંગુ વૃક્ષના અંકુર બદરી (બોર) વૃક્ષના અંકુર, સલ્લકી (વૃક્ષવિશેષ) ના અંકુર, શાલ્મલી (સેમલ) વૃક્ષના અંકુર ને અપરિપકવ અવ-સ્થામાજ તોડીને તડકામા સુકાવી દેવાથી મ્લાન તેમજ રૂક્ષ થઇ જાય છે. એવી રીતે અત્યન્ત ઉગ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણુગારના ઉરૂ-ઢીં ના ઉપરનો ભાગ (સાથલ), રકત માસ નહિ હોવાથી શુષ્ક તેમજ રૂક્ષ થઇ ગયો હતો ॥૨૦॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स कडिपत्तस्स इमेयारूवे० से जहा०--उट्टपादेति वा, जरग्गपादेति वा जाव सोणियत्ताए ॥२१॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य कटिपत्रस्येदमेतद्रूप० तद्यथा०--उष्ट्रपाद इति वा, जरद्गवपाद इति वा यावत् शोणितत्वतया ॥२१॥

॥ टीका ॥

तस्य धन्यनामानगारस्य कटिपत्रस्य=कटिप्रदेशस्य एवं रूपलावण्य तपश्चरणेन संजातं, यथा--उष्ट्रडिम्भस्य वा वृद्धबलीवर्दस्य वा चरणः खुरद्वयात्मकः ऊर्ध्वभागे समुन्नतोऽधस्तादनुन्नतः शोणितमांसरहितः शुष्को रूक्षश्च भवति तद्वत्तस्य कटिप्रदेशः ॥२१॥

॥ मूलम् ॥

धण्ण उदरमायणस्स इमेयारूवे० सेजहा०--सुक्कदतिएइ वा, भज्जणयकभल्लेइ वा, कट्ठकोलंबएइ वा, एवामेव उदरं लं निम्मंस ॥२२॥

॥ छाया ॥

धन्यस्योदरभाजनस्येदमेतद्रूपं० तद्यथा०--शुष्कदतिरिति वा, भर्जनककभल्लमिति वा, काष्ठकोलम्ब इति वा, एवमेवोदरं रूक्षं निर्मांसम् ॥२२॥

अतिशय तपके कारण धन्यकुमार अनगार के कटिप्रदेश की शोभा इस प्रकार हो गई थी। जिस प्रकार ऊट के बच्चे का पांव, बैल का दो खुरवाला पाव, ऊपर से (ऊचा) और नीचे से अवनत (वाला) तथा रक्त मांस रहित होता है, उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार का कटिप्रदेश भी अतिशय तप के कारण रक्त, मांस रहित अत्यन्त क्षीण एवं हो गया था ॥२१॥

અત્યન્ત ઉગ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણુગારના કટિપ્રદેશ-કેડ-ની શોભા આ પ્રમાણે થઇ ગઇ હતી--જેવી રીતે ઊંટના બચ્ચાના પગ, વૃદ્ધ બળદના બે ખુરીવાળા પગ, ઉપરથી ઊંચા અને નીચે ખાડાવાળા તથા રક્ત માસ રહિત હોય છે એવી રીતે ધન્યકુમાર અણુગારનો કટિ પ્રદેશ પણ અતિશય તપને કારણે રક્ત માસ રહિત અત્યન્ત ક્ષીણ શુષ્ક તેમજ રુક્ષ થઇ ગયો હતો ॥૨૧॥

॥ टीका ॥

धन्यनामानगारस्योदरभाजनस्य तपःप्रभावान्मध्यभागे कृशतया विध रूपलावण्यं संजातं, यथा-शुष्कदृतिः=आतपशुष्कं चर्ममयजलभाजनं ' '-नाम्ना प्रसिद्धं, यथा वा भर्जनककमल्लं=चणकादिभर्जनपात्रं घटादिकर्परं वा, वा काष्ठकोलम्बः=पिष्टमर्दनपात्रं 'कठोती' इति प्रसिद्धम्। शुष्कदृत्यादिकं यथा निम्नं गम्भीरं शुष्कं भवति, स्योदरं शुष्कं निर्मांसमतिगम्भीरं कृशं निम्नं संजातम् ॥२२॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स पांसुलिय . णं इमेयारूवे० सेजहा०-थासयावलीति वा, पाणावलीति वा, मुंडावलीति वा, एवा० ॥२३॥

॥ छाया ॥

ंलिकाकटकयोरिदमेतद्रूपं० तद्यथा०- लीति वा, पानावलीति वा, मुण्डावलीति वा, एवमेव० ॥२३॥

॥ टीका ॥

पांशुलिकाकटकयोः, पांशुलिकाः=पार्श्वास्थीनि ं कटकौ=कटौ-

अतिशय उग्र तप के कारण धन्यकुमार अनगार का पेट इस प्रकार का हो गया था। जिस प्रकार धूप में सूखी हुई चमड़े की , चने आदि की रोटी पकानेका , आँटा गूदने की कठोती, , एव अन्दरसे गहरी होती है, उसी धन्यकुमार अनगार का पेट भी रक्त एव मांस के अभाव से , एवं गहरा हो गया था, अर्थात् तप के पेट पीठ से चिपक गया था ॥२२॥

અતિશય ઉગ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણગારનું પેટ એવું થઇ ગયું હતુ કે જેમ તડકામા સુકાએલી ચામડાની મસક, ચણા આદિની રોટલી સેકવાની લોઢી (તવો) અથવા લોટ બાંધવાની કથરોટ, શુષ્ક રૂક્ષ તેમજ અંદરથી ઊંડી (ગહેરી) હોય છે તેવી રીતે ધન્યકુમાર અણગારનું પેટ પણ રક્ત તેમજ માસના અભાવથી કૃશ, શુષ્ક, રૂક્ષ તેમજ ઊંડુ થઇ ગયું હતું અર્થાત્ તપના કારણે પેટ પીઠને ચોટી ગયું હતુ ॥૨૨॥

समूहौ, तयोरेवं रूपलावण्यं तपश्चरणेन संजातं यथा— ासकावली, = दर्पणा : शेषाः, दर्पणा वा, तेष पर्युपरि ाम ी=पङ्क्तिः, तद्वत् वामदक्षिणपार्श्वद्वये स्थिश्रेणिरेकैकतया ते । यथा वा ी, अत्र —शब्देन पानपात्रं ते 'गिलास' इति भाषायाम्, तेषामावली, यद्वा = , तेषामावली जलतरङ्गावलीत्यर्थः, तद्वत्, यथा वा ावली, :=पशुबन्धनकीलविशेषाः, तेषामावली=पङ्क्तिः, तद्वत् ॥२३॥

॥ मूलम् ॥

पिट्ठकरंडयाणं अयमेयारूवे० सेजहा०—कण्णावलीति वा, गोलावलीति वा, वट्टयावलीति वा, एवामेव० ॥२४॥

॥ ॥

पृष्ठकरण्डकानामिदमेतद्रूपं०, तद्यथा० कर्णावलीति वा, गोलावलीति वा, ीति वा, एवमेव० ॥२४॥

श्री धन्यकुमार अनगार की दोनों, बांई, दांई—पसलियों के समूह का सौन्दर्य उग्र तप के कारण इस प्रकारका हो गया था—

जैसे स्थासकावली—दर्पण की आकृतिवाले पात्र विशेष की, अथवा दर्पणकी एक के ऊपर एक रक्खी हुई पंक्ति, पाणावली पान पात्र (गिलास) की पक्ति, अथवा मुण्डावली, स्थाणु विशेष—पशु बान्धने के कीलों (खूटों) की-क्रमशः एक के ऊपर एक रक्खी हुई-पक्ति । जिस प्रकार ये सब भिन्न २ गिने जा सकते है, उसी प्रकार धन्य नामक अनगार की दोनों ओरकी पसलियां रक्त एवं मांस के अभावसे पृथक् पृथक् गिनी जा सकती थीं ॥२३॥

શ્રી ધન્યકુમાર અણગારની બન્ને-ડાબી અને જમણી—બાજુની પાસળીઓના સમૂહની શોભા ઉગ્ર તપને લીધે આ પ્રમાણે થઇ ગઇ હતી —

જેવી રીતે સ્થાસકાવલી-અરીસા (દર્પણ) ની આકૃતિવાળા પાત્ર વિશેષની અથવા દર્પણની એક ઉપર એક રાખેલી પંક્તિ, પાણાવલી—પાન પાત્ર, (ગ્લાસ) ની પંક્તિ અથવા મુન્ડાવલી-સ્થાણુ વિશેષ—પશુ બાન્ધવાના ખીલાની ક્રમશઃ એક ઉપર એક રાખેલી—પંક્તિ જે રીતે એ અલગ અલગ ગણી શકાય છે એવી રીતે ધન્યકુમાર અણગારની બન્ને બાજુની પાસળીઓ રક્ત તેમજ માંસના અભાવથી જુદી જુદી ગણી શકાતી હતી ॥૨૩॥

॥ टीका ॥

तस्य पृष्ठकरण्डकानाम्=पृष्ठप्रदेशानां यं संजातं यथा-कर्णावली=कर्णभूषणं 'वाली' इति भाषायाम्, वा गोलावली=वर्तुलाकार 'कुण्डी' इति भाषायाम्, वा वर्त्तकावली=लाक्षामयबाल-क्रीडन स्तुविशेषः, तद्वत् ॥२४॥

॥ मूलम् ॥

ध मेयारूवे० सेजहा०–चित्तकट्टरेइ वा, वीयण-पत्तेइ वा, तालियटपत्तेइ वा, एवामेव० ॥२५॥

॥ ॥

धन्यस्योरःकटकस्येदमेतद्रूप० तद्यथा०–चित्तकट्टरमिति वा, व्यजन-पत्रमि वा, तालवृन्तपत्रमिति वा, एवमेव० ॥२५॥

॥ टीका ॥

धन्यनाम्नोऽनगारस्य उरः = : तपश्चरणे-नैवंविधं –चित्तकट्टरम्, चित्तशब्देन किलिञ्जादिकं वस्तु किञ्चिद् उच्यते, कट्टरं=अधोभागः, निर्मितपात्रं 'टोकरी' 'ओडी' इति भाषा-

---

श्री धन्यकुमार अनगारका पृष्ठ प्रदेश (पीठ) निर्मांस एव रक्त हीन होनेसे कर्ण फूल (वाली), पत्थर की कुंडी, अथवा बच्चों के खेलने का लाखसे बना हुवा खिलौना के समान , हो गया था ॥२४॥

निर्मित टोकरी ( ) के नीचे का भाग, आदि के खापटियों का बना हुआ अथवा पत्र का बना हुआ के समान धन्यकुमार अनगार का

શ્રી ધન્ના અણુગારનો પૃષ્ઠ પ્રદેશ (વાંસો) નિર્માંસ તેમજ રક્તહીન હોવાથી કર્ણફૂલ (બુટિઆ) પત્થરની કુંડી અથવા બાળકોને રમવાના લાખથી બનેલ એક પ્રકારના રમકડાને સમાન શુષ્ક, રૂક્ષ થઇ ગયો હતો ॥૨૪॥

શ્રી ધન્યકુમાર અણુગારનું વક્ષસ્થલ મહાન્ તપશ્ચર્યાને કારણે નિર્માંસ તેમજ રક્તહીન હોવાથી તે, વાંસથી બનાવેલ ટોપલીનો નીચેનો ભાગ, વાંસ આદિની

याम्, तस्याधोभागः, तद्वत्, यथा वा व्यजनपत्र-वशादिदलमयं वायूत्पादकम्, यथा वा तालवृन्तपत्रम्=तालपत्रनि तो व्यजनविशेषः, तद्वत् ॥२५॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स बाहाणं अयमेयारूवे० सेजहानामए-समिसंगलियाइ वा, वाहायासंगलियाइ वा, अगत्थियसंगलियाइ वा, एवामेव० ॥२६॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य बाह्वोरिदमेतद्रूप०, तद्यथानामकम्-शमीसंगलिकेति वा, वाहायासंगलिकेति वा, अगस्तिकसंगलिकेति वा, एवमेव ॥२६॥

॥ टीका ॥

धन्यनाम्नो रस्य बाह्वोरेवं ला तपसा संजातं यथा-शमीसगलिका-शमीनाम्नो 'छोंकर' 'खेजड़ी' इति भाषाप्रसिद्धस्य संगलिका=फलि , वा वाहायासंगलिका, वाहाया=वृक्षविशेषः, तस्य ' ' 'करमाला' इति प्रसिद्धस्य संगलिका=फलिका, यथा वा-अगस्तिकसंगलिका, स्तिको=बकवृक्ष विशेषस्तस्य संगलिका=फलिका, तद्वत्। इमाः फलिकाः शुष्काः सत्यो यथा भवन्ति तथा धन्यनाम्नोऽनगारस्य बाहू ोणिताभावेन ौ सजातौ ॥२६॥

वक्षस्थल महान तपश्चर्या के कारण मास एव रक्त के सूख जाने से शुष्क, हो गया था ॥ २५ ॥

इस घोर तपश्चर्या से धन्ना अनगार की भुजाये, शमी (छोकर, खेजडी) नामक की फलियां, वाहाया (अमलतास, करमाला) की फलियां अथवा अगथिया-बक-वृक्षविशेष की फलियां के समान रक्त एव मांस के अभाव से शुष्क, हो गई थीं ॥ २६ ॥

ચીપોથી બનાવેલ પખા અથવા તાડપત્રના બનાવેલ પખાના જેવુ, શુષ્ક, રૂક્ષ થઇ ગયુ હતું ॥૨૫॥

આવી મહાન્ તપશ્ચર્યાના પ્રભાવથી ધન્ના અણુગારની ભુજાઓ, લોહી અને માસના અભાવે શમી નામના વૃક્ષની શીંગો, વાહાયા (અમલતાસ, કરમાલા) વૃક્ષની શીંગો, અથવા અગથિયા બક વૃક્ષ વિશેષની શીંગો જેવી, શુષ્ક-રૂક્ષ થઇ ગઇ હતી ॥૨૬॥

॥ मूलम् ॥

इत्थाणं ०-सेजहा०-सुक्कछगणियाइ वा, वडपत्तेइ वा, पलासपत्तेइ वा, एवामेव० ॥२७॥

॥ ॥

हस्तयोरिदं० तद्यथा०-शुष्कछगणिकेति वा, मिति वा, मिति वा, एवमेव० ॥२७॥

॥ टीका ॥

ोरेव श्चरणेन , शुष्कछगणिका=शुष्कगोमयं ' ' ' ' इति प्रसिद्धम्, वा वटपत्रम्=वटवृक्षस्य पत्रम्, वा पलाशपत्रम्=पलाश पत्रम्, एवमेव हस्तौ मांसशोणितयोः शुष्कतया संजातौ ॥२७॥

॥ मूलम् ॥

हत्थंगुलियाणं ० सेजहा०-कलायसंगलियाइ वा, मुग्गसंगलियाइ वा, माससंगलियाइ वा तरुणिया छिण्णा आयवे दिण्णा समाणी० एवमेव० ॥२८॥

॥ ॥

हस्ताङ्गुलिकानामिदं० तद्यथा० कलायसंगलिकेति वा, मुद्गसंगलिकेति वा, माषसंगलिकेति वा तरुणिका छिन्ना आतपे दत्ता शुष्का सती०, एवमेव० ॥२८॥

अतिशय घोर तप के धन्यकुमार अनगार के दोनों ( ) इस प्र- के हो गये थे, जैसे-गोबर का सूखा हुआ ( ), वड का सूखा हुआ पत्ता (,) का सूखा हुआ पत्ता होता है, उसी प्रकार उनके दोनों हाथ मास एवं शोणित से विहीन होकर शुष्क, होगये थे. ॥ २७ ॥

અતિશય ઉગ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણગારના બન્ને હાથ (પંજા) એવા થઇ ગયા હતા કે, જેવા-સુકઇ ગયેલ છાણા, વડના સુકા પાંદડા, અથવા પલાસ (ખાખરા-ઢાક) વૃક્ષના સુકાઇ ગયેલ પાંદડા હોય છે, તેવીજ રીતે તેમના બન્ને હાથ માંસ અને લોહીના અભાવે શુષ્ક-રૂક્ષ થઇ ગયા હતા, ॥૨૭॥

॥ टीका ॥

तस्य ुलिकानां लावण्यं तपश्चरणेन तथा धं संजातं यथा-कलायसंगलिका, कलायो=वृत्तचणकः, तस्य संगलिका=फलिका, मुद्गसंगलिका=मुद्गफलिका, माषसंगलिका=माषफलिका तरुणिका=अपक्वा, छिन्ना=त्रोटिता आतपे दत्ता=निक्षिप्ता शुष्का सती यथा परिम्लाना, एवमेव तस्य हस्ताङ्गुलयः शुष्काः निर्मांसशोणिताः संजाताः ॥२८॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स गीवाए० सेजहा०—करगगीवाइ वा, कुंडियागीवाइ वा, उच्चत्थवणएइ वा, एवामेव० ॥२९॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य ग्रीवायाः० तद्यथा०—करकग्रीवेति वा, कुण्डिकाग्रीवेति वा, नक्कमिति वा, एवमेव० ॥२९॥

॥ टीका ॥

ग्रीवाय :प्रभावादेव रूपलावण्यं संजातं यथा—करकग्रीवा, करकः=कमण्डलुस्तस्य ग्रीवा, कुण्डिकाग्रीवा, कुण्डिका=लघुकलशी, तस्या ग्रीवा,

---

महान् उग्र तपश्चर्या के प्रभाव से धन्यकुमार अनगार के हाथों की ऊँगलियां इस प्रकार हो गई थीं, जैसे—मटरकी फलियां, मूंग की फलियां, उरद की फलियां। ये अर्द्ध परिपक्व अवस्था में ही तोडकर धूप में सूखा देने से म्लान एवं हो जाती है, उसी प्रकार उनके हाथो की ऊंगलियां रक्त एव मासके अभावसे शुष्क, हो गई थीं ॥२८॥

इस कठिन तप के प्रभावसे धन्यकुमार अनगार की ग्रीवा (गर्दन) निम्न शोभाको हुई। जैसे—कमण्डलकी गर्दन, छोटी कलशी की गर्दन अथवा सुराही कुजा की

મહાન્ ઉગ્ર તપશ્ચર્યાને પ્રભાવે ધન્યકુમાર અણગારના હાથની આગળીઓ એવી થઇ ગઇ હતી કે, જેવી વટાણાની શીંગો, મગની શીંગો અને અડદની શીંગો અર્ધી પાકેલ અવસ્થામાં તોડીને તડકામાં સુકવવાથી મ્લાન અને શુષ્ક થઇ જાય છે, તેવીજ રીતે તેમના હાથની આગળીઓ રક્ત અને માસના અભાવે શુષ્ક–રૂક્ષ થઇ ગઇ હતી ॥૨૮॥

આ કઠિન તપના પ્રભાવથી ધન્યકુમાર અણગારની ગ્રીવા (ગરદન) નીચે જણાવ્યા પ્રમાણેની શોભાને પ્રાપ્ત થઇ હતી જેવી કમંડળની ગરદન, નાના કળ-

ग्रीवा, 'कूंजा' 'सुराही' इति भाषाप्रसिद्धं मृण्मय-
, ग्रीवा, ग्रीवा-अतिकृशा शुष्का रूक्षा निर्मांसाऽभवत् ॥२९॥

॥ मूलम् ॥

हणुयाए० सेजहा०-लाउयफलेति वा हकुवफलेति वा, अंबगट्ठियाइ वा, एवामेव० ॥३०॥

॥ छाया ॥

धन्यस्य हनुकस्य० तद्यथा०-अलाबुफलमिति वा, हकुवफलमिति वा, आम्राष्ठिरिति वा एवमेव० ॥३०॥

॥ टीका ॥

धन्यनामानगारस्य हनुकं=चिबुकं तपोमाहात्म्यादेवंविधं -अलाबुफलं=सद्योजाततुम्बीफलं, -'हिंगोटा' इति भाषाप्रसिद्ध-, आम्राष्ठिका=आम्रगुटिका 'आमगुठली' इति भाषायाम्, तद्वत् रूक्षं निर्मांसं चिबुकमभवत् ॥३०॥

गर्दन अत्यन्त सकडी एव पतली होती हैं, उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार की गर्दन भी मास एव रक्त के अभाव से हो गई थी ॥२९॥

इस महान् घोर तपश्चर्या के कारण अनगार की (दाढी) इस हो गई थी। जैसे-तत्काल का हुवा तुम्बी का फल, (हिंगोटे) का फल अथवा आम की गुठली जिस की होती है, उसी धन्यकुमार अनगार की दाढी-ठुड्डी रक्त एवं के अभाव से एवं हो गई थी. ॥३०॥

શીયાની ગરદન, અથવા કુંજાની ગરદન અત્યન્ત સાંકડી તેમજ પાતળી હોય છે, તેવી રીતે ધન્યકુમાર અણુગારની ગરદન પણ માસ અને રક્તના અભાવે કૃશ તેમજ શુષ્ક-રૂક્ષ થઇ ગઇ હતી ॥૨૯॥

આ મહાન્ ઉગ્ર તપશ્ચર્યાને કારણે ધન્યકુમાર અણુગારની દાઢી આવી થઇ ગઇ હતી જેમ-તરતનું ઉત્પન્ન થયેલ તુમ્બડીનું ફળ હકુબ (હિંગોટા) નું ફળ અથવા કેરીની ગોટલી જેવા પ્રકારની હોય છે, તેવીજ રીતે ધન્યકુમાર અણુગારની દાઢી પણ રક્ત અને માસના અભાવથી શુષ્ક અને રૂક્ષ થઇ ગઇ હતી ॥૩૦॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स उट्ठाणं० सेजहा०–सुक्कजलोयाइ वा, सिलेसगुलियाइ वा. अलत्तगगुलियाइ वा, एवामेव० ॥३१॥

॥ छाया ॥

धन्यस्यौष्ठयोः० तद्यथा०–शुष्कजलौकेति वा, श्लेषगुटिकेति वा. अलक्तकगुटिकेति वा, एवमेव० ॥३१॥

॥ टीका ॥

तस्योष्ठयोस्तपःप्रभावादेवं रूपलावण्य संजातं यथा–शुष्कजलौका 'जोंक' इति भाषायाम्, श्लेषगुटिका, श्लेषः=लेप शेषस्तस्य गुटिका. अलक्तकगुटिका, अलक्तकः=लाक्षारस गुटिका. जलौकादीनां शुष्के सति कान्तिराहित्यं कार्श्यं च भवति तद्वदुभावोष्ठौ शुष्कौ रूक्षौ निर्मांसौ बभूवतुः ॥३१।

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स जिब्भाए अय० सेजहानामए–वडपत्तेइ वा. पलासपत्तेइ वा, उंबरपत्तेइ वा. सागपत्तेइ वा, एवामेव० ॥३२॥

॥ छाया ॥

जिह्वाया इदं० तद्यथानामकम्–वटपत्रमिति वा, पलास-पत्रमि वा, उदुम्बरपत्रमिति वा, शाकपत्रमिति वा, एवमेव० ॥३२॥

तप के प्रभाव से धन्यकुमार अनगार के दोनों ओष्ठ इस प्रकार हो गये थे। जैसे–सूखी हुई जोंक, श्लेष (एक प्रकार का लेप) की गोली अथवा लाख की गोली होती है उसी उन के दोनों ओठ (होठ) शुष्क, एवं निर्मांस हो गये थे. ॥३१॥

તપના પ્રભાવથી ધન્યકુમાર અણગારના બન્ને હોઠ આવા પ્રકારના થઇ ગયા હતા જેમ સુકાઇ ગયેલ જળો, શ્લેષ (એક જાતનો લેપ) ની ગોળી અથવા લાખની ગોળી હોય છે એવી રીતે તેમના બન્ને હોઠ શુષ્ક, રૂક્ષ અને નિર્માંસ થઇ ગયા હતા ॥૩૧॥

॥ टीका ॥

जि पश्चरणेनैवंविधं ण्यं ˙ ˙ यथा—वटपत्रं, पलाशपत्र, उदुम्बरपत्रं, ˙ वा, एवमेव निर्मांसशोणिता चर्मधमनीमात्रावशेषा जिह्वा ॥३२॥

॥ मूलम् ॥

नासाए अय० सेजहानामए—अं पे याइ वा, अंबाडग-पेसियाइ वा, माउलिंगपेसियाइ वा, तरुणिया० एवामेव० ॥३३॥

॥ ॥

धन्यस्य ना इद० तद्यथानामकम्—आम्रपेशिकेति वा, आम्रातकपेशिकेति वा, मातुलिङ्गपेशिकेति वा तरुणिका० एवमेव० ॥३३॥

॥ टीका ॥

नासिकाया ˙ यं ˙ —आम्र=प्रसिद्धं, = ' ' इति वङ्गदेशप्रसिद्ध ˙, ङ्गं='विजोरा' इति प्रसिद्धं फलम्, तेषां पेशी=अस्थित्वग्वर्जितो घनीभूतो भागः 'गूदा' 'गिर' इति भाषायाम्, सा

घोर तपश्चर्या से धन्यकुमार अनगार की जिह्वा इस हो गई थी,—सूखा वटवृक्ष का पत्ता, पलाश ( ) वृक्ष का पत्ता, उम्बर का पत्ता, अथवा शाक ( ) का पत्ता होता है, उसी उन की जिह्वा रक्त ˙ रहित हो केवल चमडे एवं नसों का ही रह गई थी ॥३२॥

उग्र तप के धन्यकुमार अनगारकी नासिका इस हो गई थी। जैसे—आम की चीर—फाक, आमडे (का प्रसिद्ध) की फांक, बिजौरेकी ,

---

ઉગ્ર તપશ્ચર્યાથી ધન્યકુમાર અણુગારની આવા પ્રકારની થઇ ગઇ હતી જેમ સુકા વડના પાદડા, પલાશ (ખાખરા) વૃક્ષના પાદડા, ઉમ્બરના પાદડા અથવા સાગના પાદડા હોય છે, તે પ્રકારે તેમની રક્ત માસ રહિત થઇ ફક્ત ચામડુ અને નસોની જાળ રૂપજ રહી ગઇ હતી ॥૩૨॥

ઉગ્ર તપને કારણે ધન્યકુમાર અણુગારની નાસિકા આવા પ્રકારની થઇ ગઇ હતી જેમ કેરીની ચીર, આમડા (બગાલનુ પ્રસિદ્ધ ફળ)ની ચીર, બિજોરાની ચીર, ગોટલી તથા છાલ રહિત આ બધા ફળોની ચીરો તડકામા સુકાયા પછી

चापरिपक्वैव छिन्ना, आतपे दत्ता सती परिम्लाना भव तथा नासिका शुष्का रूक्षा निर्मांसा च संजाता ॥३३॥

॥ मूलम् ॥

धण्णस्स अच्छीणं० से जहा०-वीणाछिड्डेति वा, वद्धीसगछिड्डेति वा, पाभाइयतारगाइ वा, एवामेव० ॥३४॥

॥ छाया ॥

धन्यस्याक्ष्णोः० तद्यथा०-वीणाछिद्रमि वा, वद्धीसकछिद्रमिति वा, तिकतारकेति वा, एवमेव० ॥३४॥

॥ टीका ॥

वीणाछिद्रं, बद्धीसको=वाद्यविशेषस्तस्य छिद्र, प्राभातिकतारका वा, तत्सदृशे तस्याक्षिणी निम्ने गभीरे शुष्के रूक्षे निर्मांसे च सजाते ॥३४॥

गुठली छिलके रहित, इन चीरो को धूपमे सूखा दी जाय, सूख जाने पर जिस प्रकार वे म्लान हो जाती है उसी प्रकार उनकी नासिका शुष्क, रूक्ष एव निर्मांस हो गई थी ॥३३॥

घोर तपश्चर्याके कारण धन्यकुमार अनगार की आंखे इस प्रकार हो गई थीं। जैसे—वीणाके छिद्र, बद्धीसक,—वंसरी के छिद्र अथवा प्रात कालीन तारे होते है उसी प्रकार उनकी आंखे ऊडी (गहरी), तथा शुष्क, रूक्ष हो गई थीं। उनकी आंखे इतनी अन्दर धुस गई थीं, कि उन दबे हुए गहरे छोटे२ छिद्रा में चमक (कीकी) मात्र ही दिख पडती थीं ॥३४॥

જેમ કરમાઇ જાય છે, તેમ તેમની નાસિકા શુષ્ક, રૂક્ષ અને નિર્માસ થઇ ગઇ હતી ॥૩૩॥

ઉગ્ર તપશ્ચર્યાને કારણે ધન્યકુમાર અણગારની આંખો આવા પ્રકારની થઇ ગઇ હતી જેમ વીણાના છિદ્ર, બંસરીના છિદ્ર અથવા પ્રાતઃકાળના તારા દેખાય છે તેવી રીતે તેમની આંખો ઉંડી તથા શુષ્ક, રૂક્ષ થઇ ગઇ હતી તેમજ તેમની આંખો એટલી અંદર ધુસી ગઇ હતી કે તે દબેલા ઉંડા નાના નાના છિદ્રમા ચમક (કીકી) માત્રજ દેખાતી હતી ॥૩૪॥

॥ मूलम् ॥

अयमे० सेजहा०–मूलछल्लियाइ वा, वालुंकछल्लियाइ वा, कारेल्लयछल्लियाइ वा, एवामेव० ॥३५॥

॥ ॥

धन्यस्य कर्णयोरिद० तद्यथा०–मूलछल्लिकेति वा, वालुङ्कछल्लिकेति वा, कारेल्लकछल्लिकेति वा, एवमेव० ॥३५॥

॥ टीका ॥

कर्णयोरेव –मूलकछल्ली, वालुङ्कछल्ली, कारवेल्लछल्ली। मूलकः=स्वनामप्रसिद्धः कन्दविशेषः 'मूला' इति भाषायाम्। वालुङ्कं=चिर्भिटं 'ककडी' इति याम्। कारवेल्लं 'करेला' इति भाषायाम्। तेषां छल्ली=त्वक्, विमतला भवति तद्वत्कर्णौ सजातौ ॥३५॥

॥ मूलम् ॥

धण सीसस्स० सेजहा०–तरुणगलाउए‌इ वा, वा, सिण्हालए‌इवा ० चिट्ठइ, एवामेव सीसं निम्मसं अट्ठिचम्मच्छिरत्ताए पण्णायइ, नो चेव णं मंससोणियत्ताए ॥३६॥

॥ ॥

शीर्षस्य० तद्यथा०–तरुणकालाबुकमिति वा, तरुणकेलालुकमिति वा, सिण्हालकमिति वा, त ० यावत्तिष्ठति, एवमेव धन्यस्यानगारस्य

धन्यकुमार के निम्न शोभा को प्राप्त हुए, जैसे–मूले की , ककडी की करेले की होती है उसी प्रकार उनके कान, एवं रक्त से रहित हो कर सूख गये थे ॥३५॥

धन्यकुमार अणुगारना कान नीचे प्रमाणेनी शोभाने प्राप्त थया हता जेम मूळानी छाल, काकडीनी छाल अथवा कारेलानी छाल होय छे, तेवी रीते तेमना कान, मांस अने रक्तना अभावे सुकाई गया हता ॥३५॥

शीर्षं निर्मांसमस्थिचर्मशिरावत्तया प्रज्ञायते, नो चैव खलु -
शोणि ा ॥३६॥

॥ टी ॥

धन्यनामानगारस्य : च्छीर्षकस्यैवंविधं ण्य
–तरुणालाबु=अपक्वतुम्बीफलं, तरुणैलालुकं=अपक्को वर्त्तुलाकारः कन्दविशेषः, 'सूरण' इति भाषाप्रसिद्धः, सिण्हालकं='तरबूज' इति प्रसिद्धं , =अपक्वं त्रोटितम् आतपे निक्षिप्तं शुष्कं सत् परिम्लानं तिष्ठति=भवति, एवमेव धन्यनाम्नोऽनगारस्य शीर्षकं शुष्कं निर्मांसं केवलमस्थिचर्मधमनीनां दर्शनात् प्रज्ञायते नैव मांसशोणि वेन ॥३६॥

॥ मूलम् ॥

० , उदरभायण–कण्ण–जीहा–उट्ठा, एएसिं अट्ठी न भण्णति, चम्मछिरत्ताए पण्णायइत्ति भण्णइ ॥३७॥

॥ ॥

सर्वत्र, नवरम्–उदरभाजनं कर्णौ जिह्वोष्ठौ, एतेषां (वर्णके) अरि न भण्यते, चर्मशिरावत्त्वेन प्रज्ञायते, इति भण्यते ॥३७॥

घोर तपश्चर्या से धन्यकुमार अनगार का निम्न सौन्दर्य से शोभित हुआ। जैसे–अपक्व तुम्बीफल, (गोल सूरण कन्द) अथवा अपक्व तरबूज। इन फलों को अपरिपक्व में ही तोड़कर सूर्य की प्रचण्ड धूप मे दे देने पर जिस प्रकार ये , एवं म्लान हो जाते हैं। उसी प्रकार उग्र तप से उनका मस्तक भी विना रक्त एवं मांस के , हो गया था। वह मात्र हड्डी, चर्म तथा नसों का समूह ही होता था ॥३६॥

ઉગ્ર તપશ્ચર્યાથી ધન્યકુમાર અણુગારનુ મસ્તક નીચે મુજબ સૌન્દર્યથી શોભિત થયુ જેમ અપકવ તુંબડીનુ ફળ, અપકવ એલાલુક (ગોળ સૂરણ કંદ) અથવા અપકવ તરબુચ આ ફળોને અપરિપકવ અવસ્થામાજ તોડીને સૂર્યના સખ્ત તાપમા રાખવાથી, જે રીતે એ શુષ્ક, રૂક્ષ તેમજ મ્લાન થઇ જાય છે તેવી રીતે તપથી તેમનુ મ પણ રક્ત માંસના અભાવે શુષ્ક, રૂક્ષ થઇ ગયુ હતું. તે માત્ર હાડ, ચર્મ તથા નસોના સમુહ માત્રથીજ દેખાતુ હતુ ॥૩૬॥

॥ टीका ॥

सर्वत्र सर्वाङ्गेषु वर्णनं विज्ञेयं, नवरं=विशेषस्तु–उदरं, कर्णौ, जिह्वा, ओष्ठौ, एतेषां वर्णने 'अस्थि' इति न भण्यते=न कथ्यते। तत्र केवलं चर्मशिरादर्शनादेवोदरादीनां स्वरूपं विज्ञायते, इति भण्यते। ॥२७॥

उक्तरीत्या धन्यनाम्नोऽनगारस्य चरणाभ्यामारभ्य शिरःपर्यन्तं सोपमानं पृथक् पृथग् वर्णितम्। पुनरेकेनैव सूत्रेण समग्रशरीरं वर्णयति–'धण्णेण' इत्यादि।

॥ मूलम् ॥

धण्णे णं अणगारे ण भुक्खेणं पायजंघो, विगयतडि-करालेणं कडिकडाहेणं, पिट्ठमणुस्सिएणं उदरभायणेणं, जोइज्जमाणेहिं पांसुलिकडएहिं, अक्खसुत्तमाला विव गणिज्जमाणेहिं पिट्ठकरंडगसंधीहिं,

उपरोक्त सभी अङ्गोपाङ्गों का वर्णन समान प्रकार से समझना चाहिये परन्तु पेट कान, जिह्वा तथा ओठ (होठ) मे हड्डियां नही होती हैं, केवल ये चर्म नसों द्वारा ही दीखते हैं, इस कारण इनके वर्णनमे दूसरे अङ्गों की तरह हड्डियों का वर्णन नही समझना चाहिये। धन्यकुमार अणगार के पेट, कान जिह्वा . ये रक्त एव मांस के अभाव से केवल चमडा और नसों जाल से ही दिखाइ देते थे ॥२७॥

धन्यकुमार अनगारके पांव से लेकर समस्त अङ्गोपाङ्गोंका पृथक् पृथक् वर्णन भिन्न२ उपमाओं के ऊपर किया गया है। अब यहाँ एक ही सूत्रमें समस्त अङ्गों का वर्णन किया जाता है— 'धण्णेण' इत्यादि।

ઉપર કહેલ બધા અગ અને ઉપાગનુ વર્ણન સમાન પ્રકારથી સમજી લેવુ, પરન્તુ પેટ, કાન, તથા હોઠમા હાડકા નથી હોતા ફક્ત ચર્મ તથા નસો દ્વારાજ એ દેખાય છે એટલા માટે એનુ વર્ણન કરતી વખતે બીજા અગોની માફક હાડકાનુ વર્ણન સમજવું નહિ ધન્યકુમાર અણગારનુ પેટ, કાન, તથા હોઠ રક્ત તેમજ માસના અભાવથી ફક્ત ચર્મ અને નસાજાલથીજ દેખાતા હતા ॥૨૭॥

ધન્યકુમાર અણગારના પગથી લઇને બધાં અગઉપાગનુ જુદુ જુદુ વર્ણન જુદી જુદી ઉપમાઓથી ઉપર કરવામા આવ્યુ છે હવે અહીં એકજ સૂત્રમા બધા અગોનુ વર્ણન કરવામા આવે છે— 'धण्णेण' ઇત્યાદિ—

गंगातरंगभूएणं उरकडगदेसभाएणं, सुक्कस   णाहिं बाहाहिं, सिढिलकडाली विव लंबंतेहि य अग्गहत्थेहिं, ·णवाइओ विव वेवमाणीए सीसघडीए, पम्भानवदणकमले, उब्भडघडामुहे, उब्बुड्डनयणकोसे, जीवजीवेण गच्छइ, जीवं-जीवेण चिट्ठइ, ·भासित्ता गिलाइ, ·भासमाणे गिलाइ, भासं भासिस्सामित्ति गिलाइ। से जहानामए-इंगालसगडिआइ वा, जहा खंदओ तहा   हुयासणे इव भासरासिपलिच्छण्णे तवेणं तेएणं तवतेयसिरीए उव-सोभेमाणे उवसोभेमाणे चिट्ठइ ॥३८॥

॥ छाया ॥

धन्यः   अनगारः शुष्केण बुभुक्षेण पादजङ्घोरुणा, विकृततटीकरा-लेन कटिकटाहेन, पृष्ठमनुश्रितेन उदरभाजनेन, दृश्यमानैः पांशुलिकटकैः, अक्षसूत्रमालेव गण्यमानैः पृष्ठकरण्डकसन्धिभिः, गङ्गातरङ्गभूतेन उरः ·देश-भागेन, शुष्कसर्पसमानाभ्यां बाहुभ्यां, शिथिलकटालिकाभ्यामिव लम्बमानाभ्यां ·, कम्पनवातिक इव वेपमानया शीर्षघट्या, भम्लानवदनकमलः, :, उद्बूडितनयनकोशो जीवजीवेन गच्छति, जीवजीवेन तिष्ठति, ·भाषित्वा ग्लायति, भाषां भाषमाणो ग्लायति, ' ·भाषिष्ये' इति ग्लायति। तद्यथाना मू-अङ्गारशकटिकेति वा, स्कन्दकस्तथा यावत् इव भस्मराशि तिच्छन्नस्तपसा तेजसा तपस्तेजःश्रिया उपशोभमानः २ तिष्ठति ॥३८॥

॥ टीका ॥

'धन्नेणं अणगारेणं' इत्यत्र 'णं' इति पदद्वयं वाक्यालङ्कारार्थकम्। धन्योऽन-गारस्तीव्रतरतपश्चरणात् शुष्केण ·शोणितरहितेन, बुभुक्षेण=बुभुक्षायोगाद्दुर्बलेन

धन्यकुमार अनगारके पाँव, (पिण्डी), सांथल, ये तीनों, अत्यन्त तीव्र तपके ·एव रक्तके सूखजाने से , से अत्यन्त निर्बल एवं शिथिल हो गये थे ।

અત્યન્ત તીવ્ર તપને કારણે ધન્ય કુમાર અણગાર ના પગ જંઘા (પિન્ડી) અને સાથલ એ ત્રણે માસ અને રક્તના અભાવે શુષ્ક, રૂક્ષ તથા ક્ષુધાથી અત્યન્ત નિર્બલ અને શિથિલ થઈ ગયા હતા

पादजङ्घोरुणा=चरणाद्यङ्गत्रयेणोपलक्षितो भवति। चरणौ, जङ्घे, च, एतान्यङ्गानि तीव्रतपःसमाराधनेन ोणितरहितान्यतिदुर्बलानि संजाता-नीत्यर्थः। विकृततटीकरालेण, विकृतं=विरूपं तत् =पार्श्वे करालम्= तेन, कटिकटाहेन, कटाह इव=कच्छपपृष्ठमिव, विशेष इव कटिः कटिकटाहः, तेन लक्षितो भवति। कटिप्रदेशः मांसशोणितोपक्षयादस्था-ममुन्नततया च पार्श्वभागे विकृतः इत्यर्थः।

पृष्ठमनुश्रितेन उदरभाजनेन लक्षितो भवति। तस्योदरं - शोणितक्षयात्पृष्ठभागावस्थितास्थिसंलग्नयकृत्प्लीहान्त्रादीनामप्यतिशुष्कतया पृष्ठ-माश्रित्य मध्यभागे कृशत्वाद् गम्भीरपात्रमिव संजातमित्यर्थः, अग्रतश्चर्ममात्रावृत-पृष्ठभागावशेषमुदरं बभूवेति ः।

दृश्यमानैः पार्श्वास्थिकटकैः=पार्श्वभागास्थिसमूहैर्लक्षितः। पार्श्वभागावस्थितास्थीनि मांसावरणरहितत्वेन पृथक् पृथक् दृश्यमानानि भवन्तीत्यर्थः।

उनका कटिप्रदेश, कछुए की पीठ के समान (कढाई) के समान रक्त के अभावसे हड्डियों के ऊँचेपन से अत्यन्त विकृत हो गया था।

पेट, मांस एवं शोणित के से यकृत् (लीवर) प्लीहा (तिल्ली) आंते आदि के सूख जानेसे पीठकी हड्डियों के चिपक गया था, और मध्य में हो जानेसे ऊडे पात्र के समान हो गया था, अर्थात् केवल पीठसे चिपका हुवा पेटका मात्र ही रह था।

उन की पसलियां मांस, रक्त के सूख जानेसे जुदी-जुदी दीख पडती थीं।

તેમનો કટિ (કેડ) પ્રદેશ કા ાની પીઠ માફક અથવા કઢાઈ માફક માસ, રક્તના અભાવે હાડકા ઉંચા થઈ જવાથી જ વિકૃત દેખાતો હતો.

તેમનું પેટ, માસ અને રક્તના અભાવે તથા યકૃત (લીવર) પ્લીહા (બરોળ), આંતરડા આદિ સુકી જવાથી વાંસાના હાડકા સાથે ચોંટી ગયું હતું તેમજ પેટ મધ્યમા કૃશ થઈ જવાથી ઉંડા પાત્રની માફક થઈ ગયું હતું. અર્થાત્ પીઠથી ચોટેલું પેટનું ચામડું માત્રજ રહી ગયું હતું

તેમની પાસળીયો માસ અને રક્ત સુકી જવાથી જુદી જુદી સ્પષ્ટ દેખાતી હતી

--- अक्षसूत्रमालेव=रुद्राक्षमालेव गण्यमानैः=सख्यायमानैः पृष्ठकरण्डक-सन्धिभिः, करण्डकं=वंशदलिकानिर्मितं टोकरीपात्र तदिव पृष्ठं पृष्ठकरण्डकं, सन्धयः=अस्थ्नां बन्धनस्थानानि, लक्षितः। तस्य पृष्ठभागसंलग्नास्थिवन्धन-स्थानानि रुद्राक्षमालाप्रतिवद्धप्रत्येकमणकवद् गण्यमानान्यभूवन्नित्यर्थः। अत्र करण्डकशब्देन वंशदलिकानिर्मितटोकरीपात्रसम्बन्धिवंशदलिका यथा प्रत्येक गण-यितु शक्यन्ते तथैवास्य मुनेः पृष्ठगतास्थीनि सर्वाणि प्रत्येकं गणयितु योग्यानि बभूवुरिति बोधितम्।

गङ्गातरङ्गभूतेन=गङ्गातरङ्गरूपेण उरःकटकदेशभागेन, उरःकटकस्य=:स्थलसम्बन्ध्यस्थिपञ्जरस्य देशभागः=विभागः, तेनोपलक्षितः। तत्रत्यमांस-शोणितयोरतिशुष्कतया श्वासोच्छ्वाससञ्चाराद् गङ्गातरङ्गवन्निम्नोन्नतभावेन तस्य :स्थलास्थीनि सुव्यक्तदृश्यमानान्यभूवन्।

शुष्कसर्पसमानाभ्यां बाहुभ्यामुपलक्षितः। बाहुगतमांसशोणितयो-रतिशुष्कत्वात्केवलमस्थिचर्मधमनीभिस्तस्य बाहू शुष्कसर्पसमानौ बभूवतुः।

उनकी पीठ की हड्डियों का जुटाव तथा अस्थिया, मांस एव शोणित के अभाव से रुद्राक्षकी माला के मनके की तरह, अथवा वास की टोकरी की प्रत्येक शलाका—खापटी की तरह, —अलग गिनी जा सकती थीं।

उनका —छाती—की हड्डियां, मास, रक्त के अभाव से श्वास लेने तथा छोडने से गङ्गा की तरङ्गों के समान ऊंची—नीची होती हुई दिखाई देती थीं।

उनकी भुजाए मांस एव शोणित के अभाव से अत्यन्त शुष्क हो जानेके कारण केवल हड्डियाँ, चर्म तथा नसों की जालवाली, सूखे हुए सांपोंके समान दिखाई देती थीं।

તેમના વાસાના (પીઠના) હાડકાઓના સધી અને હાડકા જે પ્રકારે રૂદ્રાક્ષની માલાના મણકા જુદા જુદા ગણી શકાય છે અથવા વાસની ટોપલીની પ્રત્યેક ચીર જુદી જુદી ગણી શકાય છે તેજ પ્રકારે માસ અને શોણિતના અભાવે જુદા જુદા ગણાઈ શકાતા હતા

તેમનો વક્ષસ્થલ—છાતી—ના હાડકા માસ તેમજ રક્તના અભાવથી શ્વાસ લેતી વખતે તથા છોડતી વખતે ગગાના તરગની માફક ઉંચા નીચા થાતા સ્પષ્ટ દેખાતા હતા

તેમની ભુજાઓ માસ અને રક્તના અભાવે અત્યન્ત શુષ્ક થઈ જવાથી ફક્ત હાડકા, ચામડા તથા નસોના જાળ વાળી, સુકેલા સાપોની માફક દેખાતી હતી

शिथिलकटालिकेव, शिथि =श्लथबन्धना कटालिका=अश्वारोहण-साधनपदालम्बनोपकरणं 'पा ' इति भाषायां, तद्वत् म्, -हस्ताभ्यां ारग्रभूताभ्यां कराभ्यां लक्षितः। तौ धोभागे पार्श्वद्वये लम्बमानौ अश्वारोहणसाधनपदालम्बनोपकरणभूता व बभूवतुः।

कम्पनवातिक इव=कम्पनवातव्याधिसंयुक्त इव वेपमानया=कम्पमानया शीर्षघटया, घटीव शीर्षं शीर्षघटी, तयोपलक्षितः। तीव्रतरतपश्चरणेन मांस-शोणितयोः शुष्कतया शीर्षं लघुघटी कम्पनवातव्याधियुक्तपुरुषस्य मस्तकमिव बभूव।

:=शुष्कमुखकमलः, शुष्ककमलमिव संजातमित्यर्थः।

उद्भटघटमुखः, उद्भटं=स्फुटितं मुखमिव स -
:। घटस्योपरि प्रान्तभागमात्रे त्रुटिते विरूपं भवति तद्वद् ओष्ठयोर्नितरां शुष्कतया धन्यमुने र्मुखं विलक्षणं संजातम्।

उद्बुडितनयनकोशः=अन्तर्निमग्ननेत्रकोशः, गम्भीरकूपिका नेत्रद्वयं संजातमित्यर्थः।

उनके हाथों के दोनों पजे, ढले बन्धनवाले, दोनो तरफ लटकते हुए घोडे के पागडों के समान दिखाई देते थे।

उनका तीव्र तपस्या के कारण शोणित एवं के सूख जाने से मिट्टीकी छोटी कलगी के समान होगया था. एव कम्पन वातरोगवाले मनुष्य के की तरह प्रतिक्षण हिलता-डग डग करता-रहता था।

-चहेरा, सूखे हुए के हो था।

તેમના હાથોના બન્ને પંજા, ઢીલા બન્ધનવાળા બન્ને બાજુ લટકતા ઘોડાના પાગડાની માફક દેખાતા હતા

તેમનુ મસ્તક ઉગ્ર તપશ્ચર્યા ને કારણે શોણિત અને માસ સુકાઇ જવાથી માટીની ન્હાની કલશીની માફક થઈ ગયું હતું તેમજ કમ્પવાય રોગ વાળા મનુષ્યના મસ્તકની માફક પ્રતિક્ષણ હાલતુ-ડગ ડગ કરતુ-રહતુ હતુ

તેમનું મોઢુ સુકેલ કમળની માફક રૂક્ષ થઈ ગયુ હતુ તેમનું મોઢુ

स धन्यनामानगारः शरीरदौर्बल्यात् जीवजीवेन=आत्मशक्त्यैव गच्छति=नक्रियां करोति नतु शरीरबलेन, जीवजीवेन=आत्मशक्त्यैव तिष्ठति नतु शरीरबलेन। भाषां भाषित्वा ग्लायति=भाषणानन्तरं ग्लानिमाप्नोति। भाषां भाषमाणः सन् ग्लायति=भाषणसमये क्लान्तो भवति। तथा 'भाषां भाषिष्ये' इति ग्लायति=' भाषितव्यम्' इति कृत्वा क नुभवति, ौ सर्वामपि ि ामात्मबलेनैव करो शरीरबलेनेति भावः।

एवंरूपोऽसौ धन्यमुनिस्तीव्रतरतपश्चरणेन, शरीरे मां ोणितयोः परिशुष्कतया, , दुर्बलतया, शारीरिक—वाचिक—कार्यकरणाक्षमतया च विह-

ओठों के —जाने से टूटे हुए मुखवाले घडे के समान विलक्षण हो गया था। उनके दोनों नेत्र ऊंडे बैठ जाने से गहरी (ऊंडी) कुप्पी के समान हो गये थे।

इस प्रकारकी शारीरिक अवस्थावाले धन्यकुमार अनगार जीवमात्र आत्मबल-से ही चलते. फिरते और खडे रहते थे परन्तु शरीर बल से नहीं, वे बोलने के परीश्रम से थकजाते थे, बोलते हुए खेद पाते थे. इतना ही नहीं परन्तु बोलने के विचार मात्रसे का अनुभव करते थे अर्थात् उनकी सब क्रियाए शारीरिक बल के अभाव में आत्म ही निर्भर थीं।

इस उग्र तपसे धन्यकुमार अनगार का शरीर रक्त एव मांस के अभाव में सर्वथा सूख गया था, उनमें शारीरिक शक्ति सर्वथा न थी। गोचरी के लिए जाना,

હોઠના સુકી જાવાથી ટુટેલ મોઢા વાળા ઘડાની માફક વિચિત્ર થઇ ગયેલ હતો તેમના બન્ને નેત્રો ઉંડા બેસી જાવાથી ઉડી કુપ્પીની માફક થઇ ગયાં હતાં

આ પ્રકારની શારીરિક અવસ્થા વાળા ધન્યકુમાર.અણુગાર જીવ માત્ર—આત્મબલથીજ ચાલતા, ફરતા અને ઉભા રહતા હતા પણ શરીર બલથી નહી તેઓ બોલવાના પરીશ્રમથી થાકી જતા હતા, બોલતાથકા ખેદ પામતા હતા એટલુંજ નહીં પરન્તુ બોલવાના વિચાર માત્રથી કષ્ટનો અનુભવ કરતા હતા અર્થાત્ તેમની સર્વે ક્રિયાઓ શારીરિક બલના અભાવે આત્મબલ ઉપરજ નિર્ભર હતી

આ પ્રકારે ઉગ્ર તપથી ધન્યકુમાર અણુગારનો શરીર રક્ત, માસના અભાવે સર્વથા સુકાઇગયું હતું, તેમનામા શારીરિક શક્તિ જરાય નહતી, ગોચરી માટે

रण-गोचराग्रपर्यटन-प्रतिलेखन-प्रति ण-वन्दन-स्वाध्याय-ध्यान-कायोत्सर्गादिकं सर्व कार्य केवलमात्मनो वीर्यगुणसाहाय्येन सम्पादयति नतु शरीरबलेनेति भावः

शरीरदशां वर्णयति-तद्यथानामकम्-यथा-अङ्गारशकटिका, अङ्गारः 'कोयला' इति भाषायां, तैः संभृता शकटिका, शुष्कका भृ कटिका, शुष्कपत्रसभृतशकटिका, शुष्कति फलीसभृत टिका, मृण्मय भा भृतशकटि , शुष्कैरण्डकाष्ठस शकटि वा गच्छन्ती शब्दायमाना भवति त धन्यमुनेर्गमनागमनोपवेशनादिक्रियायां शरीरे मांसशोणिताभावात्परस्परास्थिसंघर्षणोद्भूतः कटकटेति शब्दः संजायते।

यथा स्कन्दकस्तथा=यथा तपश्चरणेन स्कन्दकस्य शरीर शुष्कं निर्मां-

वस्त्रों की प्रतिलेखना करना, प्रतिक्रमण, स्वाध्याय, ध्यान, कायोत्सर्ग आदि समस्त कार्य वे केवल आत्मा के वीर्यगुणकी सहायता से ही करते थे।

धन्यकुमार अनगारके शरीर का वर्णन दृष्टान्तद्वारा करते है-जिस प्रकार कोयलेसे भरी हुई गाडी तथा सूखे से भरी हुई, सूखे हुए पत्तों से भरी हुई, सूखी हुई तिलकी फलियोंसे भरी हुई, मिट्टी के वर्तनोंसे भरी हुई अथवा सूखी हुई एरण्ड की लकडियों से भरी हुई गाडी की चलते समय आवाज होती है, उसी प्रकार मास एव रक्त के सूख जाने से धन्यकुमार अनगार के शरीर मे उठते बैठते, तथा चलते फिरते समय अस्थियों के सघर्ष से कट कट आवाज होती थी।

जिस तपश्चर्या से स्कन्द ऋषिका शरीर शुष्क, एव निर्मास होने से

જવુ, વસ્ત્રોની પડિલેહણા કરવી પ્રતિક્રમણ, સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, કાયોત્સર્ગ આદિ સર્વે કાર્ય તેઓ કેવળ આત્મના વીર્ય ગુણની સહાયતાથીજ કરતા હતા

ધન્યકુમાર અણગારના શરીરનું વર્ણન દૃષ્ટાન્તદ્વારા કરે છે-કોલસાથી ભરેલી ગાડી તથા સુકા લાકડાથી ભરેલી, સુકા પાદડાથી ભરેલી, સુકા તલસરાથી ભરેલી, માટીના વાસણોથી ભરેલી અથવા સુકા એરંડાના લાકડાથી ભરેલી ગાડી જેવી રીતે ચાલતા ચાલતા અવાજ કરે છે એવી રીતે માસ તેમજ લોહી સુકાઇ જવાથી ધન્યકુમાર અણગારના શરીરમા ઉઠતા બેઠતા તથા ચાલતા ફરતા સમયે હાડકાના સઘર્ષથી કટ કટ અવાજ થતો હતો

જેવી રીતે ખદક ઋષિનુ શરીર તપશ્ચર્યાથી શુષ્ક રૂક્ષ તેમજ નિર્માસ થઇ

समभूत्। यथा वा—अङ्गारशकटिका—शुष्ककाष्ठशकटिकादिवद्गमनाग दिक्रियासु शब्दायमानं बभूव धन्यनामानगारस्यापि शरीरमुग्रतपश्चरणेन तमित्यर्थः।

यावत्—'भस्मराशिप्रतिच्छन्नो हुताशन इवे'—ति, यथा निर्धूमो वह्निरुपरि भागे समाच्छादितः सन्नन्तर्देदीप्यमानो भवति तथोपरिभागतः शरीरे शुष्को : कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारः तपसा=तपःप्रभावेण, तेजसा= आत्मनो वीर्यगुणसमुत्कर्षेण, तपस्तेजःश्रिया=तपस्तेजोभ्यां जनितया दीप्त्या उपशोभमानः २=पुनः पुनरन्तर्देदीप्यमानस्तिष्ठति=विराजते ॥३८॥

संप्रति सर्वमुनिषु धन्यमुनेः प्राधान्यं दर्शयति—'तेणं कालेणं' इत्यादि,

---

उन के चलने फिरने मे कोयला, सूखा काष्ठ अथवा मिट्टीके वर्तनो से भरी हुई गाडी के समान आवाज उत्पन्न होती थी उसी प्रकार धन्यकुमार अनगार के चलने फिरने मे भी कट कट आवाज होती थीं।

जिस प्रकार निर्धूम अग्नि राखसे ढक जाने पर भी अन्दर से देदीप्यमान होती है, उसी प्रकार उग्र से उनका शरीर शुष्क रूक्ष एव कान्ति रहित हो जानेपर भी तप से उत्पन्न आत्म वीर्य गुणों की उत्कर्षता तथा तप तेज की कान्ति से अपूर्व देदीप्यमान हो गया था ॥३८॥

अब यहाँ मुनियोंमें धन्यमुनिकी मुख्यता वताई जाती है— 'तेण कालेणं' इत्यादि।

જાવાથી તેઓના ચાલવા ફરવામા કોલસા, સુકા કાષ્ઠ અથવા માટીના વાસણોથી ભરેલી ગાડી સમાન અવાજ ઉત્પન્ન થતો હતો તેવી રીતે ધન્યકુમાર અણુગારને પણ ચાલવા ફરવામા કટ કટ અવાજ થતો હતો

જેવી રીતે નિર્ધૂમ અગ્નિ રાખથી ઢકાઇ જાવા છતા અન્દરથી દેદીપ્યમાન હોય છે તેવી રીતે તપશ્ચર્યાથી તેમનું શરીર શુષ્ક—રૂક્ષ તેમજ કાન્તિ રહિત થઇ જવા છતા પણ તપથી ઉત્પન્ન આત્મવીર્ય ગુણોથી ઉત્કર્ષતા તથા તપ તેજથી અપૂર્વ શોભા યુક્ત દેખાતું હતુ.

હવે અહિં સર્વે મુનિયોમા ધન્ય મુનિની મુખ્યતા બતાવવામા આવે છે— 'તેણ કાલેણ' ઇત્યાદિ

॥ मूलम् ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे णगरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया। तेणं कालेणं तेण समएणं समणे भगव महावीरे ोसढे, परिसा निग्गया, सेणिओ निग्गओ, धम्मकहा, परिसा प। तएणं से सेणिए राया ० अंतिए सोचा नि भगवं महावीर वंदति नमंसति, वंदित्ता नमसित्ता एव वयासी।

इमेसिणं भंते! इदभूइपामोक्खाणं चे णसाहस्सीणं कयरे अणगारे महादुकरकारए चेव महानिज्जरतराए चेव? एवं खलु सेणिया! इमेसि इंदभूइपामोक्खाणं चोहसण्ह समणसाहस्सीणं धण्णे अणगारे महादुकरकारए चेव महानिज्जरतराए चेव। से केणट्ठेणं भंते! -इमेसिं साहस्सीण धण्णे अणगारे महादु चेव महाणिज्जरतराए चेव? सेणिया! तेणं कालेणं तेणं समएणं कार्कदी नयरी होत्था, उप्पि पासायवडिसए विहरइ। तएणं अहं पुव्वाणुपुव्वीए चरमाणे, गामाणुगाम दूइज्जमाणे जेणेव काकंदी नयरी जेणेव बवणे उज्जाणे तेणेव उवागए, अहापडि ओग्गहं ओगिण्हित्ता संजमेणं विहरामि, परिसा निग्गया, तहेव पव्वइए लमिव आहारेइ, णं सरीरवण्णओ सव्वो ोमेमाणे२ चिट्ठइ, से तेणट्ठेणं से ! एव -इमेसिं चोद्दसण्हं समणसाहस्सीणं धण्णे अणगारे महादुक्करकारए चेव महानिज्जरतराए चेव।

से सेणिए राया भ ो महावी अंतिए एय सो निसम्म ० भगव म ीर तिक्खुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ, करित्ता नमसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जेणेव धण्णे अणगारे तेणेव उवागच्छइ, ागच्छित्ता अणगारं तिक्खुत्तो आयाहिण-पयाहिणं करेइ, करित्ता वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-धण्णे णं तुमं देवाणुप्पिया! ण्णे सुकयत्थे सुकयलक्खणे सुलद्धे णं देवाणुप्पिया! जीविय-फले-त्ति कट्टु वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता जेणेव महावीरे तेणेव उवागच्छइ, च्छित्ता महावीरं तिक्खुत्तो वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमसित्ता जामेव दिसं पाउब्भूए तामेव दिसं पडिगए ॥२९॥

॥ ॥

तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृह नगरं, गुणशिलक चैत्यं, श्रेणिको राजा। तस्मिन् काले तस्मिन् ये श्रमणो भगवान् महावीरः समवसृतः। पर्षन्निर्गता। श्रेणिको निर्गतः। धर्मकथा। पर्षत् प्रतिगता। : स श्रेणिको राजा भगवतो महावीरस्यान्तिके धर्मं श्रुत्वा निशम्य श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यि , एवमवादीत्—

एषां भदन्त! इन्द्रभूतिप्रमुखानां चतुर्दशानां णसाहस्रीणां भो-ऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जरतया चव। एव खलु श्रेणिक! एषामिन्द्र-भूतिप्रमुखानां चतुर्द णसाहस्रीणां धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जरतरया चैव। तत्केनार्थेन भदन्त! एवमुच्यते एषां यावत्साहस्रीणां धन्योऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जरतरया चैव?। एव खलु श्रेणिक! तस्मि काले तस्मिन् समये काकन्दी नाम नगर्यभवत्, उपरि प्रासादावतंसके विहरति। ततोऽहमन्यदा कदाचित् पूर्वानुपूर्व्या चरन्, नुग्राम द्रवन् यत्रैव काकन्दी नगरी, यत्रैव सहस्राम्रवणमुद्यानं तत्रैवोपागतः, यथाप्रतिरूपमवग्रहमवगृह्य संयमेन यावद् विहरा । परिषन्निर्गता, तथैव यावत् ोभमान उपशोभमान-स्तिष्ठति, तत्तेनार्थेन श्रेणिक! एवमुच्यते—एषां चतुर्द ां हस्रीणां धन्यो-ऽनगारो महादुष्करकारकश्चैव महानिर्जरतरया ।

: श्रेणिको राजा श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निशम्य ० ण भगवन्तं वीरं त्रिः आदक्षिणप्रदक्षिणां करोति, वन्दते , वन्दित्वा नमस्यि यत्रैव धन्योऽनगारस्तत्रैवो-पागच्छति, धन्यमनगारं त्रिः आदक्षिणप्रदक्षिणां करोति, कृत्वा वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा नमस्कृत्य एवमवादीत्—धन्योऽसि त्वं देवानुप्रिय! सुपुण्यः, सुकृतार्थः, :, सुलब्धो देवानुप्रिय! त्वया मानुष्यकं जन्म-जीवितफलम्, इति वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा ैव णो भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिःकृत्वो वन्दते नमस्करोति, वन्दित्वा नमस्कृत्य यस्या दिशः प्रादुर्भूतस्तामेव दिशं प्रतिगतः ॥२९॥

॥ टीका ॥

'तेणं कालेणं' इत्यादि। यस्मिन् काले२ राजगृहं नगरं, गुणशिलं चैत्यं, श्रेणिको राजा राज्यं कुर्वन्नासीत्। तस्मिन् काले तस्मिन् ये श्रमणो भगवान् महावीरः काकन्दीनगरीतः प्रतिनिष्क्रम्य ग्रामानुग्रामं हरन् शिलकचैत्ये ः। तत्रेन्द्रभूत्यादिगणधरैः धन्यनामानगारोऽपि घोरं तपश्चरन्नम्लानः पादचारेण विहरन् ः। भगवन्तं वन्दितुं परिषद् राजगृहनगरतो निर्गता। श्री महावीरस्य भगवतः समीपमागत्य सविधि वन्दन विधाय समुपस्थिता।

श्रेणिको राजापि चतुरङ्गसेनासमन्वितः रिवारपरिवृतो निर्गतः।

उस उस समय में राजगृह नामक नगर और गुणशिलक नामक चैत्य था। वहाँ श्रेणिक राजा राज्य करता था। उस उस समय मे श्रमण भगवान् महावीर काकन्दी नगरी से विहार कर ग्रामानुग्राम विचरते हुए राजगृह नगर के गुणशिल नामक उद्यान मे पधारे। वहाँ इन्द्रभूति (गोतम) आदि ग्यारह गणधरों के साथ धन्य नामक अनगार भी घोर तपश्चर्या करते हुए म्लान भाव विना पैदल विहार करते हुए आये। भगवान को वन्दन तथा नमस्कार करने के लिए राजगृह से परिषद् निकली और भगवान् के समीप आकर विधि युक्त वन्दन नमस्कार कर अपने २ स्थान पर बैठ गई।

श्रेणिक भी चतुरङ्गिणी सेना तथा राज परिवार के भगवान् को

તે કાળ તે સમયમા રાજગૃહ નામે નગર અને ગુણશિલ નામે ચૈત્ય (ઉદ્યાન) હતુ ત્યા શ્રેણિક રાજા રાજ્ય કરતા હતા તે કાળ તે સમયમા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાકન્દી નગરીથી વિહાર કરી એક ગામથી બીજે ગામ એમ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા રાજગૃહ નગરના ગુણશિલ ઉદ્યાનમા પધાર્યા ત્યા ગૌતમ આદિ અગ્યાર ગણધરોના સાથે ધન્ય નામે અણગાર પણ ઉગ્ર તપશ્ચર્યા કરતા થકા મ્લાન ભાવ વિના પગે વિહાર કરતા આવ્યા ભગવાનને વન્દન તથા નમસ્કાર કરવા રાજગૃહથી પરિષદ નિકળી અને ભગવાનની સેવામા ઉપસ્થિત થઇ વિધિ યુક્ત વન્દન નમસ્કાર કરી પોત પોતાના સ્થળે બેસી ગઇ

સમ્રાટ શ્રેણિક પણ ચતુરગિણી સેના તથા સમસ્ત રાજપરિવાર સાથે

पञ्चाभिगमपुरस्सरं : समी सविधि वन्दनं विधाय नातिदूरे नातिसमीपे ङ्:। धर्मकथा कथिता। प्रसन्नचेतसा परिषत् प्रतिगता=स्वस्वस्थानं प्रतिजगाम।

श्रेणिको राजा :सकाशाद्धर्मकथां श्रुत्वा निशम्य=हृदिनिधाय पुनः पुनरचिन्तयत्-साधूनां वायुकायजीवसंपातिमजीवरक्षणार्थं मुनिवेषरूपं ोपरि सदोरकमुखवस्त्रिकाबन्धन, पञ्चमहाव्रतपालन,षड्जीवनिकायरक्षण, कृपाणधारोपमं नवविधब्रह्मचर्यगुप्तिधारणं, सप्तदशविधसंयमपरिपालन, द्वाविंशतिपरीषहसहनं,

---

वन्दन करने के लिए निकला और जहां भगवान् विराजते थे वहाँ पांच अभिगमपूर्वक वन्दन नमस्कार कर यथास्थान मर्यादानुसार बैठा। भगवान् ने धर्म कथा कही। धर्म सुनकर प्र चित्तसे सारी जनता अपने २ स्थान पर चली गई।

श्रेणिक भगवान् से धर्म सुनकर. हृदय मे धारण कर इस २ विचार करने —

वायुकायिक और सम्पातिम जीवों की रक्षा के लिए तथा मुनित्व के चिह्न डोरे सहित मुखवस्त्रिका का बांधना, पाँच महाव्रतोंका , छः जीव निकाय के जीवों की करना, तलवार की तीक्ष्ण धारपर चलने के समान सहित ब्रह्मचर्य का करना, सत्रह प्रकार के संयमका पालन करना, बाईस परीषहों का सहन करना, विशुद्ध आहार लेकर संयमयात्रा का निर्वाह करना,

---

ભગવાનને વન્દન કરવા નિકળ્યા અને જ્યા ભગવાન વિરાજમાન હતા ત્યા પ ચાભિગમપુર્વક આવ્યા તથા વન્દન નમસ્કાર કરી યથાસ્થાન મર્યાદાપૂર્વક બેઠા ભગવાને ધર્મ કથા કહી ધર્મ કથા સાભળી પ્રસન્ન ચિત્તે સમસ્ત જનતા પોતપોતાને સ્થાને ચાલી ગઇ

રાજા શ્રેણિક ભગવાનથી-ધર્મ કથા સાભળી તથા સાચા હૃદયથી ધારણ કરી આ પ્રમાણે વારવાર વિચાર કરવા લાગ્યા—

વાયુ કાયિક જીવ તથા સ પાતિમજીવોની રક્ષા માટે, અને મુનિ પણાના ચિહ્ન સ્વરૂપ ડોરાસહિત મુખવસ્ત્રિકાનુ મુખપર બાધવુ પાચ મહાવ્રતોનુ પાલન કરવુ છકાય જીવોની રક્ષા કરવી તલવારની તીક્ષ્ણ ધાર પર ચાલવા માફક નવવાડ સહિત શુદ્ધ બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું સત્તર (૧૭) પ્રકારના સ યમનુ પાલન કરવુ બાવીસ પરીષહોનુ સહન કરવું વિશુદ્ધ અહાર પાણી લઇ સંયમ યાત્રાનો

विशुद्धाहारेण संयमयात्रानिर्वहणं, द्विपञ्चाशदनाचीर्णवर्जनं, समितिगुप्तिसमाराधनम्, उग्रविहरणं, नानाविधान्तप्रान्ताहारग्रहणम्, अभिग्रहपूर्वकघोरतरतपश्चरणं, दुष्कर-चारित्रचरणं च सर्वमेवेदं भगवत्कथितं दुष्करमिति ।

एवं श्रेणिको राजा स्वमनसि ˙– रं श्रीमहावीरं एवं=वक्ष्यमाणमवादीत्—हे भगवन् ! इन्द्रभूत्यादीनां चतुर्दशसहस्रमुनिपुङ्गवानां मध्ये कतमोऽनगारो महादुष्करकारकः :सं :, महानिर्जरतरया लक्षितः—कर्मणां महानिर्जराकारको विद्यते ? ।

श्रेणिकस्य ˙ भगवान् जगाद—

अनाचीर्णों का निवारण करना, पाच समिति तीन गुप्ती की आराधना करना, उग्र विहार करना, नानाविध आहार का नाना प्र के अभिग्रह पूर्वक —आभ्यन्तर उग्र । करना, दूष्कर चारित्र का आदि ˋ भगवान् के महा दुष्कर कहे गये हैं।

इस बार २ इन कार्योंकी कठिनता को विचारता हुआ शोचता हुआ श्रेणिक भगवान् को वन्दन नमस्कार करके इस बोला—हे भगवन्! गौतम आदि इन चौदह हजार अनगारों में कौन से अनगार में दुष्कर करणी करनेवाले कर्मों की निर्जरा करनेवाले हैं ?—

राजा श्रणिक के प्रश्न को सु भगवान् इस बोले—

નિવાહ કરવો, બાવન અનાચીર્ણોનુ નિવારણ કરવુ, પાચ સમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિની આરાધના કરવી પગથી ચાલીને ઉગ્ર વિહાર કરવો અનેક જાતના અત પ્રાંત આહારનું કરવુ અનેક પ્રકારના અભિગ્રહ પૂર્વક બાહ્ય આભ્યન્તર તપશ્ચર્યા કરવી દુષ્કર ચારિત્રનું પાલન કરવુ આદિ સર્વે કાર્ય ભગવાને દુષ્કર કહ્યા છે

એ રીતે વારંવાર આ કાર્યોની કઠિનતાનો વિચાર અને મનન કરતા શ્રેણિકરાજા ભગવાન ને વન્દન નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા હે ભગવન્! ગૌતમઆદિ આ ચૌદ હજાર અણુગારોમા ક્યા અણુગાર સંજમમા મહાદુષ્કર કરણી કરવાવાળા તથા કર્મોની મહા નિર્જરા કરવાવાળા છે?

રાજા શ્રેણિકના પ્રશ્નને સાભળી ભગવાન આ પ્રમાણે બોલ્યા—

हे श्रेणिक! एषामिन्द्रभूत्यादीनां चतुर्दशसहस्राणां श्रमणानां मध्ये एक एव ऽनगारो महादुष्करतपःसंयमाराधकः कर्मणां महानिर्जराकारकोऽस्ति।

श्रेणिकः पुनरुवाच— भदन्त!=हे न्! केनार्थे =केन कारणेन एवमुच्यते-एतेषां चतुर्दशसहस्राणां श्रमणानां मध्ये एक एव धन्योऽनगारो महादुष्करकारको महानिर्जराकारकश्चेति?।

श्रीभगवान् महावीरः :प्रोवाच-हे श्रेणिक! =वक्ष्यमाणप्रकारेण तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्दी नगरी आसीत्। धन्यकुमारः - दावतंसके=राजभवनतुल्ये श्रेष्ठप्रासादे उपरिभागे विहरति। :=तदाऽहं कदाचिदन्यस्मिन् समये पूर्वानुपूर्व्या=अनुक्रमेण ग्रामानुग्रामम्=एकस्माद्ग्रामा-

हे श्रेणिक! इन गौतम आदि चौदह हजार श्रमणों में एक धन्यकुमार अनगार ही महादुष्कर तप का आराधन करनेवाला कर्मों की महा निर्जरा करनेवाला है.

भगवान् प्रश्न के प्रत्युत्तर को सुनकर राजा श्रेणिकने पुनः पूछा — हे भगवन्! किस से धन्यकुमार अनगार को गौतम आदि चौदह हजार मुनियों मे महादुष्कर करणी करनेवाले कर्मोंको महानिर्जरा करनेवाले कहते है?

भगवान्ने —हे श्रेणिक! उस उस में काकन्दी नामक नगरी थी। वहाँ धन्यकुमार, के श्रेष्ठ भवन के ऊपरी भाग पर पांचों इन्द्रियों का विषय भोगता हुआ रहता था। उस , मैं एक वार ग्रामानुग्राम विचरता हुआ

હે શ્રેણિક! આ ગૌતમ આદિ ચૌદ હજાર શ્રમણોમા એક ધન્યકુમાર અણગારજ મહા દુષ્કર તપસયમના આરાધન કરવાવાળા તથા કર્મોની મહા નિર્જરા કરવાવાળા છે

ભગવાન દ્વારા પ્રશ્નનો પ્રત્યુત્તર સાભળી રાજા શ્રેણિકે ફરીથી પૂછ્યું — હે ભગવન્! શા કારણે આપ ધન્યકુમાર અણગારને ગૌતમ આદિ સમસ્ત ચૌદ હજાર મુનિયોમા મહાદુષ્કર કરણી કરવાવાળા તથા કર્મોની મહા નિર્જરા કરવાવાળા કહો છો?

ભગવાને -હે શ્રેણિક! તે કાળ તે સમયમાં કાકન્દી નામની નગરી હતી ત્યા ધન્યકુમાર રાજ મ સમાન શ્રેષ્ઠ પ્રાસાદના ઉપરના ભાગ પર પાચે ઇન્દ્રિયોના વિષય સુખ ભોગવતા થકા રહતા હતા તે સમયમા એકવાર ગ્રામાનુ-

द्ग्रामान्तरं विहरन् काकन्दीनामनगर्याः सहस्राम्रवणनामकोद्याने :। यथाप्रतिरूपमवग्रहमुपादाय :संयमाभ्यां स्वात्मानं भावयन् यावत् विह- रा , तदा परिषद् निर्गता=धर्मकथाश्रवणार्थं काकन्दीनगरीतो निर्गता सती - णना ोद्याने । तथैव धन्यकुमारोऽपि पादचारेण :। धर्मकथा कथिता। धर्मकथाश्रवणेन धन्यकुमारस्तीव्रवैराग्यमुप : धेव ोगान् परित्यज्य प्रव्रज्यां गृहीतवान्।

तदारभ्य कठोरतपश्चर्याव्रतं दधार। केवलमाचामाम्लेनैव पारणं - : कुर्वन् विहरति। घोरतरतपश्चरणेन ोऽनगारस्य चरणाभ्यां शिरः- समग्रमेव शरीरं निर्मांसं बभूव। च्छन्नवह्निरिव बहिः शुष्को

काकन्दी नगरी के वन नामक में आया। वहाँ विधि अनुसार ग्रहण कर तप पूर्वक आत्मचिन्तन हुवा रहने , उस सुनने के लिए काकन्दी नगरी निवासी परिषद् सहस्राम्र वन में उपस्थित हुई। उसी धन्य- कुमार भी पैदल कर वहाँ । मैने धर्मकथा कही। धर्म सुनने से धन्यकुमार को से तीव्र वैराग्य हुआ। तदनन्तर उसने शीघ्रही भोगों का परित्याग कर दीक्षा अङ्गीकार की, दीक्षा के पश्चात् उसी दिन से उसने तप- श्चर्या व्रत किया। बेले २ के पारणेमें केवल आयंबिल है।

घोर तपश्चर्या के शिर से लेकर पाँव शरीर , एव निर्मांस हो , फिर भी से ढकी हुई अग्नि के वह तप तेज

ગ્રામ વિચરતો । હું કાકન્દી નગરીના સહસ્રામ્રવન નામના ાનમા આવ્યો ત્યા વિધિ અનુસારે અવગ્રહ ગ્રહણ કરી તપ સયમ પૂર્વક આત્મચિન્તન્ કરતો થકો રહેવા લાગ્યો તે સમયે ધર્મ કથા સાભળવા કાકન્દી નગરી ની પરિષદ સહસ્રામ્ર વનમા આવી તેજ રીતે ધન્યકુમાર પણ પગે ચાલી ત્યા આવ્યા મે ધર્મ કથા કહી ધર્મ કથા સાભળવાથી ધન્યકુમાર ને સસારથી તીવ્ર વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થયો તે પછી તેણે તરતજ સર્વે કામ ભોગોને છોડી દીક્ષા ગ્રહણ કરી દીક્ષા લીધી તે દિવસથીજ તેણે કઠિન તપશ્ચર્યા ધારણ કરી, છઠ છઠના પારણામા ફક્ત આય- બિ કરે છે

તપશ્ચર્યાને કારણે માથાથી લઇ પગ સુધી તેમનું આખું શરીર શુષ્ક, રૂક્ષ તેમજ નિર્માસ થઇ ગયુ છતાં પણ તે તપ તેજ દ્વારા અન્તર આત્માથી અત્યન્ત દેદીપ્યમાનછે

: कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारस्तपस्तेजःश्रि ऽन्तर्देदीप्यमानो विराजते। हे श्रेणिक! अनेनैव कारणेन कथितं-चतुर्दशसहस्रश्रमणेषु नामानगार महातपस्वी महादुष्करकारकः कर्मणां महानिर्जराकारकश्च विद्यत इति।

इत्थं श्रीमहावीरस्य भगवतो निशम्य पुनःपुनः स्मृत्वा श्रेणिको राजा : सन् श्रीभगवन्तं महावीरस्वामिनं त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणां वन्दित्वा च मुनिवृन्दमध्ये विराजमानस्य धन्यनाम्नोऽनगारस्य समीप-
।

मुनिवृन्दे धन्यनामानगार ीत्तत्र भगवतो बहवोऽनगारा एव-मासन्—

अन्तर आत्मासे देदीप्यमान है। हे श्रेणिक! इसी कारण से मैंने कहा कि इन गौतम आदि चौदह हजार श्रमणों में एक धन्यकुमार अनगार ही महा तपस्वी महादुष्कर करणी करनेवाला कर्मों की निर्जरा करनेवाला है।

भगवान् के वचनों को सुनकर उन को वार-वार स्मरणकर राजा श्रेणिक का से हो गया। भगवान को तीनवार प्रदक्षिणा पूर्वक वन्दन नमस्कार कर धन्यकुमार अनगार के पास गया, जहाँ वे अनेक मुनियों के में विराजमान थे।

जहाँ धन्यकुमार अनगार विराजमान थे वहाँ भगवान के अनेक मुनि भी विराजे थे.—

હે શ્રેણિક! એ કારણેજ મેં કહ્યુ કે આ ગૌતમાદિ ચૌદ હજાર શ્રમણોમા એક ધન્યકુમાર અણુગારજ મહાતપસ્વી મહા દુષ્કર કરણી કરવાવાળો તથા કર્મોની મહાનિર્જરા કરવાવાળો છે

આ પ્રકારે ભગવાનના વચનો સાભળી તથા તેને વારે વારે સ્મરણ કરી રાજા શ્રેણિકનુ હૃદય પ્રસન્નતાથી હૃષ્ટ તુષ્ટ થઈ ગયુ અને ભગવાનને ત્રણવાર પ્રદ િપૂર્વક વન્દન નમસ્કાર કરીને ધન્યકુમાર અણુગારની પાસે ગયા જ્યા તેઓ અનેક મુનિયોની વચ્ચે વિરાજમાન હતા

જ્યા ધન્યકુમાર અણુગાર વિરાજતા હતા ત્યા ભગવાનના બીજા પણ અનેક મુનિઓ આ પ્રમાણે વિરાજતા હતા—

ग्रामान्तरं विहरन् काकन्दीनामनगर्याः सहस्राम्रवणनामकोद्याने :।
यथाप्रतिरूपमवग्रहमुपादाय :संयमाभ्यां स्वात्मानं भावयन् यावत् विह-
रा , तदा परिषद् निर्गता=धर्मकथाश्रवणार्थं काकन्दीनगरीतो निर्गता सती -
ोद्याने । तथैव धन्यकुमारोऽपि पादचारेण :।
धर्मकथा कथिता। धर्मकथाश्रवणेन धन्यकुमारस्तीव्रवैराग्यमुप : येव
ोगान् परित्यज्य प्रव्रज्यां गृहीतवान्।
तदारम्य कठोरतपश्चर्याव्रतं दधार। केवलमाचामाम्लेनैव -
: कुर्वन् विहरति। घोरतरतपश्चरणेन ोऽनगारस्य चरणाभ्यां शिरः-
समग्रमेव शरीरं निर्मांसं बभूव। च्छमवह्निरिव बहिः शुष्को

काकन्दी नगरी के वन न में आया। वहाँ विधि अनुसार ग्रहण
कर तप पूर्वक आत्मचिन्तन हुवा रहने , उस सुनने के
लिए काकन्दी नगरी निवासी परिषद् वन में उपस्थित । उसी -
कुमार भी पैदल कर वहाँ । मैंने धर्मकथा कही। धर्म सुनने से धन्यकुमार
को से वैराग्य हुआ। तदनन्तर उसने शीघ्रही भोगों का
परित्याग कर दीक्षा अङ्गीकार की, दीक्षा लेने के पश्चात् उसी दिन से उसने कठिन तप-
श्चर्या व्रत किया। २ के पारणेमें केवल आयंबिल है।
घोर तपश्चर्या के शिर से लेकर पाँव शरीर ,
एव निर्मांस हो गया, फिर भी से हुई अग्नि के वह तप तेज

ग्राम विचरतो । हु काकन्दी नगरीना आम्रवन नामना ।नमा आव्यो त्या
विधि अनुसारे अवग्रह ग्रहण करी तप संयम पूर्वक आत्मचिन्तन करतो थको
रहेवा लाग्यो ते समये धर्म कथा सांभळवा काकन्दी नगरी नी परिषद सहस्राम्र
वनमा आवी तेज रीते धन्यकुमार पण पगे चाली त्या आव्या मे धर्म कथा
कही धर्म कथा सांभळवाथी धन्यकुमार ने संसारथी तीव्र वेराग्य उत्पन्न थयो
ते पछी तेणे तरतज सर्वे काम भोगोने छोडी दीक्षा ग्रहण करी दीक्षा लीधी
ने दिवसथीज तेणे कठिन तपश्चर्या धारण करी, छठ छठना पारणामां फक्त आय-
बि करे छे

तपश्चर्याने कारणे माथाथी लइ पग सुधी तेमनुं आखुं शरीर
शुष्क, रुक्ष तेमज निर्मांस थई गयु छता पण ते तप तेज द्वारा अन्तर आत्माथी
अत्यन्त देदीप्यमानछे

: कान्तिरहितोऽपि धन्यनामानगारस्तपस्तेजःशि ऽन्तर्देदीप्यमानो विराजते। हे श्रेणिक! अनेनैव कारणेन कथितं–चतुर्दशसहस्रश्रमणेषु नामानगार ी महादुष्करकारकः कर्म महानिर्जराकारकश्च विद्यत इति।

इत्थं श्रीमहावीरस्य भगवतो निशम्य पुनःपुनः स्मृत्वा श्रेणिको राजा : सन् श्रीभगवन्तं महावीरस्वामिनं त्रिवारमादक्षिणप्रदक्षिणां वन्दित्वा च मुनिवृन्दमध्ये विरा धन्यनाम्नोऽनगारस्य समीप- ।

मुनिवृन्दे धन्यनामानगार आसीत्तत्र भगवतो बहवोऽनगारा एव-मासन्—

अन्तर आत्मासे देदीप्यमान है। हे श्रेणिक! इसी कारण से मैंने कहा कि इन गौतम आदि चौदह हजार श्रमणों में एक धन्यकुमार अनगार ही महा तपस्वी महादुष्कर करणी करनेवाला कर्मों की महा निर्जरा करनेवाला है।

इस भगवान् के वचनो को सुनकर तथा उन को वार-वार स्मरणकर राजा श्रेणिक का से हृष्ट हो गया.। भगवान को तीनवार प्रदक्षिणा पूर्वक वन्दन नमस्कार कर धन्यकुमार अनगार के गया, जहाँ वे अनेक मुनियों के में विराजमान थे।

जहाँ धन्यकुमार अनगार विराजमान थे वहाँ भगवान के अन्य अनेक मुनि भी विराजे थे.—

હે શ્રેણિક! એ કારણેજ મેં કહ્યું કે આ ગૌતમાદિ ચૌદ હજાર શ્રમણોમાં એક ધન્યકુમાર અણગારજ મહાતપસ્વી મહા દુષ્કર કરણી કરવાવાળો તથા કર્મોની મહાનિર્જરા કરવાવાળો છે

આ પ્રકારે ભગવાનના વચનો સાંભળી તથા તેને વારે વારે સ્મરણ કરી રાજા શ્રેણિકનું હૃદય પ્રસન્નતાથી હૃષ્ટ તુષ્ટ થઈ ગયું અને ભગવાનને ત્રણવાર પ્રદ િ પૂર્વક વન્દન નમસ્કાર કરીને ધન્યકુમાર અણગારની પાસે ગયા જ્યાં તેઓ અનેક મુનિયોની વચ્ચે વિરાજમાન હતા

જ્યાં ધન્યકુમાર અણગાર વિરાજતા હતા ત્યાં ભગવાનના બીજા પણ અનેક મુનિઓ આ પ્રમાણે વિરાજતા હતા—

एके आचारधरा यावद् पाकश्रुतधराः स्थले स्थले समूहरूपेण तत्त्वचिन्तनपराः समुपविष्टाः । एके मतिपृ :=प्रश्नोत्तरकारकाः । एके परिवर्त :=सूत्रपा मुहुर्मुहुः परिगुणनकारिणः । एके अनुप्रे :=सूत्रार्थानुचिन्तकाः । एके धर्मकथकाः । एके ऊर्ध्वजान्वधःशिरसो ध्यानकोष्ठोपगताः=एकाग्रीकृतेन्द्रि- :करणवृत्तयः । एके संसारभयोद्विग्नाः=जन्ममरणभीताः । केचिद्गम्भीराः । केचिन्मासार्द्धमासपर्यायकाः । एके द्विमासपर्यायकाः । एके त्रिषडष्टादिमासपर्यायकाः । एवमेक-द्वि-त्रिवर्षपर्यायका यावद्विंशत्यादिबहुवर्षपर्या :स्थविराः । केचिदाभिनिबोधिकधराः । एके श्रुतधराः । केचिदवधिमनःपर्ययधराः । एके

कहीं आचाराङ्ग से लेकर विपाक सूत्र पर्यन्त ग्यारह अङ्गों के ज्ञाता मुनिराज समूह में बैठे हुए चिन्तन कर रहे थे, तो कितनेक सम्बन्धी प्रश्नोत्तर करनेवाले, कितनेक सूत्र की वार २ आवृत्ति (स्वाध्याय) करनेवाले, कितनेक सूत्र के अर्थ का चिन्तन करनेवाले, कितनेक धर्म कहने वाले, कितनेक अपने घुटनों को खडे को नीचे इन्द्रियों की व मन की वृत्ति को रोककर ध्यानस्थ थे, कितनेक के भयसे व्याकुल अर्थात् मरण से डरे हुए, कितनेक गम्भीर प्रकृतिवाले, कितनेक पन्द्रह दिनकी दीक्षापर्याय वाले, कितनेक एक मासकी दीक्षापर्याय वाले, कितनेक दो मासकी दीक्षापर्याय वाले, कितनेक तीन, छह, की दीक्षापर्याय वाले, एव . दो, पांच, , ग्यारह, पन्द्रह वीस वर्ष की व इससे भी अधिक दीक्षापर्याय वाले स्थविर थे, कितनेक मतिज्ञान, „तज्ञान, अवधिज्ञान,

---

ક્યાંક આચારાગથી લઈ વિપાક સૂત્ર પર્યન્ત અગ્યાર અ ગના જાણુ મુનિરાજ સમૂહ રૂપમાં બેસી તત્વ ચિન્તન કરી રહ્યા હતા તો કેટલાક શાસ્ત્ર સમ્બન્ધી પ્રશ્નોત્તર કરવાવાળા કેટલાક સૂત્ર પાઠનો વાર વાર સ્વાધ્યાય કરવાવાળા કેટલાક સૂત્રના અર્થનું ચિન્તન કરવાવાળા કેટલાક ધર્મકથા કહેવાવાળા કેટલાક પોતાના ઢીંચણુ ઉચા રાખી મસ્તક નીચુ નમાવી ઇન્દ્રિયો અને મનની વૃત્તિયોને દબાવી ધ્યાનસ્થ હતા કેટલાક સ સારના ભયથી અત્યન્ત વ્યાકુલ અર્થાત્ જન્મ મરણુથી ભય પામેલ કેટલાક અત્યન્ત ગમ્ભીર પ્રકૃતિ વાળા કેટલાક પદર દિવસની દીક્ષાપર્યાયવાળા કેટલાક એક માસની દીક્ષાપર્યાયવાળા કેટલાક બે માસની દીક્ષા- પર્યાયવાળા કેટલાક ત્રણ, છ, આઠ માસની દીક્ષાપર્યાયવાળા એમ એક બે, પાચ, સાત, અગ્યાર, પન્દર, વીસ, વર્ષની તથા એથી પણુ અધિક દિક્ષાપર્યાયવાળા સ્થવિરો હતા, કેટલાક મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મન પર્યયજ્ઞાન,

केवलज्ञानकेवलदर्शनधराः। एके मनोबलिनः। एके वचोबलिनः। एके कायबलिनः। केचिदामर्शौषधि-विप्रुडौषधि-खेलौषधिप्रभृतिलब्धिधराः। एके संभिन्नश्रोतःक्षीरास्रवाऽक्षीणमहानसादिनानाविधलब्धिधारिणः। केचिदेकमासिकतपोधराः। एके द्विमासिकतपोधराः। एवं त्रैमासिक-यावत्षाण्मासिकतपोधराः। सर्वेऽनगाराः प्रमाणोपेतवस्त्रपात्ररजोहरणप्रमार्जिकासमन्विताः षड्जीवनिकायरक्षिणो मुखेन्दुराजत्सदोरकाष्टपुटमुखवस्त्रिकाधारिणस्तत्र गुणशिलकोद्याने राज- इव मानससरोवरे विरेजुः।

मन· पर्ययज्ञान, केवलज्ञान तथा केवल दर्शन के धारक थे, कितनेक मनोबली, कितनेक वचनबली, कितनेक कायबली, और कितनेक आमोसहि, विप्पोसहि, खेलोसहि, आदि लब्धियों के थे, कितनेक सभिन्नश्रोत क्षीरास्रव, अक्षीण महानस आदि नानाविध लब्धियों के थे कितनेक एक मासकी तपस्या करनेवाले, कितनेक दो की तपस्या करनेवाले, कितनेक तीन से लेकर छ तककी तपस्या करनेवाले आदि थे।

षड्जीवनिकाय के र सभी अनगार प्रमाणोपेत (जितने नियमानुसार चाहिये उतने) , पात्र, रजोहरण, पूजनी (गोच्छा) आदि रक्षा के साधनों से थे। चन्द्र सम्मान दोरे सहित आठ पुटवाली मुखवस्त्रिका धारण करनेवाले सभी अणगार जिस मानसरोवर पर राजहस शोभते है उसी प्रकार गुणशील उद्यान में सुशोभित थे।

કેવળજ્ઞાન, તથા કેવળદર્શનના ધારક હતા કેટલાક મનોબળી, કેટલાક વચનબળી, કેટલાક કાયબળી અને કેટલાક આમોસહી, વિપ્પોસહી, આદિ લબ્ધિયોના ધારક હતા કેટલાક સભિન્નશ્રોત, ક્ષીરાસ્રવ, અક્ષીણમહાનસ આદિ અનેક જાતની લબ્ધિયોના ધારક હતા, કેટલાક એક માસની તપસ્યા કરવાવાળા કેટલાક બે માસની તપસ્યા કરવાવાળા કેટલાક ત્રણ માસથી લઇ છ માસ સુધી તપસ્યા કરવાવાળા આદિ હતા

છ નિકાયના 'રક્ષક સર્વે અણગાર પ્રમાણોપેત (જેટલા નિયમાનુસાર જોઇયે તેટલા) વસ્ત્ર, પાત્ર, રજોહરણ, ગોચ્છા આદિ સંયમરક્ષાના' સાધનોથી યુક્ત હતા ચન્દ્ર સમાન મુખ ઉપર ડોરા સહિત આઠ પટવાલી મુખવસ્ત્રિકા ધારણ કરવાવાળા તે સર્વે અણગાર જેવી રીતે માનસરોવર ઉપર રાજહંસ શોભે છે તેવી રીતે ગુણશિલ ઉદ્યાનમા શોભતા હતા

तेषां मध्ये :, उदारेण, विपुलेन, प्रदत्तेन, प्रगृहीतेन, कल्याणेन, शिवेन, मङ्गलेन, ीकेण, उदग्रेण, उदात्तेन, उत्तमेन, महानुभागेन : शुष्को रूक्षो निर्मांसोऽस्थिचर्मावनद्धः=अस्थिसमश्लिष्टचर्मा, किटिकिटिभूतः=गमनोपवेशनादौ शब्दायमानास्थिपञ्जरः ो नीसन्ततः=नसाजालव्याप्तोऽन्तस्तपस्तेजःश्रिया देदीप्यमानः श्रेणिकेन राज्ञा ददृशे। =समीप- धन्यनाम्नोऽनगारस्य त्रिकृत्वः=त्रिवारम् आदक्षिणप्रदक्षि श्रेणिको राजा तं वन्दते=ववन्दे नमस्यति=नमश्चकार। वन्दित्वा च श्रेणिको राजा एवमवादीत्—

उन मुनियों के बीच में श्रेणिकने नामा अनगार को इस देखा जो उदार, विशाल, अनुज्ञात, से गृहीत, कल्याणकारी, कर्मोपद्रव के नाश करनेवाले, मङ्गलमय, मोक्षलक्ष्मी के देनेवाले, (उत्तरोत्तर विकासवाले), उदात्त (भाववाले), श्रेष्ठ, महानुभाग-आत्माकी को करनेवाले, प्रकारके तपसे सूखे रूखे हो गये थे। शरीर केवल अस्थि चर्म रह गया था.। जिन के उठने बैठने से अस्थियों का किट- होता था। वे इतने पतले हो गये थे कि शरीर मात्र ही दिखाई देता था। इतना होनेपर भी वे तप से प्रादुर्भूत आत्मिक कान्ति से देदीप्यमान तेज जैसे दिखाई देते थे.।

उन के समीप श्रेणिक तीनवार प्रदक्षिणापूर्वक उन का वन्दन बोला—

તે મુનિયોની વચ્ચે રાજા શ્રેણિકે ધન્યકુમાર અણુગારને આ પ્રમાણે દેખ્યા. જે ઉદાર, વિશાળ, આજ્ઞાપ્રાપ્ત, ઉત્કૃષ્ટ ભાવથી ગૃહીત, કલ્યાણકારી, કર્મોપદ્રવને નાશ કરવાવાળા મંગલમય, મોક્ષ લક્ષ્મીને દેવાવાળા, ઉદગ્ર–ઉત્તરોત્તર વિકાસવાળા, ઉદાત્ત–ઉન્નત ભાવવાળા, શ્રેષ્ઠ, મહાનુભાગ– આત્માની ઉચ્ચ દશાને પ્રગટ કરવાવાળા આવા તપથી શુષ્ક રૂક્ષ થઇ ગયા હતા તેમનું શરીર કેવળ હાડચામ માત્ર રહી ગયું હતું તથા જેના બેસવા ઉઠવાથી હાડકાઓના કડકડ અવાજ થતો હતો તે એટલા કૃશ–પાતળા થઇ ગયા હતા કે તેમનું શરીર નસાજાલ માત્ર દેખાતું હતું એ બધું હોવા છતા પણ તે તપથી પ્રગટેલ અદ્ભુત આત્મ કાન્તિથી દેદીપ્યમાન તથા તેજપુંજ જેવા દેખાતા હતા

તેમની સમીપે આવીને રાજા શ્રેણિક ત્રણવાર પ્રદક્ષિણાપૂર્વક તેઓને વન્દન તથા નમસ્કાર કરી આ પ્રમાણે બોલ્યા—

हे देवानुप्रिय! त्वं धन्योऽसि, देवैरपि प्रशंसनीयोऽसि, सुपुण्योऽसि=सम्यक् पुण्यं कर्म कृतवानसि येनोग्रतरतपः चिरेणैव समाराधितौ। सुकृतार्थोऽसि=सम्यक्संपादितस्वात्मकल्याणोऽसि, सुकृतलक्षणोऽसि=सम्यगाराधितचरित्रोऽसि, हे देवानुप्रिय! मानुष्यकं जन्मजीवितफलं त्वया सुलब्धम्, इतिकृत्वा=इत्युक्त्वा वन्दते=स्तुतिं करोति, =नमस्करोति, —

। प्राकृते धन्यनामानगाराष्टकम्।
(मालिनीवृत्तम्)

सवसि कयरई जो, छट्ठगे सव्वकालं,
पडिणिययतया ज, पारणाऽऽयंबिलाओ।
दढयरभावा, भावियप्पा पसंतो,
जयइ मुणिवरो सो, धन्ननामाणगारो ॥१॥
अजणि विउलसीसं, सुकतुंबीसमाणं,
मिउलरुहरबाहू, सुक्कसप्पोवमा ।
अउयरमइनिण्णं, सुक्कचम्मोवमेयं,
जयइ मुणिवरो सो, धन्ननामाणगारो ॥२॥

हे देवानुप्रिय! आप धन्य है। देवताओं के भी प्रशनीय हैं। आप महा पुण्यशाली है, क्योंकि आपने शीघ्र ही तप की आराधना करली है। आप हैं, क्यों कि आपनें अपनी आत्मा का कल्याण कर लिया है। सुकृतलक्षण हैं, क्योंकि आपने रूपसे चारित्र की आराधना करली है। हे देवानुप्रिय! आपने और जीवित का कर लिया है। इतना कह कर राजा श्रेणिक स्तुति है —

હે દેવાનુપ્રિય! આપ ધન્ય છો, દેવતાઓદ્વારા પણ પ્રશંસનીય છો આપ મહા પુણ્યશાળી છો, કેમકે આપે તરતજ સંયમ તથા તપની આરાધના કરી લીધી છે આપ કૃતાર્થ છો, કેમકે આપે આપનો આત્માનું કલ્યાણ કરી લીધું છે આપ સુકૃતલક્ષણ છો, કેમકે આપે સમ્યક્ રૂપથી ચારિત્રની આરાધના કરી લીધી છે હે દેવાનુપ્રિય! ખરેખર આપે જન્મ અને જીવતરનું ફળ પ્રાપ્ત કર્યા છુ છે એટલુ કહીને રાજા શ્રેણિક સ્તુતિ કરે છે:—

रसणमवि य ˙, सोत्तमेयस्स ˙,
वडदलमिव ˙, मंसरत्तेहि हीणं ।
नयणमवि य वीणा,–छिद्दवं ˙,
जयइ मुणिवरो सो, धन्ननामाणगारो ॥३॥
तवसि णिहियचित्तो, सुक्कलुक्खोवि जाओ,
सिढिलियसयलंगो, कंपमाणुत्तमंगो ।
तयवि ,–तेयसा दिप्पमाणो,
जयइ मुणिवरो सो, णगारो ॥४॥
चिरयरतिमिरं जं, कंदरंतो ˙,
इ लयमुवेज्जा, जोइणोवागएणं ।
भवभवदुरियं जं, दंसणेणेव तं वा,
जयइ मुणिवरो सो, धन्ननामाणगारो ॥५॥
नहि भवइ ˙ ज, मूले,
न सुरगवीए, णावि चिंतामणीणं ।
जं,–दंसणा ˙,
जयइ मुणिवरो सो, धन्ननामाणगारो ॥६॥
–मिउ–हियओ जो, कम्मुणो णिज्जरो जो,
चरणकरणसत्तो, गुत्तिगुत्तोऽपमत्तो ।
समिइसमिअ ˙,–सत्तसस्सिप्पहावो,
जयइ मुणिवरो सो, धन्ननामाणगारो ॥७॥
पविदलियकुबोहो, पत्तसम्मंसुबोहो,
समगुणविमलासो, सिद्धिमग्गेगलासो ।
अणुवइयविहारो, सत्तसत्तेगसारो,
जयइ मुणिवरो सो, धन्ननामाणगारो ॥८॥

(अनुष्टुब्वृत्तम्)

सदोरमुहपोयस्स, सव्वजीवहिएसिणो ।
णमो , नमधारिणो ॥९॥

। संस्कृतच्छायायां धन्यनामानगाराष्टकम् ।

(मालिनीवृत्तम्)

तपसि कृतरतिर्यः, षष्ठके स ं लं,
मतिनियततया यत् , पारणाऽऽचाम्लतोऽपि ।
इति दृढतरभावाद् , भावितात्मा प्रशान्तो,
जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥१॥
अजनि विपुलशीर्षं, शुष्कतुम्बीसमानं,
मृदुलरुचिरबाहू, शुष्कसर्पोपमानौ ।
यदुदरमतिनिम्नं, शुष्कदृत्योपमेयं,
जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामाऽनगारः ॥२॥

:: — अणगारका ::

मे मानस सर्वदा
व्रत के अनन्तर अमिल से पारण विधायक जो ॥
दृढ से है उद्यमी मे हो
अनगार मुनिवर नामा की अचल हो ॥१॥
जिन का तुम्बी के सरीखा हो गया
कोमल रुचिर सर्प है तपसे नया ॥
जिन का उदर अति निम्न सूखा चर्म सा, अति शिथिल हो
अनगार मुनिवर नामा की हो ॥२॥

અથ ધન્યનામા અણુગારનો અષ્ટક.

છઠ છઠ તપસ્યામા પરાયણુ, શાન્ત માનસ સર્વદા,
વ્રતને અનન્તર અભિલથી, કર પારણું નહિ ર ,
દૃઢભાવથી છે મી, શુભ ભાવનામા અટલ હો,
અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદા જય અ હો ॥૧॥
કપાળ જેનું શુષ્ક તુંબીસમ તપથી અરે,
કોમળ સુશોભિતબાહુ સૂકા સર્પ જેવા છે અરે,
ઉંડુ ગયુ છે ઉદર સૂકા ચર્મ સમ અતિ શિથિલ ,
અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદા જય અ હો. ॥૨॥

रसनमपि च ˙, श्रोत्रमेतस्य ˙,
वटदलमिव जातं, मांसरक्तैर्विहीनम् ।
नयनमपि च वीणा,–रन्ध्रवत्तारकावत्,
जयति मुनिवरो ˙, धन्यनामाऽनगारः ॥३॥

निहितचित्तः, शुष्करूक्षोऽपि :,
शिथिलितसकलाङ्गः, पमानोत्तमाङ्गः ।
तदपि ।,–तेजसा दीप्यमानो,
मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगारः ॥४॥

सूखी हुई सूखा अति छीन है
वट के पत्ते सरीखा ˙ –शोणित हीन है ॥
˙ वीणा छेद-तारा भासित विमल हो
मुनिवर की हो ॥३॥

तप में रखे हैं चित्त सूखा विग्रह
सब ढीले हो गये शिरभी है काँपता ॥
तो भी कठिन तप-तेज से है शोभते अति विमल हो
अनगार मुनिवर नामा की हो ॥४॥

સૂકી થઇ । તથા શ્રોતેન્દ્રિ પણ અતિક્ષીણ છે,
વટવૃક્ષ કેરા પાન સમજો, માંસ શોણિત હીન છે;
આખ વીણા છેદ–તારા સમ પ્રભાસિત વિમળ હો,
અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદા જય અચલ હો ॥૩॥

તપમાહિ રાખ્યુ ચિત્ત શુષ્કને રૂક્ષ વિગ્રહ ભાસતુ,
સૌ અંગ નિર્બળ થઇ ગયા મસ્તક વળી છે કાંપતુ,
તો પણ કઠિન તપ તેજથી, છે શોભતા અતિ વિમલહો,
અણુગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદા જય અચલ હો. ॥૪॥

चिरतर मिरं यद्, गह्वरान्तः ',
सपदि लयमुपैति, ज्यो षोपागतेन ।
भवभवदुरितं य,–दर्शनेनैव तद्वद्,
जय मुनिवरोऽयं धन्यनामाऽनगारः ॥५॥

नहि भवति ' यत्, मूले,
न च सुरधेनो,–र्नापि चिन्तामणीनाम् ।
तदनुपमसुखं य,–दर्शनादेव लभ्यं,
जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगारः ॥६॥

तप से तेज से जिन का प्रकाशन जागता
कन्दरा में चिर निवासी तम है भागता ॥
जिन के सुदर्शन से भवोभव नशता हो
अनगार मुनिवर नामा की सदा हो ॥५॥

के मे जो सौख्य मति दुर्लभ कहा
सुरधेनु–चिन्तामणिन ते मिलना कठिन जो महा ॥
ेखते ही हैं जिन्हे मिलता हो
अनगार मुनिवर धन्य नामा की सदा जय अचल हो ॥६॥

तपथी मळेला तेजथी जेनुं प्रकाशन जागतु,
गुफातणु चिर गाढ अंधारू वळी छे भागतु,
जेना सुदर्शनथी भवोभव पाप नाशे अचल हो,
अणुगार एवा धन्य मुनिवरनी सदा जय अचल हो ॥५॥

कल्प तरुना मूळमा जे सौख्य अति दुर्लभ कह्या,
सुरधेनु चिन्तामणि थकी, मळवा कठिन सुख अति रह्या,
जेने निरखवा मात्रमा सुख असिम मळता अटल हो,
अणुगार एवा धन्य मुनिवरनी सदा जय अचल हो ॥६॥

ऋजुमृदुहृदयो यः, कर्मणां निर्जराकृत्,
चरणकरणसक्तो गुप्तिगुप्तोऽप्रमत्तः ।
समितिसमित ,–स्त्वात्मवीर्यप्रभावो,–
जयति मुनिवरोऽयं, धन्यनामानगारः ॥७॥

प्रविदलितकुबोधः, प्राप्तसम्यक्सुबोधः,
शमगुणविमलास्यः, सिद्धिमार्गैकलास्यः ।
अनुपहतविहारः, त्मवीर्यैकसारो,
जयति मुनिवरोऽय, धन्यनामाऽनगारः ॥८॥

निश्छल मृदुल हिय जो अशेषन कर्म को हैं जारते,
जो चरण-करणा-सक्त और 'सुगुप्ति को' हैं धारते ॥
समितिधारी हैं उग्रप्रतापी हो,
अनगार मुनिवर नामा की हो ॥७॥

प्रविनष्ट है जिन का कुबोध सुबोध दिनमणि
शम से मुखारविन्द विमुक्ति मार्ग ॥
अरु उग्र विहरण राजते जिन धर्मसर के हो
अनगार मुनिवर की हो ॥८॥

નિષ્કપટ કોમલ હૃદય જેનું, કર્મ વિદારતા,
જે ચરણકરણાસક્ત વળી સુગુપ્તિ પણ છે ધારતા,
ને સમિતિ ધારી છે સદા, તથા ઉજ્જવળ પ્રતાપી સબલ હો,
અણગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદા જય હો ॥૭॥

કુબોધ જેનો નષ્ટ થઈ સુબોધ તેજ પ્રભાસતા,
સમભાવી શાન્ત પ્રસન્ન મુખ, વળિ મુક્તિમાર્ગ પ્રકાશતા,
વિહાર કરતા શ્રીજિન ધર્મસરના કમલ હો,
અણગાર એવા ધન્ય મુનિવરની સદાજય અચલ હો ॥૮॥

(अनुष्टुब्वृत्तम्)

सदोरमुखपोताय, सर्वजीवहितैषिणे ।
नमो धन्यानगाराय, :संयमधारिणे ॥९॥

। इति धन्यनामानगाराष्टकं सम्पूर्णम् ॥

स्तुत्वा श्रेणिको राजा भगवत्समीपमुपागतः । प्रसन्नचेतसा निजगाद-देवानुप्रियेण भवता कथितं तथैव धन्यनामानगारो :। इत्येवं नामानगारं स्तुवन् भगवन्तं श्रीमहावीरं त्रिकृत्वोऽभिवन्द्य च तामेव दिशं प्रतिगतो यस्या दिशः : ॥३९॥

दोरे सहित मुखवस्त्रिका जो जीव के लिए
धरते संयम-तपस्या-धीरता धारण किये ॥
पदाम्बुजों में वन्दना लसे
उनकी पवित्र लीला में मेरे बसे ॥९॥

॥ इति अनगार का सम्पूर्ण ॥

स्तुति वन्दन-नमस्कार कर श्रेणिक भगवान् के समीप । प्रसन्न मन हो भगवान् को नमस्कार कर बोला, हे भगवान् ! जैसा आपने था उसी रूपमें मैंने धन्यनामक अनगार को देखा है । प्रकार धन्यकुमार की मन ही मन भूरि भूरि करता हुआ भगवान् को तीनवार प्रदक्षिणा पूर्वक वन्दन-नमस्कार कर जहाँ से वहाँ गया ॥३९॥

धरी જીવરક્ષા કારણે મુખવસ્ત્રિકા દોરા છતી,
સંયમ તપસ્યા સાથ જેણે ધીરતા ધારી હતી,
એ ધન્ય મુનિના પદ કમળમા વન્દના હરદમ વહે,
એની પ્રકૃષ્ટ પવિત્ર લીલા, હૃદયમા મારે રહે ॥૯॥

॥ ઇતિ ધન્યનામા અણુગારનો અષ્ટક સમ્પૂર્ણ ॥

એ પ્રમાણે સ્તુતિ તથા વન્દન નમસ્કાર કરી રાજા શ્રેણિક ભગવાનની પાસે આવ્યા પ્રસન્ન મુખ થઈ તે ભગવાનને નમસ્કાર કરી બોલ્યા—હે ભગવન્ ! જે પ્રકારે આપે કહ્યું હતુ તે પ્રકારેજ મે ધન્યનામના અણુગારને જોયા છે એ રીતે ધન્યકુમાર અણુગારની મનોમન ઘણી ઘણી પ્રશસા કરતા થકા ભગવાનને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણાપૂર્વક વન્દન નમસ્કારકરી જ્યાથી આવ્યા હતા ત્યા પાછા ગયા ૩૯

:समाराधनानन्तरं धन्यनामानगारेण किं कृतम् ? इत्याह—' तएणं ' इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

तएणं कयाइ पुव्वरत्तावरत्तकाले धम्मजागरियं इमेयारूवे अज्झत्थिए, चिंतिए, कप्पिए, पत्थिए, मणोगए संकप्पे समुप्पज्जेत्था । अह इमेणं ओरालेणं खंदओ तहेव चिंता आपुच्छणं थेरेहिं सद्धिं विउलं दूरुहइ, मासिया संलेहणा, नवमासपरियाओ, कालमासे किच्चा उड्ढं दूरं वीईवइत्ता सव्वट्ठसिद्धे विमाणे देवत्ताए णे, थेरा तहेव ओयरंति, इमे से आयारभंडए ॥४०॥

॥ ॥

स्य धन्यस्यानगारस्यान्यदा कदाचित् पूर्वरात्रापररात्रकाले धर्मजागरिकां अयमेतद्रूपक आध्यात्मिकः, चिन्तितः, कल्पितः, प्रार्थितः, मनोगतः : —एवं अनेन उदारेण स्कन्दकस्तथैव चिन्ता, , स्थविरैः सार्द्ध विपुलं दूरोहति। मासिकी संलेखना, -पर्यायः, यावत्कालमासे ऊर्ध्वचन्द्रमः—यावत्—नवग्रैवेयकविमानप्रस्तटे ऊर्ध्व दूरं तिव्रज्य सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन : । स्थविरास्तथैवावतरन्ति यावत्—इमानि ाचारभाण्डकानि ॥४०॥

॥ टीका ॥

'तएणं ' इत्यादि । तदनन्तरं धन्यनाम्नोऽनगारस्य, अन्यदा=अन्यस्मिन् समये कदाचित् पूर्वरात्रापररात्रकाले=रात्रेरपरभागे धर्मजागरिकां

तप को आराधना करनेके अनगारने किया बतलाते हैं—

' तएण ' इत्यादि—

उसके रात्रि के भाग (चौथे) में धर्म

તપની આરાધના કર્યા પછી ધન્ય અણુગારે શુ કર્યું તે વે છે—

'તएणं ' ઈત્યાદિ

તે પછી એક સમયે રાત્રિ ના અપર ભાગ (ચોથા પહોર) મા ધર્મ

:=धर्मजागरणं कुर्वतः अयमेतद्रूपः=वक्ष्यमाणप्रकार आध्यात्मिकः=आत्मविषयो विचारो वृक्षस्याङ्कुर इव संजातः १, तदनु चिन्तितः=पुनः पुनः स्मरणरूपो विचारः, द्विपत्रित इव २, : कल्पितः=स एव व्यवस्थायुक्तः, 'इदमेवं करिष्यामी'–ति कार्याकारेण परिगतो विचारः पल्लवित इव ३, प्रार्थितः=स एव इष्टरूपेण स्वीकृतः पुष्पित इव ४, मनोगतः :=मनसि दृढरूपेण निश्चयः 'इत्थमेव मया पम्' इति विचारः फ त इव ५, यथा–स्कन्दकः स्कन्दकवत् समुदपद्यत।

'यथास्कन्दकः' इत्यनेनेदमवगम्यते–अहं अनेन उदारेण , विपु-

करते हुए उन धन्यकुमार अनगार के हृदय में वृक्षाङ्कुर के समान 'आध्यात्मिक' अर्थात् आत्मविषयक विचार अङ्कुरित हुआ। फिर 'चिन्तित' अर्थात् वारम्बार स्मरण विचार द्विपत्रित के समान हो गया.। उसके बाद कल्पित' अर्थात् ' इस क ' ऐसा कार्य के आकारसे परिणत वही विचार पल्लवित के हो गया.। अनन्तर 'प्रार्थित' अर्थात् रूपसे स्वीकार किया हुआ वह विचार पुष्पित के समान हो गया.। फिर 'मनोगत ' अर्थात् 'मुझे ऐसा ही करना चाहिये' दृढ निश्चय विचार फलित के समान हो गया.।

अनगारने उस समुत्पन्न विचार का चिन्तन किया, निश्चय किया और उसे स्वीकृत किया उसको नि पूर्वक करने का सकल्प किया। स्कन्दक ऋषि के–

ભગરણ કરતા થકા તે ધન્યકુમાર અણગારના હૃદયમાં આ પ્રકારે વૃક્ષાઙ્કુર સમાન 'આધ્યાત્મિક' અર્થાત્ આત્મવિષયક વિચાર અઙ્કુરિત થયા ફરી 'ચિન્તિત' અર્થાત્ વારમ્વાર સ્મરણ રૂપ તે વિચાર દ્વિપત્રિત સમાન થઈ ગયા તે પછી 'કલ્પિત' અર્થાત્ 'એને એજ પ્રકારે કરીશ' આવા વ્યવસ્થા યુક્ત કાર્યના આકારથી પરિણત તેજ વિચાર પલ્લવિત સમાન થઈ ગયા તે પછી 'પ્રાર્થિત' અર્થાત્ ઇષ્ટ રૂપથી સ્વીકાર કરેલ તે વિચાર પુષ્પિત સમાન થઈ ગયા, પછી 'મનોગત સંકલ્પ' અર્થાત્ 'મ્હને એમજ કરવું જોઈયે' આ દૃઢ નિશ્ચય રૂપ વિચાર ફલિત વૃક્ષ સમાન થઈ ગયા

ધન્નાઅણુગારે તે ઉપજેલ વિચારનું ચિન્તન કર્યું, નિશ્ચય કર્યો, સ્વીકૃત કર્યો, તથા તેને નિશ્ચય પૂર્વક નો સં કર્યો; સ્કન્દક ઋષિની માફક ધન્યકુમાર

छेन=महता :कर्मणा ो ो निर्मांसः अस्थिचर्मावनद्धः किटिकिटिभूतः कृशो धमनीसन्ततः तः, आत्मशक्त्यैव गच्छामि, ति मि, न तु शरीरबलेन, रे ग्लानो मि, काष्ठशकटिकेव, पत्रशकटिकेव, एरण्डकाष्ठशकटिकेव सशब्दं गच्छामि, तिष्ठामि, तस्माद् यावद् उत्थानादिपुरुषाकारपराक्रमो विद्यते, यावच्च धर्माचार्यो भगवान् महावीरो विहरति तावत् ममेदमेव श्रेयः स्यात्—यत् प्रभाते सूर्योदये सति तदनुज्ञयाऽऽत्मकल्याणार्थं नवीनमहाव्रतारोपणं , आलोचनानिन्दनापूर्वकं सर्वजीवेभ्यः विधाय

तुल्य धन्यकुमार अनगार विचार करते हैं :—मैं उग्र तपसे एवं रक्त मांस रहित हो गया हूँ, केवल हड्डियों नसों से चर्मसे हुआ शरीर रह है। चलने पर किट—किट शब्द होता है। मैं सर्वथा निर्बल एव हो गया हूँ, शक्ति से ही गमनागमन हूँ किन्तु शरीर से नहीं, बोलने के अत्यन्त हूँ। से भरी हुई गाडी के स , सूखे पत्तों से भरी हुई गाडी के , एरण्ड के सूखे से भरी हुई गाडी के चलने फिरने पर शरीर किट-किट आवाज है, मेरे में बैठना आदि पुरुषाकार है मेरे धर्माचार्य भगवान् ीर विचर रहे है तब मेरे लिए यही श्रेय है कि मैं सूर्योदय होनेपर भगवान् को वन्दन कर उनकी से आत्म के लिये पुन महाव्रतों को धारणकर, आलोचना

અણગાર વિચાર કરે છે.— આ ઉગ્રતપથી શુષ્કરૂક્ષ તેમજ રક્તમાંસ રહિત થઇ ગયો છું, કેવળ હાડકા, નસોથી તથા ચર્મથી આચ્છિત શરીર રહી ગયું છે, ચાલતાં કડકડ અવાજ થાય છે હું સર્વથા નિર્બલ તેમજ કૃશ થઇ ગયો છું, આત્મ શક્તિથીજ ગમનાગમન કરૂં છુ, પણ શરીર બળથી નહીં, બોલતી વખતે અત્યન્ત ખેદિત થાઉ છુ, લાકડાથી ભરેલી ગાડી સમાન, સુકેલ પાન્ડાની ભરેલી ગાડી સમાન, એરડાના સુકા લાકડાથી ભરેલ ગાડી સમાન ચાલતા ફરતાં આખુ શરીર કડકડ અવાજ કરે છે, એટલે જ્યાસુધી મ્હારામાં સ્વય ઉઠવુ બેસવુ આદિ પુરૂષાકાર પરાક્રમ છે તથા જ્યાસુધી મારા ધર્માચાર્ય શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વિચરી રહ્યા છે ત્યા સુધી મારો માટે એજ શ્રેય છે કે હું પ્રાત કાળ સુર્યોદય થતા ભગવાનને વન્દન નમસ્કાર કરી તેમની આજ્ઞાથી આત્મ ણુ માટે ફરીથી· મહાવ્રતોને ધારણ કરી આલોચના નિન્દના પૂર્વક સમસ્ત જીવરાશિથી ક્ષમા

ःे: विरैः विपुलगिरिं पृथिवीशि पट्टकं प्रतिलेख्य त नू दर्भसंस्तारकं संस्तीर्य तत्रोपगतस्य मम संलेखनाजोषणाजुषि भक्त-पानप्रत्याख्य पादपोपगतस्य कालमनवकाङ्क्षतो विहर्तुं कल्पते। व्याख्या सुगमा।

चिन्तयित्वा प्रभातसमये श्रीभगवतः समीपमागत्य तं वन्दित्वा पृष्टवान्। श्रीभगवदाज्ञया धन्यनामानगारः स्थविरैः सार्द्धं विपुलगिरिं चिन्तितं तं पादपो नसंस्तारकं दधार। एकमेकमासिकी संलेखना। नवमासान् संयमपर्याय । कालमासे=मृत्युसमये कालं

निन्दना पूर्वक जीव राशि से याचना करके तथा रूप-बहुश्रुत-स्थविरों के विपुलाचल पर्वत पर जाऊँ। वहाँ पृथ्वीशिलापट्ट की प्रतिलेखना कर के तथा दर्भ पर बैठकर संलेखना प्रकारके आहारों का त्यागकर जीवन मरण की अभिलाषा नहीं हुआ पादपोपगमन कर के रहूं।

विचार कर वे भगवान् महावीर की सेवा में उप-स्थित । उन को वन्दन कर उन के समक्ष अपनी हार्दिक अभिलाषा की। की आज्ञा प्राप्तकर वे अनगार स्थविरों के साथ विपुलाचल पर्वत पर गये पूर्व किये हुए विचार के अनुसार उन्होंने पादपोपगमन रा धारण किया, का हुआ।

नव पर्यन्त कर समाधि से मरकर -

યાચના કરી તથારૂપ—બહુશ્રુત-સ્થવિરોની સાથે વિપુલાચલ પર્વત ઉપર જાઉં, ત્યા પૃથ્વી શિલાપટ્ટનું પ્રતિ લેખન કરી તથા દર્ભસંથારક ઉપર બેસી સંલેખના વડે સર્વે આહારોનો ત્યાગ કરી નમરણની અભિલાષા ન કરતા પાદપોપ-ગમન સંથારો કરીને રહું.

એ રીતે વિચારી સવારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની સેવામાં ઉપસ્થિત થયા, તેઓને વન્દન નમસ્કાર કરી તેમની સામે પોતાની હાર્દિક અભિલાષા પ્રગટ કરી, ભગવાનની આજ્ઞાપ્રાપ્ત કરી તે સ્થવિરોની સાથે વિપુલાચલ પર્વત ર ગયા તથા પહેલાં ચિન્તવેલ વિચાર અનુસારે તેમણે પાદપોપગમન સંથારો ધારણ કર્યો, તે સંથારો એક માસનો થયો.

એ રીતે નવ માસ પર્યન્ત સંયમ પાલન કરી સમાધિ મર મરી ચંદ્રલોક

कृत्वा चन्द्रलोकादूर्ध्वं यावद् ग्रैवेयकविमानमस्तटादुपरि दूरं व्यति =समु- सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन=देवरूपेण :=उपपाताख्यं लब्धवान् ।

: स्थविराः परिनिर्वाणप्रत्ययिकं=परलोकगमनसम्बन्धिनं ोत्सर्गं कृत्वा धन्यनाम्नोऽनगारस्य वस्त्रपात्रादीन्युपकरणानि समादाय विपुलगिरितोऽधो-ऽवतीर्य भगवत्समीपमागत्य भगवन्तं प्रोचुः— हे भगवन् ! धन्यनाम्नोऽन-गारस्य इमानि आचारभाण्डकानि=वस्त्रपात्रादीन्युपकरणानि सन्ति ॥४०॥

गौतमस्वामी पृच्छति— 'भंतेत्ति' इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

भंतेत्ति गोयमे तहेव पुच्छति खंदयस्स । वागरेइ सव्वट्ठसिद्धविमाणे उववण्णे । भंते ! देवस्स केवइयं कालं ठिई ? गोयमा ! तत्तीसं सागरोवमाई ठिई । सेण भंते ! ताओ देवलोगाओ कहिं गच्छिहिति ? कहिं उववज्जि ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिति १, बुज्झिहिति २, मुच्चिहिति ३, परिणिव्वाहिति ४, सव्वदुक्खाणमंतंकरेहि ५ ।

लोक के देवलोक नव ग्रैवेयक विमानों को कर सर्वार्थसिद्ध विमान में देवता से ।

धन्यकुमार अनगार को दिवंगत हुआ जानकर सहवर्ती स्थविरों ने परलोकगमन हेतुक कायोत्सर्ग किया । प उनके -पात्र आदि उपकरण लेकर, विपुलाचल पर्वत से नीचे, उतरे और भगवान् के निकट , इस , बोले—हे भगवन् ! धन्यनामा अनगार के ये आदि हैं ॥४०॥

ઉપર બાર લોક તથા નવગ્રૈવેયક વિમાનોને ઓળંગી સર્વાર્થસિદ્ધ નામના વિમાનમાં દેવતા રૂપે ઉત્પન્ન થયા ।

ધન્યકુમાર અણગારનો દેવગત થયા જાણી, સાથે રહેનાર સ્થવિરોએ પરલોક ગમન હેતુક કાયોત્સર્ગ કર્યો પછી. તેમનાં વસ્ત્ર પાત્ર આદિ ઉપકરણ, લઈ વિપુલાચલ પર્વત પરથી નિચે ઉતર્યા, અને ભગવાન્ પાસે આવી એ પ્રમાણે, બોલ્યા, હે ભગવન્ ! ધન્યનામા અણગારના આ વસ્ત્ર પાત્ર આદિ ઉપકરણ છે ૪૦

एवं जम्बू ! समणेणं सं णं पढमस्स अज्झयणस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ॥४१॥

॥ तइयवग्गस्स अज्झयणं चं ॥३॥ १॥

॥ छाया ॥

भदन्त ! इति भगवान् गौतमस्तथैव पृच्छति स्कन्द । भगवान् व्याकरोति-यावत् सर्वार्थसिद्धविमाने प्रश्नः । धन्यस्य भदन्त ! देवस्य कियत्क रि : ? गौतम ! त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता । स भदन्त ! देवलोकात् गमिष्यति? ोत्पत्स्य ?। हे गौतम ! महा देहे वर्षे सेत्स्यति १, भोत्स्यति २, मोक्ष्यति ३, परिनिर्वास्यति ४, सर्वदुःखानामन्तं करिष्यति ५। जम्बूः! श्रमणेन यावत्संप्राप्तेन प्रथमस्याध्ययनस्यायमर्थः : ॥४१॥

तृतीयवर्गस्य प्रथममध्ययन समाप्तम् ॥१॥

॥ टीका ॥

भगवान् गौतमः श्रीमहावीरं पप्रच्छ— हे भगवन् ! प्रकृतिभद्रो धन्यनामानगारः समाधिना क :?। श्री भगवान् प्राह— हे गौतम ! प्रकृतिभद्रो धन्यनामानगारः समाधियुक्तः सन् कृत्वा सर्वार्थसिद्धे विमाने देवत्वेन :, देवोऽभूदित्यर्थः। गौतमः पुनरपृच्छत्—

अब गौतम स्वामी भगवान् से पूछते हैं—'भंतेत्ति' इत्यादि।

हे भगवन्। भद्रप्रकृतिवाले धन्यनामा अनगार समाधि पूर्वक काल करके कहाँ ?

भगवान्ने फरमाया—हे गौतम! स्वभावी धन्यनामा अनगार समाधिपूर्वक करके सर्वार्थसिद्ध विमान में उत्पन्न हुआ है।

હવે ગૌતમ સ્વામી ભગવાનથી પૂછે છે—'भंतेत्ति' ઈત્યાદિ

હે ભગવન્! ભદ્ર પ્રકૃતિવાળા ધન્યનામા અણુગાર સમાધિ પૂર્વક કાળ કરીને ક્યા ઉત્પન્ન થયા ?

ભગવાને ફરમાવ્યું—હે ગૌતમ! સરલ સ્વભાવી તથા સરળ હૃદયી ધન્યનામા અણુગાર સમાધિપૂર્વક કાળ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા ઉત્પન્ન થયા છે

हे भगवन्! धन्यदेवस्य स्थितिस्तत्र कियन्तं कालं भविष्यति?। भगवान् प्रोवाच—त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमा स्थितिरस्ति । गौतमः पुनराह— देवलोकाच्च्युतोऽसौ क गमिष्य ?, क चोत्पत्स्यते?। श्रीभगवानवादीत्—स धन्यदेवो महाविदेहक्षेत्रे गृहीत्वा सिद्धो ो : निर्वाणपदं सर्वदुःखरहितो भविष्य.ति।

फिर गौतम स्वामीने —हे भगवन् सर्वार्थसिद्ध में देवकी कीतनी होगी?।

भगवान्ने —हे गौतम! धन्यकुमार देव वहाँ तैंतीस (३३) सागरोपम है ।

गौतम स्वामी बोले— हे भगवन्! देव वहाँ से आयेगा? होगा?

भगवान्ने —हे गौतम! देव महाविदेह क्षेत्र में के अपने कर्मों का कर के सिद्ध होगा परमपद निर्वाण सर्व दु का करेगा।

ફરી ગૌતમસ્વામીએ પૂછ્યું—હે ભગવન્! સર્વાર્થ સિદ્ધમા ધન્યનામના દેવની કેટ સ્થિતિ થાશે!

ભગવાને ફરમાવ્યું—હે ગૌતમ! ધન્યકુમાર દેવની ત્યાં તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિ છે.

ગૌતમ સ્વામી બો —હે ભગવન્! ધન્યનામા દેવ ત્યાથી ચવી ક્યાં જશે? ક્યાં ઉત્પન્ન થશે?

ભગવાને ફરમાવ્યું—હે ગૌતમ! તે ધન્યનામા દેવ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા જન્મ લઈ પોતાના સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી સિદ્ધ બુદ્ધ અને મુક્ત થશે તથા પરમપદ નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરી સર્વ દુઃખોનો અન્ત કરશે.

हे जम्बूः! भगवता श्रीमहावीरेण एवम्=उक्तरीत्या तृतीयवर्गे
अयं=पूर्वोक्तः अर्थः= : :=र्क : ॥४१॥

इति अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गे अर्थबोधिन्यां टीकायां तृतीयवर्गस्य
समाप्तम् ॥३॥ १॥

——:: ० ::——

का उपसंहार करते हुए श्री सुधर्मा स्वामी जम्बू स्वामी से कहते हैं—
हे जम्बू! भगवान् महावीरने तृतीय वर्ग के यह अर्थ
है ॥४१॥

श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्रकी अर्थबोधिनीनामक टीका के हिन्दी
का तृतीय वर्ग का ॥

——:: ० ::——

अध्ययनने‍ा संहार करता थका श्री सुधर्मास्वामी जम्बू मीने
छे-हे जम्बू! श्रमणुभगवान महावीरे त्रीजा वर्गना प्रथम अध्ययनना आ
अर्थ । छे ॥४१॥

अनुत्तरोपपातिकदशांग नी 'अर्थबोधिनी'
नामक टीकाना गुजराती अनुवादना
त्रीजा वर्गनुं प्रथम अध्ययन समाप्त.

जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिन पृच्छति- 'जइणं भंते !' इत्यादि।

॥ मूलम् ॥

जइणं भंते ! उक्खेवओ। जम्बू ! तेणं कालेणं तेणं समएण ईए णयरीए भद्दा सत्थवाही परिवसइ अड्ढा। तीसेणं भद्दाए वाहीए पुत्ते सुनक्खत्ते दारए होत्था, अहीण० सुरूवे पंचधाइपरिक्खित्ते धण्णे तहेव बत्तीसओ दाओ उप्पिं वडिंसए विहरइ। तेणं कालेणं तेणं समएणं समोसरणं धण्णे सुनक्खत्ते निग्गए, जहा थावच्चापुत्तस्स निक्खमणं जाव गारे जाए इरियासमिए बंभयारी।

तएणं से सुनक्खत्ते अणगारे जं चेव दिवसं भगवओ महावीरस्स अंतिए मुंडे पव्वइए तं चेव दिवसं अभिग्गहं तहेव बिलमिव आहारेइ, संजमेणं विहरइ, बहिया विहारं विहरइ, अगाइं अहिज्जइ, मेण अप्पाणं भावेमाणे विहरइ।

तएणं से सुणक्खत्ते अणगारे तेणं ओरालेणं खंदओ। तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नयरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी ोसढे, परिसा निग्गया, राया निग्गओ, ो कहिओ, राया पडिगओ, परिसा पडि- । तएणं था इ पुव्वरत्तावर मयंसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स जहा खंदयस्स०। बहुवा परियाओ, गोतमपु , तहेव कहेइ सव्वट्ठसिद्धे विमाणे देवे उववण्णे, तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई प । सेण भंते !० विदेहे ज्झिहिति ५।

एवं सुणक्खत्तगमेणं सेसावि अट्ठ भाणियव्वा, आणुपुव्वीए दोण्णि रायगिहे, दोण्णि साएते, दोण्णि वाणियग्गामे, ो हत्थिणाउरे, ो रायगिहे। नवण्हं भद्दाओ ीओ। नवण्हं वि बत्तीसओ दाओ। नि- थावच्चापुत्तस्स सरिस, वेहल्लस्स पिया करेइ। वेहल्लए। नव धण्णे। सेसाणं बहुवासा। मासियाए संलेहणाए सव्वट्ठसिद्धे विमाणे। े विदेहे सिज्झिस्सति ५।

जम्बू ! णेणं भगवया महावीरेणं आइगरेणं, तित्थगरेणं, सयंसंबुद्धेण, पुरिसुत्तमेणं, पुरिससीहेणं, पुरिसवरपुण्डरीएणं, पुरिसवरगंधहत्थिएणं,

लोगुत्तमेणं, लोगनाहेणं, लोगहिएणं, लोगपईवेणं, लोगपज्जोअगरेणं, अभयदयेणं, चक्खुदयेणं, मग्गदयेणं, सरणदयेण, जीवदयेणं, बोहिदयेणं, धम्मदयेणं, धम्मदेसएणं, धम्मनायगेण, धम्मसारहिएणं, धम्मवरचाउरंतचक्कवट्टिएणं, दीवो–ताणं–सरणगइ–पइट्ठेणं, अप्पडिहयवरनाणदंसणधरेणं, वियट्टछउमेणं, जिणेणं, जावएणं, तिण्णेणं, तारएणं, बुद्धेणं, बोहएणं, मुत्तेणं, मोयगेणं, सव्वन्नुणा, सव्वदरिसिणा, सिवमय · खयमव्वाबाह–मपुणरावित्तिसिद्धिगइनामधेयं · संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाण वग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ।

॥ तइओ वग्गो ो ॥

अणुत्तरोववाइयदसाणं एगो सुयक्खंधो, तिन्नि वग्गा तिसु चेव दिवसेसु उद्दिसिज्जति । पढमे वग्गे उद्देसगा, विइए वग्गे तेरस उद्देसगा, तइए वग्गे उद्देसगा, सेसं णायाधम्मकहाणं तहा णेयव्वं ।

॥इय अणुत्तरोववाइयदसाओ समत्ताओ॥

॥ अगं ॥

॥ छाया ॥

यदि भदन्त ! उत्क्षेपकः । एवं जम्बूः ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये काकन्द्यां नगर्यां भद्रा नाम सार्थवाही परिवसति, आढ्या०। तस्या भद्रायाः सार्थवाह्याः ः सुनक्षत्रो नाम दारकोऽभवत् । अहीन० यावत्सुरूपः प ी-परिक्षिप्तो सुनक्षत्रोऽपि निर्गतः, यथा पत्यापुत्रस्य निष्क्रमणं, यावत् अनगारो ईर्यासमितो यावद् ब्रह्मचारी ।

ः सुनक्षत्रोऽनगारो यस्मिन्नेव दिवसे श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके मुण्डो यावत्प्रव्रजितस्तस्मिन्नेव दिवसे अभिग्रह तथैव यावद् बिलमिवाहारयति, सयमेन यावद् विहरति, बहिर्जनपदविहार विहरति। एकादशाङ्गान्यधीते, संयमेन ऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

ः स नेनोदारेण स्कन्दकः। तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगर, गुणशिलकं चैत्य, श्रेणिको राजा, स्वामी ः, परिषन्निर्गता, राजा निर्गतः, धर्मः कथितः, राजा प्रतिगतः, परिषत् प्रति ।

जम्बूस्वामी सुधर्मस्वामिन पृच्छति– 'जइणं भंते !' इत्यादि ।

॥ मूलम् ॥

जइणं भं ते ! उक्खेवओ । एवं खलु जम्बू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं दीए णयरीए भद्दा णामं सत्थवाही परिवसइ अड्ढा । तीसेणं भद्दाए - वाहीए पुत्ते सुनक्खत्ते नामं दारए होत्था, अहीण० सुरूवे पंचधाइपरिक्खित्ते जहा धण्णे तहेव बत्तीसओ दाओ उप्पिं वडिसए विहरइ। तेणं कालेणं तेणं समएणं समोसरणं धण्णे सुनक्खत्ते गए, थावच्चापुत्तस्स नि . जाव गारे जाए इरियासमिए बंभयारी ।

तएणं से सुनक्खत्ते अणगारे जं चेव दिवसं भगवओ महावीरस्स अंतिए मुंडे पव्वइए तं चेव दिवसं अभिग्गहं तहेव बिलमिव आहारेइ, मेणं विहरइ, बहिया विहारं विहरइ, एक्कारस अंगाइं अहिज्जइ, मेण अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ।

तएणं से सुणक्खत्ते अणगारे तेणं ओरालेणं खंदओ । तेणं कालेणं तेणं रायगिहे नयरे, गुणसिलए चेइए, सेणिए राया, सामी समोसढे, परिसा निग्गया, राया निग्गओ, धम्मो कहिओ, राया पडिगओ, परिसा पडि- । तएणं सुणक्खत्तस्स या इ पुव्वरत्तावर मयसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स जहा खंदयस्स० । बहुवा परियाओ, गोतमपु , तहेव कहेइ सव्वट्ठसिद्धे विमाणे देवे गे, तेत्तीसं सागरोवमाइं ठिई प । सेण भंते !० विदेहे ज्झिहिति ५ ।

एवं सुणक्खत्तगमेणं सेसावि अट्ठ भाणियव्वा, आणुपुव्वीए दोण्णि रायगिहे, दोण्णि साएते, दोण्णि वाणियग्गामे, ो हत्थिणाउरे, दसमो रायगिहे । नवण्हं भद्दाओ ीओ । नवण्हं वि बत्तीसओ दाओ । नवण्हं नि - थावच्चापुत्तस्स सरिसं, वेहल्लस्स पिया करेइ । वेहल्लए । नव धण्णे। सेसाणं बहुवासा । मासियाए संलेहणाए ट्ठसिद्धे विमाणे । वे ाविदेहे सिज्झिस्सति ५ ।

एव जम्बू ! णेणं भ महावीरेणं आइगरेणं, तित्थगरेणं, संयंसंबुद्धेणं, पुरिसुत्तमेणं, पुरिससीहेण, पुरिसवरपुंडरीएणं, पुरिसवरगंधहत्थि ,

लोगुत्तमेणं, लोगनाहेणं, लोगहिएणं, लोगपईवेणं, लोगपज्जोअगरेणं, अभयदयेणं, चक्खुदयेणं, मग्गदयेणं, सरणदयेणं, जीवदयेणं, बोहिदयेणं, धम्मदयेणं, धम्मदेसएणं, धम्मनायगेणं, धम्मसारहिएणं, धम्मवरचाउरंतचक्कवट्टिएणं, दीवो–ताणं––सरणगइ–पइट्ठेणं, अप्पडिहयवरनाणदंसणधरेणं, वियट्टछउमेणं, जिणेणं, जावएणं, तिण्णेणं, तारएणं, बुद्धेणं, बोहएणं, मुत्तेणं, मोयगेणं, सव्वन्नुणा, सव्वदरिसिणा, सिवमयलमरु णंतमक्खयमव्वाबाह–मपुणरावित्तिसिद्धिगइनामधेयं संपत्तेणं अणुत्तरोववाइयदसाण वग्गस्स अयमट्ठे पण्णत्ते ।

॥ तइओ वग्गो ॥

अणुत्तरोववाइयदसाणं एगो सुयक्खंधो, तिण्णि वग्गा तिसु चेव दिवसेसु उद्दिसिज्जंति । पढमे वग्गे , बिइए वग्गे तेरस उद्देसगा, तइए वग्गे उद्देसगा, सेसं णायाधम्मकहाणं णेयव्वं ।

॥इय अणुत्तरोववाइयदसाओ समत्ताओ॥

॥ अगं ॥

॥ छाया ॥

यदि भदन्त ! उत्क्षेपकः । एवं जम्बूः ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये नगर्यां भद्रा सार्थवाही परिवसति, आढ्या०। तस्या भद्रायाः सार्थवाह्याः सुनक्षत्रो नाम दारकोऽभवत् । अहीन० यावत्सुरूपः प ी- परिक्षिप्तो सुनक्षत्रोऽपि निर्गतः, यथा थत्यापुत्रस्य निष्क्रमणं, यावत् अनगारो ईर्यासमितो यावद् ब्रह्मचारी ।

ः सुनक्षत्रोऽनगारो यस्मिन्नेव दिवसे श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके मुण्डो यावत्प्रव्रजितस्तस्मिन्नेव दिवसे अभिग्रह तथैव यावद् बिल वाहारयति, संयमेन यावद् विहरति, बहिर्जनपदविहार विहरति। एकादशाङ्गान्यधीते, संयमेन ऽऽत्मानं भावयन् विहरति ।

ः स नेनोदारेण यथा स्कन्दकः। तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नगरं, गुणशिलकं चैत्य, श्रेणिको राजा, स्वामी ः, परिषन्निर्गता, राजा निर्गतः, धर्मः कथितः, राजा प्रतिगतः, परिषत् प ।

सुनक्षत्रस्यान्यदा कदाचित् पुर्वरात्रापररात्रकालसमये धर्म-जागरिका :, स्कन्दकस्य बहुवर्षाणि पर्यायः, गौतमपृच्छा, तथैव-कथयति, यावत्सर्वार्थसिद्धे विमाने देव : । त्रयस्त्रिं गरोपमानि स्थि : । स भदन्त!० महाविदेहे सेत्स्यति ।

सुनक्षत्रगमेन शेषा अप्यष्टौ भणितव्याः, नवरं- शेषः—आनुपुर्व्या द्वौ राजगृहे, द्वौ साकेते, द्वौ वाणिज्यग्रामे, ो हस्तिनागपुरे, राजगृहे । नवानां भद्रा : । नवानामपि द्वात्रिंशद्दायः । नवानां निष्क्रमणं - पुत्रस्य , वेहल्यस्य पिता करोति । षण्मासा , धन्यस्य, शेषाणां बहूनि वर्षाणि (पर्यायः) । मासिक्या संलेखनया सर्वार्थसिद्धे विमाने । सर्वे महाविदेहे सेत्स्यन्ति ।

जम्बूः! श्रमणेन महावीरेण आदिकरेण, तीर्थकरेण, स्वयंसंबुद्धेन, पुरुषोत्तमेन, पुरुषसिंहेन, पुरुषवरपुण्डरीकेण, पुरुषवरगन्धहस्तिना, लोकोत्तमेन, लोकनाथेन, लोकहितेन, लोकप्रदीपेन, लोकप्रद्योतकरेण, यदयेन, चक्षुर्दयेन, मार्गदयेन, शरणदयेन, जीवदयेन, बोधिदयेन, धर्मदयेन, धर्मदेशकेन, धर्मनायकेन, धर्मसारथिना, धर्मवरचतुरन्तचक्रवर्त्तिना, द्वीपत्राणशरणगतिप्रतिष्ठेन, अप्रतिहतवरज्ञानदर्शनधरेण, व्यावृत्तछद्मस्थेन, जिनेन जायकेन, तारकेण, बुद्धेन बोधकेन, मुक्तेन मोचकेन, सर्वज्ञेन, सर्वदर्शिना, शिवमचलमरुजमनन्तमक्षयम-व्याबाधमपुनरावृत्तिकं सिद्धिगतिनामधेय संप्राप्तेन अनुत्तरोपपातिकदशानां तृतीयस्य वर्गस्यायमर्थः प्तः ॥

॥ तृतीयो वर्गः प्तः ॥

अनुत्तरोपपातिकदशानामेकः श्रुतस्कन्धः, त्रयो वर्गाः, त्रिषु चैव दिवसेषु उद्दिश्यन्ते । प्रथमे वर्गे उद्देशकाः, द्वितीये वर्गे ोदश उद्देशकाः, ये वर्गे उद्देशकाः । शेषं यथा धर्मकथानां व्यम् ॥

॥ अनुत्तरोपपातिकदशानां ॥

॥ समाप्तम् ॥

——:: ० ::——

॥ टीका ॥

'जइणं भंते ! उक्खेवओ' इति हे भगवन् ! अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयवर्गे भगवताऽयमर्थः कथितः, द्वितीयादीनामध्ययनानां कोऽर्थः : ? । सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामिनं -हे जम्बूः ! काकन्द्यां नगर्यां भद्रासार्थवाह्याः : त्रो आसीत् । सर्वं वर्णनं धन्यकुमारवद्विज्ञेयम् ।

सुनक्षत्रवद् शेषा अपि वक्तव्याः, नवरं=विशेषस्तु आनुपूर्व्या=अनुक्रमशः द्वौ ऋषिदास-पेल्लकौ राजगृहे नगरे जातौ । द्वौ रामपुत्र-

---

श्री जम्बूस्वामी सुधर्मा स्वामी से पूछते हैं— 'जइण भते' इत्यादि ।

हे भगवन् ! श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र के तृतीय वर्ग के प्रथम अध्ययनका भगवान्ने यह अर्थ है तो हे भगवन् ! द्वितीय आदि शेष अध्ययनों का क्या अर्थ प्ररूपित किया है ?

श्री सुधर्मास्वामी श्री जम्बूस्वामी को सबोधित कर प्रकार बोले—हे जम्बू ! काकन्दीनगरी में सार्थवाही के सुनक्षत्र नामक एक पुत्र था। इनका सारा वर्णन धन्यकुमार के है । केवल धन्यकुमार की दीक्षा पर्याय नव मास की थी तो सुनक्षत्र अनगार की बहुत वर्षों के दीक्षा पर्याय थी. ।

प्र क्षत्र के शेष आठों ही कुमारों का जीवनवृत्त समझना चाहिये । विशेषता यही है कि इन में दो-ऋषिदास और पेल्लक-राजगृह नगर में,

---

શ્રી જમ્બૂસ્વામી સુધર્માસ્વામીને પૂછે છે :—'जइण मते' ઈત્યાદિ.

હે ભગવન્ ! શ્રી અનુત્તરોપપાતિ ાંગ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના પ્રથમ અધ્યયનના ભગવાને આ અર્થ કહ્યા છે તો હે ભગવન્ ! દ્વિતીય આદિ શેષ અધ્યનોના શું અર્થ પ્રરૂપિત કર્યા છે ?

શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામીને સમ્બોધી આ પ્રમાણે બાલ્યા—હે જમ્બૂ કાકન્દી નગરીમા ભદ્રા સાર્થવાહીને સુનક્ષત્ર નામે એક પુત્ર હતો તેનું સઘળુ વર્ણન ધન્યકુમારની માફકજ છે કેવળ ધન્યકુમારની દીક્ષાપર્યાય નવ માસની હતી તો સુનક્ષત્ર અણગારની દીક્ષાપર્યાય ઘણા વર્ષોની હતી

એ રીતે સુનક્ષત્ર સમાન શેષ આઠેય કુમારોનું નવૃત્તાન્ત સમજવું જોઇએ વિશેષતા એજ છે કે એઓમાં ક્રમશઃ બે—ઋષિદાસ અને પેલ્લક—રાજગૃહ

–चन्द्रिकौ साकेते=अयोध्यायां, द्वौ=पृष्टिमातृक–पेढालपुत्रौ वाणिज्यग्रामे, : पोट्टिलो हस्तिनापुरे, दशमश्च वेहल्लो राजगृहे नगरे : ।

नवानां धन्यकुमारादीनां जनन्यो भद्रानाम्न्य आसन्, एकैकस्य जननी भद्रानाम्नी पृथक् पृथगासीदिति : । धन्यकुमारादीनां निष्क्रमणं स्थापत्यापुत्रसदृश स्वस्वजननी कृतवती । दशमस्य वेहल्लस्य निष्क्रमणं पिता कृतवान् । वेहल्लस्य संयमपर्यायः षाण्मासिकः । धन्यनाम्नोऽनगारस्य नवमासिकः पर्यायः प्रागुक्तः । शेषाणां सुनक्षत्रादीनामष्टानामनगाराणां बहूनि वर्षाणि - पर्यायः। संलेखना सर्वेषां मासिकी। सर्वार्थसिद्धे माने सर्वे देवत्वेन समुत्पन्नाः। महाविदेहे क्षेत्रे सिद्धिगतिं स्यन्ति ॥

दो–रामपुत्र और चन्द्रिक–अयोध्या मे, दो–पृष्टमातृक और पेढालपुत्र–वाणिज्य ग्राम मे, नववॉ पोट्टिल–हस्तिनापुर मे दशवा–वेहल्लकुमार राजगृह नगर में उत्पन्न हुआ.। धन्यकुमार आदि नवों कुमारों की भद्रा नामक मातायें थीं। प्रत्येक की भद्रा नामक भिन्न २ माताए थीं न कि एक हा। धन्यकुमार आदि नवा कुमारों का दीक्षामहोत्सव थावच्चापुत्र के समान अपनी २ माताओं ने किया था। दशवा वेहल्ल का दीक्षा महोत्सव उस के पिताने किया था। वेहल्ल की छ मास, धन्यकुमार की नव तथा शेष सुनक्षत्र आदी आठों ही अनगारों की बहुत वर्षों की दीक्षा पर्याय थी । सबोंने एक एक मास की सलेखना की। सब सर्वार्थसिध्दि विमान मे देवतारूप से हुए। वे महा विदेह क्षेत्र मे जन्म लेकर समस्त कर्मोंका क्षय कर मोक्ष प्राप्त करेंगे ।

નગરમા બે–રામપુત્ર અને ચદ્રિક–અયોધ્યામા બે–પૃષ્ટમાતૃક અને પેઢાલપુત્ર–વાણિજ્યગ્રામમા ઉત્પન્ન થયા નવમા પો લ હસ્તિનાપુરમા તથા દશમા વેહલ્લ કુમાર રાજગૃહનગરમા ઉત્પન્ન થયા, ધન્યકુમાર આદિ નવેય કુમારોની ભદ્રાનામની માતાઓ હતી પ્રત્યેકની ભદ્રાનામે ભિન્ન ભિન્ન માતાઓ હતી નહિ કે એકજ, ધન્યકુમાર આદિ નવેય કુમારોનો દીક્ષામહોત્સવ થાવચ્ચાપુત્રની માફક પોત પોતાની માતાઓએ કર્યો હતો, દશમા વેહલ્લનો દીક્ષા મહોત્સવ તેના પિતાએ કર્યો હતો વેહલ્લની છ માસ ધન્યકુમારની નવ માસ તથા શેષ સુનક્ષત્ર આદિ આઠેય અણગારોની ઘણા વર્ષોની દીક્ષા પર્યાય હતી સર્વે મુનિયોએ એકેક માસની સલેખના કરી સર્વે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમા દેવતારૂપે ઉત્પન્ન થયા તથા તેઓ અન્તમા મહાવિદેહ ક્ષેત્રે જન્મ લઇ સમસ્ત કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષ પ્રાપ્ત કરશે

तृतीयवर्गस्य वर्णनमुपसहरन् श्रीसुधर्मा स्वामी कथयति-'एवं ' इत्यादि। हे जम्बूः! =उक्तरीत्या श्रीमहावीरेण यावत्सिद्धिगतिनाम-धेयं • • नेन अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गस्य तृतीयवर्गस्यायम्=उक्तरूपः अर्थः= : :=कथितः॥

॥ इति अनुत्तरोपपातिकदशानाम्नो नवमाङ्गस्य अर्थबोधिन्यां टीकायां तृतीयो वर्गः समाप्त ॥

॥ इति श्री विश्वविख्यात–जगद्वल्लभ–प्रसिद्धवाचक–पञ्चदशभाषाकलितललितकलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मायक–वादिमानमर्दक–श्रीशाहूछत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त-'जैन-शास्त्राचार्य'–पदभूषित–कोल्हापुरराजगुरु–बालब्रह्मचारि–जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर–पूज्यश्री–घासीलाल-व्रतिविरचिता श्री–अनुत्तरो-पपातिकदशाङ्ग–सूत्रस्य अर्थबोधिन्याख्या व्याख्या सम्पूर्णा ॥

—— × ——

अब तृतीय वर्ग का उपसहार करते हुए श्री सुधर्मा स्वामी श्री जम्बू स्वामी को सबोधन कर कहते है—'एवं ' इत्यादि–

हे जम्बू! पूर्वोक्त गुणों से श्रमण भगवान् महावीरने अनुत्तरोप-पातिक सूत्र के तृतीय वर्ग का यह अर्थ कहा है.

॥ श्री अनुत्तरोपपातिकदशांङ्ग नामक नवमाङ्ग की अर्थबोधिनीनामक टीका का तृतीय वर्ग समाप्त॥

॥ इति श्री अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग सूत्र की अर्थबोधिनी का हिन्दी समाप्त ॥

—×—

હવે ત્રીજા વર્ગનો ઉપસહાર કરતા શ્રી સુધર્માસ્વામી શ્રી જમ્બૂસ્વામીને સબોધન કરી કહે છે–'एवं ' ઇત્યાદિ—

હે જમ્બૂ! આ રીતે પૂર્વોક્ત ગુણોથી યુક્ત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અનુત્તરોપપાતિક ગ સૂત્રના ત્રીજા વર્ગના આ અર્થ કહ્યા છે

શ્રી અનુત્તરોપપાતિકદશાગ નામા નવમાઅગની "અર્થબોધિની" નામની ટીકાનો ત્રીજો વર્ગ સમાપ્ત

ઇતિ અનુત્તરોપપાતિકદશાંગ સૂત્રની અર્થ બોધિની ટીકાનો ગુજરાતી અનુવાદ સમાપ્ત

———

॥ स्तिः ॥

(अनुष्टुबवृत्तम्)

काठियावाडदेशे च, वर्द्धमानपुरी पुरा ।
 ण.सिटीनाम्नी, या प्रसिद्धाऽस्ति ॥१॥

तत्राहं मुनिभिः सार्द्धं, ग्रामाद्ग्रामान्तरं व्रजन् ।
 टीकाप्रकार्षमागत्य, सरलामर्थबोधिनीम् ॥२॥
 ते चेमे

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

मिथ्यात्वदर्शन-चरित्रविमोहनीय,-
 विध्वंसनेन ध्य रुचिं स्वधर्मे ।
व्याख्यानतो पैति च पर्षत्,
 सोऽयं विभा मुनिवीर-समीरमल्लः ॥३॥
 र्थसंग्रहविधौ त्वरया युतेन,
 साहाय्यमत्र तेन व्यधायि ।
तं वीरपुत्रपदशोभि-समीरमल्लं,
 नित्यं ननु करवाणि तस्मै ॥४॥

(शिखरिणीवृत्तम्)

उदारो निर्मानो जिननि र्थनिपुणः,
 क्रियादक्षोऽक्षान्तो गुरुजनमनोह्लाद ः ।
 यां चातुर्याद् बहुजनमनोरञ्जनपरः,
 कनैयालालोऽयं सदयहृदयः सं ः ॥५॥

(मालिनीवृत्तम्)

धरणिरिव सहिष्णुः सिन्धुगाम्भीर्यजिष्णुः,
 कृशानुस्तेजसा दीप्यमानः ।
विमलमपि ः शारदाम्भ नं,
 स -मदनलालः- शोभते सत्पस्वी ॥६॥

(भुजङ्गप्रयातवृत्तम्)

गुरोर्भक्तिभावेन युक्तः क्रियावान्,
  ः प्रवीणो विगर्वी गुणी च ।
तपोभावयुक्तः , राजते यः,
  तपस्वी मुनिर्मांगिलालः ः ॥७॥

(मन्दाक्रान्तावृत्तम्)

ो दान्तः स्थविरपदवीशोभितः शुद्धभावी,
  मोहोद्रेकप्रमथनपरो मोक्षसौख्याभिलाषी ।
सम्यक्श्रद्धाविमलहृदयः षड्विधप्राणिपालो,
  देवीलालः निरिह यो राजते सच्चरित्रः ॥८॥

द्व्यधिकद्विसहस्राब्दे (२००२), विक्रमस्य ोर्दिने ।
  ज्येष्ठकृष्णदले टीका, द्वादश्यां पूर्णतामगात् ॥९॥
टीकासमाप्तिसमये, ः ः ।
  तेषां नाम , कथ्यन्ते गुणवृद्धये ॥१०॥

तथाहि—

(अनुष्टुब्वृत्तम्)

लिम्बडीसम्प्रदायस्थो,-धनजीस्वामिनामकः ।
  समायुक्तो, राजते चन्द्रवद् गणे ॥११॥

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

छोटालालमुनिर्वचोमधुरियाऽऽनन्दप्रदः प्राणिनां,
  चञ्चच्चन्द्रकलेव करुणा षट्कायतापापहृत् ।
पूर्णचन्द्र भवप्रजनताज्ञानामृताऽऽवर्षणः,
  लोकानन्दगुणेन यः किल सदानन्दी प्रसिद्धोऽभवत् ॥१२॥
वैयावृत्तिगुणप्रमोदितमुनिर्जेता कषायस्य यः,
  प्राणित्राणपरायणः करुणया द्रवत्यन्तरम् ।
लक्ष्मीचन्द्रमुनिः स शान्तहृदयो धीरस्त्वेवताबुभौ,
  राजेते मृदुमानसौ मुनिवरौ यौ लिम्बडीगच्छके ॥१३॥

(अनुष्टुब् वृत्तम्)

जीवनजी स्वामिनाम्ना, भगवान्जी–मुनीश्वरः।
दर्यापुरीमुगच्छेऽच्छे, भ्राजते रविचन्द्रवत् ॥१४॥

(तोटकवृत्तम्)

हरिदानमुनिर्जिनसद्मा , वचनामृततोषितभव्यजनः।
वरवालमुगच्छगतो नियतो, नीसहितो मुनिधर्मरतः ॥१५॥

। सतीनामानि ।

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

मोंघीबाइ–सती गुणाढ्यवती सहिष्णुः परा,
अवीबाइ–सती समाश्रितवती :संयमम्।
साध्वी श्रीम्बकेतिनामविदिता विख्यातगम्भीरता,
: –आदिदक्षका दर्यापुरीगच्छकाः ॥१६॥

। वढवाणशहरश्रीसङ्घः ।

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

अत्रत्यस्त्रितयः कृपासमुदयः श्रीजैनसङ्घो मिथः,
प्रेमाबद्धविधेयपद्धतिमिलन्नार्थरक्षापरः।
शुद्धस्थानकवासिधर्मनिरतो रत्नत्रयाभः :,
श्रद्धावान् निगमे जिनप्रवचने श्रेयस्करे शोभते ॥१७॥

॥ इति शास्त्रप्रशस्तिः ॥

भगवान् वीरो, गौतमः :।
सुधर्मा जम्बू,–जैनधर्मश्च मङ्गलम् ॥१॥

શ્રી. સ્થા. જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિને રૂા. ૨૫૦ અને ઉપર મદદ આપનાર ગૃહસ્થોનાં મુબારક નામો.

૩૦૦૦ મહેતા ગુલાબચંદ પાનાચંદ, રાજકોટ

૨૫૦૦ વીરાણી શામજી વેલજી, રાજકોટ.

૨૦૦૦ નામદાર ઠાકોર સાહેબ, મોરબી

૨૦૦૦ શેઠ શાન્તિલાલ મંગલદાસ B A મીલમાલિક, અમદાવાદ

૧૭૫૨ દોશી પ્રભુદાસ મુલજી, રાજકોટ

૧૫૦૦ કોઠારી હરગોવિંદ જેચંદ, રાજકોટ

૧૦૦૦ શાહ સોમચંદ તુલસીદાસ, રાજકોટ

૭૫૧ બગડીયા જગ ન રતનશી, દામનગર

૭૫૦ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ, વઢવાણ સીટી

૫૦૦ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ, થાનગઢ

૫૦૦ મેતા મોહનલાલ કપુરચંદ, રાજકોટ

૫૦૦ શા તારાચંદજી પુખરાજજી, ઔરંગાબાદ

૫૦૦	શા શેષમલજી જીવરાજજી	ઔરંગાબાદ
	શા અનરાજજી લાલચંદજી	
	શા ખુબચંદજી રૂપચં	
	શા દગડુલાલજી ચંદનલાલજી	

૨૫૧ વકીલ રાજ વર્ધમાન, જેતપુર

૨૫૧ પંચમીઆ ભવાનભાઇ કાળીદાસ, જેતપુર

૨૫૧ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ, વાંકાનેર

૨૫૦ ચંપાલાલજી મોરેવે, ડોંડાઇચા

આ ઉપરાત મોરબી, જોરાવરનગર અને સુણાવના શ્રી સંઘો તરફથી આ પવિત્ર કાર્યમા સારી મદદ મલી છે તે બદલ દરેકનો આભાર માનવામા આવે છે

સંઘવી પીતાંબર ગુલાબચંદ, (જામનગર) આ કાર્યમાં પોતાના તન, મન અને ધનથી આ કાર્યમાં પૂર્ણ સહકાર આપી રહ્યા છે, તે બદલ તેમનો આભાર માનવામાં આવે છે તેમજ વઢવાણ સીટીના રહીશ પ્રભાવતી બહેન તથા લીંબડીના મોતીબહેન, આ બન્ને બહેનોએ આ શુભ કાર્યમાં ખૂબ સહકાર આપ્યો છે, તે બદલ સમિતિ તેમને અભિનંદન આપે છે

(૧) દોશી પ્રભુદાસ મુલજી, રાજકોટ
(૨) છગનલાલ હેમચંદ વસા, જામનગર
(૩) કોઠારી હરખચંદ જગજીવન, બોટાદ, હા છબીલદાસભાઇ, તથા રંગીલદાસભાઇ
(૪) વાડીલાલ ડાઇંગ એન્ડ પ્રીન્ટીંગ વર્કસ, મુંબઇ, હા સંઘવી પીતાંબર ગુલાબચંદ

આ ચાર ભાઇઓએ દ રૂા ૩૦૦૦ અને તેથી વધારે રકમ આપી ૧-૧ સૂત્ર છપાવી આપવા વચન આપેલ છે, તે બદલ તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે

દરેક ભાઇ બ્હેનને સમિતિ વિનંતી કરે છે કે, આ શુભ અને પવિત્ર કાર્યમાં પોતાનો હાથ લંબાવે ૧-૧ સૂત્ર છપાવી આપે, તેમ ન બને તો યથાશક્તિ ફાળો આપે, અને તેમ પણ ન બને તો આ સૂત્રોનો પોતાથી બની શકતો વધારેમાં વધારે પ્રચાર કરે

તા ૨૦૦૪ ના માહ વદ ૦)) સુધીમા ૨૬૬૮૦)ના આવેલ છે
અને રૂા ૧૪૭૭૧॥ના વપરાએલ છે

શ્રી. શ્વે સ્થા. જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ.
કોઠારીઆ ગેઇટ, માડવીઆ બીલ્ડીંગ
રાજકોટ